

VI. KÖTET, 4. FÜZET. ÚJ FOLYAM. 1898 OKTÓBER—DECZEMBER.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK

KÖZLÖNYE.

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL.

SZERKESZTI

SCHÖNHERR GYULA.

1898. ÉVI FOLYAM.

— III — IV. FÜZET. — III —

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA.

1898.

TARTALOM.

	Lap
Fejérpataky László. A sanct-galleni konferencia	321
Varjú Elemér. Az 1711 előtti magyar nyomtatványok könyvészete	334
Az első levéltári és könyvtári szaktanfolyam	352
Esztegár László. A bibliografiai szakismeretek megszerzése. <i>(Befejező közlemény.)</i>	357
Magyar Könyvesház. Várad Mihály verse Bethlen Gábor haláláról. Dr. Dézsi Lajos-tól	372
Tárca. A Magyar Nemz. Múzeum könyvtárának szervezete és szolgálati szabályzata. <i>(Befejező közlemény.)</i>	385
Évnegyedes jelentés a Magyar Nemz. Múzeum könyvtárának állapotáról 1898 július 1-től szeptember 30-ig	395
Az Erdélyi Múzeum-Egyet könyvtára 1897-ben	398
A szegedi Somogyi-könyvtár állapota 1897/98-ban	401
Szakirodalom. A magyar kir. központi statisztikai hivatal nyilv. könyvtárának és térképgyűjteményének czimjegyzéke. Ism. <i>E. L.</i> — Paul Bergmans, L'imprimeur Jean Brito et les origines de l'imprimerie en Belgique. Ism. <i>E-r. L.</i> — Otto Mühlbrecht, Die Bücherliebhaberei in ihrer Entwicklung. Ism. <i>(E-r.)</i> — Folyóiratok szemléje. I. Hazai folyóiratok. (Egyetemes Philologiai Közlöny. XXII. 8—9. Erdélyi Múzeum. XV. 7—9., Grafikai Szemle, VIII. 9—11., Irodalomtörténeti Közlemények, VIII. 4., Századok, XXXII. 7—9.) II. Külföldi folyóiratok. (Bulletin de l'Institut International de Bibliographie III. 1—4., Centralblatt für Bibliothekswesen, XV. 9—11., Deutsche Literaturzeitung, XIX. 20—45., Le Bibliographe Moderne, II. 10., Revue des Bibliothèques, VIII. 6—7., Rivista delle Biblioteche e degli Archivi IX. 2—9.)	407
Vegyes Közlemények. Kinevezés a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában. Az iparművészeti múzeum könyvtára. <i>(—ő.)</i> Széchenyi-múzeum a Magy. Tud. Akadémiában. <i>(—ő.)</i> A tizedes bibliografiai rendszer. <i>(e.)</i> A gyöngyösi glosszák kódexe. (M. J.) »Régi Magyar Könyvtár.« Sayous-bibliografia. <i>(e.)</i> Könyvkötészeti pályázat. <i>(—ő.)</i>	419
Név- és tárgymutató. Szerkesztette dr. Esztegár László	423

A Magyar Könyvszemle

előfizetési díját 1898 szept. 16-tól decz. 31-ig beküldték:

Az 1898. évi folyamra: Kókai Lajos, Márki Sándor, báró Révay Ferencz, Sopron város tanácsa, Székelykeresztúri áll. tanítóképző, Verseczi községi tanintézetek könyvtára.

Az 1899. évi folyamra: Besztercei polgári fiúiskola, Csoma József, Képviselőházi könyvtár, Nagykőrösi ev. ref. főgimnázium, Pénzügyminiszterium elnöki osztálya, Sepsiszentgyörgyi Székely Nemz. Múzeum, Verseczi közs. tanintézetek könyvtára, Zirci apátsági könyvtár.

A SANCT-GALLENI KONFERENCIA.

FEJÉRPATÁKY LÁSZLÓTÓL.

I.

A jelen év őszen nagyérdekű, palaeografust, diplomatikust és könyvtárnokot egyaránt közlő érdeklő tanácskozás folyt le a sanct-galleni kanton kies fővárosában, melynek tárgyalásait és megállapodásait ismertetni, a jelen sorok feladata.

A konferencia tárgya és célja ismeretes azon dolgozatokból, melyeket *Ehrle Ferencz*, a vatikáni könyvtár nagyérdemű prefektusa, a »Centralblatt für Bibliothekswesen«, a »Revue des Bibliothèques«, a »Bibliothèque de l'École des chartes« és a »Rivista delle biblioteche« lapjain tett közzé, és a melynek tartalmát hazai bibliographiai szaklapunk, a »Magyar Könyvszemle« is bőven ismertette.¹

P. *Ehrle* már évek előtt megüzente a harczot a régi kéziratok és oklevelek legnagyobb ellenségének: a szétmállásnak, melyet valamely vegyi folyamat idéz elő. III—IV. századi legbecsesebb kéziratok finom hártája a ráírt szöveg tintájának hatása alatt lassan-lassan tönkre megy, az ismeretlen vegyi összetételű tinta sava marólag hat a rendkívül finom pergamenre; először az írásvonások helyén törik át a hártya, utóbb egész darabok hullanak ki belőle, végül lassan bár, de biztosan szétmállik az egész lap. Külső körülmények, nedvesség, reagenciák használata, rosszul kikészített pergamen siettetik a megsemmisülés procezzusát, melynek későbbi hártya-kéziratok, papyrusra, papírra írt darabok épp úgy ki vannak téve, mint a korábbiak, különösen bizonyos korban használt tintáknál, melyek marólag hatnak az író anyagra.

A tudós kezdeményező, kinek keze alatt a vatikáni könyv-

¹ M. Könyvszemle, 1898. érf. 113. l.

tár mérhetetlen irodalmi és történelmi becsű kincsei vannak, a tudomány iránt érzett felelőssége teljes tudatában kezdte meg kísérleteit e közös kincsek megmentésére. Kísérleteit hosszasan írta le említett dolgozataiban; ezekből csak kettőt említek föl, melyek közül az első a pergamen, a második a papír megmentésére a legalkalmasabbnak látszott.

Az első mód a beteg pergamennek formolos gelatinnal való bevonása, mely egy még nyilvánossá nem tett eljárás szerint igen fárasztó, hosszadalmas és költséges manipulációval történik. A második mód sokkal egyszerűbb: a beteg papirosnak finom selyem gázszövetrel való bevonása, mely az olvashatóságot nem akadályozza és további romlásnak elejét veszi.

Ezen eljárási módokat óhajtotta *Ehrle* szakemberek ítélete alá vetni, meghallgatni tapasztalataikat, esetleges más mentési és konzerválási kísérleteket megvitatás tárgyává tenni s ha lehetséges, a legjobbnak bizonyuló eljárásban egységesen megállapodni s azt a konferencián egybegyűlt szakférfiak tekintélyével követésre ajánlani.

Ez volt célja a Sanct-Gallenben egybegyűlt nemzetközi értekezletnek, melynek megállapított czíme: *Conférence internationale pour la conservation et la restauration des anciens manuscrits.*

Az értekezlet, többszörös elhalasztás után, f. évi szeptember hó 30-ikán nyílt meg a kantoni kormányépület egy tanácskozó termében.

Az első ülésen *Ehrle* beszámolt az értekezlet összehívása körül kifejtett működéséről. Megtudtuk ebből, hogy a meghívások nagyrészt magánúton, közvetlen egyes szakférfiakhoz vagy könyvtárakhoz intéztettek, melyeknek részvétele az ügy érdekében kívánatos volt. Diplomacziái úton csak oly államoknál történt a meghívás, hol ez szükségesnek mutatkozott. Csak európai államokba ment meghívó, Portugalia és Spanyolország, a távolságra és ez utóbbinak belső viszonyaira való tekintettel, nem hivatott meg. Dánia, Oroszország és Svédország a meghívást köszönettel visszatartották, úgyszintén a külön meghívott cambridgei egyetemi könyvtár, míg a British Museum könyvtára a képviseltetésben akadályozva volt.

Ellenben képviselve voltak a következő államok: Angolország, Baden, Bajorország, Belgium, Franciaország, Hollandia. Magyarországnak, Poroszországnak (3 képviselővel), Svájc (4 képviselővel),

Szászország, Vatikán, Württemberg. Ausztria képviselője, *Zeissberg* udv. tanácsos, bár be volt jelentve, nem jelent meg. Hazánkból, *Wlassics Gyula* vallás- és közoktatásügyi miniszter úr megbízása alapján, a jelen sorok írója volt ott, ki a múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelőségének képviselőjében vett részt a konferencián. Így tehát 12 államnak 17 képviselője tanácskozott együtt, köztük, mint a jegyzőkönyvben közzétett névsor mutatja, a szaktudomány legelső képviselői.

Ehrle jelentése után megalakult az értekezlet tisztí kara. A díszelnöki széket a nagy *Mommsen Tivadar* foglalta el, míg ügyvivő elnökké *de Vries*, a leydeni egyetemi könyvtár igazgatója lett. Az értekezlet jegyzői tisztét *Omont*, a párisi Bibliothèque Nationale főkönyvtárnoka, ki *Delisle* képviselőjében jelent meg, és *Escher*, a zürichi városi könyvtár könyvtárnoka töltötték be.

A *Mommsen* elnöklete alatt folyt tanácskozásokat *Ehrle* vezette be a tárgy megjelölésével, melylyel az értekezlet hivatva lesz foglalkozni. E szerint 1. tenta által rontott pergamenlapok, 2. palimpsestek és 3. papirkéziratok romlásának meggátlására célzó törekvéseket ismertetett, gazdag anyagon mutatva be úgy a romlás különböző nemét, mint a vatikáni könyvtár törekvéseit a további romlás okainak elhárítására.

Mérhetetlen értékű tudományos kincs volt az, a mit *Ehrle* e célból Rómából magával hozott.

A III. századi Vergilius-kódex lapjain, Dio Cassius, Sallustius, Fronto legelső kódexein, V—VI. századi palimpsesteken tette szemléltetővé a lassan de biztosan haladó megsemmisülés proceszusát és a módot, melylyel ezt a Vatikánban megakadályozni törekesznek.

A gelatinnal való fáradságos kezelés általános bámulatot keltett. A szétmálló hártjának minden repedését, minden hézagát üvegszerűleg átlátszó gelatinhártya tölti ki, ezen kívül az egész pergamenlap gelatinnal van bevonva, mely azt külső behatásoktól megvédi. Egy-egy hibás pergamenlap illetően preparálásához sokszor hetek munkája szükséges.

A konferencia tagjai, a mig egyrészt teljes elismeréssel adóztak *Ehrle* fáradságot nem ismerő törekvéseinek, melyekkel a tudomány e közös kincseit az elpusztulástól megóvni igyekszik, másrészt azonban nem nyomhatták el aggályaikat e restaurálási módnak nagyobb méreteken leendő követése ellen, és ez aggályokban

maga *Ehrle* is osztozott. Az a rendkívüli figyelem, a mi annak keresztülviteléhez szükséges, a költség és az idő, a mit az igényel, hozzáértő személyzet hiánya, úgyszólván lehetetlenné teszik e restaurálási módnak nagyobb mértékben leendő alkalmazását; az különben általános elterjedésre alig is számíthat, mert igen ritka az oly nagybecsű kézirat, mely e fáradságos procedurát megérdemelné. A gelatinnal való kezelés ellen még az a kifogás is felfemerült, hogy ez által a kéziratnak eltűnnek egyes oly sajátságai, melyek a kutatóra, kivált a filologusra nézve esetleg fontosak lehetnek. Így a pergamen színe általában megváltozik, a tinta különböző színe egyöntetű sötétebbé válik, kisebb rasurák, javítások eltűnnek. Bár ezek apró, lényegtelen momentumoknak látszanak, de lehetnek esetek, mikor azok a kézirat létrejöttének körülményeit derítik föl.

Ehhez járul még az a körülmény, hogy a formolos gelatinnal való kezelés eredményeire nézve még nem rendelkezünk hosszú évek tapasztalataival, és még nem vagyunk teljesen bizonyosak abban, hogy az elmállásnak lassan-lassan pusztító folyamat e kezelés végleg megakasztja-e.

Ez az oka, hogy az értekezők tagjai sem ülésben sem ülésen kívül, felelősségök tudatában, nem mertek határozottan állást foglalni a vatikáni kísérletek mellett, hanem a kérdésnek további tanulmányozását és a kísérletek folytatását javallották.

Ehrle kísérleteihez teljesen hasonlóak a leydeni könyvtár igazatója által bemutatott javítások, melyeknél szintén a gelatinnal való bevonás viszi a főszerepet. Ezzel szemben *Posse Ottó* drezdai állami levéltárnok a drezdai katonai kémiai laboratórium-ban rövid idővel ezelőtt megkezdett kísérletekről tett előzetes jelentést. A kísérletek célja az volt, hogy a romlásnak induló hártya vagy papír valami szerrel impregnáltassék oly célból, hogy az impregnálás nemcsak a kezdődő romlás folyamat állítsa meg, hanem biztosítékot nyújtson a jövő romlás ellen is. A kísérletezés jelenleg a kezdet stadiumában van, eredményeiről itélni még nem lehet. Impregnálásra a zapon nevű szerrel tetek kísérletet: a zaphoz azonban még egy igen robbanékony szer (nitroglycerin) is járul, mi a kísérletezést szerfölött veszélyessé és annak nagyobb mértékben való alkalmazását úgyszólván lehetetlenné teszi. A nitroglycerinnel kevert zapon állítólag el-

veszti ugyan robbanó tulajdonságát, de a kísérletek még nem haladtak annyira, hogy rólok határozott véleményt lehessen alkotni. Ha sikerülne oly impregnáló szert feltalálni, mely az eredeti darab tulajdonságain semmit sem változtat s annak jelenlegi állapotát úgyszólván fixirozva, a további romlásnak útját állja: ez volna kétségtelenül a legalkalmasabb, a legkevesebb fáradsággal és költséggel járó restaurálási mód, mely úgy hártýára mint papírra egyformán alkalmas.

Lippmann, a berlini kir. metszet-gyűjtemény igazgatója addig is, míg valamely teljesen megbízható vegyi eljárásban történik megállapodás, mechanikus konzerválási módokat ajánl ott, hol az illető darab elpusztulásának veszélye közel van. Ilyen mód pl. az, ha a romló lapot átlátszó gelatin-lemezek közé zárjuk légmentesen, mi által legalább egyelőre a további romlásnak útját álljuk s a lemezek átlátszóságánál fogva a darab használatát is biztosítjuk. Ez az eljárás egyes lapoknál, mint az oklevelek (ha nincs rajtuk pecsét), metszetek, rajzok, különösen alkalmas.

A tárgyalások folyamán több ízben felmerült és végre általános elfogadásra talált az az óhajtás, hogy legelső teendő, mielőtt bármily konzerválási módszert alkalmaznánk, nagybecsű kéziratoknak, melyek a tudomány közös kincsei és a tudományos kutatásnak maradandó tárgyai, a technika legfejlettebb eszközeivel történendő lefényképezése, hogy azoknak mai állapota a jövő idő számára fixiroztassék. Felmerült továbbá az is, hogy tekintve e művelet költséges voltát, nemkülönben hogy a restaurálási műveleteknek kiváló gonddal, szakavatottsággal kell történniök, mi csakis oly módon képzelhető, hogy azokat egy helyen, a legjobb eszközökkel berendezett laboratóriumban, erre a célra kiképzett személyzet hajtja végre: kívánatos, hogy valamely semleges területen (pl. a Vatikánban), hol ily első rangú tudományos anyag bőven áll rendelkezésre, nemzetközi támogatással egy központi javító és fényképező műhely létesüljön; mert egy könyvtártól vagy államtól sem lehet követelni, hogy oly nagyértékű darabot, mely az ő tulajdonában van ugyan, de a mely a tudománynak kincse, csupán a maga áldozatkészségével mentsen meg a jövő számára. Ezen központi helyre küldené azután minden állam, mely annak fenntartásához hozzájárul, a maga romlásnak induló értékes kéziratait, fényképezés és restaurálás céljából.

E tárgyak megvitatására az értekezlet három ülést tartott.

A tanácskozás eredménye a következő határozatokban foglalható össze:

1. Az értekezlet óhaját fejezi ki, hogy azon legrégibb és a tudományra nézve legértékesebb kéziratok jegyzéke, melyek minden látszat szerint a biztos elpusztulás útján vannak, állíttassék össze és hogy e jegyzékbe foglalt kéziratok, mostani állapotuknak megörökítése céljából, fényképeztessenek le.

2. E cél megvalósítására az értekezlet egy állandó bizottságot nevez ki, melynek tagjai: *Ehrle*, a vatikáni könyvtár praefectusa, *de Vries*, a leydeni könyvtár igazgatója és *Zangemeister*, a heidelbergi könyvtár igazgatója. A bizottság jogosítva van magát megfelelő számig kiegészíteni. Feladatai pedig ezek:

a) az első pontban említett kéziratok jegyzékét összeállítani és azok lefényképeztetését előmozdítani;

b) az eddig felmerült konzerválási módokat tanulmányozni és az alkalmasnak bizonyulókat követésre ajánlani;

c) az értekezlet elé terjesztett konzerválási módokat nyomtatásban mielőbb közzétenni;

d) a felsorolt célok érdekében könyvtárnokokkal és technikus szakértőkkel érintkezésbe lépni;

e) odahatni, hogy a tudomány érdekében a mondott célokra szükséges anyagi eszközöket egyes államok rendelkezésre bocsássák.

3. Az értekezlet azt óhajtja, hogy a kéziratok romlásának lassú menetére való tekintettel, mindaddig, míg a bizottság pozitív eredményekkel nem áll elő, a minek az 1899. év őszéig kell megtörténnie, azok konzerválása érdekében csak oly eszközöket alkalmazzanak, a melyek az egyes speciális esetekben a viszonylag legnagyobb biztonságot nyújtják, de egy jövőendő jobb eljárásnak nem állják útját.

E határozatok meghozatala és egyéb formaságok elvégzése után a konferencia október hó 1-én d. u. 5 órakor véget ért. Október 2-án, az értekezlet utóhangjaként, az *Ehrle* által Sanct-Gallenbe hozott végtelen értékű kéziratok az ottani Stifts-Bibliothek termében összefüggő sorozatban voltak tanulmányozhatók, mely körülmény az értekezlet számos tagját visszatartotta az elutazástól.

A tanácskozás lefolyásának részletes ismertetésére közzöljük

a konferencia jegyzőkönyvének fordítását, a résztvevőknek szétküldött hiteles jegyzőkönyv német-francia szövege alapján.

II.

A régi kéziratok megóvása és tatarozása céljából 1898 szeptember 30-ikától október 1-éig Sanct-Gallenben tartott nemzetközi értekezlet jegyzőkönyve.

1. ÜLÉS.

1898 szept. 30-án, pénteken d. u. 2¹/₄ órakor

Sanct-Gallen kanton kormánytanácsának üléstermében.

Jelen vannak: P. Ehrle Rómából; Zangemeister tanár Heidelbergből; Dr. v. Laubmann Münchenből; P. Van den Gheyn Brüsszelből; Nicholson Oxfordból; Omont Párisból; Dr. de Vries Leidenből; Mommsen tanár Berlinből; Dr. Wilmanns Berlinből; Dr. Lippmann Berlinből; Dr. Posse Drezdából; Dr. Füh Sanct-Gallenből; Dr. C. Chr. Bernoulli Bázélből; Dr. Joh. Bernoulli Bernből; Dr. Escher Zürichből; Dr. Fejérpataky Budapestről; Prof. Wintterlin Stuttgartból.

Továbbá E. Chatelain Párisból, mint vendég.

I. P. Ehrle Ferencz, a római vatikáni könyvtár prefektusa megnyitja az ülést, üdvözlí a jelenlévőket, köszönetet mond Sanct-Gallen kanton kormánytanácsának a helyiség átengedéseért, s ismerteti a szempontokat, melyeket a szentszék és a vatikáni könyvtár e tanácskozás egybehívásánál szemmel tartott.

A vatikáni államtitkári hivatal a meghívókat diplomáciai úton küldte szét az egyes kormányokhoz, kivételes esetekben (mint Anglia és Svájc) a vatikáni könyvtár írt az egyes könyvtárakhoz (így a londoni British Museum-éhoz, az oxfordi és cambridgei könyvtárakhoz és a sanct-galleni káptalani könyvtárhoz.) vagy magán egyesületekhez (a svájci könyvtárosok egyesületéhez.)

A felhívásnak engedve, a következő kormányok képviseltették magukat: Ausztria, Baden, Bajorország, Belgium, Franciaország, Magyarország, Németalföld, Poroszország, Szászország és Württemberg. Ezenkívül az oxfordi és sanct-galleni könyvtár és a svájci könyvtárosok egyesülete.

Dánia, Oroszország, Svédország és a cambridgei könyvtár nem fogadta el a meghívást, a British Museum pedig akadályozva volt a részvételben.

Az egyes államok képviselői:

Anglia: Nicholson, az oxfordi Bodleian library könyvtárnoka.

Baden: Zangemeister tanár, a heidelbergi egyet. könyvtár könyvtárnoka.

Bajorország: Dr. v. Laubmann, a müncheni udvari és állami könyvtár igazgatója.

Belgium: P. Van den Gheyn, a brüsszeli kir. könyvtár kézirat-tári osztályának öre.

Franciaország: Omont, a párisi nemzeti könyvtár kézirat-tári osztályának segédőre, mint Delisle igazgató képviselője.

Magyarország: Dr. Fejérpataky, a budapesti magyar nemz. múzeum könyvtárának igazgatóőre.

Németalföld: Dr. de Vries, a leideni egyetemi könyvtár igazgatója.

Poroszország: Mommsen tanár Berlinből. Dr. Wilmanns, a berlini kir. könyvtár igazgatója. Dr. Lippmann, a berlini kir. met-szetgyűjtemény igazgatója.

Svájc: Dr. Füh, a sanct-galleni káptalani könyvtár könyvtárnoka. Dr. Bernoulli K. Kr., a bázeli egyetemi könyvtár könyvtárnoka. Dr. Bernoulli János, a svájci országos könyvtár könyvtárnoka Bernből.

Szászország: Dr. Posse, a drezdai áll. levéltár igazgatója.

Vatikán: P. Ehrle, a római vatikáni könyvtár prefektusa.

Württemberg: Wintterlin tanár, a stuttgarti kir. könyvtár könyvtárnoka.

II. Az egyes tisztségeket betöltik. Tiszteletbeli elnöknek megválasztják Mommsen tanár Berlinből, s melléje ügyvivő elnöknek Dr. de Vriest Leidenből; titkárok: Omont Párisból és Escher Zürichből.

A tárgyalás, amennyiben szükséges lenne, az illető tagok anyanyelvén folyik.

III. P. Ehrle előadó azt ajánlja, hogy a tárgyalás menetét a bemutatandó és megvitatás alá kerülő anyag mivolta szerint így oszszák fel:

1. Pergamenkéziratok a tinta savától származó sérüléssel.

2. Palimpsestek.

3. Papírkéziratok.

IV. P. Ehrle, utalással a »Centralblatt für Bibliothekswesen,« a »Revue des bibliothèques,« a »Bibliothèque de l'École des charles« és a »Rivista delle biblioteche«-ben megjelent értekezéseire a tinta által történt átmarásoknak igen érdekes példáit mutatja be vatikáni pergamen kéziratokon. Lippmann, de Vries, Nicholson és Posse is bemutatnak néhányat.

A vita, a melyben Ehrle, Van den Gheyn, Lippmann, Mommsen, Nicholson, Omont, Posse, de Vries, Wintterlin és Zangemeister vesznek részt, szabadon kiterjed a szóban forgó kérdés egész területére, de határozatokat egyelőre nem hoznak.

A legfontosabb nyilatkozatok és indítványok, melyek az előadók értekezésében nem foglaltatnak, a következők:

Dr. Posse hosszasan fejtegeti, hogy nem lenne-e helyén való egy nemzetközi megállapodás, mely szerint az egyes államok bizonyos pénzösszeg fizetésére köteleznék magukat. E tőkével egy központi műhelyt lehetne felállítani, melyet tudományosan és technikailag egyaránt képzett személyzet vezetne. Legcélyszerűbb lenne talán a mostani vatikáni műhelyt központi műhelyllyé átalakítani. Ez intézet nagy előnyököt biztosítana úgy a tudománynak általában, mint a belga, franczia, magyar, osztrák és porosz intézeteknek, valamint a Monumenta Germaniae vállalatnak is.

Zangemeister kifejti, hogy: 1. kívánatos volna, ha a kutatás megállapíthatná, hogy nem tartalmaz-e a tinta még sok szabad, maróhatású savat, melyet esetleg semlegessé lehetne tenni.

2. Tatarozás alá kerülő kéziratokat előbb mindig le kell fényképezni. Mai állapotukat a fényképen örökre rögzíteni kell, hogy ezentúl is használhatók legyenek. Különösen unikumokat kell feltétlenül lefényképezni.

Mommsen megjegyzi, hogy előzetes lefényképezést csak olyan esetekben tart szükségesnek, mikor tudományos és állandó becsű kéziratokról van szó, nem pedig relikviákról.

Omont kifejti, hogy csak a legnagyobb óvatossággal szabad kéziratokat restaurálni és csakis oly esetekben, hol közvetlen veszély fenyeget. Célyszerű volna talán egy nemzetközi bizottságot kiküldeni, a mely megállapítaná az előzetesen lefényképezendő

kéziratok jegyzékét, a hol természetesen úgy a könyvtárnokok, mint a filológusok érdekei szemmel tartandók.

Wintterlin azt ajánlja, hogy a vegyészek tanácsát is igénybe kell venni, mert ők a sérülések okát, vagy az ezeknek megakadályozására szolgáló eszközöket kifürkészhették.

Lippmann megjegyzi, hogy vegyi műveleteknél egy kiszámíthatatlan tényező van s ez: az idő. Ezért a mechanikus megóvó eljárások alkalmazásának a vegyészettel szemben jelenleg határozottan előny kell adnunk.

D. u. 5¹/₄ órákor az ülés bezárul. Szombatra, okt. 1-ére két ülést terveznek, délelőttre és délutánra. A délelőtti ülés 9 órákor kezdődik.

II. ÜLÉS

1898 okt. 1-én, szombaton d. e. 9¹/₄ órákor.

Jelen van a konferencia minden tagja.

Tiszteletbeli elnök: Mommsen.

Ügyvivő elnök: Dr. de Vries.

I. Az utolsó ülés jegyzőkönyvét felolvassák és jóváhagyják.

II. A tegnapi megszakított tárgyalást folytatják.

Az elnök összegezi a tegnapi tanácskozás eredményét s ennek további menetét az Omont által fogalmazott következő négy pontra irányítja: 1. Kiváncos a legrégibb, tatarozásra szoruló kéziratoknak jegyzéke. 2. A legrégibb és legértékesebb kéziratok lefényképezendők, hogy mai állapotuk megörökíthető legyen. 3. A Vatikánban vagy máshol használt megóvó módszerek alkalmazása, de csakis végromlásnak indult kéziratoknál. 4. Állandó bizottság kiküldése, mely a kormányokkal, könyvtárnokokkal és vegyészekkel állandó összeköttetésben álljon.

P. Ehrle szerint azt a főkérdést kell megoldani, hogy: kell-e, vagy szabad-e alkalmaznunk a máig ismert megóvó eljárások bármelyikét is a szóban forgó kéziratoknál?

Nicholson, utalással Ehrle nyomtatott értekezésére, hosszabban beszámol a Bodleian library-ben szerzett, a kéziratok romlását és javítását illető tapasztalatairól. További kutatásokat tart kíváncosnak abból a czélból, hogy vajjon a kéziratok kímélődése tényleg állandóan előre halad-e, a mi szerinte kétséges,

mert ez a klimatikus viszonyokkal van összefüggésben s a pusztulás okozói erejüket veszthetik.

A vita bezárása után a konferencia a következő határozatot hozza:

1. A konferencia azon óhajának ad kifejezést, hogy összeállítandó azon legrégibb és legfontosabb kéziratok jegyzéke, melyek minden külső jel szerint biztos végromlásnak néznek elébe.

2. A konferencia azon óhajának ad kifejezést, hogy e jegyzékben felsorolt kéziratokról, jelen állapotuk feltüntetése céljából, fényképfelvétel eszközözlendő.

3. A konferencia kinevez egy állandó bizottságot, mely hivatva van a kormányokkal, könyvtárakkal és vegyészekkel érintkezésben állni, tanulmányozni azon megóvó eljárásokat, melyek használhatók s ajánlani azt, mely a célnak legjobban megfelel.

4. A konferencia azt ajánlja, hogy — mivel a kéziratok pusztulása csak lassan megy végbe — addig, míg a bizottság pozitív eredményekkel be nem számol, mindenesetre 1899 őszével bezárólag, csak olyan eszközöket használjunk, melyek az egyes esetekben a legnagyobb viszonylagos biztosságot nyújtják, s a melyek egy esetleg később fölfedezendő jobb eljárás alkalmazását nem zárják ki.

III. Határozatba megy, hogy a tanácskozási jegyzőkönyv végén rövid foglalatban vázolják a máig ismeretes megóvási eljárásokat.

IV. Az állandó bizottság tagsági számának megállapítását s a tagok választását a délutáni ülésre halasztják.

V. A bizottságot fölhívják, hogy tanácskozásairól és kiséreleteiről a főbb szakfolyóiratokban időről időre számot adjon.

VI. A délutáni ülés tárgyai, az állandó bizottság megválasztásán kívül: A papírkéziratokról való tanácskozás és határozathozatal a tanácskozási jegyzőkönyv kinyomtatása felől.

11¹/₂ órákor az ülés bezárul. 12 óráig bemutatja még P. Ehrle a Vatikánból magával hozott egyéb anyagot, különösen sérült palimpsesteket. (Egyes részeket Virgil két képes kéziratából, Dio Cassius, Fronto, Sallustius, Strabo, Cicero de re publica, Codex Marchalianus prophetarum-ból stb.)

Legközelebbi ülés d. u. 2 órákor.

III. ÜLÉS

1898 okt. 1-én, szombaton d. u. 2¹/₄ órakor.

Jelen vannak: az összes tagok.

Tiszteletbeli elnök: Mommsen.

Ügyvivő elnök: Dr. de Vries.

I. Az utolsó ülés jegyzőkönyvét fölolvassák és jóváhagyják.

II. A papírkéziratok romlása elleni eljárás kérdése kerül tárgyalás alá.

A vita eredményeként különösen két pont közelebbi megvizsgálása volna kívánatos:

a) oly eljárás feltalálása, mely a tintában lévő savat semlegessé tenné, a tinta fekete színének megváltoztatása nélkül.

b) azon rovarok működésének megvizsgálása, melyek, dr. Posse értesítése szerint, nemcsak hogy nem ártalmasak, hanem egyenesen hasznosak.

III. Hosszabb vita után az állandó bizottság tagjainak számát háromban állapítják meg. Megválasztották Ehrlet, de Vriest és Zangemeistert. A konferencia jónak látja a bizottsági tagok számát egyelőre korlátozni, olyan személyiségek távolléte miatt, kiket a tanácskozás tárgya nagyon közről érdekel, de abban különféle okok miatt részt nem vehettek. A bizottság azonban felhatalmazást nyer tagjai számának szükséghez mért megnagyobbitására is.

IV. Az állandó bizottság munkakörének megállapítása alkalmából elhatározzák a délelőtti ülés II. jegyzőkönyvi pontja 3-ik cikkelyének revízióját. A cikkely új fogalmazásban így hangzik:

3. A konferencia kinevez egy állandó bizottságot s a következő megbízással látja el:

a) az 1. cikkelyben tervbe vett kéziratjegyzék elkészítése;

b) a 2. cikkelyben említett fényképfelvételek megvalósítása;

c) az egyes megóvó eljárások tanulmányozása s a legjobbnak ajánlása;

d) sajtó útján való közzététele azon megóvó eljárásoknak, melyek a tanácskozás folyamán szóba kerültek;

e) e feladatok teljesítése végett érintkezésbe kell lépni könyvtárosokkal és vegyészekkel.

f) ki kell eszközölni, hogy az egyes államok pénzáldozatokat is hozzanak a tudomány érdekében.

V. A titkári hivatal megbizzák, hogy a tanácskozási jegyzőkönyvet sajtó útján tegye közzé s juttassa a tagok kezéhez.

VI. Az ügyvivő és a tiszteletbeli elnök, valamint Nicholson, P. Ehrle végül köszönetet mondanak Sanct-Gallen kanton kormányának, Dr. Fáh káptalani könyvtárnoknak, majd különösen P. Ehrlenek és a vatikáni kormánynak, valamint a konferencia tagjainak (különösen Nicholson, Posse, Zangemeister, Lippmann és Omontnak), a tiszteletbeli elnöknek, a svájci könyvtárnokok egyletének és a titkároknak.

VII. A tanácskozás megszakad egy negyedórára, hogy a jegyzőkönyvet megirhassák.

VIII. $4\frac{3}{4}$ órakor folytatják az ülést. A jegyzőkönyvet felolvassák és jóváhagyják.

IX. A tiszteletbeli elnök köszönetet mond az ügyvivő elnöknek, sikert jósol a mostani konferencia törekvéseinek s délután 5 órakor az ülést bezárja.

(A jegyzőkönyv az értekezet határozataival végződik, melyeket a közlemény I. részében már ismertettünk.)

A konferencia tagjai aláírásukkal hitelesítik a jegyzőkönyvet:

A tiszteletbeli elnök: Th. Mommsen.

Az elnök: S.-G. de Vries.

A titkárok: H. Omont, Herm. Escher.

F. Ehrle, S. J.

Dr. Otto Posse.

Dr. Karl Zangemeister.

Dr. Ad. Fáh.

Dr. G. von Laubmann.

Dr. C.-Chr. Bernoulli.

J. Van den Gheyn, S. J.

Dr. Joh. Bernoulli.

Edward-W.-B. Nicholson.

Dr. Fejérpataky.

Dr. A. Wilmanns.

Dr. A. Wintterlin.

Dr. F. Lippmann.

Émile Chatelain.

A másolat hitelül: A titkárok: H. Omont Herm. Escher.

AZ 1711 ELŐTTI MAGYAR NYOMTATVÁNYOK KÖNYVÉSZETE.

VARJÚ ELEMÉRTŐL.

Maholnap húsz éve lesz, hogy a Szabó Károly nagy könyvészeti művének, a Régi Magyar Könyvtárnak első kötete napvilágot látott. Alig van könyv a magyar tudományos irodalomban, mely megjelenésével olyan közörömet keltett a szakemberek körében, mint ez, és melyet olyan osztatlan dicséretben részesítettek, mint a Régi Magyar Könyvtárt. És méltán. A buzgó szerző megérdemelte a dicséretet és elismerést. A mi könyvtári viszonyaink húsz évvel ezelőtt olyanok voltak (s fájdalom, ma sem sokkal különbek), hogy egy ilyen munka anyagának összehordása végtelen buzgalmat, kitartást és türelmet kívánt s aránytalanul sok fáradságba, utánjárásba került. Rendezett, lajstromozott könyvtárakban igen könnyen, kényelmesen lehet bibliografiai kutatásokat tenni. A katalógusból kevés fáradsággal ki lehet keresni a szükséges címeket, a könyveket helyébe hozzák a kutatónak, nem kell idejét a könyvpolczokon való turkálással, nézegetéssel eltölteni. Másként áll a dolog a mi vidéki könyvtárainkban, különösen azokban, a hol a régiségeket kutató legtöbb eredményre számíthat, a zárdák, plebániák, templomok könyvesházaiban. Katalógus legtöbbnyire nincs, ha van, nincs köszönet benne, szignaturái után alig ha lehet valamit megtalálni. Még jó ha olyan-amilyen könyvtári helyiség akad, s nem valami félhomályos, dohos kamrából, sekrestyéből vagy épen a padlásról kell előhúzgálnia a könyveket. Van olyan is, a hová csak nagy kérések, hogy úgy mondjam arczatlankodások révén juthatni be. Hát húsz év előtt? Akkor még rosszabbak voltak a viszonyok. A Szabó Károly nagy lelkesedése, tárgyyszeretete, lángbuzgalma kellett egy ilyen munka elvégzéséhez. Mekkora tömegét az évtizedes porral, penészszel borított könyveknek kellett átforgatni az első rész kevesebb mint 2000 címéért! Hányszor kellett eredmény nélkül távozni egy-egy keserves munkával átvizsgált könyvtárból? Húsz évi ernyedetlen fáradás gyümölcse volt az első, hat évié a második kötet.

A dolog természete szerint a legpontosabb kutatások daczára is hiányos maradt a nagy mű, hiszen könyvészeti munka teljes

nem is lehet soha. Alig hogy megjelent, már elkezdődött a pótlékok közlése is e folyóiratban. Szabó Károly maga is egyre-másra közölte újabb felfedezéseit s azóta alig van a Könyvszemlének olyan füzete, melyben ne lenne egy-két adalék az első vagy a második kötethez. A szerző előre tudta ezt s már az első kötet előszavában írta: »Bizvást merem reményleni, hogy épen munkám megjelenése következtében fog hazai könyvtáraink átkutatása nagyobb mérveket öltetni s ha e reményem teljesültével az én munkám túlleend szárnyalva s annak *újabb teljesebb kiadása* válandik szükségessé, azon én fogok legőszintebben örvideni...«

A szerző, sajnos, már műve újabb kiadását nem érthette meg, sőt a munkába vett harmadik részt sem volt képes befejezni. A halál kiragadta a tollat kezéből. Az adalékok közlése azonban az ő halálával sem szűnt meg. Számuk a két első kötetben már közel hatszázra rúg, mely számból az elsőre több mint 400 esik.

Nagy baj azonban az, hogy e szép anyag úgyszólván használhatatlan, el lévén szórva egy régibb folyamaiban mindinkább ritkábbá váló folyóirat tizennyolcz kötetében. Egy czimért, indexek és mutatók híján mind a tizennyolcz évfolyamot át kell böngészni, a mi bizony nem kis munka. Arról nem is szólunk, hogy vidéken akár hány tanár s irodalommal foglalkozó nem juthat hozzá a Könyvszemle teljes sorozatához: ily nagy szeries megszerzésére nem képes, míg a pár forintba kerülő új kiadású Régi Magyar Könyvtárt szívesen megvásárolná. Szükség van tehát, még pedig égető szükség a pótlékok használhatóvá tételére.

Tudta és érezte ezt az akadémia is s régen tervezte az adalékok kiadását. De részben, mert nem tudta eltökélni magát a kiadás módjára nézve, a jó szándékot mind e napig meg nem valósította. Ugy halljuk azonban, hogy legutóbb mégis elhatározott a pótlások közzététele. A kik könyvészettel, irodalomtörténettel s a történelem bármely ágával foglalkozunk, nagy hálára leendünk érte kötelezve az akadémiának. Kötelességet teljesít vele, részben a közönség, részben a boldogult Szabó Károly iránt, a ki mint fennebb említettük már előre látta a második kiadás szükségességét. Mivel azonban egy ilyen évtizedekre szóló munka kiadása igen nagy fontossággal s jelentőséggel bír s mivel sajnosan kell tapasztalnunk, hogy a legszükségesebb kézikönyvek és felülmunkák egyre-másra félig készen, úgyszólván nyers, éretlen álla-

potban jutnak ki a sajtó alól. szabadságot veszünk magunknak a Régi Magyar Könyvtár pótlékai közreadását illető nézeteink elmondására, azt remélve, hogy az ügynek tehetünk ezáltal némi szolgálatokat.

Az ilyen munkákat egy ember úgy is ritkán tudja jól megcsinálni. Különösen nálunk nem. Ennek pedig nem a képzett, nagytudományú s tehetségtű emberek hiánya az oka; korántsem, ilyen akad elég. Hanem igenis az az oka, mert nálunk *bibliografus* nem igen van.

A legtöbben úgy képzelik a dolgot, hogy a ki az irodalomtörténetben járatos, egy kis paleografiát is tanult, néhányszor a kezébe vette a Haint, a Dénist, a Brunet-t, az már untig eleget tud arra, hogy felcaphasson bibliográfának. Sokan bizony le is nézik ezt a »mesterséget«, mint igazi tudós emberhez nem illőt. Bizzák a könyvészet csinálást könyvkereskedőkre. Ha pedig mégis ráadja magát valaki, úgy a maga szaktanulmányai szempontjából ítélvén meg mindent, olyan könyvészeti munkát csinál, a miben nincs aztán köszönet.

Nem árt tehát egy kicsit megvilágítani a dolgot, még mielőtt az új kiadás, vagy, a mit azonban el sem akarunk hinni, egy pótkötet közzététele visszavonhatlanul megtörténik. Szükségesnek tartjuk ép a könyvészeti szempontok kiemelését, mert a régi sablon szerint könnyű lesz ugyan dolgozni, de a tudomány kevés hasznát látja a munkának. Annyira ma is vagyunk, hogy a külföldnek eldicsekedhetünk vele, miszerint könyvészetünk 1473-tól 1897-ig meg van. Csak azt ne mondjuk el senkinek, *minő* ez a könyvészet.

Pedig jobb »*Planum*«--ot csinálni a »*Magyar Bibliographia és Szókönyv iránt*«, mint plánus nélkül, hebehurgyán és rosszul csinálni meg a bibliografiákat és a szókönyveket, elvágva útját hosszú időkre a jobb és tökéletesebb munkák kiadásának. Nagyon kell vigyáznunk, ne hogy úgy itthon, mint odakint végkép rossz hirbe hozzuk tudományos literaturánkat. Már hozzá szoktunk, hogy forráskiadványainkat, szótárainkat, névmutatóinkat s más hasonló nagy pontosságot igénylő tudományos segédeszközöinket csak a legnagyobb óvatossággal használjuk, lévén azok, néhány kevés kivétellel, ijesztő gondatlansággal megcsinálva; kritikátlanul használva őket, a legnagyobb botlásoknak vagyunk folyvást

kitéve. Nem vagyunk olyan gazdagok az eszközökben, hogy eldobjuk azt a sok hasznavehetetlen forráskiadványt, mely az utolsó harmincz évben megjelent s okulva a nagy tévedéseken, megkezdjük történeti s nyelvészeti forrásaink rendszeres, a modern eszközöknek, a modern tudásnak megfelelő s mindennek fölött *lelkiismeretes* kiadását, erre még nem érkezett el az idő. De azt szabad legyen kérnünk s elvárunk, hogy az újabb publikációk ne készüljenek a régi módra, s legalább ezek nyújtsanak némi kárpótlást a régi hibáiért.

Ha azt akarjuk megállapítani, milyennek kell lenni az új kiadásnak, úgy először a réginek hiányait és hibáit kell konstataálnunk. Szabó maga hibátlannak tartotta munkáját s kétségkívül meg volt arról győződve, hogy egy új kiadásra csak a pótlékok felszaporodása miatt lesz szükség. De nem csak a szerző, hanem jó ideig mindenki azt hitte, s hiszik sokan ma is, hogy a Régi Magyar Könyvtár czímmásai, adatai, leírásai utólérhetetlenül pontosak s tökéletesek, javításra nem is szorulnak. Azt kevesen tudták, hogy a bibliografiának más céljai is vannak, mint pontos könyvczím-másolatok gyűjtése; arról meg legfeljebb egy-két könyvtárnok s könyvkedvelő szerzett meggyőződést, miszerint a bámulatos pontosságúaknak tartott czím-mások majdnem mindenikébe becsúszott egy néhány hiba s azok a bibliografiai technika tekintetéből még azon a fokon sem állnak, a hol Hainnak, a Repertorium Bibliographicum nagynevű szerzőjének teljes félszázaddal előbb kiadott könyvleírásai.

Akadnak olyan, különben igen tiszteletreméltó tudományos emberek is, a kik azt kérdik, mire való a szószaporító, féllapnyi hosszúságú címek pontos lemásolása? Ezek olyan bibliografiát óhajtanának 1711 előtti literaturánkról, mint a minőt Petrik adott az azutániról: rövid, összevont czím, azután az alak megnevezése, a lapok és legfeljebb még a mellékletek száma, több semmi. A ki többet akar tudni egy könyvről, az vegye kezébe magát a könyvet. Hivatkoznak a külföldre, a hol a Szabóéhoz hasonló teljes czím-másokat csak 1500 előtti ősnymtatványokról s legfeljebb még egy más elsőrendű raritásról szoktak csinálni. Arról azonban elfeledkeznek, hogy a mi XVI—XVII. századi könyvanyagunkat csak az ősnymtatványokkal lehet összehasonlítani. Részben, mert a mi nyomdászatunk tulajdonkép csak a XVI. századdal kezdődik.

részben pedig azért, mert a fennmaradt példányok száma olyan csekély, annyit pusztított el a sok háború, no meg a tudatlanság és közömbösség, hogy a legtöbb XVII. s majdnem minden XVI. századi magyar nyomtatvány valódi raritás számba megy s hozzájuk képest az ősnymtatványok mindennapi, közönséges holminknak tekinthetők. Ritkaságuk folytán nincs olyan könyvtár, a melyben megközelítőleg teljes gyűjteményük volna található s így a ki könyvészeti adatokat óhajt nyerni p. o. az ellenreformáció irodalmáról, az kénytelen lenne jó könyvészet híján vagy tizenöt városban átnézni a könyvtárakat. Nem szenved tehát kétséget, könyveinket úgy kell bibliografailag kezelni s feldolgozni, mint a külföldön az ősnymtatványokat szokás. Ebből a szempontból tekintve a dolgot, a Szabó Károly munkájának rendszere s feldolgozása már elavult.

Említettük, miszerint még czímmásai sem hibátlanok, hátrább állnak a Hainéinál. Már Hain tisztában volt vele, hogy a különféle kiadások csakis úgy állapíthatók meg, ha a czímmások hű képét adják az eredetieknek. Jelezni kell tehát a sorokat; a nagybetűket, rövidítési jeleket, a betűk minőségét s a nyomdahibákat pedig a nyomdászat rendelkezésére álló minden eszközzel lehető hűen vissza kell adni. Máskülönben több lesz a kára mint a haszna a teljes czímmásolatoknak.

Szabó Régi Magyar Könyvtárában pedig a Hain követelte dolgokból egy sincs meg. A sorok sehol sincsenek jelölve, a nagybetűk kicsinyekkel vannak visszaadva, a rövidítési jelek több helyt fel vannak oldva, szóval a czímmások nem felelnek meg a követelményeknek.

Példákkal is szolgálunk, nehogy valaki nagyításnak vegye a dolgot. Olyanokat választunk, a melyeknek hasonmása ki van adva s így kiki meggyőződhetik állításaink igazságáról.

I. kötet, 3. sz. Komjáti: Szent Pál levelei. A czímlap hasonmásban megjelent a Beöthy-féle irodalomtörténet I. kötetének 154. oldalán. Szabó adja a czímet kis betűkkel, holott annak csak utolsó három szava van az eredetin így nyomtatva. Őt szót nagy betűvel kezd a többi kicsivel, pedig az eredetin csupa egy-féle kapitális betűt látunk. A cím első sorában összekapcsolt *Æ*, a harmadikban külön irt *A E* látható, a Régi Magyar Könyvtárban mindkettő egyszerűen *ae*.

I. kötet 7. sz. Pesti Gábor: Aesopi Phrygis fabulae. Hasonmását közli ugyancsak Beöthy az Irodalomtörténet első kötetében. A tizenegy soros rövid kis czim másolata hemzseg a hibáktól. Nincs jelezve, hogy az első sor gót betűs, valamint a közben egyenként előforduló gót betűk sincsenek kiemelve. Kis betűk nagy betűkkel vannak visszaadva és viszont: az *ij*, *y*-nal, a *w*, *v*-vel van helyettesítve az *R*. sigla fel van oldva!

Hogy lehetséges legyen az összehasonlítás, adjuk itt a szóban forgó könyv bibliografiai helyes címét:

Aesopi phrygis fa- | bulae, Gabriele Pannonio | Pefthino interprete. | Efopus fabula*ij*, mellijeket ma | ftan *wtionnan* magijar nije- | lmre forditot Pefthij Gabriel. | Horatius in arte poetica. *Nec uerbum uerbo curabis | reddere fidus.* Interpres. | Plinius libro 36. Capi. 12. | Aefopus fabula*R*. Philofophus.

Kérem, ne tekintse ezt senki tudományos játéknak! Mert ez a pontosság elengedhetetlen feltétel a könyvészetben. E nélkül lehetetlen közelkorú különböző nyomásokat, kiadásokat felismerni, pedig azt csak kiki beláthatja, hogy azok ismerete igen fontos. De meg a pontos czímmás ép a szóban forgó könyvnél nagybecsű tanulsággal szolgál. Kezünkbe adja kulcsát annak a sajnálatos ténynek, hogy őseink nemzeti nyelvükön mért irtak oly keveset. Itt kiáltanak hozzánk az okok a fentebbi czímról, ahol a gömbölyű római betű a szögletes góttal keverve fordul elő: nyelvünk szokatlan hangjait nem tudták visszaadni sem a latin, sem a német alfabétum jegyeivel s paraszti, a literatúrában hasznavehetetlen nyelvnek nézték a magyart.

De vizsgáljuk tovább Régi Magyar Könyvtárunk korrektségét. 33. sz. »*Tinodi Sebestien*« szörzese: Chronica, írja Szabó Károly. Áll pedig a Beöthynél levő hasonmáson a czim kezdete ilyenképen: CRONICA | TINODI SEBESTIEN | Ízörzele: De nehogy két különböző kiadásra gondoljon valaki, korántsem. Egyszerűen megváltoztatta Szabó a szavak rendjét azért, hogy a név előre jusson. Ilyeneket engedett meg magának pontosságáról leginkább híres könyvészünk. Nem is szólva a *z*-nek mindenütt *z*-vel való helyettesítéséről, csak azt említem még fel, hogy a czim hetedik sorában álló »regidedön« *reuidedön*-re van önkényesen változtatva.

Hat hibát találunk az 53 sz. alatt levő Melius Predikációnak czimében. A legnevezetesebb egy érdekes hanghasonulás meg-

ismerésétől fosztotta meg a R. M. Könyvtár olvasóit. Szabó Károlynál ugyanis ezt látjuk. Magiar Predicatioc, kit Postillanac nevezne . . . az eredetin pedig: MAGIAR PRAE | DIKATIOC, KIPPOSTILLANAC NEVEZNEC . . .

Pázmány korához mértén kitünőnek mondható helyesírását hozza rossz hirbe az 558. sz. alatti hibás czimmásolat. Összehasonlításul itt adjuk az eredeti czim hasonmását.

A Szabó Károlyé pedig így hangzik: *Pázmány Péter* A'setet haynal — csilag — utan budoso Luteristak Vezetője. Mely útba igazította a' Vitebergai Acemiának Fridericus Balduinus — által ki — bocsátott feleletit a' Kalauzra. PAZMANY PETER Esztergomi Ersek írta. 2. Timoth. 3. vers. 9. Tovább elő nem mennek: mert az ő esztelenségek nyilván lészen mindeneknél. Nyomtatta Bechben a Koloniai Vdvarban, Formica Mate.

De nem csak a nagy gondosságot igénylő magyar czimekben hemzsegnek a hibák, hanem a második rész latin czimeiben is. A legelső hazai nyomtatvány két soros kolofonjában már van egy

hiba: Andreā helyett Andream áll. A 196. szám alatt van Chiakor György Epistolája de morbo et obitu Stephani regis. Belőle kihagyva egy szó s a cím CLAUDIOPOLI-ja *Clauddioppoli*-ra változtatva. A hasonmás Szadeczky Kovacsóczy Farkasában látható.

Nem akarom a példák hosszú sorával untatni az olvasókat; ennyiből is meg lehet ismerni, milyen tökéletlen a mi Régi Magyar Könyvtárunk s mennyire rászorúl az átdolgozásra. Jó szemű, figyelmes, katalogizálásban, bibliografiai manipulációkban jártas ember átdolgozására, aki azonfelül lelkiismeretes is legyen, nehogy egy a réginél csak *valamivel jobb* munka kerüljön ki a keze alól. Kijavítani nem sokkal könnyebb ezeket a könyvczimeket, mint leírni; az átdolgozóra nézve tulajdonképp csak annyi haszna van a régi könyvészetnek, hogy számon tartja az anyagot; javítás, helyesbítés nélkül egy sorát sem szabad felhasználni.

A hibás czímmások magukban véve is feltétlenül szükségessé tennék a Régi Magyar Könyvtár új, átdolgozott kiadását, de vannak még egyéb nem kevésbé fontos okok is, a melyek azt kívánatossá teszik.

A könyvészet feladatai közé nemcsak a meglevő könyvanyagnak bizonyos nemzeti vagy tárgyi szempontok szerint való összegyűjtése tartozik, hanem a könyveknek, mint egyik legfontosabb műiparunk termékeinek, ipar és műtörténeti tekintetből való ismertetése és feldolgozása is. Vagyis nem szabad a bibliográfiának csak az irodalomtörténet számára dolgozni; szükséges, hogy a nyomdászat, a sokszorosító műipar története, a műtörténet is forrásokul használhassák. Tagadhatatlanul ép úgy tényezői ezek a kulturának, mint akár az irodalom. Talán jobban megítélhetjük hazánk művelődési állapotát a XVII. században abból, hogy a Balassa Istenes Énekeit 15-ször nyomtatták alig 30 év alatt, mint ugyanezen Balassa munkáiból; ezek egy kiváló szellemmel ismertetnek meg, a melyről a nemzetre következtetni alig lehet, de az a tény, hogy a háború és viszálykodás nyomorúságaiban nyakig merült magyarnép egy népszerű poétájának könyvét így kapkodta s ily tömegben vásárolta, az egész nemzetet, az egész magyarságot a maga nagy, nem eléggé méltányolt intelligenciájában állítja elénk. Mert ezzel az van mondva, hogy a Balassa könyve körülbelül 15 ezer példányban terjedt el a csekély számú magyarság között! Ehez arányítva, Vörösmarty

munkáiból az utolsó harmincz év alatt legalább 300 ezer példánynak kellett volna elkelní.

Szabó könyvéből még csak azt sem tudhatjuk meg nagyobb fáradtság nélkül, hány nyomda működött 1711 előtt az országban, kik voltak könyvnyomtatóink, annál kevésbé kapunk a nyomás technikáját, a betűk minőségét s más hasonlókat illető adatokat.

Ami a bibliografia műtörténeti feladatait illeti, azok mellett is csak legfeljebb *nálunk* szükséges érvelni. Másutt már régóta tisztában vannak vele, hogy a könyvdisz. az illusztráció ép úgy tárgyát képezi a művészettörténetnek, mint akár a falképek. Mindkettő dekorál, alá van rendelve egy más művészetnek, de bizonyos fokon mindenik önnálló műbecscsel is bír. És sehol a világon nincs a műtörténet úgy rászorúlva a könyvillusztráció nyújtotta legapróbb adalékokra is, mint nálunk. A XVI—XVII. századból alig egy néhány festő és metsző művészt tudunk felmutatni. Menynyire felszaporodna ezek száma, ha egy ügyes bibliografus figyelmesen átvizsgálná régi nyomtatványainkat s azokat műtörténeti szempontból is leírná: metszeteik, szélidiszek, czimképeik, vignettáik, kezdőik mind-mind a magyar műtörténet csekély anyagát szaporítanák!

A Kisfaludy-társaság ezelőtt több mint egy évvel pályázatot irt ki a magyar könyvillusztráció történetére. Szégyenszemre a pályázat meddő maradt. És miért? Talán olyan csekély a ránk maradt anyag, hogy arról könyvet írni nem is lehet? Vagy olyan gyarló, hogy vele foglalkozni nem is érdemes? Dehogy! hanem azért, mert bibliografiánkban *nyoma sincs* annak, hogy valaha Magyarországon képekkel diszitett, virágos arabeszkcs kezdőbetűkkel ellátott könyveket nyomtattak. Így aztán a legtöbben nem is tudnak, nem is álmodnak a magyar könyvillusztrációról: akik meg sejteneek róla valamit, azok tisztában vannak vele, hogy nem lévén előmunkálat, átkellene vizsgálni (a kéziratokat nem is említve) a hazai nyomtatványok teljes anyagát, erre pedig nem egy, de legalább három év szükséges.

A Régi Magyar Könyvtárnak a pontatlanság mellett legnagyobb hibája az, hogy a nyomdászat-történeti, műtörténeti szempontokat semmibe sem véve, a legtöbb esetben még azt sem említi, van e valamely munkában illusztráció. Nem szól a legrégibb kolozsvári és brassói nyomtatványok csinos kezdőiről, ér-

dekes czímképeiről s kereteiről. Meg sem kísérli az újszígeti nyomda első termékein látható fametszetű keretek és kezdőbetűk készítőinek kinyomozását, de még arról is hallgat, miszerint a Tinódi Cronikájának művész kezére mutató czimlapján a metsző L-betűs jelvénye látható. Ki volt a gyanítható készítője a Honter Rudimenta Cosmographicaja térképeinek, vagy honnan kerültek a vizsolyi biblia szép szegélydiszei, avagy a Breuer által nyomtatott Aesopus képecskéi? Hiába keressük a R. M. Könyvtárban, ki volt a Pázmány Kalauza szép czímképének mestere, pedig ott áll a kép alatt a metsző neve rövidítve: *Bid(enharter) Tobias*, aki pozsonyi polgár volt, vagy csak még oly csekélyke adatot is a másik hírneves pozsonyi rézmetsző Wiedemann Éliásról, kinek nagy, magyar és osztrák főurak arczképeit tartalmazó munkájáról mindössze annyit mond Szabó, hogy az a czimlapon, indexen és ajánláson kívül száz rézmetszetű arczképet tartalmaz. Mennyire hasznavehetetlen az ilyen tökéletlen leírás, azt épen a szóban forgó munkánál lehet demonstrálni. Ugyanis Wiedemann összesen három kötetet adott ki, 300 arczképpel, melyek közül csak egy jelent meg itthon. Pozsonyban, a másik kettő pedig külföldön. Ismeretes hogy az ilyen rézmetszetes munkák legtöbbször csonkán maradtak ránk s ennél a munkánál majdnem lehetetlen megállapítani, mi tartozik egyik, mi másik kötetbe, úgy hogy élelmes könyvtárosok három csonka kötet lapjaiból szoktak egy-egy »teljes« kötetet egybeállítani s bekötetni, nagy kárára a bibliografiának s manipulációjuknak nem igen lehet nyomára jönni. Pedig ez meg nem történhetik, ha Szabó, akinek régi kötésű teljes példányokat volt alkalma látni, a képeket egyenként felsorolná munkájában.

Bámulatos, mennyire nem törődött Szabó ezekkel a dolgokkal! Képes hallgatással mellőzni a Pázmány imádságos könyveinek illusztrációit; egyetlen egy nagyszombati naptárnál sem említ képeket, holott alig van olyan a XVII. század dereka óta, a melyben egy-két rézmetszetű képtábla vagy legalább egy apró arc- és látképekkel díszített czímkép ne lenne, stb. stb. Igaz ugyan, hogy a műtörténeti szempontokra kiválóan az utolsó húsz évben irányult a könyvészek figyelme de ha csak kicsit körül-nézünk a bibliographia irodalmában látni fogjuk, hogy már a múlt században akadtak olyanok, a kik a műtörténeti vonatkozásokat

fontosaknak s az irodalomtörténetiekkel egyenlően becseseknek tartották.

Zapf György Wilmos 1788. és 1791-ben kiadván az Augsburgban 1468—1530 közt nyomtatott könyvek leírásait, nemcsak a metszeteket sorolja elő, hanem az érdekesebb nyomdászjelvényekről s némely régebbi könyvnyomtató betűiről még hasonmásokat is közöl. Pedig 1376 munkáról ad számot, tehát nem sokkal kevesebbéről, mint Szabó Károly műve első kötetében. Aki forgatta Denis Mihály munkáit, tudja, milyen részletes leírásokat ad ez a kitűnő könyvtárnok a betűk formáiról, a diszekről, a képekről, de sőt a papírosról is! A *Merkwürdigkeiten der k. k. Garellischen öffentl. Bibliothek am Theresiano*. (Wien, 1780. 4-r.) előszavában ezeket a megszívlelendő szavakat írja: »Die Bücher, die ich vorlege, sind vielleicht mit übertriebener Genauigkeit beschrieben, allein diese Genauigkeit versichert von der Vollständigkeit einer Ausgabe, erleichtert den Vergleich, und ist nicht selten lehrreich.» *Wiens Buchdruckergeschicht* című munkájában a nevezetesebb bécsi nyomdások jelvényeinek hasonmásait is mellékeli. Nem kevésbé pontos és mindenre kiterjeszkedő leírásokat ad a nagy olasz könyvész Audifredi, kinek az olaszországi ősnymtatványokról kiadott, de a tudomány nagy kárára félbenmaradt bibliográfiája ma is mintául szolgálhat sok tekintetben.

Régi Magyar Könyvtárunk, sajnosan kell konstatálnunk, sok dologban nem csak el nem éri majd száz éves elődeit, de jóval mögöttük marad. Modern publikációkkal nem is próbáljuk egybevetni. Pedig csak tagadhatatlanul nehezebb és jóval több munkát igénylő dolog ott könyvészetet csinálni, a hol, mint p. o. Németországban, csak az 1500 előtti nyomtatványok száma 30,000 körül jár s egyik-másik nagy könyvnyomtató városnak 1711 előtti termelése öt-hatszorosan felülmulja Magyarországit. Még hozzá mennyivel több helyről kell azoknak összegyűjteni az anyagot, mint nekünk?

Szabó Károlynak azonban meg lehet bocsátani tévedéseit, nem szabad szigorúan felróni munkája hiányosságait. Ő kétségen kívül óriási munkát végzett, lerakta az alapokat egy teljes és jó bibliografiához, munkája úgy a mint van nagy szolgálatokat tett; hiányát a magyar tudományosság nagyon megérezte volna. De nem lenne e valóságos bűn, ha most, mikor az anyag legnagyobb

része már össze van gyűjtve, el van végezve a napszámos munka, a helyett hogy jól kifogástalanul csinálnók meg könyvészetünket, megmaradnánk a régi, hibás rendszernél, végeznénk olyan munkát, a melyben nem volna köszönet. Efféle műveknek mindig hosszú időre kell készülniök. Mit érnek, ha megjelenésükkor már mindjárt arra kell gondolnunk: ugyan mikor jön majd a jobbitott kiadás? Ne arra törekedjünk, hogy csak épen annyi legyen az új kiadásban, amennyinek okvetlenül benne kell lenni, azon iparkodjunk, hogy semmi se hiányozzék belőlle, amit csak bele lehet vonni a könyvészet körébe.

Nem akarunk gáncsoskodni, sem előleges kritikát nincs szándékunk írni, azért is, bemutatván a Régi Magyar Könyvtár gyökeres hibáit, arról óhajtunk röviden szólni, minőnek kellene lenni az új kiadásnak, ha a tudomány mai igényeinek meg akar felelni.

Első, elengedhetetlen feltétele a jósnak, az elérhető legnagyobb teljességre való törekvés. Kétségtelenül összevan már gyűjtve az anyag legnagyobb része, de bizonyosan meglehet még az ismert készlet tiz százalékával növelni alapos kutatások révén. Az első kötetben tizenkilencz év alatt több mint 400 pótlék gyűlt össze; kevés kivétellel mind a budapesti és kolozsvári könyvtárakból, tehát épen azokból, a melyeket Szabó Károlynak leginkább alkalma volt átvizsgálni s a melyeket, saját nyilatkozata szerint, teljesen és leggondosabban átnézett. Ezek a könyvtárak pedig még ma sincsenek tökéletesen átkutatva. A Nemzeti Múzeum, a Tudomány Egyetem könyvtárának hány colligatuma rejthet még ismeretlen magyar nyomtatványokat? A még fel nem dolgozott apró-nyomtatványok tömegei is sok becses pótléket fognak nyújtani. Át kell alaposan nézni a vidéki iskolai és kolostori könyvtárakat is, különösen a Dunán-túl, a hol Szabó legkevesebbet kutatott. Ismeretes a szakemberek előtt az ország ezen részének levéltárakban való gazdagsága; már pedig a könyvek is ott maradhattak meg legnagyobb számmal, ahol az oklevelek nem pusztultak el. Sok érdekes dolog akadhat még a régi familiák leveles ládáiban, iratok, okmányok közt, az öreg kúriák padlásain, s ilyenek, ép, feldűlatlan állapotban túl a Dunán szépszámmal lelhetők. Nagy súlyt kell fektetni a Magyarországbán nyomott oláh, tót, horvát és szerb könyvek összegyűjtésére; ezt azonban csak

a szláv nyelvekben járatos specialista végezheti. Semmiesetre sem szabad Szabó Károly módjára megelégedni az Agramer Zeitung s más hasonló, kétes értékű források adataival. Hiszem, hogy még horvát testvéreink közt is akad a tudományért lelkesülő s irántunk némi jóindulattal viseltető tudós, aki segédkezik a gyűjtésben.

Felmerül itt az a kérdés is, mit vegyünk be a Régi Magyar Könyvtárba, csak a könyveket, vagy általán minden nyomtatványt, tehát a plakátokat, patenseket, röpiveket is s egyéb fajtaít az egylevelű nyomtatványoknak? Szabó Károly, miért-miért nem, még az Articuluskat is elhagyta. Azt vélem, egyáltalán semmit sem szabad kihagyni. Irodalomtörténeti szempontból az egylapra nyomtatott *Kopaszság dicsireti* is érdekel és fontossággal bír; a Rákóczi vagy Bercsényi plakátjai a történezt érdeklik; a lakodalmi, temetési meghívók, iskolai programmok, a művelődéstörténet kutatóira fontosak, valamennyinek együtt pedig a nyomdászat történetének vizsgálója veendi kitünően hasznát. Különben is oly kicsiny az anyag, hogy az egylapnyomatok nem fogják a munkát tulságos nagyra növesztetni, bár ezekből még szép gyarapodásra lehet számítani könyvtáraink s különösen levéltáraink figyelmes átnézése után.

A könyvek leírására a Hain rendszerét ajánlanám. Elöl áll a szerző neve és a könyv egészen rövid czíme. Aztán jön az 1^a lap leírása, tehát rendszerint a czimlapé, a melyből egy szót sem szabad kihagyni. Utána az ajánlások, a fontosabb részek, indexek, mutatóablák felsorolása, mindeniknél megmondva a lap-számot, és a hol szükséges, a kezdő sort. Minden nyomtatásra vonatkozó, a könyvben előforduló adat lemásolandó. Erre következik az alak, a lapok, oldalak száma, esetleg a mellékletekéi. A nyomás minősége, a betűk, a kezdők, fejezetdiszek, képek hangjegyek, szóval a tipografiai kiállítás tüzetes leírása. Magától értődik, hogy különösen ügyet kell vetni az esetleg előforduló nyomdászjelvényekre. Nagy gonddal kell megvizsgálni a metszeteket, nincs-e rajtuk név, kezdőbetű, monogram; minden név, a mellyel műtörténetünk szaporodik, nagy nyereség. Mellőzhetetlen annak kutatása is, honnan vették nyomdáink betűiket s dúczaikat, mi került hozzánk a krakói, mi a bécsi könyvnyomtatók révén, mi készült vagy készülhetett itthon. Bezárják a leírást a könyv szerzőjére, kiadójára, nyomdászára s más rajta megnevezett s létre-

jöttében szerepet játszó egyénekre vonatkozó rövid életrajzi adatok utalások a munka régibb és újabb kiadásaira, máshol megjelent leírásaira, végül pedig a könyvtárak elsorolása, a hol az illető mű példányai találhatók.

A leírásra vonatkozólag mindennél többet mutat egy példa. Vegyük a hasonmásban közkézen forgó új testamentumot Pesti Gábor fordításában. Ennek könyvészeti leírása így hangzik:

Új testamentum, fordította Pesthi Mízsér Gábor. 1^a l. [*Czímlap, fametszetű keretben*] **Nouum Testa** | mentum seu quattu | or euangeliorū vo- | lumina lingua Hunga- | rica donata, Gabriele | Pannonio Pesthino | Interprete.- | **Wý** Testamen- tum ma- | gýar nyēluen. | Cum gratia & pri- | vilegio Romanę Re | gię Maieftatis ad | quinquennium. | 1536. 1^b l. [*a czímlap folytatása.*] **Az neegij Ewangeliſta-** | nak ewangeliomýa, mely wý testamentō- | nak mondatýk, kýt magýar nyēlure for- | ditot, ees kýwaltkeppen walo gon dwife | leffel meg nyomtattatot Pesthý Gabriel | (nemýetfegerewl Mýffer nēyetbowl walo.) | (stb.) 2^a l. **GABRIEL | PANNONIVS PES-** | **THINVS LECTORI | CHRISTI-** **ANO.** | S. D. | [*Az előszó latin. Kelt: Vienne Austrię die XIII. Julý. Anno M. D. XXXVI.*] 6^a l. **JOANNIS ALEXANDRI BRA-** | [*ſicani Jurisconſulti ad interpretem Noui | Teſtamēti. Gabrielem Pannonium | Peſthinum diſcipulum fu-* | *um aliquot diſticha.* 6^b l. [*középen: VDAL RICI FABRI RHE TI | phyſici Phaleuticum. libel-* | *lum alloquitur.* 7^b l. [*középen: VOLFGANGI LAZII ARTI-* | *um & Philoſophię Magiſtri ad | lec-* | *torem Decaſtichon.* 8^b l. [*1. számozott levél.*] **Dent Mathe apaſ-** | **talnak** | ees ewangeliftnak eletý kezdetyk | 9^a l. **Dent Mathe-** | **nak** | Ewangeliomýa kez- | detyk. 75^a l. [*67. sztt. lev.*] **Dent Mark ewange-** | **liſtnak** | eletij kezdetyk | tiyk 118^b l. **Dent Lukach ewangelist** | **nak** | eletij kezdetyk | re- | uideden 190^b l. **Dent Janos ewangelio-** | **mi** | **ja** | kezdetyk. | 244^a l. [*236. sztt. lev.*] **Tabla** | **Ez** | **tabla** | mutattija meg | eztendew által meny Ewangeliom wagý- | on 254^a l. **Az igerwl walo magij-** | **arazat** | **kijt** | **deakwl** | **mon** | **danak** | **doner,** | **Ma-** | **gijarwl** | **miyg,** | **a-** | **wagij** | **miyg-** | **ten.** | 255^b l. **VIENNAE PANNONIE** | **Joannes Singrenius,** | **fuis,** | **ac** | **Jo-** | **annis Metzger bibliopolę,** | **ex-** | **penſis XVII. die Menſis** | **Iulý** | **excudebat.** | **Anno** | **M. D. XXXVI.** | **Nyomtatta** | **bechbe** | **Ianos Sýn-** | **grenius,** | **az** | **ew,** | **Ees** | **Metzger** | **Janos** | **kewltſegeuel** | **zent** | **Jakab**

hauanak tyjenheded na- | p̃yan, ezer ewt jaaz harmy- | c̃hat es-
 dewbe. | Cum gratia & priuilegio Romanæ Regiæ Maiestatis ad
 quinquennium. 256* l. [*A négy evangelista fametszetü képe.*] 8-r.
 245 lev. *Elül 8. végül 3 szztlan lev. Latin betűkkel, melyben csak a*
z van gót typussal helyettesítve; a fejezetek felírásai és a szél-
jegyzetek gót betűkkel. Czímlapja négy léczből összeállított famet-
szetü kerettel; az alsó darabon az osztrák egy pólyás címer.
Minden evangelium elején az illető evangelista fam. képe, ugyan-
ezen képek ismétlődnek az utolsó lapon. Részben latin, részben
gót nagyobb kezdőbetűkkel s többször ismétlődő fejezet díszekkel
fametszetben. A kiadás tekintélyes számú példányt foglalhatott
 magában, tekintve, hogy a Pestinek sokkal kisebb kelendősegre
 számítható Nomenclaturáját Singrenius ezer példányban nyomatta.
 A szerzőre vonatkozó adatok a munkának az Akadémia által
 1895-ben kibocsátott új nyomtatásához vannak csatolva, a kiadó
 Sz(ilády) Á(ron) által. Emlitik: *Le Long. Bibliotheca Sacra.* Paris
 1723. I. 447. Benkő Transsylvania, II. 333. Horányi, *Memoria*
Hungarorum. III. 69. Pray, *Index rarior. libror.* I. 152, Sándor
 István Magyar Könyvesház Irodalomtörténeteink minde-
 nike. Példányai

Igy képzelem én az új kiadású Régi Magyar Könyvtárban
 a címmásolat és leírásokat. Természetesen nem szükséges hasonló
 részletességgel leírni egy a XVIII. sz. elejéről való disszertációt vagy
 egy löcsei kalendáriumot, de soha se feledjük el, hogy a túlbő
 leírás nem árt a hiányos ellenben igen. A részletes leírások segé-
 lyével lehetséges csak az esetleg előkerülő csonka munkákat meg-
 határozni, olyanokat, a melyeknek teljes példánya csupán valamely
 távol fekvő könyvtárban van meg.

A magyar nyelvű, de külföldön nyomtatott műveknél az
 irodalomtörténeti adatokra kell a súlyt fektetni, a nyomdai kiállí-
 tás bővebb leírása szükségtelen. Ellenben nagy súlyt kell erre
 fektetni az itthon nyomtatott könyveknél.

Egylapnyomatok, röpívek leírása, nem tartozik a legkönnyebb
 dolgok közé. A legtöbbnek címe nincs, úgy kell neki adni,
 magyarul, latinul vagy németül, a szerint, a minő nyelven van az
 egész. P. o. 1676.

Házassági jelentés *egy lapra nyomva.* [*Kezdete:*] Az
 Istennek kertében felnőtt szép | ÉLŐ-FA | *AZ TEKINTETES VR*

TELEKI MIHALY | A' Méltóságos Erdélyi Fejedelemnek belső Tanácsa, Torda és Máramaros Várme- | gyének Fő Ifjánya, Kúvár 's mellette valo vidékének, és Hufzt Várának fő kapitánya, &c.. | *és vele edgy Teft* | TEKINTETES VÉR JÚDITH Afzfzony | S' azon Elő-fanak | KILENCZ *elő* GYÜMÖLCSEI. || kik között TEKINTETES TELEKI ANNA | KIS ASZ SZONYT, | TEKINTETES APAFI MIKLÓS | URFI kebelében, Istennek szent rendelése fzerint adta és ajánlotta. | 1676. *E/tendőben. Sz. Mihály havának 9-ik napján.* | A' melynek lakadalmi nagy pompáját ez Hazánkban hafznosan gyümölcsöző nagy ELŐ-FANAK le-rajfzolásával' ékesítette | VERES-EGYHAZI SZENTYEL MIHALY Colosvári könyv-nyomtató. | [*A lap nagyobbik also felét elfoglalja a nap, hold és az égboltozat (!) alatta Apafi Miklós és Teleki Anna körbe foglalt czímerei és egy ágbogas nemzetségfa fametszetben, ágain és gyümölcsein nyomtatott szöveggel. Az egész szedett keretben.*] 39×69. cm. Leírása és hasonmása: Turul VI. 168. Egyetlen ismert példánya egykorúan kiszinezve Radvánszky Béla br. gyűjteményében.

Jóval rövidebbre lehet szabni a XVII. sz. második feléből nagyobb számmal fenmaradt patensek, parancsok, rendeletek leírásait. Ezeknél elég a kezdősor és a dátum reprodukálása, meg kell azonban mondani, hogy a szöveg mit tartalmaz, s hogy hány sorból áll.

A latin és német nyelvű könyvezimek lefordítása, közkeletűek lévén e nyelvek, fölösleges lenne. Másként van azonban a dolog az egyéb, különösen szláv nyelven nyomott munkák címeivel. Ezeket nem csak eredeti szövegük szerint, (a glagol vagy czirill betűseket megfelelő típusokkal), hanem magyarul is vissza kell adni. A fordítás az eredeti után zárójelben következhetik.

A czimek *hű* reprodukálása azonban csakis úgy lehetséges, ha a szükséges betűfajok, rövidítési jelek, szíglák a nyomdásznak rendelkezésére állanak. Latin és gót betűi minden nyomdának vannak, de kétlem, hogy találkozzon nálunk olyan nyomtató-intézet, a melynél az összes szükséges szíglák és jelek meglegyenek. Az us, con, rum, per, prae jegyei, a szóvégző *z*, tulajdonkép m, az egybe foglalt sz, stb. okvetlenül szükségesek.

Hogy mindennemű feladatainak megfelelhessen a Régi Magyar

Könyvtár új kiadása, fel kell szerelni a kellő hasonmásokkal is. Már eddig nagy sereg címlapokról vett fakszimile jelent meg főleg az Athenaeum kiadványaiban, a Magyar Nemzet Történetében s a Beöthy Irodalomtörténetében. De ezek, részben mert szét vannak szórva, részben mert nem bibliografiai célból készülvén, ép a legszükségesebbeket nem tartalmazzák, kevés hasznót hajtanak. Kivánatos, hogy az új magyar könyvészeti kézikönyv az összes nyomdászjelvényeket, minden nyomda betüiből egy néhány mutatóványt s a legérdekesebb fa és rézmetszeteket hasonmásban hozza. Addig, míg ez meg nem történik, úgyszólván lehetetlen a nyomdászat történetét Magyarországon megírni. Külföldön régóta tisztában vannak az ilyen hasonmások fontosságával, francziák, angolok, németek és olaszok óriási tömegű ilyen publikációt adnak át évente a közönségnek. Copinger, Brown, Holtrop, Dickson, Edmond, Bom, Claudin, Willems, stb. könyvészeti munkái hasonmások százaival vannak ellátva.

Igaz, hogy ez a Magyar Tudományos Akadémiára nagy terheket ró. Ugy felszerelve, a mint mi óhajtanók látni, nagy összegbe kerül a munka kiadása.

Nem akarunk előállni a sokszor nagyon jogosulatlan, de sűrűn felhangzó váddal: szokott az akadémia kevésbbé fontos munkákra is igen nagy összegeket áldozni. Csak azt óhajtanók az intéző körök szives figyelmébe ajánlani, a mit már fennebb is érintettünk, hogy egymás után jövő két rossz kiadás jóval nagyobb költséget emészt meg, mint egy jó.

Különben pedig egy kis körültekintés meggyőzhet bárkit is arról, hogy akár milyen nagyok legyenek is a költségek, akár milyen magasra kell is szabni az új kiadás árát, az még sem járhat anyagi kárral. Van ugyanis legalább 500 olyan könyvtár, a melyik *minden* számottevő bibliografiai munkát megvesz, bármilyen ára legyen is. Ezekre bizton lehet számítani. Az árat magasabbra is szabhatja az akadémia, mint egyéb kiadványainál szokta, mert épen a könyvészeti munkák azok, melyeket külföldön igen drágán kell megfizetni. A kiadók bizton számítanak a közkönyvtárakra, s ezért mernek túlzott árakat kérni. Különösen nagy áruk van az angol könyvészeti munkáknak, melyeket azon felül csak igen kis kiadásokban szoktak nyomtatni, s ha ez elfogyott, a példányok ára meg kétszereződik sőt megháromszorozódik.

Végül még egyet óhajtanánk a Régi Magyar Könyvtár átdolgozójának vagy átdolgozóinak figyelmébe ajánlani: lássa el a művét mindenféle szükséges mutatóval, mert ezek nélkül könyvészeti munkát nehéz használni. Ugy gondoljuk, a két kötet indexeit leghelyesebb lenne egybefoglalni, ez tetemesen megkönnyítené a használatot. Ilyen indexek és lajstromok:

1. Szerzők, fordítók, átdolgozók, kiadók, respondensek és defendensek (dissertációknál) névsora.
2. Ismeretlen szerzők munkái (betűrendben).
3. Egyéb, a munkában előforduló nevek. Ide tartoznak az ajánló, üdvözlő versek szerzői s azok, a kikről szól, vagy a kiknek ajánlva van valamely munka.
4. A nyomdászok névmutatója.
5. Réz- és fametszők, illusztrátorok névjegyzéke. Belevéve természetszerűleg azokat is, a kiknek csak monogrammjá ismeretes.
6. A nyomdák városok szerinti betűrendes lajstroma.
7. Nyomdákkal bíró városok, a nyomdák felállításának korrendjében.
8. Azon munkák jegyzéke (betűrendben), melyeknek nyomtatási helye és nyomtatója ismeretlen.
9. Iskolák betűrendes lajstroma, a hol valamely dissertáczt megvitattak.
10. Egylapnyomatok jegyzéke. (Tárgyaik szerint csoportosítva.)
11. Szakjegyzék.

Ennél ki akarom emelni, hogy nem szabad megelégedni a főbb tudománysszakokba való osztályozással, hanem egyes csoportokba kell beosztani a könyveket. Ne kelljen annak, a ki p. o. az imakönyveket keresi, az egész theologiai szakot átnézni. Ilyen csoportok lennének például: Abcék, articulusok, bibliák, hitvitázó (evangelikus, katolikus, protestáns, unitárius) iratok, iskolakönyvek, naptárak, nyelvtanok, szótárak, stb., stb. Egyik-másik könyv két-három csoportban is szerepelhetne.

12. Könyvtárak jegyzéke betűrendben.

Fölösleges is talán említeni, hogy ezeknek a mutatóknak kifogástalanul teljeseeknek és pontosaknak kell lenni.

Ezek azok a követelmények, a melyeket a Régi Magyar Könyvtár új kiadásától várunk. Ha abból, a mit itt elsoroltunk

bármilyen is hiányozni fog úgy, ha talán jobb lesz is a réginél, tökéletlen leendő s a rá fordított költség kidobott pénz lesz.

Ha pedig az akadémia ez idő szerint akár minő okokból (s ilyenül csakis a pénzkérdést képzelhetjük) egy ilyen nagy munka kiadását nem tartaná lehetőnek, úgy inkább halassza el az egészet; az csak hasznára válhatik a munkának, mintsem rossz, haszontalan könyvet adjon ki, vagy éppen megelégedjék az eddig összegyűlt pótlékoknak a régi kiadás szellemében s modorában való közrebocsátásával. Ez elodázná a tökéletes kiadás megjelenését beláthatatlan időkre, nagy kárára és veszteségére tudományunknak.

Végzem kissé hosszúra nyúlt elmefuttatásomat, bár még sok mondanivalóm lett volna e tárgyról. De elég ebből ennyi is. Ha van az intézőkben egyáltalán szándék jó munka létrehozására úgy szavaim nem fognak süket fülekre találni. Záradékként ide iglatozom a tudós *Dénis* azon sorait, melyekkel klasszikus munkájának, a *Wiens Buchdruckergeschicht*-ének előszavát befejezi:

»Eines Besorgnisses muss ich noch erwähnen. Fallen meine Nachrichten nicht oft ins kleine und unwichtige? Für Freunde der Bücher und Gelehrten geschicht sollte ich es nicht glauben. Dem genauen Chorographen ist kein Bächlein, keine Bauernhütte, dem genauen Naturforscher keine Blatlaus unwichtig. Aber, wann mich jemand, der lieber Bardenlieder läse, einen Mikrographen nennt, dann muss ich es freylich geschehen lassen.«

AZ ELSŐ LEVÉLTÁRI ÉS KÖNYVTÁRTANI SZAKTANFOLYAM.

A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi Miniszter úr által *Fraknói Vilmos* múzeumi és könyvtári orsz. főfelügyelő javaslatára életbeléptetett könyvtárnoki tanfolyam menetéről, a benne résztvevőkről és az eredményről a következő adatok állanak rendelkezésünkre.

A tanfolyamban, az orsz. főfelügyelő által felállított kategoriák szerint, a következők vettek részt.

A Miniszter úr által az állami alkalmazásban lévő jogakadémiai és középiskolai tanárok közül kijelöltettek:

1. Dr. Baintner Húgó jogakadémiai tanár Kassáról.
2. Dr. Molnár Imre jogakadémiai tanár Nagyváradról.

3. Kara Győző főgimnáziumi tanár Aradról.

4. Strauch Béla főgimnáziumi tanár Nagyszebenből.

A r. kath. egyházak és szerzetes rendek részéről:

5. Karkecz Alajos tartományi főnök, a Szent-Ferencz-rendnek a Megváltóról nevezett tartománya részéről, Szolnokról.

6. Pallay Miklós püspöki könyvtárnok, mint a veszprémi püspök kiküldötte, Veszprémből.

7. Randveg Mihály gimnáziumi tanár Vácra, mint a kegyesrendiek tartományi főnökének kiküldötte.

8. Sörös Pongrácz gimnáziumi tanár Pápáról, mint a pannonhalmi főapát kiküldötte.

A többi hitfelekezetek részéről:

9. Csűrös István püspöki titkár Budapestről, a dunamelléki ev. ref. püspök kiküldötte.

10. Gebe Endre könyvtárnok Miskolcra, a tiszamelléki ág. hitv. ev. püspök kiküldötte.

11. Kanyaró Ferencz kolozsvári unit. főiskolai tanár, az unitárius püspök kiküldötte.

12. Kónya Ferencz miskolci főgimnáziumi könyvtárnok, a tiszáninneni ev. ref. püspök kiküldötte.

Mint rendkívüli hallgatók, a tanfolyam első, palaeografiai részében részt vettek még:

13. Némethy Gyula, az Ipolyi-múzeum őre Nagyváradról.

14. Dr. Szinnyei Ferencz tanárjelölt Budapestről.

15. Törzsök Vilmos segédlelkész Körmendről.

A tanfolyam az orsz. főfelügyelő által július hó 4-én d. e. 1¹/₂10 órakor a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának Széchenyi-termében megnyitván, haladéktalanul megkezdődött annak első, palaeografiai és diplomatikai része.

A *Fejérfataky László* által tartott előadások és az azokkal kapcsolatos gyakorlatok, melyeket a kurzus tagjaival *dr. Schönherr Gyula* múzeumi levéltárnok végzett, a következő anyagot ölelték fel:

1. Július 4-én. Az írás anyaga: papyrus, hártya, papír. Az író-anyag előkészítése, írásszerek.

2. Július 5-én. Az írás fejlődése, főbb írás fajok, a minuscula rotunda fellépteig.

3. Július 6-án. Az írás fejlődése a minuscula rotunda felléptétől az újkori írásokig.

4. Július 7-én. A középkori szórövidítések elmélete (szócsonkítás, összevonás).

5. Július 8-án. A szórövidítések elmélete (konvenczionális jegyek, rövidítés állandó és relatív értékű jelekkel). Számnevek. Grafikai segédkönyvek.

6. Július 9-én. A középkori időjelzés; kortani segédeszközök.

7. Július 11-én. Oklevelek és kéziratok nemei, kiállítás és tartalom szerint.

8. Július 12-én. Levéltárak, registrálási elvek; irodalmi segédeszközök.

E tananyagon úgy elméletileg, mint a Magyar Nem. Múzeum anyagából vett példák alapján gyakorlatilag keresztül hatolva, július 13-ikán és 14-ikén a tanfolyamban résztvevők az országos levéltárba mentek, melynek beható megtekintésére, az anyagnak és kezelésnek megismerésére előzetes engedély eszközöltetett ki. Első napon a tanfolyamban résztvevők fele *Fejérfpataký László* vezetése mellett, második napon a második fele *dr. Schönherf Gyula* kalauzolásával behatóan tekintette meg az ország legnagyobb levéltárát, mely gyakorlatilag nagy mértékben egészítette ki az elméleti oktatásban tárgyalt anyagot. Különös köszönettel és elismeréssel emelendő ki a m. kir. országos levéltár összes tisztviselőinek lekötölező előzékenysége, melylyel a tanfolyam céljait és törekvéseit a maguk részéről is szakszerű magýarázataikkal nagy mértékben előmozdították.

A tanfolyam második része, a szorosabb értelemben vett könyvtári elméleti és gyakorlati oktatás, *Kollányi Ferencz* múzeumi könyvtári őf és *dr. Erdélyi Pál* segéd-őf vezetése alatt, július hó 15-én vette kezdetét, a tananyag következő beosztásával:

1. Július 15-ikén. A könyvtárak általános története; régi magyar könyvtárak; a Korvina.

2. Július 16-ikán. A M. Tud. Akadémia könyvtárának és kezelési rendszerének megtekintése, mikor is Heller Ágost akadémiai főkönyvtárnok úf volt szíves beható magýarázatokkal szolgálni.

3. Július 18-ikán. A könyvnyomtatás története; őfnyomtatványok; régi magyar könyvtár (1711-ig).

4. Július 19-ikén. Kéziratok, kódexek és újabbkori kéziratok ismertetése és kezelési módja. A növedéknapló vezetése; a könyvek megbélyegzése; a vétel-napló vezetése.

5. Július 20-ikán. Czédula-katalogus készítése. Ugyanezen napon a budapesti egyetemi könyvtárnak és kezelési rendszerének beható megtekintése, mikor is dr. Máthé Sándor könyvtári I. ór volt szíves kimerítő felvilágosításokat adni.

6. Július 21-ikén. Gyűjteményes munkák felvétele és a czédulázás gyakorlati része; olvasótermi kezelés.

7. Július 22-ikén. Szakrepertóriumok készítése; hirlapok, folyóiratok, sematizmusok, értesítők, apró nyomtatványok kezelése.

8. Július 23-ikán. Könyvtári eljárás kölcsönzések, könyvkötések körül; köteles nyomdatermékek kezelése.

Az előadások és gyakorlatok mindkét ciklusban oly módon osztattak be, hogy d. e. $1\frac{1}{2}$ 10— $3\frac{3}{4}$ 11 óra közt az elméleti rész adatott elő, természetesen ez is gyakorlati alapra fektetve; erre egy negyedórai szünet után a közösen végzett palaeografiai és könyvtári gyakorlatok következtek, melyek déli $1\frac{1}{2}$ 1 óráig tartottak.

A tanfolyamot július 23-ikán a déli órákban a főfelügyelőség nevében *Fejérfpataky László* rekesztette be és kiosztotta az országos főfelügyelő által aláírt bizonyítványokat, melyek igazolják azt, hogy az illető a nagyméltóságú Miniszter úr által életbeleptetett és július hó 4—23-ika közt megtartott könyvtárnoki tanfolyamban részt vett.

Szavaira a tanfolyamon résztvevők megbízásából és nevében *dr. Baintner Húgó* kassai jogakadémiai tanár válaszolt, a többek közt a kurzus különös háláját fejezve ki az orsz. főfelügyelő, és a Miniszter úr ő nagyméltósága iránt, ki a hazai közművelődés nemes eszméitől áthatva, ily tanfolyam létesítését lehetővé tette.

Ez első ízben életbeleptetett tanfolyam alkalmából az előadók tapasztalatai röviden a következőkben foglalhatók össze:

Mindenekelőtt teljes elismerést érdemel a tanfolyamban résztvevők buzgósága, jóakarata és nemes tudásvágya, melyet a rájuk nézve jobbára ismeretlen disciplinák iránt minden alkalommal tanusítottak.

Tekintettel azonban a kurzuson tárgyalt anyagnak gazdag

voltára, mely, ha csak legfőbb vonásaiban tárgyalatik is, 8—8 előadásba csak nagy nehezen szorítható össze, másrészt kivált a gyakorlatoknál okvetlenül megkívántató együttes működésre: az előadók annak a véleménynek adtak kifejezést, hogy jövőben, a tanfolyam eredményének biztosítása végett, a cursus tartalma egy részt 16 óráról 20-ra volna felemelendő, hogy a tananyag arányosabban legyen megosztható; másrészt pedig éppen az oly fontos könyvtári és palaeografiai gyakorlatokra való tekintettel, a kurzuson résztvevők száma legfőlebb 8-ban volna megállapítandó.

Tanítási tapasztalatok vezetnek arra a meggyőződésre, hogy palaeografiai, diplomatikai és a velők rokon könyvtári gyakorlati oktatás eredményes volta mennél kevesebb számú hallgatóval érhető el legjobban. 6—8 hallgatóval még lehet közös gyakorlatokat sikeresen végezni, a vezető tanár áttekintheti működéseket, együttesen vezetheti őket, foglalkozhatnak külön mindegyikkel; míg a figyelem nagyobb számú hallgatónál megoszlik; az egyenlőtlen tehetségek s a felfogás különbözősége hátráltatják az együttes haladást; a tanár sokat kénytelen ismételni, mi a gyorsabb felfogásuakat a haladásban gátolja.

Ezen kis, lényegtelen változtatás a jövőben rendezendő hasonló tanfolyamoknál könnyen életheleptethető.

Kétségtelen azonban, hogy a most megtartott tanfolyam nem múlt nyomokat hagyott vissza az abban résztvevők lelkében. A hallott és látott dolgoknak maradandó eredményeket kellett előidézniök, a minek a vidéki könyvtárak és múzeumok ügye látja hasznát. A résztvevők mindig vezetőnek, könyvtári központnak fogják tekinteni a Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi orsz. könyvtárát, melyről ez alkalommal is meggyőződhettek, hogy e szerepre hivatott s hogy az minden hasonló kulturális törekvés támogatásában rendelkezésükre áll.

A BIBLIOGRAFIAI SZAKISMERETEK MEGSZERZÉSE.

ESZTEGÁR LÁSZLÓTÓL.

(Második, befejező közlemény.)

II.

A bibliografiai szakiskoláknak ismertetése után Lameere és Sury a bibliografiai szakoktatás egyenetlenségének (peu d'uniformité) nagy hátrányait konstatálják¹ S épen ezek miatt tartják nagyfontosságúnak, hogy a nevezetesebb szellemi központokban egységes elvek alapján berendezett szaktanintézetek szerveztessenek. Az egyetemeknek, a könyvtáraknak, a könyvkiadók egyesületeinek, az egyes kiadóknak és bibliografusoknak első teendőjük volna, hogy ebben az irányban a kezdeményezést kezükbe ragadják s a kivitel módozataira nézve közös megállapodásra jöjjenek. Ugyanaz az egységesítő törekvés mutatkozik ebben a tervben is, a mi megteremtette többek között a tizedes bibliografiai rendszert. Több helyen fölhangzott már az eszme, hogy a könyvtári ügykezelést egységes alapokra kell fektetni. A legmegkapóbb érvek egész tömege került fölszínre az utóbbi időkben, melyek mind oda irányulnak, hogy a folyton nagyobb arányokat öltő tudományos és szellemi élet — természetesen itt mindig a dimenzióbeli növekedésről van szó, mely a demokratikus átlagos kulturfejlődésre vonatkozik -- szükségleteit csak is az egységes könyvtári kezelés behozatalával lehet elérni. Ehhez pedig első sorban az szükséges hogy a könyvtárakban működőknek ismeretei is közös forrásból meríttessenek.

Nem lehet tagadni, hogy van valami ebben a gondolatban, a mi tetszősnek látszik. Mily csábító képet nyerünk, ha csak arra gondolunk, hogy a művelt világ összes könyvtáraiban egy és ugyanazon rendszer érvényesül a katalógus-szerkesztésnél, hogy már a könyvkiadó kezéből úgyszólván készen repertorizálva kerül ki az új könyv. Mily kényelemnek forrása ez a könyvtárak kölcsönös szolgáltatában stb. stb. Csakhogy itt is előáll az egyszerű kérdés: lehet-e komolyan gondolni ilyen fajta egységesítésre? Általában nem vallott-e kudarcot minden törekvés, mely ilyesmire iparkodott? Minden ország, sőt minden vidék más és más tradíciók alapján más és más célok felé tör s mindezek más rend-

szereket inaugurálnak. Annyi azonban bizonyos, hogy némely főszempontoknak általános szem előtt tartása nem csak üdvös, hanem meg is valósítható. S épen azért érdemes foglalkozni ezekkel a modern törekvésekkel. Meg lehet, hogy sem a tizedes bibliografiai osztályozási rendszert nem sikerül úgy keresztül vinni, mint pl. Brüsszelben képzelik, s az is bizonyos, hogy a szóban forgó szakiskola mintát sem lehet teljesen a tervezet értelmében mindenütt érvényre juttatni. De tagadhatatlan, hogy a tizedes osztályozás igen nagyjelentőségű könyvtári mozgalomnak volt előidézője s épen úgy a Lameere és Sury szakiskola tervezetéből is sokat lehet tanulni, talán még az egységesítés szempontjából is.

Az ő meggyőződésük az, hogy a könyvre vonatkozó szükséges ismeretek terjesztése tekintetében a könyvészeti szakiskolának nagyon bőséges feladatuk akad. »Annak — írják — a ki bármily irányban a könyvekkel való foglalkozásra szánja magát, el kell sajátítani a könyvészeti iskolákban a lehető legteljesebben mindazokat az ismereteket, a melyek választott pályájának föltételeit képezik. E tanulmányok révén szakemberré kell lennie. Ismernie kell a könyvvvel kapcsolatos számtalan kérdést, a könyv külső előállítását, áruba bocsátását s könyvtári feldolgozását.« E három főkérdés szerint osztják fel az oktatás tartalmát három részre, melyet két év alatt lehetne kimeríteni. E főrészek azután három-három alosztályra oszthatók ilyen formán:

I. Könyvkiadás.

1. Tehnológia.
2. Könyvkiadói gyakorlat.
3. Jog.

II. Könyvkereskedelem.

1. Történeti rész.
2. A készlet. (Assortiment.)
3. A bizományi üzlet.

III. Könyvismerettan. (Bibliológia).

1. A könyv általános és részletes története.
2. Bibliografia.
3. Könyvtárkezelés (Bibliothekonómia).

A tervezet e nagy kereteken belül részletesen megjelöli az átveendő anyagot. Mi ezt egy kissé összevonva fogjuk ismertetni.

Az I. rész 1. osztályában a könyvkiadói tekhológiában a

könyvnyomdászatnak úgyszólván egész köre föl van ölelve. Az iskola megismertetne a papírkészítés különböző neveitől elkezdve egész a kötésig mindennel, a mi a könyv külső előállításánál előfordul. Föl vannak sorolva a különböző papír és kartonnemek, ezeknek simítása, áztatása, szárítása és mintázása, az író hárttyák stb. Egy lépéssel tovább menve a betűminta öntéshez jutunk s ezzel kapcsolatban a betűszedés különböző módjaival és feladataival kell megismerkednünk míg az egész résznek befejezéseül a tördelés és a javítás vannak megjelölve. Most következik a nyomás a maga sok fajta sajtójával és különböző fortélyjaival. S végezetül a magasabbrendű nyomdászati feladatok várnak ránk: a stereotípia, a galvanoplasztika, a litografia, a színes nyomás, a metszésnek némely fajtái, melyek után még a könyvkötészet mesterségébe avat be az iskola.

Épen ilyen részletesen van kidolgozva a 2-ik alosztály, a kiadói gyakorlat köre is. A szerzőkkel való érintkezésen kezdve megérint mindent, a mi egy könyvkiadó gyakorlatában elő adja magát. Van itt szó a kéziratok megbecsléséről, a hirdetés különböző módjairól, a különnyomatokról, a szerzői és szerkesztőségi példányokról, árjegyzékekről, csomagolásról stb. stb. Mindmegannyi gyakorlati kérdés. Hogy mennyiben sikerülhet ezeket iskolában megtanulni, ezt valóban nehéz elképzelni. A 3. alosztály a kiadói gyakorlatban előforduló jogi esetekhez szükséges ismereteket jelöli meg, különösen kiterjeszkedve a szerzői jogra, a köteles példányokra, s a vámra.

Hogy a tervezet készítői rendelkeznek a szükséges tárgyi ismeretekkel, a II. rész anyagának összeállítása is mutatja. Ime a főbb vonások: 1. a könyvkereskedelem történeti tárgyalásánál gondot fordítanak a régi könyvkereskedői szokások ismertetésére, az árak megállapításának feltételeire a különböző korszakokban, a kínálat és kereslet viszonyára, a régi könyvjegyzékekre, a nevezetesebb gyűjtemények eladásainak körülményeire, a könyvjegyzékekben előforduló rövidítésekre, egy szóval a könyvkereskedelem egész történetére. 2. a könyvkészletre vonatkozó ismeretek felsorolásában szintén olyanokul mutatják be magukat, mint a kik a könyvkereskedés minden csinját-binját ismerik. Mintegy negyven külön tétel alatt sorolják föl a szükséges ismereteket. S ugyanez a jártasság jellemzi a 3. alosztály körvonalozását is. A kétség

nélkül nagyfontosságú bizományi kereskedelem minden részletére kiterjeszkednek.

Mindezekből pedig kitűnik, hogy a tervezett iskola tanulmányi anyagának első két főrésze megbecsülhetetlen ismereteket helyez kilátásba azoknak, a kik. mint kiadók vagy mint könyvkereskedők akarnak működni. Kizárólag gyakorlati ismeretekről van ezekben szó, leszámítva talán a II. rész 1. alosztályát, mely a könyvkereskedelem történeti ismertetésével a művelődéstörténet körébe vág. De bármily nagyra becsüljük is mindezeket az ismereteket, lehetetlen elhallgatnunk azt, hogy azokat a megjelölt mértékben csak is a könyvkiadókra és könyvkereskedőkre nézve tartjuk szükségeseknek. A könyvészet tudományos részének művelői, a könyvtárnokok és a bibliografusok — ebben az esetben szorosan az irodalmi anyag repertorizálását értve bibliografia alatt — mindazt, a mit ezekből tudniok kell, úgy szólván mellékesen és igen gyorsan elsajátíthatják a gyakorlat útján, a nélkül, hogy hosszas rendszeres tanulmányokra volna szükségük. Épen úgy a mint a III. rész anyagából vajmi keveset kell tudniok a kiadói s kereskedői pályákon levőknek. Egy szóval az I. és II. rész anyagából igen célszerűen megállapítható egy könyvkiadói iskola tanterve, míg a minket érdeklő könyvtártani ismeretek, melyeket a III. rész jelöl meg, ebben az iskolában csak ok nélküli terhet, nehézségeket képeznének. Tehát már is oda jutottunk, hogy a tervezők iskolájának egyetemes jellegét elhibázottnak kell kijelentünk, a mi még indokoltabbnak fog látszani, ha a III. rész anyagát szemügyre vesszük. Itt lépünk a könyvtártan birodalmába, s minket csak is ez érdekelhet közelebből.

A tervezet szerint az első alosztály tárgya a *könyv története* a következő csoportosítással:

A. A könyv a könyvnyomtatás előtt.

1. A germán betörések előtt.

A könyv készítésére használt anyagok: viasszal bevont fatáblák, papyrus, pergament (volumen, codex quadratus.)

Írás: kapitalis, uncialis és kursiv.

Diszítés: sáfrány, bibor. rubrikák, gouache.

Ipar és kereskedelem: irnokok, korrektorok.

2. A germán betörések után.

a) Byzanczi kéziratok.

Írás: kapitális, uncialis, minuskulák, — világi másolók.

Diszítés: egyszínű kezdőbetűk, — színes szalagok, — egész oldalt elfoglaló festmények.

b) Nyugati kéziratok.

VI. századi evangeliumos könyvek. — Szerzetes rendházak alapítása: íróműhelyek.

Írás: durva kapitális, uncialis, féluncialis, minuskulák.

Diszítés: Színes betűk, színes állatmotivumok, bibor, víz- és tojásfestmények.

3. Karoling-korszak.

Karoling-renaissance.

Írás: Karolingi minuskula, aranybetűs írás (chrisographia).

Diszítés: az antik és angol-szász művészet befolyása.

Könyvkötészet: arany- és ezüst lemezek, elefántcsont táblácskák.

4. XI., XII. és XIII. századok.

A szerzetes rendházak megszilárdulása Nagy-Károly után. — Benczések. — Apátságok szervezése. — Műhelyek liturgikus kéziratok készítésére.

Anyag és alak: pergament és velin, — kódexek és quaterniók. Tekercsek (rotuli).

Írás: Karolingi minuskula, román minuskula, — rövidítések.

Másolók: másolóműhelyek a kolostorokban, korrektorok.

Diszítés: veres kezdőbetűk, lapszéli diszitmények, miniatúrák, színes czimfeliratok, kezdőbetűk vonal- és figurális díszszel, festmények.

Könyvkötészet: bőrrel bevont fatáblák, sarkok, köldökök és csattok.

A XIII. század vége, hanyatlás.

Egyetemi oktatás: világi könyvkereskedések, könyvtárak, az egyetemek által gyakorolt felügyelet.

5. XIV. század.

A papír rendszeres alkalmazásának kezdete: rongypapír, készítése, sávok s csikok és alakok a papírban, vízjegyek.

Írás: gót minuskulák.

Diszítés: összehasonlítás a románkori diszítéssel, a XIV. század közepe, tökéletesedés: remekművű kéziratok. A miniaturák rendszeres tárgyalása.

Könyvkötészet: bársony, aranyszövet, ötvösművészet, mintavassal készült bőrdiszítmények.

6. XV. század.

Renaissance: a könyvnyomtatás föltalálása. Humanizmus. A kéziratok sokszorosítása: másoló iskolák.

Írás: gót minuskulák, új írás: a román minuskulának új formája, visszatérés az antik kapitális íráshoz.

Diszítés: szalagdisz, aranyalap. miniaturák: francia, flamand és olasz iskolák.

B. A fatáblanyomatú könyv (Xylographia.)

Fa- és rézmetszetek, színezés, a kéziratok utánzása.

Fametszet: Xylographia, rézmetszés: eu creux.

Könyvkötészet: bőr, bársony, köldökök, mintavasak stb.

C. A nyomtatott könyv.

1. A könyvnyomtatás föltalálása. Eltérő nézetek: Coster. Gutenberg. — Gutenberg életrajza. — A strassburgi per. — Gutenberg Mainzban. — Fust és Schöffler. — A bünbocsánati czédulák. — A biblia. — A catholicicon.
2. A könyvnyomtatás elterjedése Európában.
3. Európa nevezetesebb könyvnyomtatói a XVI., XVII., XVIII. században.
4. A könyvnyomtatás, könyvkötészet és könyvillusztráció a XIX. században.

Ezek a tervezet főbb pontjai a könyv történetére nézve, a melyekhez még külön studiumként minden iskolában az illető ország könyvnyomtatástörténetének részletes tárgyalása járul.

Végül a szerzők itt említik föl, hogy az iskolának bizonyos elemi paleografiai ismeretek megszerzésére is alkalmat kell nyújtani, a melyeknek a könyvtárnokokon kívül a könyvkereskedők is hasznát vehetik egyes régi kéziratok megbecslésénél. Mindezt pedig szemléleti módszerrel: kéziratok, metszetek, nyomtatványok bemutatása mellett kell előadni.

A III. rész 2. alosztálya a *szorosan vett bibliografiát* foglalja magában. Elsőrangú fontosságú kérdés és minden tekintetben aktualis. A beláthatatlan mérvben fölszaporodott irodalmi anyagnak használhatósága ma már első sorban a bibliografia Ariadne-fonalának biztosságától függ s úgyszólván magától fölmerült az eszme hogy ezt a műveletet mentül előbb s mentül alaposabban keresztül kell vinni. Elég a londoni és a brüsszeli nagy vállalatokra utalnunk annak bizonyítására, hogy mily általánosan bement a köztudatba az irodalom rendszeres bibliografiai feldolgozásának szükségessége. Természetes, hogy a brüsszeli tervezet is nagy súlyt helyez erre, hiszen az alkalom is, mely bemutatására szolgált, a második nemzetközi bibliografiai konferencia, specziálisan a bibliografia ügyében megindult mozgalomnak egyik nevezetes mozzanata volt.

Nem mélyedünk e helyen a bibliografia fogalmának elméleti fejtegetésébe. Egyszerűen ismertetni fogjuk azokat a szempontokat, melyekből a tervezet a bibliografiai disciplinát tekinti. Szerintük a bibliografiai tanfolyam két részre oszlanék. Az elsőben a bibliografia elméletével, történetével és a bibliografia-szerkesztés szabályaival ismertetne meg az iskola. Szóba kerülnének itt: a különböző tárgy és a szerzők nevei szerinti, a névtelenül, sejtett vagy álnevek alatt megjelent művekről, a gyűjteményes vagy hivatalos kiadványokról készitendő repertoriumok szerkesztése, úgyszintén az időszaki folyóiratok-, kéziratok-, ösnyomtatványok-, ritka és becses könyveké; a könyvek alakjának meghatározása, a lap-számozás, az egyes kiadások összevetése; az egyes országokban a bibliografiai adatok összegyűjtésére föllállitott intézetek és életbeléptetett intézkedések szervezete (hivatalos bibliografiák, köteles példányok, bibliografiai intézetek és irodák); a bibliografiai terminologia különböző nyelveken; a kooperatív bibliografiai tevékenység főbb elvei; a könyvczimek átírása; a bibliografiai osztályozás; a bibliografiai czédulák szerkesztése a világ nagyobb könyvtáraiban elfogadott különböző rendszerek alapján; a folyóiratok kivonatolása bibliografiai czélokra; a repertoriumok használása; a bibliografiai rövidítések; a szükséges külső eszközök: czédulák, czédulatokok, osztályozási táblázatok stb.

Ezeknek ismertetése után következnek a bibliografiai irodalom tárgyalása. Ennek föladata volna megismertetni a nagy nemzeti

és nemzetközi bibliografiai repertoriumokat és mindazokat a munkákat, a melyekre szükségük van a könyvkereskedőknek, a bibliografusoknak és könyvtárnokoknak. Ez is gyakorlati alapra fektetett oktatás volna. A növendékek az egyes repertoriumok használatát folytonos gyakorlat útján sajátítanák el. Szerzők a bibliografiai irodalom egyes ágait a következő sorozatban mutatják be:

A bibliografiák repertoriumai.

A bibliografiai kézikönyvek.

A bibliografiai szótárak.

A bibliografiai szemlék.

Az általános bibliografiák.

A névszerinti bibliografiák.

A névnélkül vagy álnévvel megjelent művek bibliografiái.

Az országok szerinti bibliografiák.

A különböző tárgyak szerinti bibliografiák.

A világ összes nyilvános könyvtárainak katalógusai.

Az egész világ kiadóinak és könyvkereskedőinek katalógusai (?)

A könyvtárkezeléstani kézikönyvek.

Az egyetemes enciklopediák.

A kéziratok és autogrammok katalógusai.

A fatáblanyomású könyvek katalógusai.

Az ősnymtatványok katalógusai.

A ritka kiadások katalógusai.

A becsesebb illusztrált munkák katalógusai.

Az Ex-librisek katalógusai.

A tiltott könyvek katalógusai.

Ezenkívül az egyes tudományágak külön bibliografiáinak részletes ismertetésére is kiterjeszkednének az iskolában. Ezt azonban mi úgy képzeljük, hogy csak példaképen mutatnák be egyik vagy másik tudományág részletes bibliografiáját. Mert az nagyon nehéz volna, hogy az iskola végig vezessen az emberi tudás egész területén a teljes részletességgel. Erre semmi szükség sincs s különben is az egyes szakoknak teljes bibliografiáját csak a megfelelő szakok művelői készíthetik el bibliografusok segítségével. A szakbibliografiát illetőleg kitűnő például szolgálhat Langloisnak már említett műve a történelmi bibliografiáról,¹ mely a párisi

¹ Manuel de Bibliographie historique par Ch.-V. Langlois. I. Instruments. Páris, 1896.

irodalmi fakultáson a történelmi segédtudományok során tartott előadások foglalatja. A megjelent első rész mindenekelőtt az alapfogalmakkal ismerteti meg. »A bibliografia -- ugymond Langlois -- a könyvek tudománya. A *könyvtár-kezeléstan* (bibliotheconomia) szemben, mely az osztályozással, a könyvek külső leírásával s a könyvtárak szervezetével és történetével foglalkozik s a *könyvismeréstan* (bibliologia) szemben, mely a könyv történetét a külső előállítás szempontjából (könyvnyomtatás, könyvkötészet, könyvkereskedelem) tárgyalja, a *bibliografia* a legszűkebb értelemben véve, a könyvészeti tudománynak az a része, mely a repertoriumokkal foglalkozik és a mely megjelöli az eszközöket, a melyek a forrásokra nézve a lehető leggyorsabban és legtökéletesebben utbaigazítanak.« »Enseigner la bibliographie, c'est donc enseigner la manière de se servir des instruments bibliographiques qui existent« — mondja később mikor azt fejtegeti, hogy a könyvtárnokokon és a bibliografusokon kivül az egyes tudományszakok művelőinek is szükségük van szakjuk irodalmának rendszeres bibliografiai ismerésére. Ebben az értelemben állította össze munkáját, a melylyel valóban ép oly hálára kötelezte a történetírókat, mint a bibliografusokat és a könyvtárnokokat is. A könyv tartalmának jelzése a legjobban fogja bizonyítani nagy gyakorlati értékét. Az I. könyv 1. fejezete a bibliografiák bibliográfiáját tárgyalja. A 2. fejezet az egyetemes bibliografiai repertoriumoknak van szánva. A 3-ik a nemzeti bibliografiai repertoriumokat ismerteti országok szerint. Magyarországról szólva *Kertbeny*, *Szabó Károly* és *Petrik* főbb kiadványait említi föl s megjelölve mindegyiknek tárgykörét, a következő szavakkal végzi: »Mais ces recueils, qui passent pour excellents, sont de ceux dont les lecteurs de ce Manuel n'auront probablement pas assez souvent l'occasion de se servir pour qu'il soit utile d'insister.« Ugy az egyetemes, mint a nemzeti bibliografiai repertoriumok bármily szak rendszeres bibliográfiájánál első sorban figyelembe veendő, s épen azért a Langlois munkájának I. könyve minden hasonló munkának bevezető részeül szolgálhat. Ezután tér át a II. könyvben szerző a szorosán vett történelmi bibliografiára külön fejezetekben tárgyalva az eredeti forrásművek, továbbá a történetirodalom egész területére vonatkozó bibliografiai repertoriumokat, egészen szakszerű osztályozás szerint. Ebből a könyvből mindenki megtudhatja, hogy

a történetírásnak mily bibliografiai előmunkálatok és segédeszközök állanak rendelkezésére. Szóval kitűnő történettudományi segédeszköz s egyszersmind a bibliografiai szaktanulmányok során kitűnően fölhasználható példa. Ilyennek kell lenni a módszeres bibliografiának.

A könyvismerettan harmadik alosztálya, a *könyvtárkezeléstan* (bibliothéconomie) az előbbivel, a bibliografiával együtt a könyvtárnoki gyakorlatban a legfontosabb ismereteknek tárháza.

A tervezet kidolgozói itt igen helyesen a világ nagy könyvtárait vették alapul munkálatukban s a főbb pontokat a következőkben jelölték meg: a könyvtárak és a könyvtárkezeléstan általában, a könyvtárak működési köre; könyvtárépítkezés, elrendezés és felszerelés, fűtés, világítás, szellőztetés, a helyiségek jó karban tartása és nagyobbítása, butorzás és a könyvtári kellékek; a könyvtári személyzet; a könyvtárvezető és a többi alkalmazottak feladatai; a könyvtár belső szervezete, könyvgyarapodás, a leltár és a katalógusok, a könyvek elhelyezése és megszámozása, a könyvek épségben tartása, tisztogatás, köttetés; a könyvtár használata, házszabályok, a könyvek használata az olvasó teremben, a kikölcsönzés. Ezekhez járulnak még a könyvtárak különféle neveinek ismertetése: nemzeti, nép-, egyetemi, magán-, és specialis könyvtárak, a tudományos intézetek s a hatóságok könyvtárai s végül a könyvtárak viszonya az államtörvényekhez és a közigazgatáshoz.

Ezek az utóbbi pontok az u. n. *bibliothéografia* anyagát szolgáltatják, az egyes könyvtárak részletes ismertetésével együtt. Szerzők föl is sorolják a behatóbb ismertetésre méltó könyvtárakat, mintegy ötvenet. Mi azonban nem igtatjuk ide ezt a sorozatot. Egy részt mert mindenkinek könnyű elképzelni a világ ötven nevezetesebb könyvtárát — habár nem mondhatjuk azt sem, hogy e sorozathoz ebből a szempontból nem férne szó — másrészt azért sem, mert ötven könyvtár részletes ismertetését nem tartanók szükségesnek a tervbe vett iskolában. Nyolcz-tíz könyvtáron körülbelül be lehetne mutatni az egész könyvtárkezelési apparátust. Elég példa akadna így is az összehasonlításra. A többit összefoglalóan a könyvtárügy ismertetésében lehetne megérteni. A főczél amúgy is az, hogy a leendő könyvtárnok ismerje az egyes országok könyvtári állapotait főbb vonásaiban. Ötven könyv-

tár berendezésének, ügymenetének, anyagának és történetének részletes ismertetése csak zavart okozhatna. A könyvtárak adatait tartalmazó segédkönyvek, adressebuchok egyes esetekben amúgy is igénybe vehetők.

A tervrajz nem szól részletesebben a könyvtárkezeléstan irodalmáról. Egészítsük ki egy pár adattal. Már volt alkalmunk ebben a folyóiratban ismertetni *Maire* Albert kitűnő kézi könyvét, mely különösen Franciaországra nézve igen szerencsésen foglalja össze a szükséges tudnivalókat.¹ *Kropf* Lajos ugyancsak e helyen mutatott egy nem régiben megjelent angol kiadvány² nagy becsére épen a könyvtárkezelésre vonatkozó modern ismeretek szempontjából, s nem sokára módunkban lesz az *Erdélyi* Pál ismertetése révén a londoni kongresszus beszámolójában együvé hordott nagyfotosságú tapasztalatok, tervek és ideák tanulságait is levonni, melyeknek jelentőségét már rövid kongresszusi jelentése is sejtette.³ Azonban mint könyvtártani *kézikönyv* talán a legelső helyen áll *Gräsel* műve,⁴ mely a Petzholdt által megjelölt alapokon a könyvtártudomány legújabb eredményeinek fölhasználásával s kitűnő gyakorlati érzékkel világos, áttekinthető képet nyújt a modern szellemi élet e fegyvertárának összes titkairól. Különösen nagybecsű e műnek francia fordítása,⁵ a mely egy kissé részletesebben kiterjeszkedik a franciaországi viszonyokra is. E könyv kiválóságát fényesen igazolja az a körülmény is, hogy a *Laude* által eszközölt fordítást a francia közoktatásügyi miniszter külön jutalomdíjjal tüntette ki. Méltán írhatta a fordító előszavában a következő sorokat: »De l'avis de tous les bibliothécaires et des critiques compétents, le manuel de M. le Dr. Gräsel mérite,

¹ Albert Maire, Manuel du bibliothécaire L. Magyar Könyvszemle, 1898. 100 l.

² The Library Series. Edited by Dr. Richard Garnett I—IV. London, George Allen. 1897—98. 8-ad rét. L. Magyar Könyvszemle, 1898. 198. l. Centralblatt für Bibliothekswesen, 1898. 508. l.

³ Magyar Könyvszemle, 1897. 326. l.

⁴ Dr. Arnim Gräsel, Gründzüge der Bibliothekslehre mit bibliographischen und erläuternden Anmerkungen. Neubearbeitung von dr. Julius Petzholdts Katechismus der Bibliothekenlehre. Lipsce, J. J. Weber. 1890. 8-ad rét, XII+424.

⁵ Manuel de Bibliothéconomie par le dr. Arnim Gräsel. Edition française revue par l'auteur et considérablement augmentée. Traduction de Jules Laude. Paris, H. Walter. 1897. 8-ad rét. XVIII+628l.

à bon droit, d'être considéré comme le plus complet et le meilleur des traités de bibliothéconomie parus jusqu'à présent.» Egyébként Gräsel művének olasz fordítása is hasonló sikert ért el s nagyon kívánatos, hogy mentül előbb a mi mind inkább határozottabb formákban kibontakozó könyvtári életünk is hasznát lássa ennek a ritka hivatottsággal megírt könyvnek a francia bővített kiadás után s a magyarországi adatok okos beékelésével készítenő magyar fordítás révén.

III.

Ennek a mi könyvtári életünknek mostani föllendülési időszaka, mint már említettük, a bibliografiai szakképzés kérdését is fölszínre vetette s épen azért foglalkoztunk most ezzel a tervszettel. Meghonosíthatók-e nálunk a benne foglalt ideák? szükségesnek látszik egy olyan könyvészeti iskolának föllállítása, mint a minőt a tervezet képzel?

Bizonyos az, hogy a könyvtárnoki pályához szükséges képzettség megnyerésének eszközeinek módozatairól gondoskodni kell, azonban nézetünk szerint nem az ilyen költséges és meglehetősen nehezen szervezhető szakiskola az egyedüli módja a kérdés megoldásának. Már rámutattunk arra, hogy a tervezet a különböző jellegű és fontosságú szakismeretek összefoglalásával ok nélküli terheket róna az iskolát látogatók különböző célokra törekvő csoportjaira. Más ismeretekre van szüksége a könyvkereskedőnek és másra a könyvtárnoknak. Igaz, hogy a tervezet mindkét résznek eleget tesz, de épen ezzel idézi elő az említett ok nélkül való megterhelést. A szerzők maguk is érezték ezt s tanulmányuk végső pontjában kénytelenek a tanulmányi anyag fakultatív kezelését hangsúlyozni, a mely lehetővé tenné, hogy a különféle intencziók kielégítenek minden fölsőleges terhek vagy káros megrövidülés nélkül.

Mi azonban ismételjük, hogy legalább a magyarországi viszonyokat tartva szem előtt, egész más utakon szeretnénk a célhoz jutni. Külön könyvészeti szakiskola föllállítása ugyanis nagy anyagi nehézségekbe ütköznék s nyilvánvaló dolog, hogy a könyvtárnokság ma még nem tartozik nálunk a biztos életpályák közé. A számbavehető könyvtárnoki állások csekély számánál fogva ugyan ki volna elég merész kizárólag erre a pályára képesítő diplomára bízni

magát. Épen azért bármennyire meg lehet is valaki győződve a könyvtárnoki hivatás fontosságáról, kénytelen belátni, hogy az élet-pálya választásnál ez csak másod sorban jöhet tekintetbe. Ha még úgy rajong is valaki a könyvtári tevékenységért s ha igazán hivatottságot is érez erre, úgy intézi dolgait, hogy végzett tanulmányainak esetleg más pályán is hasznát vehesse. Egyszóval a könyvtárnoki diploma egymagában még nem kenyér. Mit kell tehát tenni? Lemon-dani talán arról, hogy szakképzett könyvtárnokokat lássunk könyvtárainkban s tisztán a jó szerencsére bízni, hogy akadjon egy pár ember a ki legtöbb esetben jobb állás híján könyvtárnokságra is vállalkozik? Lehet-e ilyen módon remélni, hogy kétség nélkül fejlődő könyvtárügyünk megtalálja a maga lelkes apostolait? Nem elsőrangú fontosságú dolog-e, hogy rendszeres tanulmányok révén mentül buzgóbb, mentül szakavatottabb könyvtárnokokra tegyünk szert? Mert habár kevés a könyvtárnoki állás, de e kevés állás mindenike egész embert, lelkesedő és szakmáját értő egyént kíván.

Azt hiszem nem nehéz rátalálni arra a pontra, a melyen ezek a nehézségek szépen kiegyenlíthetők a bonyolult szervezettű szakiskola nélkül is. *Egyszerűen be kell illeszteni a bibliográfiát az egyetemi disziplínák közé.* Módot kell nyújtani, hogy az egyetemen a választott szaktanulmányok mellett rendszeres kiképzést lehessen nyerni azokban a tudományokban is, a melyek a könyvtári szolgálatra képesítenének. Az egyetem bármelyik fakultásának hallgatója rendes tanulmányai mellett, ha kedve tartja, látogathassa a bibliografiai tanfolyam előadásait is. S mi történnék így? Azok a fiatal emberek, a kik hajlandóságot éreznek a könyvtári szolgálathoz az alatt az idő alatt míg jogi vagy bölcsészeti egyetemi pályájukat végzik, megszerezhetnék mellékesen a könyvtárnoki diplomát is, s ha alkalom kínálkoznék, el is foglalhatnának valamely könyvtári állást, míg ellenkező esetben egyetemi diplomájuk más téren biztosítaná existenciájukat.

Mindenekelőtt két kérdés merül itt föl. Az egyik az, hogy a bibliografiai stadiumok helyet foglalhatnak-e az akadémiai tudományok sorában? A másik pedig, hogy csak egyetemi pályán levők juthassanak könyvtárnoki oklevélhez? Mind a két kérdésre igennel felelhetünk. A bibliográfiát mint tudományt most nem akarjuk itt elemezni. Ez külön tanulmány tárgya lehet. Elég arra utalnunk, hogy Göttingában és Párisban már rég szerepel az egyetemi tan-

rendekben s egyik egyetem nimbuszán sem esett e miatt csorba. Ellenkezőleg mindkettő mint büszkeségét említi ezt föl. Sőt Párisban, mint tudjuk két felsőbb iskolában adják elő. A mi pedig azt illeti, hogy csak egyetemi képesítéssel, tehát egy főiskolai tanfolyam teljes befejezésével lehessen valaki okleveles könyvtárnok — természetesen, ha ezt az oklevelet is megszerzi — szintén külföldi példákra hivatkozunk, melyeket dolgozatunk első részében fölhoztunk. Mily ideális állapot az, mikor egy nagy könyvtárban a különböző tudományszakokban járatos emberek állanak mint képzett könyvtárnokok a kutató közönség rendelkezésére. Tehát nemcsak praktikus pályaválasztási szempontok, hanem a mélyebben fekvő tudományos és kulturális érdekek is szükségessé teszik, hogy könyvtárnokaink az egyetemről kerüljenek.

Én ugyan oly hangon beszélek most, mintha polemizálnék olyanokkal, a kik nálunk könyvészeti szakiskolát akarnak fölláltani. De hát ilyesmiről szó sincs, s a mint láttuk, erre nincs is szükség. Azonban szükség van mégis valamire, a mi által az egész könyvtárnokképzés ügyét igen czélszerűen meglehetne oldani. Ahoz ugyanis, hogy az egyetemen teljes könyvtárnoki tanfolyamot lehessen berendezni, elkerülhetlen egy a göttingaihoz vagy a párisihoz hasonló bibliografiai tanszék szervezése. Ebben az egy tanszékben aztán egyesíteni lehetne az összes bibliografiai studiumokat, a könyvtörténeti, szorosan vett bibliografiai és könyvtárkezeléstani kérdéseket. A tanfolyam másik része: a diplomatikai és paleografiai ismeretek elsajátítása miatt már semminemű újabb intézkedés szüksége nem forog fenn. Ugy paedagógiai mint történettudományi szempontból dicsőséges multtal büszkélkedhető tanszék képviseli az egyetemen a tudományoknak ezt az ágát. Sőt könyvtári életünk is nagy köszönettel tartozik neki.

A dolog most már egészen világos. A bibliografiai tanszék szervezésével az egyetem minden alkalmat megadna arra, hogy hivatottságot érző ifjak egyetemi tanulmányaik folyamán úgy szólva észrevétlenül egy speciális pályára is kiképezzék magukat. A diplomatikai és paleografiai disciplinák a történettudomány művelői részére amúgy is elengedhetetlenek. Ezeknek tehát csak a néhány bibliografiai óra maradna fönn. S a szorgalomnak ezért a kis fokozásáért olyan oklevél birtokába juthatnának, mely egész

külön, habár ma még csekély kiterjedésű foglalkozási kört nyitna meg számukra.

A ki elvben elfogadja az ilyen alapokra fektetett bibliografiai szakképzést, a részleteken nem fog hosszasan fennakadni. A főfeladat volna, mindenekelőtt helyes arányban fölosztani az anyagot négy félévre, továbbá megtalálni a módot, hogy a jelöltek gyakorlatilag is kiképezhessék magukat. A göttingai egyetemen Dzialtzo minden félévben elméleti és gyakorlati órákat is hirdet. Arra nézve, hogy a gyakorlati részt miként oldja meg, sajnálatomra nem nyilatkozhatom. Az ilyesmit látni kell. Kétség nélkül a vezetése alatt álló egyetemi könyvtár az ő állandó kísérletezési objektuma.

Könnyű elképzelni, hogy a bibliografiának ilyen rendszeres művelése milyen áldásos volna a magyar tudományosság szempontjából. Csak arra kell gondolnunk, hogy a diplomatikai tanszék mily nevezetes tényező újabb történetírásunk fejlődésében. Mert hiába, valamely tudomány ág fejlődésére legbőségesebb forrás mégis a szerencsésen betöltött egyetemi katedra. Nem csak azért, mert a ki betölti, tudományának lelkes és független munkása, hanem, mert közvetlen hatásával újabb és újabb hiveket szerezhet annak. A magyarországi könyvészet tudományának pedig nagy szüksége van erre. Ugy az elméleti és gyakorlati bibliografia terén, mint a hazai könyvtörténet különböző ágaiban igen sok a tenni való. Amazt a könyvtári élet fejlődése sürgeti, a történeti rész lehető mélyreható feldolgozása pedig a hazai művelődéstörténet létrejöttének egyik legfőbb előfeltétele.

Feltétlen elismerés illeti meg azokat, a kik az ideai első könyvtárnoki tanfolyam megteremtése ügyében buzgólkodtak. Azonban ugyanott, a honnan ez az idea is kikerült, bizonyára megfogják találni a módját annak is, hogy a magyar könyvészet rendszeres művelését állandó, biztos alapokra fektessék. Megkísérlettük egy megoldási módozat rövid körvonalozását. Más valaki talán okosabbat, praktikusabbat tud. Dolgozatunk legfőbb célja, hogy napvilágra hívja a legokosabb, legpraktikusabb eszméket bibliografiai szakképzésünk ügyében.

MAGYAR KÖNYVESHÁZ.

(Adalékok Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárához.)

VÁRADI MIHÁLY VERSE BETHLEN GÁBOR HALÁLÁRÓL.

DR. DÉZSI LAJOSTÓL.

A kolozsvári katolikus lyceum könyvtárában 77. D. 19. a. b. c. d. jelzettel van egy érdekes kolligatum, mely már külseje által is magára vonja a figyelmet. A bekötéshez ugyanis a könyvkötő egy régi kézirati Missale lapjait, fedéltöltelékül pedig egy kolozsvári polgár német nyelvű végrendeletét (1631) használta föl, melyben a végrendelező többek között a fölötte majd halotti beszédet tartó Graff Gáspárnak is hagy egy forintot »für die leichpredigt«; van továbbá benne egy latin lakadalmi vers Filstich Kata tiszteletére, egy irattöredék, melyben Molitoris Daniel nevű ifjúról van szó, magyar, latin probatio calami a bibliából stb.

A colligatum a következő négy nyomtatványból áll: Első helyen van Pázmány Péternek »A' SETET HAYNAL- CSIL- | LAG-UTAN BUDOSO LU- | TERISTAK | VEZETŐJE« cz. műve (Bécs 1627); utána Palóczi Horváth Jánosnak 1629-ben Páduában nyomtatott »MNEMOSYNE | HISTORICA | DE QVATVOR SVMMIS IMPERIIS, | Quadraginta & Nouem,« czimű, latin verses munkája, melynek Szabó Károly csak a gyulafehérvári Batthyány-könyvtárban levő példányát ismerte (Szabó-Hellebrant 1438. szám) s így e szerint e mű sem unikum többé; a Szabó K. közlése még annyiban hibás, hogy Horváth nem Bethlen Istvánnak — mint nála van — hanem Bethlen Péter Hunyad- és Máramarosvármegyei főispánnak ajánlotta művét egy életrajzi adatokat is tartalmazó

érdekes ajánlólevéllel (. . . »Sufficiat hic recolere — írja többek közt — quod in tua umbra, ex tuorum gratia, nobiliora Europaei orbis Regna et Vrbes perlustrasse, Regum et Principum conspectum habuisse, et singularia plurima vidisse licuerit, et dum amore studiorum in hac Antenorea Vniversitate (quam doctorum Virorum frequentia, famâ mihi majorem comprobavit) ad novem vel decem mensium otium ex tuo comitatu remansissem, absentem, inter alia benevoli affectus symbola, literis invisere, et recreare non dedignatus es«); ezután áll harmadik helyen alább ismertetendő nyomtatványunk; végül az utolsó egy gyulafehérvári nyomtatvány 1630-ból, mely »EPICEDIA | *Dicta* | INCOMPARABILI HE- | ROI, GABRIELI PRINCIPI . . .« czimmal az Alsted, Piscator, Bisterfeld latin magasztaló verseit s névalírás nélkül még négy más héber, görög és latin költeményt foglal magában s Szabó Károly szerint (R. M. K. II. 460) ez az egyetlen, eddig ismeretes példánya.

Az egész colligatumnak kétségtelenül legérdekesebb és legbecsesebb darabja a harmadik helyen álló nyomtatvány, Váradi K. Mihály szintén unikum latin-magyar nyelvű verses munkája.

Teljes czime, melyet Szabó Károly példányunkról kihagyással közölt, a következő: »PRODROMVS FUNESTUS. | Qui | *Mortem inopinam, omnibus Hungariae incolis | flebilissimam | Serenissimi Principis ac Domini, | DN. GABRIELIS | DEI GRATIA, SAC. ROM. IMP. ET | TRANSILVANIÆ PRINCIPIS, PARTIUM-REG- | ni Hungariae Domini, & Siculorum | Comitibus, ac Opuliae, Ratiboriarumque | Ducibus, denunciatur. GENEROSIS, NOBILIBUS, AM-PLISSIMIS, CONSULTISSIMIS, AC CIRCUM- | spectis Viris, Inclytissimam celeberrimae Civitatis | nobili-civilem Rempublicam sub aurea | orthodoxae religionis aura, tenentibus de- | dicatus & consecratus. | Et clementissimo sanctae & individuae Trinitatis religiosae in- | vocato auspicio in hocce latino-ungarico carmine con- | clusus & comprehensus | PER | MICHAELEM K. VARADINUM, CONTRA | scribam Scholae suae Patriae Varadiniae. | DEBRECINI EXCVSVS — Typis Petri Rhedae, Anno Salvatoris Chri- | sti 1629. | Alakja: 4-rét A + A₂ + A₃ + 1 + B + 1 ívjelzéssel, 12 számozatlan levél. (V. ö. Szabó: R. M. K. I. 580. sz.)*

Első kérdés, melyre feleletet kellene adnunk, a mű szerzőjének nevére vonatkozik, melynek titkából a *K.* betű árul el valamit. Az iskola matriuklája, mely erről első sorban világosit-

hatna föl, Várad pusztulásakor (1660) szintén elpusztult: a várad iskola tanárai névsorában, melyet Lampe szerzünk egyik kortársának Szilágyi Bénéjmin Istvánnak adataiból tett közzé (Hist. eccl. 637—8.) hiába kerestük, Koncz József sem említi nevét, a ki a várad iskola tanárainak névjegyzékét 1560—1660-ig szintén összeállította.¹ Kerestük a debreczeni ref. főiskola anyakönyvében, de a tanulók között neve itt is csak »Várad K. Mihály«-nak van írva, a marosvásárhelyi, debreczeni stb. prot. iskolák tanárai között, az e korbéli papok és írók között, de mind hiába. Mint a várad iskola ifjúságának második tisztviselőjéről, ki a következő évben rendes szokás szerint a széniort váltotta fel hivatalában, joggal feltehetjük róla, hogy a hivatali évek leforgása után valamelyik külföldi egyetemen találkozunk nevével, de nem leltük sehol a nyomtatásban megjelent »Album«-okban, a melyekben utána nézhettünk, sem az ekkori disputáció-írók között. Debreczeni Ember Pál, a sárospataki ref. egyház »számkivetett« papja, 1691. május 27-ikén a kassai református templomban »Szomorú halotti Parentatió«-t mondott »amaz áldott emlékezetű, istenfélő, nagytanácsu uri embernek, tekintetes nemzetes *Waradi Mihály* uramnak utolsó tisztességes eltakarítottatásának alkalmatosságával«. A mi derék várad deákunknak vitte-e föl Isten annyira dolgát, hogy végre is »nagytanácsu uri ember« lett belőle, egyéb adatok híján nem mernők állítani.

Várad K. Mihály e verses munkája több tekintetben nevezetes. Figyelemre méltó nyelvének erőteljes magyarsága és verselése, ez utóbbinál azon törekvése, hogy a latin szöveget magyarban is ugyanannyi verssorban adja vissza; azonkívül mint kora hangulatának hű megörökítése is. Azon megrendelt s ennél fogva erőltetett és száraz hangú versekkel szemben, a melyekben Alsted, Bisterfeld és Piscator gyulafehérvári tanárok héber, görög és latin nyelven nagy phrasisokkal és tudóskodva magyarázták a haza veszteségét, határozottan elsőbbséget kell adnunk a várad deák latin-magyar versének. Helylyel-közzel ugyan ebben is itt-ott deákos bőbeszédűsége vagy rhetori dagályosságra bukkanunk (a contrascriba bizonyára már előbb a poeseos praeceptor tisztét is viselte), de egészben véve a fájdalom őszinte megnyilatkozásának tekintendő az és hiven tolmácsolja az a megdöbbenést, melyet a gyászhirt

¹ A marosvásárhelyi ev. ref. coll. története. M.-V. 1896. 565—7 l.

hallattára nemcsak Várad város közönsége, de az egész magyar nemzet érzett, melynek Várad Mihály nemcsak tanúja volt, hanem át is érzett. Elhihetjük, hogy a közérzés nyilatkozott meg e sorai-ban, melyeket a ki kortársai közül olvasott, bizonyára többször ismételve utána mondott:

»Felfeges Hercegünk,
Vitéz fejedelmünk,
Elóttünk vezérünk
Soha nem feledünk,
Mig lez egy ag bennünk
Mi megh emlegetünk.«

Közlésünkre vonatkozólag meg kell jegyeznünk, hogy az eredetit betűhíven adjuk, meghagyva annak nemcsak ortográfiáját, hanem sajtóhibáit is. Az eredeti kiadástól csupán abban térünk el, hogy a latin szöveget nem a magyarral parallel, hanem alant közöljük, s hogy a magyar szöveg tizenhatsoros stropháit nyolcz-sorosokká foglaltuk össze: e változtatást nyomdatechnikai szempontok s a helylyel való gazdálkodás kívánták.

3. (A₂^a) lap:

Oh fzőrnyú fžomoru Gond arazto fok bu!
Bezzeg fok felől fu Reánk az háboru!
Bánat uta hozfzu Mély (*igy*) rág bennünk mint szu,
Felseges hátalmu (*igy*) Ur ránk nagy haragu.
Ez világi ember Mint fžél vezes tenger,
Buful, fir nagy fokfzer, Habja fok fžáz ezer,
Nofza mert moft egyfzer Ránk árat az tenger,
Paticában oly fzer Nincs, ki gyógyuláft nyer.
Te versek formalo Delphufi Apollo,
Legyen ruhad gyazlo Fris kontófód máflo,

2. lap:

Eheu qualis adest curae gangraena feralis?
Et quos nunc Aquilo glacialis dejicit imbres?
Squalor iners animos siquidem ceu tineae rodit,
Causa: potens coeli turget fervore Toparcha.
Est homo ceu fluctus sinuosa vorago marini,
Luget inexhaustus, jactatur mille procellis!
Ecce refers nostri sors, hoc, sat flebilis aevi!
Pharmaca nulla malum hoc possunt reparare saluti.
Phoebe potens numeris, Delphis oriunde serenis,
Corpora succinctus pulla, tu incendito veste,

Mert ez nyilván való Eldúlt az órallo.
 Kihez ily tanácslo Alig volt hasonlo.
 Oh mely nyavalyás for, Keferú Pohár bor,
 Hogy raytunk ez oſtor S-Isten haragja for!
 Színünk bezzeg komor. Szívünk bus, nem bátor.
 Mikor hallyuk, akkor, Megh holt Bethlen Gábor.

Az Halálnak merge Iay nekünk mit fzerſze!
 Bethlennek el eſte Szüre fakat epe!
 Hiveknek ferege Sirva nez az eghre.
 Kinek kinek könyve Orczáját el lépte.
 Kegyetlen pláneta Ki minket megh fozta
 Fejünktől, mely uta Igaz vala s-tifzta.
 Nem valami ſecta, Vagy ſzerencze hozta,
 Hogy az Halál arta, Sőt az Ur akarta.

Fejünkből coronánk Ki eſet, fir hazánk.
 Fris Királyi pálczánk El tórót, nincz Pompánk.
 Hatalmas Monarchánk. Atyánk helyet Atyánk
 Meg holt, ily bu fzal ránk. Szánd Iſten mint járánk.
 Moſt már van fok firás. Izúbéli bánkodás.
 Keferves ohaytás. fűrd foházkodás.
 Mint eſő köny-hullas Hogy lön ily kár-vallas.
 Nagy Iſten ide lás. Mert immár dolgunk más.

In promptu est causa. Excubitor jam cessit amarae
 Morti. consilio cui vixerat alter in aequo.
 Sors bacchans aloën cyathis propinat iniquis!
 En Dominus proprios flagris castigat amaris!
 Tanta colluvie marcent vultusque manusque,
 Occubuit Bethlen, Dux et fortissimus Heros.

Concitata en clades nobis injuria mortis.
 Fellis habet multum magni hora novissima Bethlen!
 Respicit omnis homo venis compunctus Olympum.
 Ora genaeque madent lacrumis, ubi corruiat Heros!
 Quippe planeta ferox solito funesta meatu
 Prostravit Bethlen, pietas sincera bearat.
 Quem, Stoico fato, nec sorte, est (crede) necatus.
 Ast nocuit Bethlen mors saeva favore Tonantis.

Dalapsum (*így*) capiti est nostro diadema serenum.
 Hungara terra gemit sceptro privata potenti,
 Nam Patriae Pater ipse ruit, summusve Monarcha
 Occubuit, miserere Deus sanctissime nostri.
 Undique nunc, moeror, consternunt pectora, tristes
 Et gemitus, altae pariter suspiria mentis,
 Dant oculi lacrimas, cum sit res aegra propinqui
 Ipsa soli; Numen de nobis prospice sacrum.

Oh bánatot küldő Szomorú efsztendő,
 Arra nem illendő Hogy legy-is jövendő!
 Iay mely hev feredő Kire lól menendő!
 Vallyon mellyik idő Ezt ki meretendő?
 Országunk firattya Ez halottat ám ma,
 Fordult igye gyázra, Urat s-magát Izánnya,
 Moft az fok gyáz ruha. Harang bógó szava
 Keferves firáfra Kit nem inditana?

5. (A₃^a) lap:

Mint Sándornak efze, Scipio nagy hire.
 Cicero volt nyelvő, Darius erteke,
 De had vífelefe Gedeon volt s-elte.
 Királyi termete Tífztes tekintete.
 Magyarok világa, Ragyogó csillaga,
 El enyizet napia, Homaly azt be fogta.
 Bekelseg tarháza (*igy*) Ledúlt már fris tornya,
 Hazánk erős fala Leromla kő vara.

Az jó gondvifelő, Templom s-vár építő,
 Im túlunk el menő Ki vala kőztünk fő,
 Iay bizony már felő Hogy az fok ránk törő
 Ne legendy (*igy*) bu tevő s-Bofzfzuyat ki töltő.

Ah tu praesentis pars, annus pessima seculi!
 Amplius haud es digna ut tu spectabere nobis,
 Es Phlegethontiaci multum madefacta lavacro,
 Quod tua, perficiet, gladiis incommoda, tempus?
 Patria cum fletu querulis examina verbis
 En facit! et nigro munit velamine corpus!
 Pallia lugubrem prae se referentia formam?
 Au nunc voce boans campana haud terreat ullum?

4. (A₃^b) lap:

Ut Rex Aemathiae sic Bethlen pectore magnus,
 Scipio sed famâ fuerat, facundus in ore,
 Gedeon in bello, locuples ceu Persa Darius,
 Observans animo Regum monumenta virorum.
 Hungaricum sydus jam deflagavit amoenum.
 Nubilus aër habet coelo Phoebumque serenum,
 Collapsum est turri pacis commune theatrum,
 Muri, cum firmo, sunt moenia lapsa, colosso.

Oeconomus Domini, quid? demolitaque templa
 Qui strueret, vallo qui circumcingeret arces,
 Iam cessit fatis; cheu sunt invida turba!
 Quae in nos bacchantur; cujus jam techna timenda est!

Előttünk be es ki Menni már nincs lenki,
 Fejedelmi fzei El változot neki,
 Bomlottak tetemi, Szakattak inai,
 El költek vigfági, Kedves nyájáfsági (*igy*).

Vit értünk mint Cádms, Vigyázat (*igy*) mint Argus,
 Fundalt mint Dædalus Hazánk káran (*igy*) volt bus,
 Ieles volt s-értelmes Mint regen Ulyfses,
 Elte mertekletes Iofzan es szentseges.
 Ki fekfzik ma halva? Hazánk edes Attya,
 Ez ki akarattya? Iehova az oka,
 Ki bannya hogy halva? Egez Eccleflia.
 Bizony melto ura Országunknak valá (*igy*).

Az Uraknak fzine, Udvara tüköre,
 Magunk fze me fénye, Fejünk ekefsége
 El efet, jo kedve Szívünknek el mene,
 Mindeneknek igye Tudgyuk hogy jut erre.
 Az előt váarai, (*igy*) Szép fris Palotai.
 Aranyas hintoi. Ieles fő lovai.
 Súrú szép fázloi. Ekes óltózeti,
 Ur fi rend fzolgai Tecznek vala neki.

De már egy koporfo Teftet túlünk fzarlo.
 Mely igen változo Sorfunk nem állandó!

Est neque Dux ullus qui certam monstret amussim,
 Corruit hunniaci solium regale Toparchae,
 Ipse jaces nervis pariter resolute medullis
 Princeps, contundit cujus sua gaudia fatum.

Cadmus tutando, pro nobis et vigil Argus,
 Daedalus atque fuit formandis rebus, at aegris
 Pro rebus Patriae moestus, versutus Ulysses
 Consilio, vitae sed cunctis sobrius horis.
 Est Patriae Pater hoc quod funus triste feretrum
 Servat, crudeli letho serpente peremptus
 Ex nutu Domini, unde est nunc Ecclesia moesta,
 Dignus erat regni florenti pace Dynastes.

En procerum primas, aulae specimenque serenae,
 Hungaricum lumen, nostri capitisque corolla
 Casu fracta gravi, charam frons laeta remisit
 Formam, quid? cunctis iter hoc calcabitur agris.
 Arx olim vallis munita, palatia pulchra,
 Aurea plaustra, simul vestes, ac usus equorum
 Ridebant animo Bethlen vexilla in apricis,
 Ordinibus procerum stipatus et esse volebat.

Ast tantum stricta est jam membris clausus in urna.
 Sic manet ó vitae sors non versatilis omnes:

Csak kis keskeny cella Tagjainak hunnya,
 Az előtt Palota Moft háza föld gyomra.
 Hadi szép szerfzámok, Drága kőves kardok
 El marattak azok, Oh raytunk nagy átok!
 Hogy kik Urak vattok Tikis mind meg haltok?
 Világi kazdagok s-királyok el hultok.

7. lap:

Minden féle rend s-nep Tőredekeny cserrep.
 Az szép abrazat s-kep Romlando es nem ep.
 Az mi emberben szép Sokaig nem lez ep,
 Mindent halál meg tep Ki világban be lep.
 Ez fzmoru efet Iay ime mit hirdet,
 Romlalsal fenyeget Pufztulalsal febbet!
 Még jo időt erhet Országunk s-pihenhet.
 Mert mindenbē minket Iften meg fegethet? (*egy*)
 Noha fzivünk retteg Es emezt az mereg.
 Fűlünk ebben cseneg, Sok hír miat fzeneg.
 Ne fely kicsin fereg El ofzol ez felleg,
 Lez még nyari meleg El mulik ez hideg.
 Neki ki meg farat, Főlötte el lankat,
 Az Ur nyugodalmat Adot jo jutalmat,

Est augusta domus quā sunt sua viscera Bethlen,
 Nunc terrā tegitur qui olim laquearibus altis,
 Usum militiae solitas praestare duello
 Res, pariter flavo comptas ex aere machaeras
 Heros reliquit, nam saeva gravesque levesque
 Mors perimit, morti dives cum rege faventes.

6. (A₃^b) lap:

Quilibet est hominum mundo ceu massa caduca,
 Forma bonum fragile est, nihiloque simillima vano,
 Optima si quae sunt fallaci sorte petuntur,
 Mors manet hunc tristis qui pulchras prodit in auras.
 Frangimur, hoc, animis graviter rumore vigente,
 Cum jam vastatrix nobis Bellona minetur,
 Ast fore nostra potest nancisci terra quietem,
 Subveniet nobis rerum augustissimus autor.

Horret nunc animus tali grassante veneno
 Aures fama ferit facti moestissima tristis,
 Solvitur haec nubes tu parve recollige vires
 Grex Domini, brumae succedunt tempora grata,
 Viribus in cunctis curarum mole romisso (*sic!*)
 Est jam parta salus pia gratia paxve Dynastae.

Sok bufulafokat Le tet fok gondokat.
 Nem vifel mar hadat, (*igy*) Nem fzenved bofzfizukat.
 Bezzeg fzomoru hir: Az egez udvar fir,
 Órómet ki iger? Ó magaval ki bir?
 Pofdul bennünk az vér Hogy ez dolog így ir,
 Az mit Iften rank mer Szévedgyúk, velünk bir
 Bethlen familia Im hol Atyad halva.
 Eleted viraga Ki vala Iftapia,
 De efmet tery arra, Iften decretoma,
 Kedves akarattya Regen így tartotta,
 Uraknak ferege Orfzagunknak fzine
 Melto keferegie Urunkat könyvezzé,
 Oh hivek Iftene Illyen kardan (*igy*) lepte
 Hivednek lenne, Felfeged vegezte!
 Udvari fzés cseled Órómet le tenned,
 Bator elő vened Sirafod s-mivelned,
 Ebededet enned Sirva emefztened.
 Ha efzedben vened Mi bant meg ertened.
 Villago fzés fzazlok Gyazra fordullyatok,
 Mennyajan lovagok Uratok fzannyatok,
 Vitez kek gyalogok Most ne vigadgyatok.
 Kegyelmes uratok Meg holt im lattyatok.

Non sibi quis posthac bilem moturus acerbam est,
 Cura sibi jam non est impositura labores.

Fama (malum) viget haec, amplissima regia Bethlen
 Luget, quis posthac requiem promittat amicam?
 Sint hi rumores irritamenta doloris,
 Quisque tamén Iovae studeat perferre flagellum.
 Inclyta Bethlenidum domus en jacet illa feretro,
 Eheu! stella micans, capitis decus atque bacillum
 Vitae; sic vult hoc divini regula juris
 Sic est decretum sic fert divina voluntas.

Ipse chorus procerum, regni spectabile robur,
 Defleat hungaricae Dominum telluris et orbis.
 O Deus immoti verbi proba jussa sequentum.
 Ut sors immineat nobis haec solus es autor.
 Aulica magnorum nitidissima turba virorum
 Ob Bethlen vestros sensus urgete dolore,
 Et vestris tristes epulis superaddite planctus,
 Nosse potes regni, si mens non laeva, ruinam.

Et vexilla feri casu hoc nigrescete Martis.
 Largifluas equites lacrimas effundite tristes,
 Strenua sic peditum postponat gaudia turba,
 Gratia vestra jacet, quippe illustrissimus heros.

Bankodgyal magyarfag Mert túled Urafag
 Tavul al az vigfag, El költ az pompafag,
 Szallot rad arfafag, Vagy cfak mint egy kis ag,
 Oh felleeges Iofzag Rank tamat ez világ!

9. (B^a) lap:

Orfzagunk venei, Tifztes firfai, (*így*)
 Es afzfzonyallati Rendeknek feregi,
 Hazank fzés iffiai Kegyes fzuó viragi,
 Szemetek könyvei Kezdgyenek le hulni.
 Hazanknak helyei, Ti tagas földei,
 Gabonas mezei, Bor termó hegyei,
 Szeles kies berki, Szép dizes ligeti,
 Moft gyazban óltózni Illik es burulni.
 Oh gyazolhatatlan, Meg firathatatlan,
 Ki gondolhatatlan, Es meg mondhatatlan
 Kedvetlen állapot, Kire dolgunk jutot,
 Reank bozfzfonkodot Az Ur s-im meg foztot.
 Halal kegyetlen vad, Sokat torkon ragad,
 Nagy fok arvan marad, Bu s-banattya arad,
 Miatta meg fonnyad, Meg afz es el fzarad,
 Senki el nem fzalad Elótte ez oly vad.

Hungara terra animos cunctorum frange virorum,
 Praesidium, facies hilaris, tua pompaque lapsa est.
 Sorsque novercatur, pars collapsatura miselli
 Exigua es regni, Deus undique cingimur hoste!

8. lap:

Regni turba senum, pariter reverenda virorum.
 Sic matronarum castissima turba piarum,
 Et juvenum Patriae coetus sanctissimus almae,
 Atque puellarum lectissimus ordo gemiscat.
 Vos loca cuncta, simul spatiosis finibus agri,
 Plenaque pampineis pariter vineta racemis,
 Exuat et vernos omnis modo saltus amictus,
 Areat omne nemus, viridissima prata rigescant.

Grande doloris onus, nullo de flebile planctu!
 Res adversa nimis non dicto effabilis ullo
 Nos premit et perimit! tanta est injuria mortis!
 Orbavit Dominus stomachatus principe plebem.
 Mors instar belvae (*így*) saevissima suffocat omnes,
 Accumulant curas, gignunt fera fata pupillos,
 Viscera cunctorum letho lacerantur iniquo,
 Unde potest nemo mortis vitare venenum.

Bezedemben terek Szollani így kezdek
 Urunkhoz, ti nepek Velem minden rendek,
 Közönteft tegyetek, Erdemelye túletek
 Ez dicsóúlt lelek, Ioval tellyes fezek,
 Edes vitéz Urunk, Ieles fő hadnagyunk,
 Bizony arvak vagyunk Nalad nekül magunk,
 Te valal paifunk, Eles törünk s-kardunk
 Meltan firathatunk Mert valal ozlopunk.

Felfeges Hercegünk, Vitez fejedelmünk,
 Elóttünk vezerünk Soha nem feledünk,
 Mig lez egy ag bennünk Mi megh emlegetünk,
 Birtokodban nekünk Volt szép bekefegünk.
 Minden elze kedve Felfegednek erre,
 Mikeppen terjezze Orfzogat s-epitcfe,
 Ellenfeg felelme Felfegednek hire,
 Valal hazánk fenyé, Vilagos tüköre.

Tigris termefzetű, Vad orofzlany szívű,
 Fene tekintetű Ellenfegünk fűrű,
 Oh te okos lelku Bethlen Gabor mely bú,
 Mezöben mint fok fű, Hozzánk az alnok fű.
 Megh fzünt eles elmed, Retteg feregecsked,
 El költ jo fzerencsed: Oh vayha erthetned.

Principis extremé verbis converterat ad ora:
 Hungariae mecum spectabilis ordo virorum
 Condignas Bethlen Gabrieli solvite grates,
 Hi manes siquidem meritó celebrantur iisdem:
 Inclyte Dux, heros rebus fortissime gestis,
 Te sine nos certó sumus omnes viribus orbi,
 In gladium strictum nobis clypeumve tegentem
 Solus eras, meritó te flemus corde colossum.

O caput optatum, Princeps Celsissime regni,
 In memori semper, Ductor, servabitur aevo
 Inclyta fama, foro mundi pars ulla vigebit
 Donec, nam sceptri pax floruit aurea vestri.
 Regia Majestas Patriae progressibus almae
 Semper sudabas, ultra finesque movere,
 Nomine tristis eras hosti formido protervo,
 Atque jubar fueras regni speculumque coruscans.

Sunt hostes manibus tigres, sunt dente leones,
 Sunt hostes, quorum sua pectora Erinnyda servant,
 En Gabriel Bethlen multum consulte Dynastes
 Insidiosa cohors nobis numerosa minatur.
 O tua jam cessit Princeps vis enthea mentis
 Letho, jam sequitur vestrum jactura tryumphum, (egy)

Mint fir kis nepecsked, Tudgyuk keferólned,
 Ötet meg mentened, Uy órómpre vinned.

11. lap:

Ez földön fok gondal (*így*) s-Buval el farattal,
 Bagyat tagaiddal Csendefzē nyugodgyal,
 Lankat inaidal Bekevel alugyal,
 Az Iefus Christufsal Menyben uralkodgyal.
 Hogy jaral igazan Hazunkra dolgunkbā,
 Iften mennyorflagban, Fenyes bodogflagban
 Légyen halalasban, (*így*) Iutalom adasban
 Tefted nyugovaiban Legyen föld gyomraban.

Hired ez vilagban Főkeppen hazankban,
 Fen marad fzajunkban s-Hordozunk fzavunkbā,
 Fel tamadas utan, Az itelet napjan,
 Iftentúl adatvan Oerúly mennyorflagban.
 Diczó fzent Iehova, Nepeknek ofzlopa,
 Erős kú fziklaja, Arvak edes Attya,
 Hiveknek paifa, Iuhoknak paztora,
 Legy mellettünk nofza Angyalok hadnagya,
 Oltalmazd hazankat, Kicsiny orflagunkat,
 Szand megh az arvakat Tarcs meg taborodat,

Et jam Christicolae, grex parve, tremiscitis; aegrum
 Hoc utinam nosses, nobis nova gaudia ferres.

10. (B^b) lap:

Hoc mundo duris multum fessissime curis
 In gelido tua rupta quiescant ossa feretro,
 Indulge somno jam membris flaccide dulci,
 Spiritus aeternum cum Christo vivat Olympo.
 Qui secum curas mordaces mente premebas
 Pro rebus Patriae, tibi praemia grata corusco
 Sit Dominus coelo, placidissima carpe quietis
 Iura solo, ruptae gelido telluris in antro.

Fama foret toto (bona res) latissima coelo
 Et fiet nostro verbis memorabilis ore
 Finibus his nostris, ubi tandem corpora surgunt.
 Vitae sume pium Domino benedictae brabeum.
 Firme colosse tui sanctissime Iova popelli,
 Alma pupillorum tutor, turritaque rupes,
 Fide gregis pastor, robur, scutumve piorum,
 Auxiliare tuis geniorum Dux pie sacrum.

Viribus ipse tuis Patriam defende pusillam,
 Progeniesque tuas, genus hoc, tueare, sacratum,

Uyjez meg napunkat, Hozd föl csillagunkat,
 Mutatd jó voltodat Irgalmasságodat.
 Iay Uram vetkeztünk, Terics meg s-meg terünk,
 Tudgyuk ingerlettünk, Ne büntes meg kerünk,
 Hogy ki holt közülünk Kegyes fejedelmünk,
 Vagyon ra erdemünk, Hozta rank ezt bűnünk.

Megh terefre hival, Szent igedből szollal,
 Es predicaltatal, Nem hívók mit mondal,
 Igen megh haragval, Fejüinktől megh fofztal,
 Oh de bar csak annal Iobban ne bantanal!
 Tekencs nepeidnek, Igaz hiveidnek,
 Hú kerefztienidnek, Szivet tieidnek,
 Az hitetleneknek Mi ertünk ezeknek
 Adgy helt kegyelemnek Szent Igiretednek.

Visely gondot vegre Szent tizteletedre,
 Neved tizteletbe Legyen bocsúletbe,
 Neved ezt erdemlye (*így*) Ne legy túle mezze,
 Ki hi fegetsegre Ne vond magad túle.
 Dicsertelsel menyben Szentül Atya Iften,
 Fiad egyetemben Egyenlő fölfegben.
 Szent Lelek Ur Iften Legyen egy szentsegeben.
 Az egy Iften legyen Aldot az mennyegben.

Phoebus ab axe recens radiis assurgat Eoo,
 Gratia sancta tuum gratis illuminet orbem.
 Semita nostra malis Deus est madefacta protervis,
 Ergo insultantes tibi nos converte fideles.
 Differ vindictam; quod Dux hic suppetit atram
 Mortem, fit nostri caus, peccavimus omnes.

Quod nos pœniteat peccati, rite struebas.
 Succensens tandem nobis, Deus alme rebelles
 Principé privasti, mitiscat poena rigorque
 O utinam, nec sit severior ille furoris.
 Sis lenis, mitisque tuis, adverte popello
 Tu vultus faciles, et respice corda piorum,
 Nec benefacta malis, pro nobis, ipse negato.
 Illis sis sancto pravis pietatis honore.

Porró divini sis tu studiosus honoris,
 Sitque tuum toto nomen venerabile coelo,
 Ac non esse procul sancto dignare popello,
 Auxilio fessis sis rite regente misellis.
 Nomen Atlantiaco votis celebretur Olympo
 Sancte Pater, Natus sit votis clarus iisdem,
 Pneuma sacrum pariter sit digna laude decorum.
 Sitque Trias veneranda polo, laudando soloque.

TÁRCZA.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK SZERVEZETE ÉS SZOLGÁLATI SZABÁLYZATA.

(Második, befejező közlemény.)

IV. A múzeumi osztályvezetők.

24. §.

A Magyar Nemzeti Múzeum osztályainak vezetői kötelesek a Nemzeti Múzeum javát minden tőlök kitelhető módon, különösen pedig a vezetésükre bízott osztály rendeltetését illetőleg előmozdítani s a gondjaikra bízott gyűjtemény biztonsága, rendje, jó karban tartása felett őrködni, és gyarapítását elősegíteni.

A múzeumi osztályok javadalmi tételeinek a kiutalványozott összeg keretén belül, s lehetőleg a költségczímekhez alkalmazkodó felhasználása iránt az osztályvezetők saját felelősségükre rendelkeznek; száz forintot meghaladó vételeknél azonban kötelesek az igazgató előzetes szóbeli hozzájárulását kieszközölni. (20. §.)

25. §.

Az osztályvezetők az osztály többi tisztviselőit és a szolgálatszemetet az osztály hasznára foglalkoztatják; ügyelnek, hogy köteleességét mindenki pontosan teljesítse.

A vételeket és az osztályt érdeklő szakbeli kérdéseket az osztályvezetők az osztály tisztviselőivel közlik; sőt a szükség mérvéhez képest véleményüket, illetőleg javaslataikat igénybe is veszik.

26. §.

Ha akár az igazgató, akár az osztályvezető, valamely megvételre kiszemelt, vagy bemutatott tárgy valódiságának, vagy értékének meghatározása szempontjából a Nemzeti Múzeum szervezetén kívül álló szakértőnek meghallgatását is szükségesnek tartaná, az igazgató, vagy az osztályvezető minden esetben jogosítva van ily

szakértő felkérésére. Ily esetben azonban szükséges, hogy a szakértő is felelősséget vállaljon véleményeért.

27. §.

Minden osztályvezető a gondjaira bízott osztály kulcsait a Magyar Nemzeti Múzeum épületében biztos helyen őrizet alatt tartja; a Magyar Nemzeti Múzeum épületén kívül elhelyezett gyűjteménytárak kulcsainak megőrzéséről az illető osztályvezetők saját felelősségükre gondoskodnak. Az osztályvezető az osztályában gondatlansága, vagy mulasztása miatt esett kárért felelős.

Távollét, vagy hosszabb akadályoztatás esetén az osztály kulcsait s leltárát helyettesének, s ha helyettese nincs, az igazgatónak adja át. Ily esetekben az átvételtől számítva minden felelősség az átvevőre hárulik.

A múzeum tulajdonát képező, vagy bármely célból a múzeumban őrzött kiválóan értékes tárgyak biztonsági zár alatt tartandók.

28. §.

Az osztályvezetők az őrizetükre bízott gyűjtemény egészeért felelősek, a nekik átadott leltárakat, a mennyiben még eddig a multra nézve teljesek nem volnának, kiegészítik, a jövőre nézve folytatják, a növekedésről pontos naplót vezetnek, gondoskodnak osztályuk tisztántartása-, a gyűjteménytárgyak czélszerű felállítása-, fentartása- s mutatószámokkal, vagy névezédelákkal ellátása-, rendszeres osztályozása-, valamint a növedéknek mielőbbi beosztása-, és szabatos meghatározása iránt.

A mennyiben valamely nagyobb, vagy ismertebb tárgy helyéről eltávolíttatik, helyére az eltávolítás okát feltüntető táblácska teendő.

Ajándékok s hagyományok felállításánál, az adományozóknak e részben netán nyilvánított kívánsága csak annyiban vehető figyelembe, a mennyiben ezt a tudomány követelményei s a helyi viszonyok megengedik.

29. §.

Az osztályvezető köteles gondoskodni arról, hogy a közönség használatára rövid, kézi tárgymutató mindenkor kapható legyen. A tárgymutatók ára a címclapon nyomtatva kiteendő; az eladásukból befolyó összeg — az előállításukra fordított állami költség levonása után — a szerzőt illeti.

30. §.

Minden osztály javadalma az intézeti pénzszekrényben őriztetik s elkülönítve kezeltetik; fizetéseket csakis az osztályvezető utalványára, vagy ellenjegyzése mellett eszközöl a pénztárnok. (44. §.)

E czélból az osztályvezetők a náluk benyújtott kiadási okmányt a következő záradékkal látják el:

»Fizetendő . . . frt . . . kr, azaz (betűkkel kiírva az összeg) év, hó és nap . . . (az osztályvezető sajátkezű aláírása).«

Ha az osztályvezető kezéhez osztálya gyarapítására, vagy bármily más célból átalány-összegek, vagy alapítványi pénzek utalványoztatnak, ezek, valamint az osztály látogatási díjai, vagy közvetlenül az osztály javára bármely más czímen befolyó pénzösszegek, az osztály javadalmához hasonlóan az intézeti pénzszekrényben tartandók s róluk pontos évnegyedi számadás vezetendő. Az osztályvezetők az osztályuk javadalma terhére utalványozott minden kiadásról utalványozási naplót vezetnek, mely naplót, az intézeti pénztár által évnegyedenként kiállított rovatos kivonattal egybevetnek. (44. §.)

Az osztályba évközben került gyűjteménytárgyak ára, vagy hozzávetőleges értéke, a növedéknaplóban kiteendő, s minden év végével, összegezve, a miniszteriummal közlendő.

Uti átalány segélyével tett tudományos utazásokról írásbeli jelentés teendő, melyet a múzeum igazgatósága (23. §. i.) a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez felterjeszt, honnét megtekintés után a múzeumnak visszaküldetik s a jelentést-tevő által mint szellemi tulajdona, tudományos célokra mindenkor felhasználható; a jelentés kézírata azonban az osztály irattárának tulajdonát képezi s ott őriztetik.

31. §.

Az osztály szakkönyvtára az osztályvezető felügyelete alatt áll, ki annak gondozását az osztály valamelyik tisztviselőjére is bízhatja.

Az osztály szakkönyvtárába tartozó minden kötet és füzet az osztály bélyegével lebélyegzendő. E szakkönyvtárakról címmutató-lajstrom, czédula-katalógus és növedék-napló vezetendő. Minthogy az osztályok szakkönyvtárai a Széchenyi országos könyvtárból nagy számmal vesznek ki állandó használatra szakbeli műveket, ezen kikölcsönzött könyvekről minden osztálynak külön lajstromot kell vezetnie.

A szakkönyvtárnak gyarapítására szolgáló műveket az illető osztályvezető saját felelősségére szerzi be, s vételeiről az igazgatósági ülésben számol.

32. §.

Minden osztálynak saját irattára van. Az osztály irodai teendőit az osztályvezető, saját felelőssége mellett, az osztály tisztviselőivel végezteti. Az osztály irodai ügyköre csakis az osztályt illető szakkérdésekre és folyó ügyekre terjed ki.

33. §.

Az osztály vezetője és tisztviselői személyzete az osztálynyitás órái alatt, s más napokon is, a hivatalos órák idején, hivatalban lenni tartozik.

Ha az osztály látogatói a rend ellen vétének, egyszeri megintés

sikertelensége esetén, ezt a felügyelő személyzet bejelenti az osztályvezetőnek, ki szükséghez képest a látogatót azonnal ki is utasíthatja.

Hasonlóképen azonnal bejelentendők a kártétel esetei is, melyekben az osztályvezető a 49. §. értelmében intézkedik.

34. §.

Az osztályvezető köteles osztályának előző hónapi növekedéséről (ajándék, vétel, hagyomány stb.) továbbá a látogatók számáról, s esetleg egyéb statisztikai adatokból szerkesztett kimutatását minden hó első napjaiban az igazgatónak bemutatni, ki e kimutatásoknak a miniszteriumhoz való felterjesztése, és illetőleg hírlapi közzététele felől gondoskodik. Az osztályvezető szerkeszti továbbá az osztály működését feltüntető évi jelentést, melyet szintén az igazgatónak mutat be. (20. §.) Ő adja mindama szakbeli véleményeket, melyek osztálya hatáskörébe tartoznak.

Az osztályvezető mutatja be az igazgatónak az osztály butorzati-, és egyéb szükségleteinek tervét és költségelőirányzatát, s az osztályában elrendelt iparosmunkákat ellenőrzi.

35. §.

Az egyes osztályok gyarapítása céljából a múzeum igazgató-ságához érkező gyűjteménytárgyakat az osztályvezető veszi át (38. §.) s közülök a gyűjtemény számára alkalmasokat kiválasztja. Az osztályvezető a közvetlenül hozzá érkező ajándékokról az igazgatóságot esetről-esetre értesíti.

36. §.

Az osztályvezetők, tudományos vagy gazdasági érdekű észrevételeiket, továbbá az intézet javára irányuló, avagy a házirendnek, vagy a gyűjteménytárgyak felállításának változtatását célzó indítványait, továbbá az osztály tisztviselőire, egyéb alkalmazottaira, vagy szolgaszemélyzetére vonatkozó minden irányú jelentéseiket és javaslataikat az igazgatóval közlik, ki a jelen szabályzat 18. és illetőleg 23. §-a értelmében közvetlenül, vagy az igazgatósági ülés határozata szerint intézkedik.

37. §.

Ha valamely osztályvezető meghal, osztálya gyűjteményét és hivatalos iratait az igazgató, illetőleg helyettese közreműködésével az osztály e célra kirendelt tisztviselője veszi át; abban az esetben pedig, ha az osztályvezető az intézet kötelékéből kilép, az átadásnál ő is jelen lenni tartozik.

Az elhunyt osztályvezető hagyatéka, s illetőleg a távozó osztályvezető, csak a hivatalos felmentvény megadása után szabadul fel a felelősség, és illetve a számadás kötelezettsége alól.

V. A múzeumi titkár.

38. §.

A titkár teljesíti az igazgató s illetőleg helyettes-igazgató hivatalos rendelkezéseit; ő az igazgatósági ülés jegyzője.

A titkár átveszi a múzeumhoz érkező összes postaküldeményeket, melyek közül az osztályokba tartozókat kézbesítő-könyv mellett küldi szét. . . . A múzeum havi és évi statisztikai kimutatásait, az osztályoktól nyert adatok alapján (34. §.) összeállítja.

VI. A múzeumi örök, segédörök, segédek, és a tudományos vagy irodai teendőkre ideiglenesen alkalmazottak.

39. §.

A múzeumi öröknek, segédöröknek, segédeknek, vagy az osztály keretében netán még szervezendő egyéb állásokra kinevezendő tisztviselőknek, úgyszintén a tudományos, vagy irodai teendőkre ideiglenesen alkalmazottaknak közvetlen hivatalbeli előjáróik az osztályvezetők, kik az illetőknek szakbeli képzettségökhöz mért munkakörét meghatározzák, s a szükséghez mérten őket egyéb hivatalos teendőkkel is megbízzák.

40. §.

A tisztviselők és alkalmazottak, nyitás idején s a hivatalos órák alatt (6. és 33. §§.) az osztályban lenni tartoznak; betegség vagy egyéb elháríthatatlan akadály okozta elmaradásukat lehetőleg a hivatalos órát megelőzőleg, de legkésőbb 24 óra alatt igazolni kötelesek.

41. §.

Az osztályvezető helyettesítésével megbízott tisztviselő az osztályvezető folyó teendőit teljesíti, annak felügyeleti jogát gyakorolja, s a 27. §-ban megjelölt esetekben felelőssége terhét viseli. A személyzeti létszámban előfordulható változások, fontosabb gyűjteménytárgyak megvásárlása, vagy szakbeli vélemények adása azonban, az osztályvezető visszaérkezétségéig lehetőleg elhalasztandók. Rögtöni intézkedést kívánó esetekben, a helyettes osztályvezetőnek az igazgató rendelkezését kell kérnie.

VII. A házi pénztár kezelése, a leltár és házirend.

VIII. Az osztályok általános ügykezelése.

50. §.

A Magyar Nemzeti Múzeum minden osztálya rendes növedéknaplót vezet, melybe minden gyűjteménytárgy, a beérkezés sorrendje

szerint folyó leltári számmal ellátva, s körülírva bevezettetik. E munkálatnak szakadatlanul kell folynia, s arra különös gond fordítandó, hogy ez irányban hátralékok föl ne merüljenek.

A gyűjteménytárgyak leltározása és lajstromozása az illető tárgyak természetének megfelelő módon történik, a mint az a jelen szabályzat illető helyein és minden egyes osztály ügyrendjében pontosan meg van állapítva.

A növedéknaplóba történt bevezetés előtt gyűjteménytárgyak magában a gyűjteménytár helyiségeiben sem adhatók ki tudományos használatra.

A Nemzeti Múzeum gyűjteménytárgyai sem helyi, sem vidéki vagy külföldi kiállításokra ki nem adhatók. Ha e szabály alól, fontos tudományos okok ritka kivételt tesznek, az engedélyt erre, az igazgató javaslata alapján, a vallás- és közoktatási miniszter adja meg.

Az osztály-vezetők kötelesek a gyűjteménytárgyak revisióját az egyes osztályok ügyrendjében megállapított módokat szerint végezni.

a) A Széchenyi orsz. könyvtár.

51. §.

A könyvtárba beérkező minden gyűjteménytárgy, a leltározással egyidejűleg, a leltári és a könyvtári bélyeggel felülbélyegezendő; — ennek megtörténte előtt egy tárgy sem adható ki.

Az 1897. évi XLI. törvénycikk értelmében beküldött nyomdai köteles példányok átvételére és ellenőrzésére nézve a törvény végrehajtásáról intézkedő, 1898. évi február hó 1-én 5720. sz. alatt kiadott miniszteri rendelet utasításai követendők.

A könyvtár minden osztályában a növedéknaplón kívül czédulakatalógus, és az anyag természete szerinti szakrepertoriumok, vagy egyéb jegyzékek vezetendők.

Oly kötetek, melyekben több mű foglaltatik, utaló czédulákkal látandók el.

Könyvvételekről, továbbá a könyvkötőnél levő művekről s desideratákról külön-külön jegyzék vezetendő.

A könyvtári termékek idegenek csakis könyvtári tisztviselő vagy szolgálta kíséretében léphetnek be.

A könyvtár tulajdonát képező bármely művet csak az arra feljogosított könyvtári alkalmazott adhatja ki használatra.

52. §.

A könyvtári tisztviselők, a nyári nagy szünidő alatt végzik a könyvtár egyes osztályainak általános és folytatólagos revízióját. Revízió idején az illető könyvtári szak a közönség által nem használható.

53. §.

A ki valamely művet akár tudományos buvárlat, akár tanulmányozás vagy olvasás céljából a Magyar Nemz. Múzeum Széchenyi orsz. könyvtárából kivenni óhajt, a kikölcsönzött műre vagy művekre vonatkozó kölcsönző lapot sajátkezűleg aláírni tartozik, melyet csak a mű visszaadásakor kap vissza. E szabály kivétel nélkül minden olvasóra nézve kötelező.

A nyomtatványok, kéziratok és oklevelek rendszerint csak a könyvtári osztályban való használatra adhatók ki. Kötetlen könyvet csak kivételesen, s csakis a könyvtár olvasótermeiben való használatra szabad kiadni.

Szakemberek, és általában kiváló társadalmi állást elfoglaló, a könyvtári tisztviselők előtt személyesen ismert egyének, sajátkezű aláírásukkal ellátott elismervény mellett, otthon is — de legfeljebb két havi időtartamra — használhatják a múzeum tulajdonát képező nyomtatványokat.

Háromszori intés sikertelensége esetén a könyv visszaadása, esetleg a kártérítés iránt birói uton történik intézkedés (13. §.); ezen eljárásnak minden kölcsönvevő, a kölcsönző lap aláírása általi veti alá magát.

A kikölcsönző mindaddig, míg valamely korábban kikölcsönzött művet, melynek kölcsönzési határideje már lejárt, vissza nem ad, könyvet újabban kölcsön nem kaphat.

Kiválóan becses művek, kéziratok, oklevelek s unikumok az osztály helyiségein kívüli használatra másnak ki nem adhatók, mint csupán közintézeteknek, tudományos kutatások céljából, valamint az igazgató különös engedélyével kellő biztosíték mellett, tudományos felolvasások, vagy lefénképezés végett.

A kikölcsönzött mű esetleges hiányai vagy sérültsége a kölcsönző lapon feljegyzendők. A kikölcsönzött mű, visszaszolgáltatásakor gondosan átvizsgáltatik, s a kölcsönző a művön ejtett kárt készpénzben megtéríteni, a netalán elveszett művekért pedig azok teljes értékét, vagy ha a mű már nem kapható, az osztály által megállapított összeget lefizetni tartozik. E készpénztérítmények összege mindenkor a múzeumi pénztárba foly be s rólok a könyvtár igazgató-őre is pontos jegyzéket vezet. (30. §.) Az e czímen befolyt összegek, az illető könyvtári hiány vagy kárpótlására fordítandók. A kártérítési összeget a könyvtári igazgató-őr s két könyvtári tisztviselő együttesen állapítják meg. Ha a fél határozatukat sérelmesnek tartja, az igazgatóhoz felebbezhet.

Múzeumi könyveket a vidékre kivételes esetekben, s csakis közhatóságok és nyilvános közművelődési intézetek hivatalos megkeresésére és jóállása mellett lehet kölcsön adni.

A külföldi intézetekre nézve a viszonyosság elve szolgál irányadóul.

54. §.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtári szabályzatának az olvasóteremre vonatkozó része:

1. A könyvtárt használni kívánók számára az olvasóterem, a vásárnapokat és ünnepeket, a nagycsütörtököt, nagypénteket, nagyszombatot, s július 1-étől augusztus 31-ig a revízióra s a porolásra szolgáló két havi időt kivéve, naponként reggel 9 órától délutáni 1 óráig van nyitva.

2. Az olvasóterembe tanulmányozás céljából minden 16-dik életévét betöltött, tisztességesen öltözött egyén bebocsáttatik.

3. A könyvtárt látogatók, első látogatásuk alkalmával kötelesek az e célra szolgáló könyvbe nevöket, polgári állásukat s lakásukat beírni, s ez alapon egy év tartamára érvényes igazoló jegyet kapnak. Az igazoló jegyet a könyvtári igazgató-őr ingyen adja; a jegy másra át nem ruházható; tulajdonosa azt magánál hordani s kívánatra előmutatni tartozik. Minden látogató köteles beírt lakásának évközben történt változtatását bejelenteni.

4. Olvasásra csak a jelentkező által sajátkezűleg aláírt kölcsönző lap mellett adatnak ki az egyes művek. A pontosan kitöltendő kölcsönző lap a teremben jelenlevő könyvtári alkalmazotttól kapható. E kölcsönző lapot csak a használt mű hibátlan visszaszolgáltatása után kapja vissza az olvasó.

5. A ki valamely művet több napon át kíván használni, e szándékát az olvasóteremben felügyelő könyvtári alkalmazottnak bejelenti, s ez az illető művet számára félreteszi; ha azonban 3 egymásután következő napon a félretett mű tovább-használatára nem jelentkeznek, e mű használatára a sorrendben utána előjegyzett van jogosítva, illetőleg pedig a mű rendes helyére visszatételek.

6. Ha egy időben többen jelentkeznek valamely mű használatásáért, a jelentkezés sorrendje irányadó.

7. Jegyzeteket az olvasóteremben csak írónnal szabad tenni; a kikölcsönzött művekbe belejegyezni, egyes szavakat azokban aláhúzni, vagy festőszereket használni, tilos.

8. Képes munkák illusztrációinak lerajzolására esetről-esetre a könyvtári igazgató-őr ad engedélyt, de az illusztrációkat átrajzolni (pauzálni) feltétlenül tilos.

9. A ki valamely művet megrongál, vagy beszenyvez, tartozik a kárt megtéríteni.

10. Az olvasóteremben mindenki csendesen járni és csendesen viselkedni tartozik, hogy az olvasó közönséget ne zavarja.

11. A könyvtárlátogatók kötelesek felső ruháikat s a magukkal hozott csomagokat, könyveket, s bármínemű nyomtatványokat az osztály ruhatárában letenni.

12. Az olvasóteremben a jelenlevő könyvtári alkalmazott és a

szolgák őrkdnek a rend és csend fntartása, úgyszintén a teremben kifüggesztett. jelen könyvtári rendszabályok szigorú megtartása felett.

13. A rend ellen vétóktól a könyvtári igazgató-ór az igazoló-jegyet s az olvasásra jogosító engedélyt egy bizonyos időre, vagy mindenkorra is megvonhatja.

14. A könyvtár használata ingyenes.

A múzeumi könyvtárt a dolgozóteremben a nyitási idő alatt tudományos buvárlat céljából a könyvtári tisztviselők előtt személyesen ismert szaktudósok és esetleg oly egyének is külön teremben használhatják, kik erre társadalmi állásuknál fogva igényt tarthatnak.

E teremben is, a használat idején, egy tisztviselő állandóan jelen van és felügyel.

Hírlapok csak az e célra berendezett teremben olvashatók.

Tudományos kutatások előmozdítása céljából egy délutáni dolgozószoba áll a kutatók rendelkezésére, melyben kivételes szükség és sürgősség esetén tanulmányaikat a hivatalos órákon kívül is folytathatják. Ennek használatára nézve esetről-esetre az igazgató-ór ad engedélyt, mely már egy nappal előre kikérendő, hogy a szükséges felügyeletről és a használandó könyvtári anyag kikereséséről gondoskodás történhessék.

IX. Szabályzat a csere- és másodpéldányok kiválasztása- és kezelése ügyében.

65. §.

Kiselejtezés vagy kicserélés okából történő értékesítésre, esetleg más nyilvános gyűjtemények gyarapítására rendszerint csakis másodpéldányok, vagy olyanok szemelhetők ki, melyekből a múzeumnak több egyenlő példánya van.

Az értékesítésre szánt múzeumi tárgyak kiválasztása, s a cserére ajánlottak el- vagy el nem fogadása felett az igazgató jóváhagyásával az osztályvezető dönt. A kiválasztásnál főgond fordítandó arra, hogy a legjobb s legékebb példány mindenkor a M. Nemz. Múzeum tulajdona maradjon.

Az alapvető Széchenyi-féle könyvtár törzs-példányai, továbbá a szerzők vagy adományozók kézjegyével a Nemzeti Múzeumnak ajánlott művek föltétlenül megőrzendők, illetőleg még akkor sem adhatók el, ha duplumot képeznek; a kiadásuk, megjelenésük körülményeinél, ritkaságuknál, vagy tartalmi becsüknél fogva érdekes, vagy keresettségöknél fogva gyakori használatnak és korai pusztulásnak kitett művekből nemcsak egy vagy két, de az említett szempontok mérlegelésével, több példány is megtartandó a magyar nemz. múzeumi könyvtár tulajdonában.

Cserében csak oly tárgyak fogadhatók el, melyek a múzeum gyűjteményeinek kiegészítésére szolgálhatnak.

66. §.

A kiválasztott példányokról, értékesítés alkalmával részletes jegyzék készitendő, mely jegyzék azok nevét, pontos leírását és értékét is magában foglalja; ezen jegyzékhez csere esetén. a cserében kapott tárgyaknak hasonló alapon készült jegyzéke hozzáfüzendő. Minden értékesítés csakis hivatalos írásbeli eljárás útján történik.

Különös beccsel nem bíró rovarokról, férgekről, jelentéktelen növényekről, kisebb, belső érték nélküli ásványokról, csak darabszám szerinti jegyzék készitendő.

A mennyiben a jelen fejezetben körülírt óvatosság mellett valamely múzeumi tárgy eladásra kerül, azt csak a vételár teljes lefizetése után szabad a múzeumból kiadni. Az eladási árat a tárgy beccértéke, nem pedig annak esetleges eredeti vételára határozza meg. Az eladásból befolyó pénzeket a titkár nyugtázza s az intézeti pénztárban az illető gyűjteménytár javára bevételezi.

Az osztályvezető által készített leiró és becclési jegyzéket az igazgató felülvizsgálja s aláírásával hitelesíti, és az eladásnál követt eljárást ez alapon ellenőrzi.

67. §.

Az értékesítésre szánt tárgyak az illető osztályban elkülönítve kezeltetnek.

A könyvtárból kiválasztott könyvek, idegen tulajdonba bocsátáskor. az igazgató jóváhagyása alapján a másodlati bélyeggel látandók el. A másodlatbélyegzőt az osztály vezető mindenkor zár alatt tartja.

68. §.

Ajándék vagy hagyomány útján a múzeumba került tárgyak, ha az adományozó vagy hagyományozó azoknak megőrzése iránt külön intézkedett, értékesítés tárgyát nem képezhetik.

Unikumok, magyar történelmi beccsel bíró tárgyak, egy-egy sír- vagy kincslethez tartozó, vagy zárt sorozatot képező tárgyak nem értékesíthetők.

69. §.

Jelentékenyebb értékesítés esetén a vallás- és közokt. miniszter jóváhagyása előzetesen kikérendő.

A csere útján szerzett tárgyaknál e szerzési mód a növedéknaplóban feltüntetendő, s az évi jelentésben e tárgyak száma külön csoportosítandó.

Minden értékesítésért első sorban az illető osztályvezető felelős.

70. §.

A helybeli és vidéki múzeumok és könyvtárak számára, miniszteri jóváhagyással megküldött fölös és többszörös gyűjteménytárgyak jegyzékét az igazgató a múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelő-

jének adja át oly czélból, hogy az erre vonatkozólag kiadott külön szabályzat alapján az állami ellenőrzést gyakorolhassa.

X. A múzeumi szolgaszemélyzet.

...

XI. Fegyelmi szabályzat.

(A nemzeti múzeum tisztviselőire és szolgálira vonatkozó fegyelmi eljárás külön szabályozás tárgyát képezi.)

XII. Záradék.

80. §.

Jelen szabályzat egy-egy példánya a Nemzeti Múzeum minden tisztviselőjének kiadatik, ezenkívül . . . a könyvtár használásáról szóló házirend . . . az olvasóteremben kifüggesztendő, a szolgaszemélyzet pedig a szabályzatnak rá vonatkozó részét egy-egy példányban megkapja.

A belépő tisztviselők mindegyikének e szabályzat egy-egy példánya, a szolgálknak pedig az e szabályzatban rájuk vonatkozó fejezet külön levonata, szolgálatba lépések alkalmával azonnal kézbesítendő.

ÉVNEGYEDES JELENTÉS
A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK
ÁLLAPOTÁRÓL.

1898 JÚLIUS 1-TŐL SZEPTEMBER 30-ÁIG.

I.

A *nyomtatványok osztályának* anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 2156 db., áthelyezés útján 15 db., ajándék útján 380 db., vétel útján 174 db., vagyis összesen 2725 db. nyomtatvánnyal gyarapodott. Ezen kívül köteles példányok czimén a következő aprónyomtatványok érkeztek be: színlap 1072 db., falragasz 1003 db., zárszámadás és egyleti jelentés 462 db., halotti jelentés 510 db., alapszabály 141 db., műsor és meghívó 444 db., perirat 20 db., vegyes 905 db., összesen 4557 db.

Ajándékaikkal a következők járultak a könyvtár anyagának gyarapításához: A m. orsz. állatvédőegyesület (11 db.), az orsz. állatorvosi egyesület, az Athenaeum r.-t., Briquet C. M. Genfből, Budapest székesőváros, a budapesti tud. egyetem bölcsészeti kara (42 db.), Coe Charles C. Londonból, Donáth Gyula (14 db.), Fraknoi Vilmos, Franklin társulat (5. db.), Fejérpataky László (2 db.), a fiumei m. kir. tengerészeti akadémia, a frankfurti Rotschild-könyvtár, Gentili Pietro Rómából, Gladics Pál Győrből (41 db.), Goll János (20 db.), a göteborgi kir. tudományos tár-

sulat, Hampel József (8 db.), a m. heraldikai és genealogiai társaság, Hodinka Antal Bécsből, az egri joglyceum igazgatósága (3 db.), Kara Győző Aradról (2 db.), a képviselőház irodája (45 db.), Kerntler Ferencz, Körösi József (2 db.), Latinovics Géza, a Magyar Kereskedelmi Múzeum, a Magyarországi Kárpát-egyesület, Maros-Tordavármegye alispánja, a magyar méhészeti egyesület (4 db.), Müller D. H. és Schlosser J. Bécsből (2 db.), Veiger Sándor (2 db.), Oláh Gyula (2 db.), az osztrák kereskedelmi miniszterium, az osztrák cs. kir. statisztikai központ, Pongrácz Elemér, Püspöky Graczián, Róna Béla (13 db.), Schmidt Ferencz, Schulpe György Pozsonyból (6 db.), Sebetics Rajmund Bécsből, Sepsi-Szent-György városa, Sponer Andor Késmárkról, a Ludovika Akadémia Közlönyének szerkesztősége (22 db.), a m. kir. technológiai iparmúzeum közleményeinek szerkesztősége (22 db.), a Szűz Mária virágos kertjének szerkesztősége, az Erdélyi Múzeum szerkesztősége (4 db.), a Tanügyi Értesítő szerkesztősége Beszterczéről, a Vasárnapi Tanító szerkesztősége Hajdú-Böszörményből, az Építészeti Szemle szerkesztősége (4 db.), a Szent Család Kis Követe szerkesztősége (3 db.), a m. kir. szabadalmi hivatal (23 db.), Szódi S. Karczagról, Thúri József Kolozsvárról, Tóth Mike Kalocsáról (3 db.), az upsalai egyetemi könyvtár, az újvidéki Matica Srpske (14 db.), Varga Mihály Vácra (7 db.), a Vörös-Kereszt-Egyesület, Zarándy Gáspár.

A vételre fordított összeg 305 frt 40 kr.

Nevezetesebb szerzemények: 1. Halotti temetésekre való énekek. Debreczen, 1763. 2. Halotti temetésekre való énekek. Brassó, 1733. 3. Hymnusok Adventre. Isteni ditsiretek. Soltárok. Buzgo Hala-Adazok. Sziderius János Catechismus. Kolozsvár, 1690. 4. Hymnusok. Isteni ditséretetek Debreczen, 1723. 5. Soltárok. Kolozsvár, 1751.

A könyvtár helyiségeiben 1091 egyén 2789 kötet nyomtatványt, kölcsönzés útján pedig 352 egyén 563 kötetet használt.

A lefolyt évnegyedben 228 munka lett szakosztályozva, a melyekről összesen 313 czédula készítettett. Kötés alá készítettett 95 munka 168 kötetben. Megreklamáltatott 84 folyóirat, a melyek közül azonban mindezideig csak 33-at tudunk részben vagy egészen kiegészíteni, azon előzékeny készség segítségével, a melylyel az egyes általunk e célból megkeresett szerkesztőségek a hiányzó számokat könyvtárunknak szivesek voltak megküldeni.

Az 1897. XLI. t.-czikk értelmében a Magy. Nemzeti Múzeumhoz beérkezett köteles példányok átvétele és kezelése körül a III. évnegyedben valamivel kevesebb volt az egyes nyomdák tájékozatlansága által okozott zavar és nehézség mint a megelőzőben. Még ugyanis az első évnegyedből összesen, 320 nyomdától kellett részint egyes elmaradt köteles példányokat, részint a hiányosan

vagy hibásan beérkezett nyomdatermék kimutatásokat megreklamálnunk, addig a múlt negyedévben csak 190 esetben voltunk kénytelenek hasonló célból eljárni. A reklamálások eredménye is kedvezőbb az utóbbi három hónapról, a mennyiben az első alkalommal megreklamált 320 nyomda közül 164 nem vette egyáltalában figyelembe felszólalásunkat, a III. negyedre eső 190 reklamáczió közül pedig csak 79 esetben nem volt felszólításunknak eredménye. A tömeges reklamálás, a nyomdák kitanítása és folytonos utbaigazítása a köteles példányok beküldése körül követendő törvényszabta eljárásra nézve, oly sok időt vett igénybe ebben a negyedévben is, hogy az összes beérkezett nyomdatermek átvétele megtörtént ugyan, azonban egy harmadrésze körülbelül már nem volt bevezethető a növedéknaplóba, a bibliografiai leírás mellett tervezett könyvtári czédulázásra pedig még gondolni sem lehetett.

Ebben a negyedévben készült el a nyomdák törzskönyvének összeállítása is, a melynek adatai a következő érdekes dolgokról tanuskodnak. Fővárosi nyomda van összesen 166; ezek között 16 van olyan, a melyet a székesfőváros polgármesteri hivatala mindezideig nem jelentett be a Magyar Nemzeti Múzeumnál. A 166 nyomda közül 78 semmiféle nyomdaterméket nem szolgáltatott be. A vidéken összesen 557 nyomdáról tudunk, a melyek közül 6-ot nem jelentettek be az ezzel megbízott vármegyei és városi hatóságok. Az 557 nyomda közül 244 semmiféle köteles példányt nem küldött be. E szerint a nyomdáknak majdnem fele egyáltalában semmiféle oly nyomtatványokat nem készítene, a melyek mint köteles példányok az 1897 XLI. t.-cz. értelmében a M. Nemzeti Múzeumhoz beszolgáltatandók lennének.

II.

A *kézirattár* a lefolyt évnegyedben 47 db. kézirattal és 7 irodalmi levéllel összesen 54 darabbal gyarapodott. Ebből 10 kézirathoz és 5 irodalmi levélhez ajándékozás, 37 kézirathoz és 2 irodalmi levélhez pedig vásárlás útján jutottunk. Ajándékaikkal Hampelné Pulszky Polixéna, Hintz Emil, Tóth Kázmér, Kéry Gyula és özv. Ferenczy Károlyné gazdagították gyűjteményünket. Vásárlásra 33 forint és 700 марка fordított.

Szerzeményeink közül fölemlítésre különösen méltók Pulszky Ferenczné Walther Therése naplója, továbbá a Gerzon Adalbert-féle gyűjtemény, mely a pesti egyetemen a múlt század végén működött tanárok egy részének előadásait tartalmazza. Ompolyi Mátray Ernő irodalmi hagyatékából különösen a Virág Benedek kéziratai igen becsesek, valamint Munkácsy Mihálynak egy újabb keletű levele is nagyon értékes gyarapodása az irodalmi levelek gyűjteményének. Legdrágább szerzeményünk a Missale Secundum

Chorum Ecclesiae Strigoniensis cz. XV. sz. díszes kódex, a melyet Rosenthal J. müncheni antiquártól 700 márkáért vett meg a könyvtár.

37 kutató 96 kéziratot és 57 irodalmi levelet használt.

Az évnegyed gyarapodása földolgoztatott 45 czédulát eredményezve, ezenkívül tovább haladt az irodalmi levelek földolgozása, úgy hogy ez idő szerint 4777 irodalmi levél van beosztva az új gyűjteménybe, melynek 1877 czédula felel meg. Kötés alá az elmúlt évnegyedben 25 db. kézirat került.

III.

A *hírlaposztály* gyarapodása: köteles példányból 102 új hírlap és 14,215 szám.

A könyvtár helyiségében 315 olvasó 744 kötetet, házon kívül 4 olvasó 7 kötetet, összesen: 319 olvasó 751 kötet hírlapot használt.

a) Czéduláztatott 66 hírlap és 395 évfolyam; b) átnézetett a kötés alá adott 217 kötet hírlap; c) reklamacionális levél (1897 hírlapszámokért) 102 iratott, kértünk 484 számot; eddig beérkezett 80 szám; d) kötés alá adatott 217 kötet hírlap; beérkezett a könyvkötőtől 485 kötet; ezért kifizettetett 792 frt 48 kr. e) a m. tudom. akadémiától átengedett nagymennyiségű hírlappéldányokból a számok kiválogatása folyik; f) A köteles példányok beérkezésük szerint csomagonként, a nyomdász nevével, a hírlap címe és számaival együtt a gyarapodási könyvbe beirattak; a nyilvántartási lapokra pedig a gyarapodási könyv folyószáma és a beérkezett hírlapok száma rávezettetett.

IV.

A *levéltári osztály* ajándék útján (özv. Ferenczy Jánosné, Hosszu Róza, Mikri János és Szalay Imre ajándékából) 89 darabbal, vétel útján (196 frt. 50 kr. értékben) 125 darabbal, összesen 214 darabbal gyarapodott.

Az új gyarapodásból kiemelendő egy Kende Samu bécsi antiquártól megvásárolt 119 dbból álló gyűjtemény, mely több czimeres levelen, köztük egy II. Ulászló-korabelin kívül 17 mohácsi vész előtti oklevelet tartalmaz; ezek között 11 db. az uzoni Béli családra vonatkozik; továbbá néhány 1848/49-iki kiáltvány és Deák Ferencz két levele 1871-ből. Nemesi irataink gyűjteménye a következő 6 dbbal gyarapodott: 1514 január 4. Buda. Frankowczy Paulik Bertalan czimeres levele II. Ulászlótól. 2. 1623. Rácz Pál II. Ferdinándtól nyert czimeres levelének töredéke. 3. 1634 május 8. Bécs. Vicenzi Miklós czimereslevele II. Ferdinándtól. 4. 1659 október 14. Pozsony. Gáspárdy Lukács czimereslevele I. Lipóttól, az esztergomi káptalan 1737 október 18-iki

átiratában. 5. 1714 január 12. Bécs. Magdics Péter czimereslevele. Károlytól. 6. 1753 május 2. Bécs. Báró Toussaint Ferencz József erdélyi indigenatusi oklevele Mária Teréziától.

A lefolyt évnegyedben 49 kutató 13,132 iratot, 35 pecsét-másolatot, összesen, 13,167 dbot használt, kikölcsönöztetett 9 térítvényen 36 irat és 8 pecsétmásolat, összesen 44 db.

Az évnegyed szerzeményein kívül feldolgoztatott és össze-számítás alatt áll a Szendrei Jánostól megvásárolt gyűjtemény. A gróf Teleki család nagy-zabláti levéltára, mely 2 db. XIV., 13 db. XV., 10 db. XVI. századi mohácsi vész előtti eredeti oklevelet, 8 db. másolatot, 273 db. XVI. századi m. v. utáni, 2387 db. XVII., 10,532 db. XVIII., 220 db. XIX. századi iratot, 20 db. genealogiát, 15 db. rajzot, 133 db. levéltári lajstromot, összesen 13,623 darabot foglal magában végleg rendezve, felállítatott. A már régebben rendezett családi letétemények közül a gróf Bethlen és a Motesiczky családok levéltárai a földszinti helyiségben lettek újból fölállítva. Rendezés alatt állanak a báró Balassa, a Bugarin-Horváth, Mel-czer, báró Radák és Török családok levéltárai, valamint a gróf Széchenyi család levéltárának ujkori, lajstromozatlanul átvett része.

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYLET KÖNYVTÁRA 1897-BEN.

Az Erdélyi Múzeum-egylet könyvtára 1897. évi állapotáról Dr. *Ferenczi Zoltán* igazgató a következő jelentést terjesztette az egyesület évi közgyűlése elé:

I. Az 1897-ik évben a könyvtár gyarapodott vétel útján 345, ajándékban 560, köteles példányban 298, összesen tehát 1203 kö-tettel és füzettel, melyek az erre készült szerzemény-könyvbe, mint alaplettárba, be vannak jegyezve. Könyveket adományoztak könyvtárunknak: a vallás- és közoktatásügyi miniszterium, a kolozsvári m. kir. tud.-egyetem, dr. Gyalui Farkas úr, m. tud. akadémia, Bölöny József úr, br. Bánffy Dánielné ő excja, Merza Gyula úr, Heringh Sándor úr, Kolozsvár város tanácsa, Orsz. képviselőház, N.-Körös tanácsa, a kalocsai érsekség, Nemzeti a Múzeum igazgató-sága, Hevesvármegye, Erdélyi Béla úr, König H. W. úr, Herberger Béla úr, Nagy Mór úr, a földmivelésügyi miniszterium, a kereskedelemügyi miniszterium, Márki Sándor úr, Alsófehérvármegye alisp. hiv., dr. Bayer József úr, dr. Kanitz Ágost úr nevében fia Kanitz Aristides úr, Téglás Gábor úr, az egyetemi könyvtár (Budapest), a honvédelmi miniszterium, Kaliáni Ádám úr, Czerny Antal úr, dr. Ferenczi Zoltán úr, br. Radák Ádám úr, az orsz. statisztikai hivatal, Simon Gábor úr, Kolosváry Balint úr, Issekutz Gyula dr. úr, Nagy Sándor úr, Csongrádvárm. alisp. hivatala, Pisztóry Zoltán úr, dr. Rónai

J. úr, a gr. Károlyi-család, Kizlingstein Sándor úr, Stein Gábor úr, Ajtai K. Albert úr, a keresk. és iparkam. (Kolozsvár). Ez adományok közül kettő, mint nagyobb jelentőségű, külön is megemlítendő, u. m. a Kanitz Aristides úré, ki megboldogult édes atyja könyveiből 119 kötetet s a br. Radák Ádám úré, ki végrendeletileg könyvei közül 105 kötetet adományozott könyvtárunknak. Az adomány útján könyvtárunkba került művek többi nagyobb részét egyletünk két szakosztálya révén kapott cserepéldányok teszik. A vétel útján szerzett könyvekre kiadtunk 1727 frt. 49 krt, könyvbekötésre 603 frt. 25 krt, vegyesekre 113 frt. 46 krt. összesen 2444 frt. 20 krt.

Könyvtári munkálataink közül kiemelendő e helyt főleg az, hogy az elmúlt évben behozott br. Wesselényi-család levéltára körülbelül felerészben használható állapotban van. Az összes okleveleket időrend szerint rendeztem s a behozott 14 nagy láda irathból és nyomtatványból eddig, mint említém, fele rendben van. A többi rendezését ez évben befejezni vélem. E munkálatot egyedül magam végeztem. Kissé lassabban a munka, mint óhajtottam, azért ment, mert a múlt egész évben könyvtári személyzetünk alig volt teljes. Múzeumi könyvtárunk segédőre 1897. május hó óta szabadságot s nyugdíjaztatását kérte. Az előbbi megadván, utobbi iránt előterjesztést tettem. Választmányunk valóban teljesen méltányolta Böhm Mihály segédörnek múzeumunknál különböző minőségben eltöltött szolgálatait s külön közgyűlést hívott egybe a végre, hogy érdemei méltánylásául neki élethosszig tartó kegydíjat szavazzon meg. A közgyűlés 600 forintot szavazott meg egyhangúlag 1898. június 1-ével kezdődőleg. Ugyanekkor volt napdíjas Székely János úr napidíját 1 frt 50 krról 2 frt 50 krra emelte s engedélyezte, 1 frt napidíjjal egy második napdíjas beállítását. Ezt az állást a választmány beleegyezésével Tóth Ernő egyetemi hallgató úrral töltöttem be.

II. Könyvtárunk használatáról a következő adatok szólnak: Az egyetemi könyvtárral közös olvasó teremben az 1896/97-ik tanévben megfordult 10,447 olvasó, kik helyi használatra kivettek 1702, házi használatra 1227, összesen 2929 művet. A letett indexek száma 173. E szerint egy óra esik 873, egy napra 29 olvasó.

Végül még említést kell tennem röviden arról, hogy az 1897. évi XLI. törvényezikk, mely a nyomdatermékek tudományos célokra szolgáló köteles példányaink beszolgáltatásáról szól, könyvtárunkra nézve érzékeny veszteséget hozott; ugyanis köteles példányait elvesztette, melyeket részére az erdélyi és kapcsolt részokről az 1871. máj. 14-iki 1498/I. m. e. sz. a. igazságügyi és belügyminiszteri rendeletek biztosítottak. Ezzel szemben az id. törvény 15. §-a azt mondván, hogy a sajtóügyi közvádlónak beszolgáltatandó köteles példányok, »a mennyiben azokra nézve további

nyilvántartás vagy hivatali használat szüksége már nem forog fenn. a Magyarországon létező vagy létesítendő oly nyilvános múzeumok és könyvtárak gyarapítására fordítandók, melyeket e célból a vallás- és közoktatásügyi miniszter megjelöl; tehát a t. közgyűlésnek alkalmá nyílik rá, hogy folyamodást intézzon a nm. vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz, hogy a maros-vásárhelyi és kolozsvári főügyészséghez beadott köteles példányokat engedje át. Ez által könyvtárunk körülbelöl visszanyerné azt, a mit a törvény miatt elvesztett, s épen e célból tisztelettel kérem a t. közgyűlést, hogy ez indítványomat végrehajtás céljából a t. igazgató-választmányhoz áttenni méltóztassék.

A SZEGEDI SOMOGYI-KÖNYVTÁR ÁLLAPOTA.

1897/98-BAN.

A Somogyi-Könyvtár 1897/98. évi állapotáról, nevezetesen a címértározás és rendezés előhaladásáról, az évi gyarapodásról, úgy a használatról és az igazgatás körül felmerült nevezetesebb mozzanatokról *Reizner János* igazgató a következő. könyromatban sokszorositott jelentésben számol be.

Az ezredév emlékezetére emelt és az 1896. évi szeptember hó 6-ikán ünnepélyesen felavatott közművelődési palota belső munkálatai, miután csak az 1896. évi december végén fejeztettek be, s minthogy a belső helyiségek kiszáradva sem voltak, ennél fogva a könyvtárnak az új helyiségekbe való áttelepítése csak az 1897. évi május hó közepén volt megkezdhető, s ekkor is azon kényszerkörülmény okából, hogy az ideiglenes elhelyezésre bérbe vett Fodor-féle ház helyiségeit a szükséges helyreállítások keresztülvitele miatt sürgősen kelle kiüresíteni.

Az ideiglenes helyiségekből tehát ki kelle települni már akkor, a mikor az új helyiségek még rendeltetésszerű állapotba helyezve, avagy kellőkép berendezve voltak volna. — A költözködés tehát múlt évi május hó 17-én megkezdetvén, július 1-ig végrehajtatott, s a könyvtár és minden tartozéka az új helyiségekbe, a legnagyobb elővigyázattal s nagyobb károsodások nélkül, áttelepítettett, mindazáltal a kötésekben már a főreáliskolából az 1894. évben rohamosan történt kitelepülés és az ideiglenes helyiségekben való halmazszerű felállítás következtében is sérülések történtek, melyek azonban idővel és fokozatosan kijavítottak.

Az új helyiségekben a felállítás és rendezés munkájának megkezdése azonban jó ideig hátráltatva volt, mert az átalakítás alá került régi állványokból a polczok részben hiányoztak és csak később egészítették ki; a nagy könyves-teremnek új szerkezetű állványai pedig — a vasrácsok elkészítése körül felmerült akadályoknál fogva — rendeltetésüknek csak a múlt évi szeptember

havában lettek átadhatók. — A könyvek addig részint a régi állványokon halmazokba rakva, részint az üres helyiségekben a padozatra elhelyezve tartattak. Szeptember hó folyamán kezdetek meg az átrakások és a tervszerű elhelyezések, a melyek egész mostanig tartottak. A gyakori áthelyezés dacára is az eddigi tapasztalatok szerint eltévelyedések nem észleltettek.

De e közben az épület egyes hiányainak pótlási, belső felszerelési munkái szakadatlanul tartottak, sőt a villam-világítási felszerelés a nagy könyves teremben még maig sincs végrehajtva. Májusig csaknem szünet nélkül foglalkoztak a különféle munkások a különböző helyiségekben, hol a könyvek már beraktározva voltak, a mi a könyvtár személyzetét felügyeleti tekintetből annyira lekötötte, hogy a rendezés munkája, a szakok és alszakok szerint való elhelyezkedés, lényegileg bár végrehajtva lett, mindazonáltal e nemben évekre kiható munkálatok foganatosítására lesz szükséges, mert az egyes alszakokra sorrend szerint igénybe vett állványok térfogata és szélessége egész más méretű, mint a korábbi helyiségek szekrényei voltak. Igen sok helyen ennél fogva az át-számozás elkerülhetetlen, a mi csak idővel lesz eszközölhető.

Megjegyezni tartozom mindazáltal, hogy az elhelyezkedés és felállítás az olvasók által igényelt munkák kikeresését nem nehezíti.

Az egyes szakok- és alszakokból a leginkább keresett műveknek kiválogatása és az olvasó teremben levő kézikönyvtárban való elhelyezése hasonlóképp végrehajtva lön. A kézikönyvtárba került művek eredeti jelzésüket és számozásukat megtartották.

Az imént vázolt rendkívüli és kivételes helyzetnél fogva a személyzet munkája a felügyelet és az áthelyezési teendőkkel, valamint az olvasó-teremnek megnyitása miatt a nyilvános szolgálat akadálytalan teljesítése által bár rendkívül igénybe vététt, e mellett a czimtározási munkálatok is a hivatalos időn túl kettőzött buzgalommal teljesített felvételek által igen szépen előhaladtak. — A lefolyt évben ugyanis 2802 kötetből álló 680 műről készült külön-külön alap- és szakczimlap, a szükséges utalólapokkal együtt és ezen munkák is már az illető szakokba beosztva, számozva és a sorleltárakba bevezetve vannak.

Ez alkalomból tehát örömmel jelenthetem, hogy a kisebb nyomtatványok kivételével a könyvtár egész állománya czimtározva van és a külön-külön alap- és szakczimtár készen áll. Az alapeczimlapok 100 dobozban, a szakczimlapok pedig 126 dobozban kezeltetnek. Az előbbieket az utalólapokkal együtt mintegy 52.000 darabot képviselnek, s a dobozok már is oly duzzadtak, hogy újabb dobozok beszerzése vált szükségessé.

A czimtározási munkáknak a könyvtár átvételétől, illetőleg megnyitásától fogva történt fokozatos előhaladásáról a következő áttekintő számadatok szolgálnak tájékoztatásul.

1883. évben, az akkor nyert ideiglenes segédéről alkalmazásával, czimtározva lett 16822 kötetből álló 5895 mű. Azóta a munkálatok haladása a következő volt:

1884. évben	8,955 mű	19,227 kötet	
1885. »	10,835 »	26,182 »	
1886. »	12,651 »	29,014 »	
1887. »	14,101 »	31,426 »	
1888. »	16,134 »	35,708 »	
1889. »	19,454 »	41,655 »	
1890. »	21,948 »	45,170 »	
1891. »	22,270 »	45,658 »	
1892. »	23,815 »	48,467 »	
1893. »	24,551 »	50,916 »	
1894. »	24,783 »	51,470 »	
1895. »	25,086 »	52,177 »	
1896. »	25,626 »	52,878 »	
1897. »	26,224 »	53,969 »	
1898. »	26,904 »	56,771 »	

czimtároztatott.

A költözködési és ezzel kapcsolatos kivételes állapotok a könyvtár gyarapodására kedvezőtlen hatásuk voltak, de ezen túl a gyarapodás mérvét korlátolta még az is, hogy az olvasó-terem bebútorozásának és némely szerelvényének beszerzési költségei egyéb alap hiányában a köz költség-előirányzatban meghatározott könyvbeszerzési alap terhére utalványoztattak.

Ehez képest az 1897. évi július hó 1-től a folyó év június hó végeig beszereztetett 367 kötetből és 98 füzetből álló 184 mű, s alapítványi illetékképp beérkezett 6 mű ugyanannyi kötet.

Ezen felül 58 adományozó 122 műből álló 86 kötet, 132 füzet, 12 kisebb nyomtatvánnyal, 28 kézirattal és oklevéllel és 259 hírlap-számmal növelte az állományt. Az adományozók közül adományaik tekintélyesebb száma és értékénél fogva felemlitem a magyar tudományos akadémiát, a magyar földrajzi társaságot, a magyar kir. földtani intézetet, a magyar mérnök- és építészegyletet, stb. Kiadványaikat, miként ez előtt, úgy a f. évben is megküldötték. Annak idején az adományokért köszönetemet az illetőkhöz eljuttattam.

Ugyancsak a fentebb kitüntetett időszakban 170 kötetből álló 120 mű lett bekötte. A kötések újabban nyilvános verseny útján biztosított vállalatképp eszközöltetnek.

Ez alkalomból a czimtározás eredményéhez képest a könyvtár teljes és szakonkénti állományát a következő táblázaton tüntetem ki, megjelölve egyúttal mindenütt a Somogyi-féle adomány és a könyvtár eddig való összes gyarapodásának számadatait.

Szak és alszak	A könyvtár állománya 1898 június 30-án.					
	Somogyi adom.		Városi gyarapít.		Együttesen	
	mű	kötet	mű	kötet	mű	kötet
Ősnyomtatvány (idegen és magyar)	100	109	70	78	170	187
Vallástudomány (6 alszak) ...	6501	11,891	312	407	6813	12,298
Jogtudomány (8 alszak)	1411	2140	859	1673	2270	3813
Államtudomány (5 alszak) ...	356	519	525	1031	881	1550
Orvostudomány (6 alszak) ...	562	967	574	842	1136	1809
Természettudomány (5 alszak)	1278	2657	1089	1650	2367	4307
Bölcselet, neveléstudomány (3 alszak)	1916	3428	425	779	2341	4207
Történelem, földrajz (9 alszak)	4116	8768	1469	2479	5585	11,247
Nyelvészet, szépirodalom (6 alszak)	2695	5811	1478	2880	4173	8691
Vegyes (6 alszak)	690	5922	232	1246	922	7168
Hírlapok (3 alszak)	160	792	86	702	246	1494
Összesen	19,785	43,004	7119	13,767	26,904	56,771

A fentebb vázolt kivételes állapotok, nevezetesen a helyiségek belső hiányainak javítási és pótlási munkálatai, miután a múlt évi október hó végeig, sőt részben azon túl is tartottak, az olvasó-teremnek a nyilvános használatra való megnyitását ennél fogva november haváig elodázní kelle már azért is, mivel az új székek csak akkor szállítottak be. Komolyabb tanulmányozásra azonban szeptember és október hó folyamán is az alkalom meg volt adva.

November hó 3-án az olvasó-terem, hol az összes tudomány-szakokat felölelő s leginkább forgalomban levő művekből (mintegy 4000 kötet) külön kézikönyvtár rendezett be, a nyilvános használatra megnyitott és a szabályok szerint megállapított délelőtti s délutáni hivatalos órák alatt június hó 30-ig nyitva volt, a mely idő alatt a könyvtárt 7330-an használták s ez úton 7556 mű került forgalomba. Az olvasóknak fentebb kitüntetett létszámából a délelőtti időszakra 128, a délutánira pedig 7202 esik.

Az olvasók havonkénti létszámát, úgy hónaponként az átlagos, valamint a maximalis és minimalis napi számadatokat fel-tüntető táblázatból a használat mérvéről bőséges tájékozás szerezhető.

Év és hónap	Az olvasók száma			
	összesen	napi átlag	leg-nagyobb	leg-kisebb
			napi szám	
1897. szeptember-október	71	—	—	—
» november	1482	61	125	28
» december	1097	57	101	21
1898. január	995	41	88	18
» február	1401	63	106	36
» márczius	909	36	71	13
» április	544	23	55	9
» május	553	23	53	9
» június	278	11	20	1
Összesen	7330	39	—	—

A mi továbbá a könyvtárt használók társadalmi állását illeti, az olvasók között volt 22 lelkész, 220 tanár, 6401 tanuló, 1 író, 39 művész, 9 ügyvéd, 18 katona, 22 törvényhatósági, 79 állami és 197 magán tisztviselő, 3 orvos, 1 birtokos, 4 gazdasízt, 16 építészeti vállalkozó és hivatalnok, 14 kereskedő, 85 kereskedelmi alkalmazott, 16 magánzó és 186 nő.

A tanuló ifjúság a könyvtár használatában annyiban korlátolva volt, hogy csakis tanulmányaik kiegészítésére szolgáló műveket olvashattak azon szakok- és alszakokból, amint azt illető szaktanáraik nekik megengedték, illetőleg kijelölték.

Az olvasó-teremre nézve megérintem, hogy nappali világitása kitünő, de az ablakok szerkezeténél fogva télen a terem légpuza- mos és hamar kihűl, nyáron pedig majdnem elviselhetetlen hőségű. Mindezek pedig a könyvtár használatára nézve is befolyást ga- koroltak.

Egyébként a könyvtárt s annak berendezését a vidékről, sokszor távol helyekről, mint a korábbi időkben, úgy a lefolyt évben is igen számosan tekintették meg.

A könyvtár-bizottság a mult évi július hó 1-től ez évi június hó végéig 8 ülést tartott, nevezetesen július 11-ikén, szep- tember 9-ikén, október 25-ikén, december 1-én, december 28-ikán, február 10-ikén, márczius 17-ikén és június 13-ikán.

A könyvtár állományának és épségének az átadási lajstromok és a beszerzési napló alapján való évi vizsgálata június 27-ikétől július 11-ikéig terjedő időben megtartatott, de az ismételt költözködések

és a jelzett rendkívüli körülményekre tekintettel a revizionak kiterjedtebb mérvben való végrehajtása folyamatban van.

A könyvtár régi szervezeti, kezelési és használati szabályai az új helyiségekre és a változott viszonyokra tekintettel módosítottak, s az új szabályzat az 1897. évi július 1-én lépett életbe. A bizottság e szabályzatot a f. évi június 13-ikán tartott gyűlésben újból tárgyalván, azt részben módosította és felsőbb jóváhagyásra a tanácshoz beterjesztette.

Az országos felügyelőségnek egyik helyettese a könyvtárt július végén meglátogatta, s nem hivatalos minőségben ugyan, de azért tüzetesen tájékozódott a könyvtár gazdagságáról, a használat mérvéről, a felállításról, s általában a kezelési rendszerről.

Az államsegély igénybe vétele és ezzel együtt az állami felügyelet alá bocsájtás kérdése iránt való tárgyalás folyamatban van.

Az iktató könyv szerint a múlt év végeig 295, a f. évi június hó 30-ikáig 170 ügyirat érkezett, melyek mind elintéztettek. A járuléknapló, sorleltárak és más nyilvántartási jegyzékek pontosan vezetettek.

A szünet alatt az áthelyezési munkálatoknál fogva a más-kor szokásos belső tisztogatási munkálatokat végrehajtani nem lehetett. Egyébként a szokott nagy takarítást részben az ablak-szerkezetnél fogva sem lehetett fogatosítani.

SZAKIRODALOM.

A magyar királyi központi statisztikai hivatal nyilvános könyvtárának és térképgyűjteményének czímjegyzéke.
A kereskedelemügyi magyar kir. miniszter rendeletéből szerkeszti és kiadja a magyar királyi központi statisztikai hivatal. — Budapest, 1898. 4-r. XIV + 2 + 1198 l.

Ennek a katalogusnak megjelenése egy új fővárosi nyilvános könyvtárról ad hirt, mely most már alkalmas helyiségben, kellő felszereléssel és a szükséges személyzettel ellátva a nagy közönségnek rendelkezésére áll. *Jekelfalussy József*, a m. kir. közp. statisztikai hivatal igazgatója a könyvhöz írt előszóban tömören ismerteti főbb vonásaiban a könyvtár megalakulásának történetét. Megemlítve, hogy a statisztikai hivatal eredményes működésének mennyire fontos segédeszköze a jól felszerelt szakkönyvtár, a hivatalnak ujonnan emelt palotájára tér rá, melynek telkét a főváros csak is ama föltétel alatt engedte át »majdnem ajándékszamba menő kedvezményes áron« a kereskedelmi miniszternek, »ha a statisztikai hivatal a nagyközönségnek is szabad használatára álló nyilvános könyvtárt fog fentartani, illetőleg eddigi szorosan hivatalos jellegű könyvtárát a közhasználatnak megnyitja«. A könyvtár nyilvános jellegét a főváros a telekátruházásnál kikötött feltétel gyanánt telekkönyvileg is biztosította. Ugyancsak a nyilvános jelleg biztositékaul szolgál a m. kir. központi statisztikai hivatalról szóló 1897. XXXV. t.-czikk 4. §-a, mely kimondja, hogy a statisztikai hivatal a törvényben körülírt feladatainak megoldására »nyilvános könyvtárt és térképgyűjteményt tart fenn«. »Ugyane törvény — olvassuk tovább az előszóban — még egy más tekintetben is korszakalkotó a statisztikai hivatal könyvtárának fejlődésére nézve, azon nagy fontosságú rendelkezése folytán, melynél fogva ezentúl a nyomtatók, illetőleg kiadók a nyomdatermékekből statisztikai czélokra egy példányt a m. kir. központi statisztikai hivatalnak beszolgáltatni tartoznak. A nyomdatermékek köteles példányainak

a statisztikai hivatal részére való biztosítása által a statisztikai hivatal könyvtára egyszerre legnagyobb országos könyvtáraink, a Magyar. Nemzeti Múzeum és a Magyar. Tud. Akadémia könyvtára mellé sorakozott, sőt azon körülménynél fogva, hogy a múzeum és akadémia részére a nyomdatermékek köteles példányai csak az anyaországból vannak biztosítva, holott a statisztikai hivatal részére a törvény a köteles példányokat a magyar korona országainak egész területéről, tehát Horvát-Szlavonországból is betérjeszteni rendeli, a statisztikai hivatal könyvtára az említett nagy könyvtárakkal szemben is bizonyos külön jelentőséget nyert, amely közjogi viszonyaink között politikai szempontból is említést érdemel.

Az előszó hangsúlyozza ezután a könyvtár jelentőségét a statisztikai szaktudomány és az ezzel rokonságban álló tudomány-szakok szempontjából. Ebben az irányban való gazdagsága a könyvtárt különösen a publicisztikai tanulmányokkal foglalkozókra nézve szinte megbecsülhetetlenné teszi.

Ezt a gazdag anyagot törekszik mentől használhatóbbá tenni a kereskedelmi miniszter 8339/1897 eln. sz. alatt kiadott rendeletével, mely a könyvtári szabályzat és az új katalogus iránt intézkedik. A régi szabályzat gyökeres átdolgozását szükségessé tették a nyilvános jelleggel előállott új igények és szempontok, a könyvtár 14 év előtt készült első katalogusa pedig teljesen értéktelenné vált a használat szempontjából már csak azért is, mert kibocsátása óta, tehát 14 év alatt, a könyvtár- és térképgyűjtemény 17,239 darabról 74,840 darabra emelkedett. A most kibocsátott katalogus egyszerű és könnyen áttekinthető módszere igen szerencsésnek mondható. A tartalom tájékoztat a könyvtárban képviselt tudományszakokról XIV főszak s a szükséghez képest több-kevesebb alszak megjelölésével. Az egyes csoportokon belül a könyvek alfabetikus rendben vannak felsorolva igen gondos bibliografiai adatok kíséretében. A főszakok ezek: I. Statisztika. II. Földrajz. III. Népeség. IV. Közművelődés. V. Sociologia. VI. Jogtudomány. Politika. Törvényhozás. Törvények és rendeletek. Közigazgatás. VII. Közgazdaság és pénzügy. VIII. Természettudományok. IX. Történelem. X. Egyéb tudományszakok. XI. Encziklopedikus művek. XII. Folyóiratok, hirlapok. XIII. Térképek. XIV. Kéziratok. Ezek közül alszakokban leggazdagabb az I., a melynél a szokásos földrajzi osztályozás van keresztül vive világrészek és ezeken belül országok szerint. A közművelődési szak is igen részletesen van csoportosítva, pl. az iskolai értesítők 19 iskolanem szerint.

A könyvtár berendezéséről és ügymenetéről majd személyes tapasztalataink alapján fogunk nyilatkozni. Előreláthatóan igen kedvezően, mert a szóban forgó katalogus elején közölt könyvtári szabályzat nagyon helyes érzékről és a könyvtári szempontok

igen czélszerű érvényítéséről tanuskodik. Egyszerű, áttekinthető intézkedéseket tartalmaz a könyvtári anyag feldolgozásáról s az olvasó közönség igényeinek kielégítéséről s igazán helyes mértékkel vannak megszabva a kikölcsönzés határai is. Feltétlen elismeréssel kell megemlékeznünk a 11. §-ról, mely szerint »A könyvtárnok folytonos összeköttetésben áll a budapesti nyilvános könyvtárakkal, könyvkereskedőkkel, ódondászokkal, hogy arra nézve javaslatot tegyen, hogy mely könyvek volnának beszerezhetők, vagy ha a hivatalnak valamely műre csak rövid használatra volna szüksége, a nyilvános könyvtárakat vehesse igénybe.« Az olvasó-teremben a tinta használata el van tiltva itt is, mint mindenik fővárosi nyilvános könyvtárban. Erre nézve azonban nem hallgathatjuk el, hogy igen nevezetes külföldi könyvtárakban pl. a British Museumban vagy a párisi nemzeti könyvtárban már rég letettek a közönség kényelmének erről a korlátozásáról. Sokszor a tinta használatának eltiltása a munka megkettőzését jelenti. Épen azért nálunk is meg kellene találni a módját, hogy kellő óvintézkedések mellett a szabad munkálkodásnak s az idő eredményesebb fölhasználásának ez az akadálya is elháríttassék.

A kereskedelemügyi miniszter által kiadott szabályzat végül arról is gondoskodik, hogy a könyvtári gyarodás évenként külön készitendő katalogusba foglaltassék s ezek alapján tíz évenként teljesen új katalogus szerkesztessék. Szóval a legkörültekintőbb gondoskodás mellett kezdi meg kulturális pályafutását a főváros legujabb nyilvános könyvtára.

E. L.

Paul Bergmans. *L'imprimeur Jean Brito et les origines de l'imprimerie en Belgique, d'après le livre récent de M. Gilliodts-Van Severen.* — Gand, 1898. 8-rét.

A szakkritikai nyomozások mind inkább és inkább kétségtelenné teszik, hogy *Gilliodts-Van Severen* brüggei levéltárnok egy kissé messze ment, mikor jelzett könyvében a könyvnyomtatás föltalálásának dicsőségét egész határozottsággal *Brito János* brüggei polgárnak ítélte oda. Szó sincs róla: a flamand kultúra multjának fénye új sugárral gazdagodott volna, ha sikerül állítását elfogadhatóvá tenni. Azonban épen belga tudósok azok, a kik kénytelenek ráolvasni, hogy kutatásai közben a kelleténél tovább ment s ha vaskos kötete tartalmaz is igen becses új adatokat a belgiumi könyvnyomtatás történetére vonatkozólag, föállítása az eddigi eredmények alapján még nem fogadható el. Egyébként nekik a legkönnyebb ezt a kritikai műveletet végrehajtani. Ők ismerik legjobban a belgiumi levéltári anyagot s mindenek fölött a kérdés legelső sorban őket érdekelheti, habár ennek általános érdekét sem lehet tagadni.

A genti könyvtár tudós vezetője: *Bergmans Pál*, egy kis füzetben közzé is tette ellenvetéseit s ennek nyomán fogjuk röviden a kérdés mibenlétét ismertetni.

Érdekes tudni, hogy *Des Roches* belga tudós 1777-ben be akarta bizonyítani, hogy a könyvnyomtatás föltalálása a brabantiaknak köszönhető, a kik a XIV. században ezt már gyakorolták s közöl az antverpeni levéltárból néhány töredéket, melyek szerint 1442 körül már voltak könyvnyomtatók ebben a városban. Két év múlva *Ghesquiére* bollandista az *Esprit des journaux*-ban bírálva a fentebbi állítást, két érdekes adatot közöl *Jean le Robert* saint-auberti apát följegyzéseiből, melyek az apáság kiadásaira vonatkoznak. Az egyik így szól: »Egy *doctrinale*-ért, gette en molle (azaz: jeté en moule), melyet Marquart valenciennesi scriptor által Jakab számára Brüggéből hozattam, 20 garast.« (t. i. fizetett.) A másik adat 1451-ből szintén egy *doctrinal*-ról szól, hasonlóképen azzal a megjegyzéssel, hogy: »et estoit jettez en molle.«

Ezek a száz év óta ismert adatok azonban Gilliodts előtt rendkívül nagy jelentőségűekké váltak ama kombináció révén, mely azokat egy régismert ösnyomtatvány pár sorában megőrzött szintén érdekes adattal összekötötte. Ugyanis a párisi nemzeti könyvtár kincsei között őriznek egy évszám és hely nélküli ösnyomtatványt, amelynek czíme *Jean Gerson: Instruction et doctrine de tous chrétiens et chrétiennes*, s mely kolofonjában a következő sorokat is tartalmazza:

Imprimit haec civis brugensis *Brito Johannes*,
Inveniens artem nullo monstrante mirandam,
Instrumenta quoque non minus laude stupenda.

Ezt a nyomtatványt *Campbell*, a ki a németalföldi könyvnyomtatás történetében első rangú szaktekintély, 1477—1481 közé teszi. Azonban Gilliodts szemében a saint-auberti apát följegyzéseiben szereplő *doctrinale* összeforrt a Gerson könyvecskéjével s csakhamar kész volt kimondani, hogy az évszám nélküli s egyetlen példányban Párisban őrzött nyomtatvány 1445-ben készült, s erről beszél a többször említett apát.

Nem terjeszkedünk ki azokra az adatokra, a melyeket *Bergmans* a Brito személyére nézve fölhoz s melyekből kitűnik, hogy Gilliodts már a Brito családjának, származásának megállapításában is nagyon szabadon járt el, s csupán három igen lényeges pontot emelünk ki az egész kritikából. Olyanokat, a melyeknek ellenőrzéséhez nem szükségesek belga levéltári és genealogiai ismeretek.

Mindenekelőtt erőszakos műveletnek látszik, a hogy Gilliodts az apát által említett *doctrinal*-ét azonosítani akarja a Gerson munkájával a czím alapján. A szakemberek előtt nem is lehet vita tárgya, hogy az apát által meghozatott *doctrinale* *Alexander Gallus*-nak közkézen forgó s iskolai használatra szánt könyvecs-

kéje, a melyeket általánosan egyszerűen doctrinalenak neveztek. A második nevezetes tévedése Gilliodtsnak az, hogy a gette en molle (jeté en moule) kifejezés alatt a mai értelemben vett Guttenberg-féle nyomtatást érti, holott ez a kifejezés a fatáblanyomatokra épen úgy vonatkozik s Bergmans szerint a saint-auberti apát is ilyenekre czélt. Szóval semmi elfogadható ok sincs arra, hogy az 1445- és 1451-ből említett iskolakönyvek valamelyikében a Brito könyvnyomtatói termékét lássuk. S különösen nincs akkor, ha a Brito-féle nyomda több ismert termékeinek kronológiájára egy pillantást vetünk.

Bergmans a következő négy nyomtatványt említi föl olyanokul, melyeket a könyvnyomtatás története a Brito termékeinek elismert:

1. Jean Gerson, Instruction et doctrine de tous les chrétiens et chrétiennes Johannes Brito cives Brugensis. Hely és év nélkül. (Campbell szerint: 1477—1481 között.) 4-r. 33 sztlan l.

2. Jacob Van Maerlant. Harau Martin (francia fordítás Wapen Martijn-től) Hely és év nélkül (Campbell szerint: 1477—1481 között, Brügge, Brito J.) 4-r. 33 sztlan l. [Csak fele van meg.]

3. Deffense de M. le duc et M-me la duchesse d'Autriche et de Bourgogne alencontre de la guerre que le roy a suscité. Hely és év nélkül (Campbell szerint Brügge, Brito J. 1477—1481 között.) 4-r. 36 l.

4. Payse. [Maximilian kibékülése a brüggeieekkel] Brügge (Brito J.) 1488 május 16. 2-r. 6 sztlan l.

Ez adatok szerint az 1. és 2. sz. alatt említetteknel hiányzik az év; a 3-ik számúró, alkalmi nyomtatvány lévén, a történeti adatok alapján biztosra vehető, hogy 1447-ben készült. Végül a 4-ik, melynek, fájdalom, egyetlen példánya is elveszett, 1488-ból van kelezve. »Voilà un terminus ante quem et un terminus post quem incontestables; pour établir que Briton ait imprimé avant 1477, il faudrait établir que le Doctrinal et l'Harau Martin sont antérieurs à la Défense. M. Gilliodts n' a pas tenté cette démonstration et c'est une regrettable lacune de son ouvrage«.

Ezek után csak a kolofon merész szavai maradnak meg a Gilliodts számára. Hanem itt sem szabad elfeledni, hogy az ilyen dicsőítő nyilatkozatok, a könyvnyomtató hiuságának megnyilatkozásai, nem ritkák a könyvnyomtatás kezdetén. Egészen érthető mindazáltal, hogy olyan szavak, mint »inveniens artem nullo monstrante mirandam« fölébresztették a kutatás vágyát. Az elmúlt nyáron *Sebestyén Gyula* drral együtt a párisi nemzeti könyvtárban szemügyre véve a híres könyvet s végig olvasva a büszke hexametereket, ki is fejeztük ezt magunk között. Azonban azt is hozzá tettük, hogy a mig csak olyan adatokkal lehet kombinálni, a minőket Gilliodts az apát följegyzéseiből merített, az egész nagyhangú nyilatkozat csak egyszerű frázis, mely a helyett

hogy világosságot teremtene, inkább zavart okoz. Szóval Gilliodts nagy munkája egyetlen levélről sem fosztotta meg a Guttenberg koszorúját.

E—r L.

Otto Mühlbrecht. *Die Bücherliebhaberei in ihrer Entwicklung bis zum Ende des XIX. Jahrhunderts. Ein Beitrag zur Geschichte des Bücherwesens. 2. verb. und verm. Auflage mit 213 Illustrationen im Text und 11 Kunstbeilagen.* Bielefeld, Velhagen & Klasing, 1898. 8-r. XII+335 l.

A könyvészet irodalmának egyik igen nevezetes és kedves ága: a bibliofilség, sajátos módon maradt a németeknél. Ott, a hol a bibliografia terén oly nagyszabású tevékenység ment végbe, a hol a könyvnyomdászat történetének oly alapvető művei jöttek létre s Petzholdtok és Dzialtkok gazdagították a könyvészzettel foglalkozó irodalmat, a könyvnek művészeti szempontból való vizsgálatával igen keveset foglalkoztak. A könyvek külseje sokáig nem érdekelte a közönséget s a németországi bibliofil mozgalmak egészen új keletűek. Most már egy külön folyóirat is áll szolgálatukban s az eszme hódításának jeléül Mühlbrechtnek a könyvkedveléssel foglalkozó könyve immár második kiadásban látott napvilágot.

Voltakép egészen új munka ez a második kiadás a vázlat-szerű elsőhöz képest s szerzője, a kinek a bibliografiai irodalom az állam- és jogtudományok igen jeles bibliografiáját köszöni, nagyon jó szolgálatot tett az által, hogy átdolgozta és kibővítette. Ez a vállalkozása is nagy elismerésre méltó. Ámbár ez a műve nem mondható oly sikerültnek, mint bibliografiája. Az anyagnak elrendezése, a szempontok megválogatása s maga a megírás olyan magasabb rendű feladatok, melyek a Mühlbrecht erejét nagyon is próbára tették, a mint ezt Dzialtko is fölemlíti. (Deutsche Literaturzeitung, 1898 július 2.) Ugyancsak ő jelöli meg szerzőnek néhány tévedését a könyvnyomtatás és a fa- és rézmetszés történetének előadásában.

A mű kilencz fejezetre oszlik. Az elsőben a könyvek értékéről szól, a második az említett történeti tárgyalást foglalja magában, a harmadik a könyvkedvelés különböző irányait ismer-teti — ez az egyik legbecsesebb része a könyvnek, — a követ-kező az ex-libriseknek a nyomdászjelvényeknek és a kötésnek van szánva. Az ötödik a könyvgyűjtői szenvedélyről szól különösen Paul Lacroix (Bibliophil Jakob) és Jules Janin művei alapján. A hátralevő fejezetekben a franciaországi, belgiumi, hollandiai, angol- és németországi könyvkedvelést ismerteti megemlékezve a nevezetesebb amatőrökről és gyűjteményekről stb. A Német-oroszországnak szánt fejezetben kerül szóba Mátyás király budai könyv-tára is. Azonban a Fischer jeles, de ma már elavult dolgozata nyomán készült halvány rajzban nem lehet sok gyönyörűségünk.

Egyáltalában nem tud tiszta képet nyújtani a renaissancenek erről a nevezetes hajtásáról. Tévedései közül csak azt említjük fel, hogy szerinte Brassicanus már Nagy-Lajos idejében járt Budán és el volt ragadtatva a könyvtár nagyszerűsége által, továbbá, hogy Attavantes Fra Angelico tanítványa volt. A kiváló miniator művészi képességeinek bizonyítására a párisi nemzeti könyvtárban levő Hieronymus-kódexet említi föl és sem a brüsszeli Korvin-misekönyvről, sem a római Korvin-breviáriumról nem emlékezik meg egy szóval sem. Nagy kár, hogy ebben a kétség nélkül nagy elterjedésre számítható munkában ilyen hézagosan van bemutatva nemzeti kulturánknak ez a nevezetes emléke. S még hozzá a Németországot tárgyaló fejezetben, a minek magyarázatául szerző azt hozza föl, hogy a Korvina maradványaiból igen sok Németországba került, holott ismeretes dolog, hogy a fennmaradt Korvin-kódexeknek csak egy kis részét őrzik németországi könyvtárak.

Mindezek mellett is a német bibliofil irodalom szempontjából örvendetes jelenség ennek a munkának megjelenése. Úgy látszik, az irodalomnak ebben az ágában is megtört már a jég s ha egyszer a német szorgalom folyója szabadon neki indul, sok becses dologra lehet kilátásunk. Ámbár ezen a téren a »deutscher Fleiss« állandóan másodrendű szerepre van kárhozthatva a »gout français«-val szemben.

Mühlbrecht könyvét igen sok jól sikerült illusztráció élénkíti, köztük több önálló műmelléklet is. (E—r.)

FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

I.

HAZAI FOLYÓIRATOK.

Az **Egyetemes Philologiai Közlöny XXII. évfolyamának VIII. füzetében** (1898 október) *Latkóczy Mihály* ismerteti dr. Récsey Viktor »Révay Miklós levelei Paintner Mihályhoz« című könyvét, mely a pannonhalmi Szt. Benedek-rend központi könyvtára kézirat-anyagának egyik igen becses kis részét teszi közkincsé. — A **IX. füzetben** (1898. november) *Heinrich Gusztáv* közli és jegyzetekkel magyarázza Grimm Jakab levelét Schedius Lajoshoz (Bécs, 1815 május 28), melynek eredetije a M. Tud. Akadémia levéltárában van. *Katona Lajos* a *Gesta Romanorum* Sztárai-kódexéről közöl újabb adalékokat.

Az **Erdélyi Múzeum XV. kötetének VII. füzetében** (1898 szeptember 15.) *Ferenczi Zoltán* a Bocskor Daloskönyv énekeit közli bevezetéssel és jegyzetekkel. *Szádeczky Lajos* Szeles Jánosnak Székely-Udvarhely történetére vonatkozó s a mult század végén írt munkáját közli a székely-udvarhelyi

ev. ref. kollegium könyvtárában őrzött kézirat után szintén bevezetéssel. — A *VIII. füzet* (1898 október 15.) *Ferenczi Zoltán* és *Szeles János* közleményeinek folytatását tartalmazza. — A *IX. füzetben* (1898 november 15.) az említett dolgozatok újabb folytatásain kívül a *Honter János* emlékünnepe alkalmából megjelent kiadványok jegyzéke is olvasható.

A **Grafikai Szemle** *VIII. évfolyamának 9. száma* (1898 szeptember) ismerteti *Lessing Gyula* berlini műipari múzeumi igazgató röpiratát a képzőművészetek új irányáról, különösen a nyomdászati és könyvkötészeti műiparra vonatkozó részszel foglalkozva. *Venkovits Károly* folytatja tanulmányutjának leírását s ugyancsak folytatólagos közlemény olvasható Berlin nyomdáiáról. A vegyes közlemények során szóba kerül az 1899-re tervezett nyomtatvány kiállítás s a nyomdász tanulók szakiskolájának ügye is. — A *10. számban* (1898 október) *Venkovits* dolgozatának folytatásán kívül hosszabb ismertetés olvasható *Fraknoi Vilmosnak Karai Lászlóval* foglalkozó értekezéséről s egy kisebb cikk *XVI. századbeli magyarországi ötvössztrájkokról*. — A *11-ik számban* (1898 november) a sztrájkokról szóló dolgozat folytatásán kívül szó van *Mátyás király törvénykönyvének 1488. évi lipcei kiadásáról*. E füzet megkezdi *Firtinger Károly*: Ötven esztendő a magyar könyvnyomdászat aligmúltjából című munkájának könyvalakú mellékletben való közlését.

Az **Irodalomtörténeti Közlemények** *VIII. évfolyamának 4. fülete* a következő tartalommal jelent meg: *Dr. Császár Elemér*, *Kisfaludy Sándor* mint vigjátékiró (Befejező közlemény). — *Dr. Verseyi György*, *Csokonai Dorottyája* s *Pope Fürt-rablása*. — *Ürmössy Lajos*, *Kemény Zsigmond* publicistai munkálkodása Erdélyben. — Adattár: *Dr. Borovszky Samu*, *Debreczeni írók és tanárok 1588—1700*. — *Hegedüs István*, *Irodalomtörténeti tarlózások az olasz könyvtárakban*. (II. közlemény.) — *Nagy Iván*, *Oklevelek Gyöngyössi István életéhez*. (III. közlemény.) — *Ferenczi Zoltán*, *Adatok Felvinczi György életéhez*. — Ad vocem: *Elhibázott kezdet. Logika*. — *Irodalomtörténeti repertorium*. — *Név- és tárgymutató*.

A **Századok** *XXXII. évfolyama 7. füzetében* (1898 szeptember 15.) szó van *Mátyás király törvénykönyve 1488-iki lipcei kiadásának Borovszky Samu által megtalált példányáról*, a *cheltenhami Bibliotheca Phillippica* egy árverés alá került magyar érdekű kéziratáról s a *brassói Honter-ünnepről*. *Décsi Lajos* folytatja a középiskoláink történetéről megjelent dolgozatok ismertetését. — A *8. füzetben* (1898 október 15.) *Thaly Kálmán Károlyi Sándor* két levelét közli a *zsibói csatáról* s e füzet is, mint az előbbi, a történeti irodalom újabb termékeit ismerteti. — A *9. füzetben* (1898 november 15.) hosszabb

ismertetés olvasható Bleyer Jakab »A magyar vonatkozású német történeti népénekek 1551-ig« című könyvéről; a kisebb közlemények között pedig szó van Hubert Emil Nyelvemléktanáról és a Váradi Registrum-nak Kandra Kabos által eszközölt újabb kiadásáról.

II.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK.

Bulletin de l'Institut International de Bibliographie.

III. évfolyam (1898.) 1—4 szám. Manuel de la Classification Bibliographique Décimale. [Exposé et Règles.] — Projet de règles pour la rédaction des notices bibliographiques. — C. Junker, De l'impression des bibliographies. — R. R. Bowker, Les travaux bibliographiques américains. — Clement W. Andrews, Printed card catalogues. — Faits et documents. — Analyses et comptes rendus. — Deuxième Conférence internationale relative au Catalogue de la littérature scientifique. — Institut International de Bibliographie.

Centralblatt für Bibliothekswesen. XV. évfolyam, 9. füzet.

(1898 szeptember.) O. v. Gebhardt, Christian Friedrich Matthaei und seine Sammlung griechischer Handschriften (folytatás.) — Dr. Falk, Zur Entwicklung und zum Verständniss des Speculum humanae salvationis (Heilsspiegel.) — Recensionen und Anzeigen: M. Pellechet, Catalogue général des incunables des bibliothèques publiques de France. Vol. I. Abano-Biblia. (K. Burger.) Urbs et Academia Marpurgensis succincte descripta et typis affirmata a Wilhelmo Dilichio. Supplementum editionis Caesarianae. Professorum Marpurgensium icones a Wilhelmo Dilichio de lineatis edidit Ferdinandus Justi. (C. Haeberlin.) — 10. és 11. füzet. (1898 október—november) O. v. Gebhardt, Christian Friedrich Matthei und seine Sammlung griechischer Handschriften (folytatás.) — Johannes Franke, Die Pflichtexemplare in der Sitzung des preussischen Abgeordnetenhauses von 16. März. d. J. — K. Steiff, Wo ist die Editio princeps der Epistolae obscurorum virorum gedruckt worden? — Dr. N. Porges, Nachträge zu Steinschneiders Zusätzen und Berichtigungen zu seinem bibliographischen Handbuche. — Recensionen und Anzeigen: Dr. Richard Garnett, The Library Series I—IV. (Dr. A. Graeser.) Johan Adolph Bruun, An Inquiry into the Art of illuminated Manuscripts of the Middle Ages. (O. v. Schleinitz.) Elias Steinmeyer und Eduard Sievers, Die Althochdeutschen Glossen; vierter Band; Nachträge zu Band I—III. (P. Gabriel Meier.) D. F. Scheurleer, De Soutérliedekens. (Edvard Schröder.)

Állandó rovatok: Mittheilungen aus und über Bibliotheken. — Vermischte Notizen. — Neue Erscheinungen auf dem Gebiete des Bibliothekswesens. — Antiquarische Kataloge. — Personalnachrichten.

A folyóirat legutóbb megjelent mellékletei (Beihefte zum Cen-

tralblatt für Bibliothekswesen): *XVIII.* Dr. Franz *Falk*, Die ehemalige Dombibliothek zu Mainz, ihre Entstehung, Verschleppung und Vernichtung nach gedruckten und ungedruckten Quellen. — *XIX.* Moritz *Steinschneider*, Vorlesungen über die Kunde hebräischer Handschriften, deren Sammlungen und Verzeichnisse. — *XX.* Fritz *Milkau*, Centralkataloge und Titeldrucke, geschichtliche Erörterungen und praktische Vorschläge im Hinblick auf die Herstellung eines Gesamtkatalogs der preussischen wissenschaftlichen Bibliotheken.

Deutsche Literaturzeitung. *XIX. évfolyam, 20. szám.* (1898 május 21.) Paul *Schellhas*, Die Göttergestalten der Maya-Handschriften. (Ed. Seler.) J. *Toutain*, L'Inscription d'Henrich-Mettich. (A. Schulten.) Urkundenbuch der Stadt Lübeck. (Paul Rehme.) — *21. szám.* (1898 május 28.) Paul *Meyer*, Notice du ms. Bibl. Nat. fr. 6447; traduction de divers livres de la Bible; légendes des saints. (Alfred Schulze.) — *22. szám.* (1898 június 4.) Karl *Kehrbach*, Mittheilungen der Gesellschaft für deutsche Erziehungs- und Schulgeschichte. (Georg Loesche.) R. v. *Jireček*, 1. Unser Reich vor Zweitausend Jahren. 2. Unser Reich zur Zeit der Geburt Christi. 3. Karten zur Geschichte des heutigen österreichisch-ungarischen Reichs-Territoriums während des ersten christlichen Jahrtausends. (Rudolf Much.) — *23. szám.* (1898 június 11.) Braunschweigische Bibliographie; Verzeichniss der auf die Landeskunde des Herzogthums Braunschweig bezüglichen Litteratur. (P. Zimmermann.) — *24. szám.* (1898 június 18.) Rich. *Doebner*, Urkundenbuch der Stadt Hildesheim. (H. Ermisch.) — *25. szám.* (1898 június 25.) H. *Denifle*, Chartularium Universitatis Parisiensis. H. *Denifle* et Aem. *Chatelain*, Auctuarium Chartularii Universitatis Parisiensis. (Fr. Paulsen.) Richard *Rosenmund*, Die Fortschritte der Diplomatie seit Mabillon vornehmlich in Deutschland-Oesterreich. (M. Tangl.) — *26. szám.* (1898 július 2.) Otto *Mühlbrecht*, Die Bücherliebhaberei in ihrer Entwicklung bis zum Ende des 19. Jahrhunderts. (Dr. K. Dziatzko.) — *27. szám.* (1898 július 9.) Ulrich *Wilcken*, Die griechischen Papyrusurkunden. (Dr. Max L. Strack.) — *28. szám.* (1898 július 16.) Aug. *Schürmann*, Zur Geschichte der Buchhandlung des Waisenhauses und der Cansteinschen Bibelanstalt in Halle a. S. (Dr. M. Perlbach.) — *37. szám.* (1898 szeptember 17.) N. M. *Lissowskij*, Russkaja periodičeskaja pečatj. 1703—1894. (Dr. E. Wolter.) — *40. szám.* (1898 október 8.) P. *Wittig*, Die Bücherei im Reichstagshause zu Berlin (K. Dziatzko.) — *43. szám.* (1898 október 29.) Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos [tercera época.] Anno I, Numero 1—12 [Januar bis Dezember], Anno II, 1898, Numero 1 [Januar] bis 3 [März.] (E. Hübner.) — *45. szám.* (1898 november 12.) Carl *Junker*, 1. Die Decimal-Classification; gekürzte allgemeine Tafeln. 2. Über den Stand der Bibliographie in Oesterreich. Bericht erstattet der zweiten internationalen bibliographischen Conferenz. (A. Graesel.)

Le Bibliographe Moderne. II. évfolyam. 1898 július-augusztusi füzet. (10. szám.) Emile Bonnet, »Lucidari«; un incunable toulousain perdu et retrouvé. — Henri Stein, Les Archives aux États-Unis. — Giovanni Bresciano, Le second volume imprimé à Campagna (Napolitaine) en 1566. — A. M. I. Ingold, Les manuscrits des maisons religieuses d'Alsace (vége). — Léon G. Pélissier, Un étudiant bibliophile à Paris en 1764. — Chronique des archives: Belgique. France. Pays-Bas. — Chronique des bibliothèques: Espagne. France. Grande-Bretagne. Italie. Japon. Turquie d'Asie. — Chronique bibliographique: Histoire de l'imprimerie. Expositions bibliographiques. Histoire du livre. — Comptes rendus et livres nouveaux: Revue spéciales. Handleiding voor het ordenen en beschrijven van Archieven, ontworpen in opdracht van de Vereeniging van Archivarissen in Nederland door S. Muller Fz., J. A. Feith en R. Fruin Th. (H. S.) Bibliothèque nationale; Catalogue general des manuscrits français: Ancien Saint-Germain français, I. [Nos 15370—17058] du fonds français par Lucien Aubray. Ancien petits fonds français, I. [Nos 20065—22884] du fonds français par Ch. de la Roncière. (H. S.) J. Favier, Catalogue des livres et documents imprimés du fonds lorrain de la Bibliothèque municipale de Nancy. (H. S.) E. W. Dahlgren, Sveriges offentlige Bibliotek [Stockholm, Upsala, Lund, Göteborg]; Accessions-Katalog; Tioars-Register [1886—1895] (H. S.) Karl Dziatzko, Beiträge zur Kenntniss des Schrift-, Buch- und Bibliothekswesens. [Sammlung bibliothekwissenschaftlicher Arbeiten, XI.] (H. S.) Victor Chauvin, Bibliographie des ouvrages arabes ou relatifs aux Arabes publiés dans l'Europe chrétienne de 1810 à 1885. (H. S.) P. E. Puyol, Descriptions bibliographiques des manuscrits et des principales éditions du livre »De imitatione Christi.« (H. S.) Dr. Ferdinand Grassauer, Generalkatalog der laufenden periodischen Druckschriften an den österreichischen Universitäts- und Studienbibliotheken etc. (H. S.) Guillaume Fraknoi, Karai László, a könyvnyomdászat meghonosítója Magyarországon. Samuel Borovszky, Jelentés egy bibliografiai felfedezésről. (J. Kont.) Joan Bianu si Nerva Hodos, Bibliografia Rom nescà veche [1508—1830] Fasc. I. [1508—1588] (H. S.)

Revue des Bibliothèques. VIII. évfolyam 6—7-ik füzet. (1898 június, július.) Henri Omont, Manuscrits récemment ajoutés au fonds du Supplément grec de la Bibliothèque Nationale. — Leon Dorez, Une lettre de Gilles de Gourmont à Girolamo Aleandro (1531), suivie de documents nouveaux sur Aleandro. — Léon G. Pélissier, Dépêches des ambassadeurs de Ferrare à la cour de Charles VIII et de Louis XII, aux Archives d'Etat de Modène. — E. Blochet, Inventaire et description des miniatures des manuscrits orientaux conservés à la Bibliothèque Nationale (folytatás). — Émile Picot,

Des Français qui ont écrit en italien au XVI-e siècle (folytatás). — Bibliographie: Ferd. Grassauer, Generalkatalog der laufenden periodischen Druckschriften an den österreichischen Universitäts- und Studienbibliotheken, den Bibliotheken der technischen Hochschulen, der Hochschule für Bodencultur, des Gymnasiums in Zara, des Gymnasialmuseums in Troppau und der Handels- und nautischen Akademie in Triest. (Léon Dorez.) — *Chronique des bibliothèques*: Allemagne. Angleterre. États-Unis d'Amérique. France. Italie.

Rivista delle Biblioteche e degli Archivi. IX. évfolyam, 2. szám. Ida *Masetti-Bencini*, Poesie pedagogiche del quattrocento. — P. *Ehrle*, Della conservazione e del restauro dei manoscritti antichi. — Luigi *Frati*, Ancora del graduale di Taddeo Crivelli. — *Rivista Bibliografica*: Langlois Ch. V. Manuel de Bibliographie historique. I. (E. Casanova.) — 3. szám, Ludovico *Frati*, Antonio Magliabechi e le Memorie di Trévoux. — Andrea *Da Mosto*, Un episodio della Repubblica Romana del 1849; Le campane destinate a far cannoni. — Francesco *Carta*, Manoscritti e stampe musicali esposti dalla R. Biblioteca Nazionale di Torino nella Mostra italiana del 1898. — *Rivista bibliografica*: Delaville Le Roux, Il Cartulario generale del l'Ordine di Malta. (Andrea Da Mosto.) R. Forrer, Die Kunst des Zeugdrucks vom Mittelalter bis zur Empirezeit nach Urkunden und Originaldrucken. (L. S. O.) W. A. Copinger, Supplement to Hain's Repertorium Bibliographicum or collections towards a new edition of that work. (L. S. O.) — 4. szám. Mariano *Fava*, Sulla introduzione della stampa in Aquila. — J. *Masetti Bencini*, Cronache forlivesi di Andrea Bernardo. — Francesco *Carta*, Manoscritti e stampe musicali esposti dalla Regia Biblioteca Nazionale di Torino nella Mostra italiana del 1898. — *Rivista bibliografica*: Ludovico *Frati*, I codici Morbio della R. Biblioteca di Brera. (E. R.) — 5. szám. Guido *Biagi*, Lettera di Margarito di Martino a fra Jeronimo Savonarola. — Ludovico *Frati*, Ulisse Aldovrandi bibliografo. — S. *M.*, Un Codice delle Novella di Franco Sacchetti. — Francesco *Paolo Luiso*, Ricerche cronologiche per un riordinamento dell'epistolario di A. Traversari. — *Rivista Bibliografica*: Leo S. Olschki, Biblioteca Savonaroliana. L. Volkmann, Iconografia dantesca. (G. L. Passerini.) — 6. 7. szám. Guido *Biagi*, Spigolature Savonaroliane. — Lodovico *Zdekauer*, Una bibliotechetta senese del quattrocento. — Francesco *Paolo Luiso*, Ricerche cronologiche per un riordinamento dell'epistolario di A. Traversari. — *Rivista bibliografica*: Un codice della Vita nova di Dante. (Pasquale Popa.) — 8. 9. szám. Guido *Biagi*, Questioni urgenti di biblioteconomia. — Alberto *Lumbroso*, Saggio di una bibliografia Stendhaliana. — Guido *Biagi*, Lettere inedite di Guiseppe Giusti e di Alessandro Puerio. — Francesco *Paolo Luiso*, Ricerche cronologiche per un riordinamento dell'epistolario di Antonio Traversarii. — Állandó rovatok: Notizie, — Corriere bibliografico. (S. Olschki.)

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Kinevezés a [Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában.
A vallás- és közoktatásügyi miniszter 1898 október 31-ikén kelt elhatározásával dr. *Hubert Emil* könyvtári napidijast nemzeti múzeumi segéddé nevezte ki.

Az iparművészeti múzeum könyvtára. A vallás- és közoktatásügyi miniszter intézkedett, hogy az iparművészeti múzeumnak mintegy hétezer kötetből álló könyvtárát a nagy közönség is használhassa. Ujévtől kezdve a könyvtár olvasóterme nyilvános lesz s így különösen a művészet iránt érdeklődőknek az ismeretszerzésnek egy egészen új forrása nyílik meg. Természetes, hogy ennek a könyvtárnak a nevezetesebb külföldi iparművészeti folyóiratok is járnak. Most már annak a módját is meg kell találni, hogy ezek kellő felügyelet mellett mindjárt megérkezésük után az érdeklődő közönség használatára bocsáttassanak. (—ó.)

Széchenyi-múzeum a Magy. Tud. Akadémiában. Az »*Akadémiai Értesítő*« ez évi májusi füzete kimutatást közöl azokról a tárgyakról, a melyeket az akadémia részint ajándék, részint vétel útján összegyűjtött, hogy nagynevű megalapítójának emlékét egy u. n. *Széchenyi-múzeum* által is megörökítse. A gyűjtemény könyvtári szempontból is nagyon becses s már ebből az első körvonalozásból kitűnik, hogy az akadémia a Széchenyi-irodalom mentül teljesebb gyűjteményévé akarja fejleszteni. Ilyen módon a kegyelet műve mellett az akadémia a Széchenyi-kultusznak gazdag új forrást nyit meg, midőn rendszeres gyűjteményével a nagy emberre vonatkozó kutatásokat és tanulmányokat így megkönnyíti. A könyvtári anyag legnagyobb részét Széchenyi műveinek különböző kiadásai és fordításai teszik. Azonban ebben a részben is vannak különös érdekességű darabok. Ilyen többek közt a »*Hitel*« német fordításának egy példánya, melybe 1830-ban gróf Széchenyi Istvánné, akkor még gr. Zichy Károly felesége, Széchenyi kérelmére sajátkezűleg írta be észrevételeit és megjegyzéseit. Nevezetes emlék a »*Blick*« kézírata a nyomda számára Széchenyi bejegyzéseivel, továbbá a »*Hitel*« 1830-iki kiadásának egy

példánya Széchenyi sajátkezű aláírása és ezen ajánlásával: »M. gróf Esterházy Károlynak szíves barátsággal«. Igen becses a »Széchenyi-gyász« jelzésű gyűjtemény, mely időrendben tartalmazza a hatóságok, egyházak, intézetek, egyesületek, magánosok stb. részvétiratait, melyeket Széchenyi családjához intéztek. Széchenyi több levele, a halálakor kiadott gyászjelentések s a vele foglalkozó irodalomnak java része alkotják a Széchenyi-múzeum könyvtári részének többi anyagát. Ezenkívül nagyszámú arckép, metszet, s különböző ereklyék szolgálnak a nagy férfit sokoldalú tevékenységének és korszakalkotó pályafutásának illusztrálására. (—ó.)

A tizedes bibliografiai rendszer hivei kétség nélkül nagy örömmel fogadták a brüsszeli nemzetközi bibliografiai intézet legújabb kiadványát, a tizedes osztályozás kézikönyvét. (*Manuel de la Classification bibliographique décimale. Exposé et règles.* Bruxelles. Institut international de Bibliographie. 1898. 80 l. 8-adrét.) Tizenöt fejezetben tárgyalja ez a kézikönyv a már többször ismertetett osztályozási rendszer különböző kérdéseit. Utasításokat ad arra, hogy miként kell egyes szakok újabb és újabb részletezéseit keresztül vinni. Megjelöli a szempontokat, melyek az osztályozási számmal kifejezhetők, úgy hogy ez a szám egymagában a legkülönbözőbb irányokban is meghatározza az egyes műveket. S mind e fejtegetéseket példákkal magyarázza. Azt hisszük, hogy ez a legajánlatóbb segéd-eszköz azok számára, a kik a tizedes osztályozással methodikusan és gyakorlatilag meg akarnak ismerkedni. (e.)

A gyöngyösi glosszák kódexe. Az a kódex, melyben a gyöngyösi glosszák fenn maradtak, kis nyolczadrétű papiros kézirat. Blaho V. ferenczes atya gondosságának köszönjük, hogy a kódex a mult század izlésével bőrbe van kötve. A bekötött kódex hátulsó lapján ez a felírás van: »Codex MS Statuta Antiqv. in Athya. continens.« A kódex tartalmának legfőbb, s magyar nyelvi szempontból legbecsesebb darabja valóban az a rész, a hol az 1499-dik évi attyai konstitucziók vannak leírva. Maga a kódex azonban gyűjtéletes munka. Az összesen 174 a/b lapra terjedő kéziratban más, kulturtörténetileg is becses dolgok vannak. Blaho V. a bekötéskor a kézirat elejére a kódex különböző czikkeit röviden összefoglalva, ezt írta: »Codex MS. continet: Fragmenta actorum capituli a. 1513. in Visegrad, cum notatiunculis de incendio Bathoriensi a. 1513. et bello rusticorum a. 1514. duce Georgio Zékely. Constitutiones familiae Hungariae observantium, cura vicariali fratris Osvaldi de Lasko, in capitulo Athyensi 1499. editas, cum additionibus, probabiliter ex statutis Pakosiensibus, descriptas manu cujusdam fratris Ladislai a. 1512. Statuta capituli Budensis a. 1515. Ordinarium, seu coeremoniale fratrum minorum, a f. Emerico de Strigonio a. 1513. scriptum. Dubia super regulam fratrum minorum. Exhortationes ad religiosos, praesertim visitationis occasione, connotatas per f. Eme-

ricum de Strigonio, vulgo Esztergami, tum gvardianum conventus de Zántho (Szántó ad Tállyam, pertinentis ad custodiam Patakiensem) anno 1516., quo probatur, haec manuscripta ad eum pertinuisse.

Item: Modum visitationis, cum memoria fratrum *de Remythynch*. Formam obediencialis. modum induendi novitium; et mittendi discretum ad capitulum. Indulgentias, ut fertur, a Leone X. concessas. Responsa in capitulo Mantuae 1504. circa PP. Hungaros. Statuta capituli Budensis 1505. Demum capituli Jasbereniensis a. 1537. Compactus iterum Cassoviae anno 1785. quo iussu regio, regularium conventus superiorem ipsi sibi eligere coeperunt.«

Magából ebből a rövid tartalmi felsorolásból is látható, hogy a gyöngyösi glosszák kódexe a magyar szavakon kívül tartalmaz egyéb becses emlékeket is. Ide e becsesebb dolgok közé tartozik, Székely-Dózsa György lázadásáról szóló tudósítás, a szent-ferencz-rend különböző házainak történetére vonatkozó számtalan adat. — E pár sorral fel akartam hívni az érdeklődők figyelmét a gyöngyösi kódexre, magam ezuttal megelégszem annak a kijelentésével, hogy a *Cod. Ms. lat. Gyöngyösiensis* több kézírása. — E különbözően írt darabok közül a »Forma obediencialis«-t és a »modus induendi novitium, et mittendi discretum ad capitulum«-ot ugyanaz a kéz vetette papírra, a mely az általam közzétett gyöngyösi latin-magyar szótártöredék nagyobb felét másolta. Ez az író az általam A.) írónak jelzett szerzetes. M. J.

Régi Magyar Könyvtár. A Heinrich Gusztáv szerkesztésében megjelenő nagybecsű vállalat megindulását és első négy kötetét jeleztük már e helyen. (M. Ksz., 1897. 110. l.) Addig is, míg behatóan ismertethetnők az egész gyűjteményt, felsoroljuk folytatólágosan az újabban megjelent köteteket. V. Poncianus históriája. Bécs, 1573. Kiadta *Heinrich Gusztáv*. 231 l. 1 frt. — VI. Gyöngyösi István, A család Cupidonak kegyetlenségét megismerő és annak mérges nyilait kerülő tiszta életnek geniusza. A költő kéziratából kiadta *dr. Rupp Kornél*. 194 lap. 1 frt. — VII. Bessenyei György, A természet világa v. a józan okosság. A költő kéziratából első ízben kiadta *Bokor János*. 407 l. 1 frt 80 kr. — VIII. Dugonics András, Az arany pereczek. III. kiadás. Magyarázatokkal és szótárral kiadta *Bellaagh Aladár*. 368 l. 1 frt 60 kr. — IX. Balogh István, Ludas Matyi. Bohózat 3 felvonásban. Kiadta *Bayer József*. 96 l. 50 kr. — X. Mondolat. Dicsalóm, 1813. Kiadta *Balassa József*. Két hasonmással. 109 l. 50 kr. — XI. Felelet a mondolatra, Pesten 1815. Kiadta *Balassa József*. Függelék: A mondolat és a felelet egykorú bírálatai és Somogyi Gedeon válasza a feleletre. 114 l. 50 kr. — XII. Telegdi Miklós pécsi püspöknek felelete Bornemissza Péter Fejtegetés című könyvére. Az 1580-iki kiadás után közrebocsátotta *dr. Rupp Kornél*. 172 l. 80 kr.

Sayous-bibliografia. Magyarország történetének lelkes francia művelőjéről, *Sayous Edéról* megleghangú megemlékezést írt *Pingaud Léonce* (Notice sur M. Edouard Sayous par Léonce Pingaud. Besançon 1898. 24. l.). Ismerteti nagy vonásokban a szorgalmas tudós és történetíró életét és munkásságát, végül pedig pontos bibliografiai kimutatást nyújt erről a ránk nézve annyira fontos tevékenységről. Kitűnik ebből, hogy Sayous élete munkájának legnagyobb részét hazánk történeti multjának és jelenének ismertetésére szánta. 1872-től 1896-ig úgyszólván minden évre esik egy vagy több magyar tárgyú dolgozata. Ezenkívül föl vannak sorolva azok a cikkei is, a melyeket a *Histoire generale*-ba és a *Grande Encyclopedie*-be írt Magyarországról. Azok a könyvtáraink, melyeknek programmkörébe vág a hazánkat érdeklő külföldi irodalom konzerválása, e füzet révén megtudhatják, hogy mi hiányzik náluk a Sayous magyar tárgyú munkáiból. S ezt megtudva, most még könnyen pótolhatják a hiányokat. Különösen e miatt szoltunk itt Pingaud füzetéről. (e.)

Könyvkötészeti pályázat. Mint igen örvendetes jelenségről kell megemlékeznünk arról a pályázatról, melyet *Wodianer Arthur* a Lampel-féle könyvkiadó vállalat egyik főnöke egy modern stílus e mellett határozottan magyaros jellegű könyvtábla tervrajzára hirdetett. *Radó Antal* Magyar Költők Albuma című könyvéhez készítenő bekötési tábla volt a feladat, s mint az eredmény mutatja, a pályázat kihirdetője igen jó szolgálatot tett a hazai iparművészet ügyének, mikor ezen a téren is versenyre hívta az iparművészeti díszítő festészet művelőit. A »*Magyar Iparművészet*« szeptemberi füzete be is mutatja reprodukciókban a kitüntetett és megdicsért tervezeteket. Az első kétszáz koronás díjat a pályabíróság egyhangulag a Magyar Iparművészet jelígyével pályázó műnek ítélte oda, mely »úgy a magyaros motívumokból megkomponált díszítményének szerencsés csoportosítása, mint a könyvtábla szövegének újszerű izléses elrendezésével a többi munkák fölött áll.« Szerzője *Helbing Ferencz*, a ki e munkájával először lép a nyilvánosság elé. Kivüle igen becses munkákkal tűntek ki *Horti Pál*, *Mirkovszkyné Greguss Gizella*, *Mészáros László* és *Petridesz János*. A modern iparművészeti forrongás nyomait mutatja mindenik munka. Azonban a magyar díszítő stíl ujabban annyiszor hangoztatott problémája is többé-kevésbé sikerült megoldást nyer egyik-másikon. (—ó.)

A hazai hirlapok jegyzéke, a Magyar Könyvszemle újabb évfolyamainak rendes melléklete, azon változások következtében, melyeket a köteles példányokról szóló törvény intézkedései a lapok beküldésének idejében és ennek folytán feldolgozásuk folyamataiban is előidézték, a jelen évfolyamba nem volt felvehető s 1899-től kezdve a folyóirat első füzete mellékleteként, az előző év összes változásait feltüntető jegyzék alakjában fog megjelenni.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

Rövidítések: áll. = állami; bib. = hibornok; cs. = család; cz. = czimer; czl. = czimerlevél; egy. = egyetem, egyetemi; gy. = gyűjtemény; kir. = király, királyi; kan. = kanonok; kny., ny. = könyvnyomda, könyvnyomtató; ktár. = könyvtár; ltár. = levéltár; min. = minisztérium; ösny. = ösnyomtatvány; p.k. = püspök; szerk. = szerkesztőség; v. = város, városi; vm. = vármegye

- Aacheni káptalan 1370-iki levele 10, 95.
 Abafi Lajos 124, 161, 234.
 Abauj-Bárcza 182.
 Aboi egyetem 303.
 »Ábrázolt Folyóirat« (1848. évf.) 185.
 Acsay Ferencz 148.
 Ádám Gerzson 248.
 Aeneas Sylvius 138, 158. — De ritu etc. Theutoniae (Lipce, 1496.) 6.
 »Agenda secundum chorum Olomucensum« (Brünn, 1486.) 302.
 Aggházy Károly zeneszerző 14.
 Ágoston (Szent-), hyppói püspök 126.
 Ágoston József ktára 58.
 »Agramer Zeitung« 346.
 Ahmed pasa 110.
 Ajándékozások a m. n. múzeum ktárának 3, 4, 5, 7, 8, 91—95, 182—186, 291—292, 294—296, 395—399.
 Ajtai Boldizsár 278.
 Ajtay K. Albert 400.
 Akadémia, M. Tud. 2, 5, 17, 83, 167, 172—176, 183, 185, 188, 205, 252, 295, 303, 335, 336, 348, 350, 352, 399, 403, 419. — Kazinczy-kiadása 92. — könyvtára 59, 99, 192—198, 354, 408.
 Akadémiai Értesítő 199, 316, 419.
 Alba Julia L. Gyulafejevárvár 224.
 Áldásy Antal 4, 10, 15, 313.
 Alessandria 26.
 Alexandrinus-kódex a British Museum-ban 118.
 Ali ibn Muhammed 110.
 »Alkotmány« cz. hirlap 13, 17.
 Államnyomda, M. kir. — 189.
 Állatvédő-egyesület, Orsz. magy. — 395.
 Allen George londoni könyvkiadó 203, 367.
 Almási Benjamin 280. — József 279.
 Alsófehérvármegye alisp. hiv. 4, 399. — közönsége 188.
 Alsókubini Csaplovics ktár 314.
 Alsó-Lendva nagyközség előljárósága 182.
 Alsó-Miszt 60.
 Alstedius János Henrik 373, 374.
 »Általános Tudósító« cz. könyvomatós lap 14.
 Altenburger Gyula 291.
 Alvinczy Péter 275.
 Amateurök 98.
 »Amerikai Népszava« czimú hirlap (1895—97. évf.) 185.
 Anabaptisták 16. — krónikája a M. Nemz. Múzeum ktárában 294.
 Ancona 41.
 András, (Szent-) — kápolna Győrben 319.

- Andrássy József báró 151. — Tivadar gróf 82, 108.
 André Chénier (Giordano operája) 14.
 Anglia 96, 161, 322, 327, 328. — kormánya 188. — i bibliofilek 412. — i ktárnokok egyesülete 217. — i szabad nyilvános ktárak 203.
 Angyal Dávid 188.
 Anonymus I. Béla király névtelen jegyzője.
 Antolik Károly 253.
 Antwerpen 410. — i ltár 410.
 Apafi Mihály (I.) 260. (II.) 279. — Miklós 349.
 Apponyi Sándor gróf 82, 108.
 Apor gróf 154.
 Aprónyomtatványok 345.
 Arad 189, 353, 396. — i állami főreálisk. ktára 136. — i kir. főgimn. ktára 136. — i Kölcsey-egyesület ktára 314. — i Orczy-Vásárhelyi ktár 314. — i polgármesteri hivatal 188.
 Arany János 172. — Károly 150.
 Archivalische Zeitschrift 103, 306.
 Archivio Storico Italiano 16.
 Arezzo 27, 41.
 Aristoteles 292.
 Arnauld 126.
 Árpádkori oklevelek magyar szavai 47. — vallásirodalmunk 48.
 Arquatus Antonius Prognosticon de eversione Europae cz. XV. sz. kézirat a m. n. múzeum ktarában 8.
 Arsenal ktár Párisban 219.
 Articulusok bibliografiai feldolgozása 346.
 Asboth Öszkár 4, 91.
 Asiatic society of Bengal 189.
 Astor ktár New-Yorkban 4, 5, 18.
 Aszodi ág. ev. algimn. ktára 137.
 Athenaeum r. t. 4, 7, 91, 182, 395. — mil-leniumi magyar története 14.
 Attavantes 413.
 Attyai konstitutiók 420.
 Augsburgi nyomtatott könyvek (1468—1530.) 344.
 Augustinovich-ktár a kolozsvári unit. főgimn.-ban 154.
 »Augustinus,« Jansenius Cornel 1640-ben megjelent munkája 126.
 Austerlitz Zsigmond 4, 291.
 Ausztria 236, 323, 327, 347.
 Autogrammok gyűjteménye a florenczi nemz. ktárban 34.
 Avignoni pápák ktára 100.
 Azari Zsigmond tokaji pap 60.
B
 Babics Béla 8.
 Bach Nándor 249.
 Bacs István 159.
 Bacsányi János 262.
 Bács-Bodrogmegyei könyvtárak 314. — tört. társulat ktára Zomborban 314.
 Bácsfalusi János 278.
 Bácskai kincstári levéltár 315.
 Bacsoni János (P.) 281. — Márton 281. — Máté 280. — Mihály 281.
 Baden 322, 327, 328.
 Badics Ferencz 140.
 Bagosi István 280.
 Baitner Hugó 206, 355, 356.
 Baűus löveni tanár 126.
 Bajai cziszterci rendi főgimn. ktára 137. — i Deák János-féle magánktár 315.
 Bajay Amand 160.
 Bajorország 322, 327, 328.
 Bajtay-ktár a budapesti kegyesrendi főgimn. ktarában 141.
 Baka Péter, Szathmári — 320.
 Bakonyvári Ildefonz 250.
 Balami 110.
 Balás Árpád 270.
 Balassa bárói cs. ltára é M. N. Múzeumban 12, 95, 186, 296, 399. — Bálint 15; »Istenes Énekei« 183, 341, 342. — Ferencz 155. — József 421.
 Balássy József 246.
 Balázsfalvi gör. kath. főgimn. ktára 137.
 Balbus Joannes 198.
 Balch Thomas Willing (Philadelphia) 4.
 Balics Lajos 4, 91.
 Ballagi Mór 235, 237.
 Balog Imre 248. — Zsigmond 278, 279.
 Balogh István Ludas Matyija 421.

- Baloghy Dezső 4.
 Bándi Vazul 144.
 Bánffy Dániel báróné 399. — Dénes gróf 154. — Dezső báró 68.
 Bányai Mátyás 280. — Mihály 280.
 Bárczay Oszkár 10, 94, 185.
 Bárky-Berhét Olga 295.
 Barna Henrik 291. — Mihály 150.
 Baronius, Annales Ecclesiastici 6.
 Bártfa 275.
 Bartha József 7, 17, 109, 128, 203, 313. — László 189. — Miklós 10.
 Basel 6. —i egyet. ktár 313, 328.
 Basire Izsák 96.
 Bászfel-féle ktár 187.
 Bártai György 279.
 Báthori István nádor 109, 110. — Zsigmond 97. — Zsófia 60.
 Báthory Nándor 143.
 Batizfalvy István 142.
 Batthány ktár Gyulafehérváron 314, 372.
 Bayer József 399, 421.
 Bazini kolostori ktár 252.
 Báznaai cs., czimeres levele (1434.) 14.
 Bécs 1, 4, 95, 164, 186, 231, 236, 270, 271, 295, 340, 343, 346, 347, 372, 396, 398, 399, 421. —i akadémia (cs. tud.) 4, 91, 188, 190. —i egyetem 218. —i egyet. ktár 190. —i katonai előkészítő isk. 258. —i közp. stat. hiv. 4, 291. —i könyvnyomt. tört. 344, 352. —i könyvtárak ügye 318. — m. kir. testőrség ktára 314. — m. kir. ujság kiadó hiv. 272. Theresianum Garellikára 343. — udv. ktár 190, 272, 313. — udv. levéltár 190.
 Becsky cs. ltára, a M. Nemz. Múzeum-ban 185.
 Békeegyesület, Magyarországi — 5, 188.
 Békefi Remig 182.
 Békési ev. ref. VI. oszt. gimn. ktára 137.
 Békés-csabai ág. ev. algimn. ktára 137.
 Békési Emil 48.
 Béla (III.) m. kir. 95. — névtelen jegyzője 15; krónikájának kézírata 47.
 Beldi, Uzoni — cs.-ra von. oklevelek 398.
 Belényesi gör. kath. főgimn. ktára 137.
 Belényesi Török Mihály czimerlevele (1553.) 295.
 Belényes László 278.
 Belgium 322, 327, 328. — kormánya 188. —i bibliofilek 412. —i könyvkereskedői kör 215. —i könyvnyomtatás eredete 409—411.
 Bellaagh Aladár 421.
 Bellarmin bibornok 125.
 Bellegi Károly 157.
 Belluno 28.
 Belügyminiszterium, M. kir. — 82, 189.
 Bely Fidéi 155.
 Bencsik István 189. — János 160.
 Benka Gyula 257.
 Benkő, Transsylvania 348.
 Beöthy Zsolt 82. — képes irodalomtörténete 124, 317, 338, 350.
 Bercsényi plakátjai 346.
 Berecz Ede 4. — Sándor 261.
 Beregszászi állami alreálisk. ktára 138.
 Beregszászi N. Pál ktára a sárospataki ev. ref. főgimn.-ban 254.
 Berényi gr. cs. ltára a M. N. Múzeum-ban 12.
 Bergamo 26.
 Bergier 125.
 Bergmann Ágost 146.
 Bergmans Pál a genti egy. ktár igazg. 409, 410, 411.
 Berkeszi István 263.
 Berlin 121, 164, 189, 241. —i kir. ktár 161, 328. —i kir. metszetgyűjtemény 325, 328.
 Bernát (Szent-) műveinek 1520-iki leydeni kiadása 144.
 Berni svájci országos ktár 328.
 Bernoulli K. kr. a bázeli egy. ktár igazgatója 327, 328, 333. — János, a berni orsz. ktár igazgatója 327, 328, 333.
 Bertalan pap L. Dobos Bertalan.
 Berzeviczy Albert 82, 108. — András 275. — Egyed 4, 7, 91, 92, 182. — Gergely 92.

- Berzsényi Dániel kéziratai a csurgói ev. ref. főgimn. ktárában 144.
- Besançon 422.
- Bessenyei György. A természet világa 421.
— szoborbizottság 4.
- Besztercze 179, 396. —i ág. ev. főgimn. ktára 138.
- Beszterczebányai ág. ev. algimn. ktára 139. —i egyházm. hatóság 182. —i kir. kath. főgimn. ktára 138.
- Bethlen gr. cs. ltára a M. N. Múzeumban 399. — Gábor 97, 275; haláláról irt vers 372—384. né 274—275. — István 372. — János 260. — Péter 372.
- Bethlen-kollegium Nagy-Enyeden 96, 97, 246.
- Bettina Ármin 161.
- Beza Theodor 317.
- Bibics-alap az aradi kir. főgimn. ktárában 136.
- Bibliofilek I. Könyvkedvelők.
- Bibliografia. Magyar —i irodalom 319.
Kertbeny Károly —i törekvései 161—176, 234—246. —i konferenciák L. Brüsszel, London. —i rendszerek 364, 365. —i repertoriumok 363—365. —i szakiskolák 212—225, 357—371. —i szakismeretek 212, 357—371. —i szaktanfolyam a m. nemz. múzeum ktárában 214, 252—256. — tanszék az egyetemen 369—371. V. ö. Könyvészet.
- »Bibliografiai Értesítő« (1840—42.) 170
- Bibliographia, »Magyar — és Szókönyv iránti Planum« 336.
- Bibliologia 358, 365.
- Bibliophil Jakob (Paul Lacroix) 412.
- Bibliothékografia 366, 367.
- Bibliothékonomia 358, 365, 366, 367.
- »Bibliothèque de l'École des Chartes« 321, 329.
- Bidenharter Tóbiás pozsonyi metsző 343.
- Bielefeld 412.
- Bihari N. András 280. — István 278.
- Biharmegyei tört. és rég. társulat gyűjteménye 314.
- Bissextilis Avenarius János 57.
- Bisterfeld János Henrik 373, 374.
- Blagay-Ursini gróf cs. ltára 1, 11.
- Blaho V. ferenczrendi atya 420.
- »Blick,« A — kézirata Széchenyi István bejegyzéseivel 419.
- Bocskay István 295.
- Bod Péter 58, 59., — »Erdélyi Feniks« 58.
- Bodgány Mihály 93.
- Bodleian library Oxfordban 96, 97, 328, 330.
- Bodó Alajos 143.
- Bodoki István 280.
- Boér Matók, Zeőchyeőri — nemeslevele 185.
- Boethius 138.
- Bogisch Mihály 232.
- Bognár Aladár 7.
- Bohus Zsigmond 136.
- Bokor János 421.
- Boldva 50, 227, 228, 231, 233. —i Szent János-monostor 49.
- Bolgár kormány 188.
- Bollettino delle opere moderne straniere acquistate dalle biblioteche governative del Regno d' Italia 22, 40. — delle pubblicazioni Italiane ricevute per diritto di stampa 22.
- Bologna 26, 41, —i egyet. ktár 26, 41.
- »Bolond Istók« cz. éleczlap 9.
- Boly zemplénmegyei helység 109.
- Bolyai Farkas 159.
- Bom bibliografiai író 350.
- Bonfinius, Symposion trimeron (Basel, 1572.) 6.
- Bonyhádi ág. ev. algimn. ktára 139.
- Boole Free Library 203.
- Borányi Mór 155.
- Borbély-Bárány-hagyaték a bonyhádi ág. ev. algimn. ktárában 139.
- Borbély Márton 60.
- Bornemissza Péter 232., Fejtegetés 421.
- Boros Gábor 248. — Gáspár 279. — Imre 150 — Vida 137.
- Borostyán Sándor 261.
- Borovszky Samu 316.
- Borsod vármegye 129.

- »Borsszem Jankó« cz. élelczap 9.
 Bossuet érsek 101.
 Bozóky Endre 253.
 Böhm Károly 142, 315. — Mihály 400.
 Bölcsészethallgatók segítő egyesülete
 Budapesten 4.
 Bölöni D. Illés 279.
 Bölöny József 399.
 Böszörményi Géza 185.
 Brádi görög-kel. algimn. ktára 139.
 Brandiz Móríczipcei könyvnyomtató 316.
 Brassai-ktár a kolozsvári unit. főgimn.-
 ban 154.
 Brassicanus János Sándor 347, 413.
 Brassó 57, 315. —i ág. ev. főgimn. és
 alrealisk. ktára 140. —i állami fő-
 reálisk. ktára 140. —i görög kel.
 román főgimn. és alrealisk. ktára 140.
 —i keresk. és iparkamara 188. —i
 nyomtatványok 342. —i róm. kath.
 főgimn. ktára 140.
 Brescia 26, 41.
 Bretholz Berthold 301.
 Brewer Sámuel löcsei könyvnyomtató
 59, 276. — Aesopus-kiadása 343.
 Brezníyk János 255.
 Briquet C. M. 395.
 British Museum 15, 61, 62, 118, 121,
 161, 203, 319, 322, 327, 409.
 Brito János brüggei könyvnyomtató 409,
 410, 411.
 Brooklyn 224.
 Broown bibliografiai író 350.
 Bruckenthal-múzeum ktára Nagy-Szeben-
 ben 314.
 Brunet 220, 336.
 Brügge 409, 410, 411.
 Brünn, Az első —i nyomtatvány 302. —
 benzések ktára 4, 91. —i iparmúzeum
 291; könyvkiállítása 301—303. —
 Museum Francisceum 4.
 Brüsszel 164, 239, 358. —i bibliografiai
 intézet 16, 182, 214, 415, 420. —i
 bibliogr. konferencia 2, 16, 214, 224.
 —i kir. ktár 215, 216, 328. —i nyom-
 dászati szakiskola 224.
 Bubics Zsigmond 108.
 Buda 128, 251, 252, 295, 398, 413. —i
 egyetem 134; könyvnyomdája 134;
 ktára 133. —i káptalan 297; statutu-
 mai (1515.) 420, 421. —i könyvtár-
 egyesület 300, 301. —i ktarak 300,
 301. —i nyomda (Hess András-féle)
 297, 298. —i török kézirat 110.
 Budai András 281. — Esaias 145.
 Budapest 241, 243, 246, 297, 299, 327,
 353, 395. —i egyetem 16; bölcs. kara
 3, 4. —i egyetemi ktár 4, 82, 99,
 172, 292, 313, 316, 345, 355; 1897-ben
 186—191; forgalma 190, 191. gya-
 rapodása 188—190. személyzete 188.
 —i ferenczrendiek ktára 225. —i fő-
 kapitányság 189. —i főv. stat. hivatal
 219. —i kegyesrendi főgimn. igazg. 4.
 —i keresk. iparkamara 182, 188. —
 középiskolák ktarai 140—143. —i
 orsz. stat. hiv. ktára. 291, 399. —i
 orvos-egylet ig. 201. — M. N. Múzeum.
 L. Múzeum. — műkincsei 98. —i
 szobrászok szakegylete 4, 91. —
 székesfőváros ktára 294. — székes-
 fővárosi levéltár 51—56. — székes-
 fővárosi képzőművészeti bizottság 4,
 189.
 Buday József 264.
 Budenz József 237.
 Bugarin-Horváth cs. ltára a M. Nemz.
 Múzeumban 295, 296, 399. — Géza
 295.
 Bukaresti román akadémia 137.
 Bukovszky János 137.
 »Bulletin de l'Institut de Bigliographie«
 415.
 Bunyitay Vincze 4.
 Burány Gergely 153.
 Burger, lipcei ktárnok 111.
 Burgoyne F. J. brixtoni könyvtárnok 203.
 Burgundi herczeg és herczegné 411.
 Butler E. D. 303.
 Buzás Nep. János 154.
 Buzay Mihály czimerlevele (1606.) 295.
 Buzinkai Mihály 159.

- Cagliari** 26. —i egyetemi ktár 26.
Calepinus 199.
Cambridge 217. —i egyet. ktár 322, 328.
Camerino 27. —i egyet. ktár 27.
Campbell 410, 411.
Carran d'Ache, párisi festő 302.
Casali Hubertinus 6.
Casanatensis, Bibliotheca —Rómában 298.
Catania 28, 41. —i egyet. ktár 28.
»Centralblatt für Bibliothekswesen« 103, 306, 318, 320, 321, 367, 415.
Cercle belge de la Librairie 215.
Charlottenburgi városi népkönyvtár 318.
Chasles Ph. 238.
Chatelain Émile 327, 333.
Cházár András 254.
Cheltenham 208. —i Bibliotheca Philippica 208.
Chernel István 189.
Cherven Flóris 141.
Chiakor György, *Epistola de morbo et obitu Stephani regis* 341.
Chicago 189, 224. — **John Crerar Library** 4, 91.
Chilovi Desiderio, a flórenczi nemz. ktár igazgatója 21, 42.
Chrisographia 361.
Cicero-kódex a vaticani ktárban 331. — *Quaestiones Tusculanae* (Bologna, 1496) 6.
Claudin bibliografiai író 350.
Claudiopolis L. Kolozsvár.
Clementis V. *Constitutiones*. Mainz, Péter Schöffler von Gernsheim 1491 cz. m. nemz. múzeumi ősnyt. a brünni könyvkiállításon 303.
»Codex epistolaris saeculi XV.« A krakói akadémia kiadványa. 297.
Coe Charles C. 395.
Colaldus Antonius, római könyvnyomtató 62.
Colbert francia miniszter 125. — **Charles Joachim**, montpellier-i püspök 125.
Columbia College 224.
Como 26.
Copinger, bibliografiai író 350.
Coster 362.
»Corvina« cz. lap 243, 318.
Crane Walter, angol festő 302.
Cremona 26.
Crerar John Library l. Chicago.
Családi ltárak a m. n. múzeumban 1, 9, 11, 94, 95, 185, 186, 296, 399. L. Múzeum és Levéltárak.
Csaplár Benedek 317, 318.
Csaplovics János naplója 184.
Csaplovics-ktár Alsókubinban 314.
Császár Elemér 189.
Csávási Sámuel 280.
Csécsi Ferencz 251. — alap a pozsonyi kir. kath. főgimn.-ban 252.
Csengeri Antal 161, 317. — **István** 278, 279. — **József** ktára a sárospataki ev. ref. főgimn.-ban 254. — **Pál** 280. — **Péter** 279.
Cseögrghő Lóránt 155.
Cséplő Péter 249.
Csepregi T. György 280. — **Mihály** 279, 280.
Cserepéldányok kezelése a M. N. Múzeum ktárában 393.
Cserhalmy József 144.
Csernatoni József 281.
Csik-Somlyói róm. kath. főgimn. ktára 143.
Csiky Miklós 149.
Csoda-szarvas, Rege a —ról 15.
Csokonai V. **Mihály** kéziratai a csurgói ev. ref. főgimn. ktárában 144.
Csongrád vármegye alispáni hivat. 188, 399.
Csorba Ede 144. — **Ferencz** 301. — **Mihály** 137.
Csornay Gábor 10.
Csudai Jenő 4, 189.
Csulay György 159.
Csurgói ev. ref. főgimn. ktára 144.
Csuzi J. Jakab 61.
Csűrös István 206, 353.
Cuneo 26.
Czaich Gilbert 298.
Czartoriski hercegi ktár Krakóban 298.

- Czédulakatalógus-rendszerek 31.
 Czernowitz 189. — i cs. kir. egyet. ktár 190.
 Czerny Antal 399.
 Czetz cs. nemessége 186.
 Cziklay Lajos 182.
 Czímeres levelek a m. n. múzeum ltárában 11. Bárky István czl. 295. Belényesi Török Mihály czl. 295. Dubrawszky János czl. 295. Frankowczy Paulik Bertalan czl. 398. Gáspárdy Lukács czl. 398. Hadadi Szász Mihály czl. 295. Hiller János czl. 295. Johannides Miklós czl. 295. Kozma Lőrincz czl. 295. Magdics Péter czl. 399. Patkós másképp Hueber János czl. 95. Rác Pál czlevelednek töredéke 398. Tóth Gergely és Mihály czl. 186. Vicenzi Miklós czl. 398. Zárai Lázár czl. 295. Zeöchyöri Boér Matók másképp Miklós czl. 185. L. Múzeum.
 Czobor Béla 4.
 Cyrillus contra Haereticos (Korvin-kódex a M. N. Múzeum könyvtárában, 8.
 Czombor Márton, Szepesi L. — Szepesi. Czuczor Gergely 237, 262.
- D**ácia 97.
 Daday Jenő 291.
 Dálnoki István 281.
 Dánia 322, 328. — kormány 188.
 Daniel-alap a debreczeni ev. ref. főgimn. ktárában 145.
 Dániel pap 49.
 Danielik János 161, 170.
 Danilovics János 151.
 Darnay Kálmán 1, 3, 6, 9, 94, 291.
 Daróczy András (K.) 280. — István 280. János 260.
 Darvai Ármin 4.
 Dávid Ferencz 61.
 Deák Ferencz 236, 398. — János-féle magán ktár Baján 315.
 Deáki egyház 48, 49. — misekönyve 1. Halotti Beszéd kódexe.
 Deáki József 280.
- Debreczen 183, 254, 269, 292, 373. — i államí főreálisk. ktára 145. — i ev. ref. főgimn. ktára 144, 314. — i főiskola 374. — i jogakad. igazg. 182. — kegyestanítórendi algimn. ktára 144. — i kódex 145. — polgármesteri hiv. 188.
 Debreczeni Ember Pál 374.
 Debreczeny-ház Miskolczon 159.
 Deczimalis bibliografiai rendszer 224; kézikönyve 420.
 Dedek Crescens Lajos 188, 313.
 Deési György 279, 281.
 Delisle Leopold, a párisi nemz. ktár igazgatója 220, 323, 328.
 Délmagyarországi tört. és rég. múzeum Temesvárott 182.
 Demeczky Mihály 141.
 Demény Antal 153.
 Demkó Kálmán 157.
 Demografiai kongresszus titkári hivatala 4.
 Dénis Mihály 336., Merkwürdigkeiten« (1780) 344., »Wiens Buchdruckerschicht« 344, 352.
 Dergáts Sándor 160.
 Déryné naplói 7.
 Des Roches belga tudós 410.
 Dési János 279. — Márton 61.
 Dessewffy cs. margonyai cs. ágának ltára a M. N. Múzeumban 1, 9, 11, 94, 95, 103, 186, 207. — Pál 94, 108.
 Deutsche Litteraturzeitung 105, 307, 412, 416.
 Dévai állami főreáliskola ktára 145.
 Dewey Mélvil 224.
 Dézsi Lajos 97, 189, 277, 299, 372. — Mihály 4.
 Dezső apát 49.
 Dickson bibliografiai író 350.
 Dietrich Gyula 14.
 Dio Cassius-kódex a vatikáni ktárban 323, 331.
 Diószegi Bónis Mátyás 111, 320.
 Diószeghi Gábor 280.
 Dittrichstein Dávid 189.
 »Divatcsarnok« című hirlap (1853/4) 8.

- Divén 227.
 Dívíni Pál 279, 280.
 Dobai Székely Sámuel 316.
 Dobó István 254.
 Dobos cs. ltára a M. Nemz. Múzeumban 11. — Bertalan pap (Halábori,) a Döbrentei-kódex írója 207. 208. — Ger-gely 208.
 Dobrowsky Ágost 58.
 Dóczi Imre 145.
 Dodoki D. István 280.
 Dománovszky Endre 257.
 Donáth Gyula 395.
 Dósa Elek 159.
 Dózsa György lázadásáról szóló tudósít-ás 421.
 Döbrentei-kódex 207; írója, l. Dobos Bertalan. — Gábor 198, 225, 262.
 Dömötör László 291.
 Dömsödi János 279.
 Dreller Isák 294.
 Drežda 110, 189. —i állami ltár 190, 324, 328. —i katonai khemiai laboratorium 324.
 Dubrawszky János címérlevele 295.
 Dudás Endre-féle magán ktár Zentán 315. — Gyula 314.
 Dugonics András, Az arany pereczek 421.
 Dunamelléki ev. ref. püspök 353.
 Dunántúli ág. ev. hitv. egyházkerület 4, 91.
 Dus Jakab 227, 228, 229, 231, 233.
 Duvaux, francia antiquár 98.
 Dziatzko Károly 111, 216, 371, 412.
 Éble Gábor 4, 292.
 École de Chartes Párisban 218, 219. — Gutenberg Párisban 222, 223. — municipale Estienne Párisban 222. — professionnelle de Tipographie Brüsszel-ben 224.
 Edelman Ottó 246.
 Edmond bibliografiai író 350.
 Egerváry Ignác 259.
 Eggenberger könyvkiadóczég 163, 171.
 Egressy Sámuel alapítványa a nagykőrösi ev. ref. főgimn.-ban 248.
 Egri állami reálisk. ktára 146. — czisz-tercezi rendi főgimn. ktára 146. —i egyházm. hatóság 182, —i érseki iroda 4. — jogliczeum 4, 182, 396.
 »Egyetemes Philologiai Közlöny« 17, 102, 303, 317, 413.
 »Egyetértés« című hírlap 16.
 Egyházi költészetünk, A XVI—XVII. szá-zadbeli — bibliográfiája 15.
 Ehrenfeld-kódex 130.
 Ehrle Ferencz, a vatikáni könyvtár pre-fectusa 113—123, 321—333.
 Eichler Ferdinánd gráci ktárnok 111, 212.
 Einsiedelni apátsági ktár 313.
 Emilia, olasz tartomány 23, 26.
 Emke L. Erd. Magyar Közművelődési Egyesület.
 Emődy István ktára a sárospataki ev. ref. főgimn.-ban 254.
 Endre (II.) m. kir. 48, 95; arany bullá-jának címere 13. — herczeg 95.
 Énekek, Halotti temetésekorra való — (Deb-reczen, 1763.) 396. — (Brassó, 1733.) 396.
 Énekes könyvek, Katholikus és protes-táns 225—233. — Népies festésű tót — 301, 302.
 Eötvös József báró 161. — kollegium ktára 3. — Lajos 250, 299.
 Eperjes 183, 276. —i ág. ev. főgimn. ktára 147. —i ág. ev. kollegium 292. —i kir. kath. főgimn. ktára 146. —i Széchenyi-kör 4, 292.
 Epicedia Dicta Incomparabili Heroi Gabrieli Principi cz. gyulafejevári nyomtatvány (1630.) 373.
 »Építészeti Szemle« szerk. 396.
 Erdély Sándor 77.
 Erdély térképe 315. (Honter-féle.) —i Feniks (L. Bod Péter.) —i Kárpát-egylet 315. —i magyar közműv. egye-sület 189; titk. hivatala 4. —i Mú-zeum (havi folyóirat) 102, 292, 304, 396, 413. —i országgy. czikkek 177—181. —i Múzeum-Egylet ktára 177, 314, 399, 400.

- Erdélyi Béla 4, 189, 399. — János 254.
 — Pál 1, 2, 4, 15, 113, 203, 206, 225, 292, 354, 367.
 »Erdészeti Lapok« 292.
 Erdődi Mihály 280.
 Erdősi János, Uj testamentum (1541.) 145.
 Érdy-kódex 17.
 Ereklémúzeum, Aradi — 314. Kolozsvári — 314.
 Erhardt Emil 172.
 Erlangeni egyet. ktár 161.
 Ernyey József 10, 94.
 Érsekújvári közs. róm. kath. algimn. ktára 147.
 Erzsébet magyar királyné 209, 210. — halála alkalmából tartott n. múz. rendk. ig. ülés jegyzőkönyve 209. — A n. múz. tisztv. karának részvétirata — halála alkalmából 210.
 Erzsébetvárosi állami algimn. ktára 147.
 Escher, a zürichi városi ktár ktárnoka 323, 327, 333.
 »Esprit des Journaux« cz. ujság(1779.) 410.
 Esztergomi Imre ferenczrendi szerzetes 420, 421.
 Esterházy Albert gróf ex-librise a brünni könyvkiállításon 302. — Károly gróf 420.
 »Esti Ujság« szerkesztősége 4.
 Eszéki István 60.
 Esztegár László 2, 4, 16, 91, 182, 184, 212, 313, 357.
 Esztergom 183, 274, 292, 340 —i egyházm. hatóság 182. —i kanonokok 13. —i káptalan 398. —i közs. alreálisk. ktára 147. —i misekönyvek 303, 319. —i szent-benedekrendi főimn. ktára 147. —i primási ltár 296.
 »Ethnographia« cz. folyóirat 15, 17, 317.
 Etthre cs. ltára 11, 94.
 Ex-libris 412. —ek a brünni könyvkiállításon 302. Esterházy Albert gróf —e a brünni könyvkiállításon 302.
 Ezredéves országos kiállítás 2, 8, 9. — igazgatósága 4, 182, 188. — történelmi főcsoportja 1, 7, 92, 98.
 Faber Udalricus 347.
 Fábián Gábor 237. — Placid 4.
 Fábry János 253.
 Fáh Ad. a sanct-galleni kápt. ktár ktárnoka 327, 328, 333.
 Faludy Ferencz 251.
 Falussy Gusztáv 4.
 Fankovich Sándor 160.
 Farkas-ktár a kolozsvári unit. főimn.-ban 154. — Róbert 152. — Traján 138.
 Farnese bibornok 62.
 Fatáblanyomatok 362, 411.
 Fáy András 254.
 Fazy James 240.
 Fehértemplomi állami főimn. ktára 147.
 Fejér István 182.
 Fejérpataky László 1, 4, 13, 48, 82, 91, 182, 206, 209, 292, 314, 321, 325, 327, 329, 331, 333, 353, 354, 355, 395.
 Fekete Jakab 280. — József-féle magán-gimnázium ktára Budapesten 142.
 Felix János 147.
 Felsmann József 143.
 Felső-Dió 184.
 Felső-lövői ág. ev. gimn. és reálisk. ktára 148.
 Felsőmagyarországi Múzeum L. Kassa.
 Felső-Vadász 129.
 Fényes Kálmán 189.
 Fényképgyűjtemény a m. nemz. múz. ktárában 7, 10, 296.
 Fényképezés, Régi kéziratok — e 321—333.
 Fenyvessy Ferencz 292.
 Ferdinánd (I.) m. kir. 295. (II.) m. kir. 95, 251, 398. (III.) m. kir. 11, 186.
 Ferencz (I.) franczia kir. 101. (I.) magy. kir. 95, 154, 295. (Szent-) 233.
 Ferencz József (I.) magy. kir. 62, 68, 83. — tud. egyetem Kolozsvárt l. Kolozsvár.
 Ferenczi Zoltán 59, 177, 182, 399.
 Ferenczrendiek budapesti ktára 225. — gyöngyösi ktára 225. — A magyar — XVI. sz. története 13, 225. — lajbachi tart. főnöksége 183.; pozsonyi tart. főnöks. 4, 91.; szolnoki tart. főnöks. 4, 91.

- Ferenczy József 4, 91, 270. — Károlyné (özv.) 397.
 Fermendžin, Euzebius atya 13.
 Festetich György gróf 272. — Lajos 151.
 Festus János, kassai könyvnyomtató 275.
 Fiala Jakab 259.
 »Figyelő« cz. folyóirat 48, 124.
 Filstich Kata tiszteletére írt lakadalmi vers 372.
 Fináczy Ernő 135.
 Finkey József 255.
 Firenze L. Flórencz.
 Firtinger Károly 299.
 Fischer Georg 138. — Lajos 412.
 Fiumei áll. főgimn. ktára 148. —i ten-
 gerészeti akadémia 395.
 Flandria 126.
 Flateau Emil 239.
 Flatt Károly 183.
 Flórencz 20, 27, 223. —i Ambrosiana
 117. —i nemzeti könyvtár 21, 22, 26,
 27, 29, 30, 34, 36, 44, 45, 182, 189,
 —i nemz. múzeum 20.
 Fogaraszöldje 186.
 Fogarasi Gábor 279.
 »Foia« brassói újság (1858.) 8.
 Folyóirat, Az első magyar gazdasági —
 — 270. — ok a könyvtárban 14, 33,
 —ok szemléje 102, 303, 413.
 Fontainebleau 101.
 Forgó-gyűjtemény a M. Nemz. Múzeum
 ktárában 93.
 Formica Máté, bécsi könyvnyomtató 340.
 Forster Gyula 82, 108, 294, 295, 296.
 Forteguerri ktár Pistójában 27.
 Fortunatus históriája (Lécse, 1689.) 58.
 Főfelügyelet, Hazai múzeumok és könyv-
 táruk — ének szabályozásra von.
 minist. rendelet 84.
 Főfelügyelőség, A hazai múzeumok és
 ktárak — e 82—91. 205.
 Főkapitányság, Budapest — 4, 91.
 Földi János 272.
 Földművelésügyi miniszterium, Magyar —
 4, 91, 183, 399.
 Földrajzi intézet, Csász. és kir. katonai
 — 189. — Magyar — Társaság 403.
 Földtani intézet, M. kir. — 5, 403, 183.
 Földvály testvérek adománya a csurgói
 ev. ref. főgimn.-nak 144.
 Főrendiház irodája 292.
 »Fővárosi Lapok« cz. hirlap 16.
 Fra Angelico 413.
 Fraknoi Vilmos 82, 83, 108, 205, 297,
 298, 299, 314, 352, 395. —féle intézet
 Rómában 18.
 Franciaország 126, 161, 218, 322, 327,
 328. —i bibliofilek 412, 413. —i
 közokt. miniszterium 367. —i közsé-
 gi könyvtárak 219.
 Franekera 207.
 Frangepan Kristóf 61.
 Frank M. Highley 292.
 Frankfurt a. M. 61. —i Rothschild ktár
 5, 395.
 Frankfurter bécsi könyvtárnok 111, 318.
 Frankl Bernát 7.
 Franklin, francia történetíró 100, — tár-
 sulat r. t. 98, 395.
 Frankowczy Paulik Bertalan czímerlev.
 (1514.) 398.
 Franzenau Ágost 4.
 Franzens-Museum Brünnben 302.
 Freeman, Essays in Mediaeval History 204.
 Freisingeni töredékek 17.
 Fridrich Urban 228.
 Fronto-kódex a vatikáni ktárban 323, 331.
 Fröhlich Róbert 141.
 Fuchs Zsigmond 299.
 Fumagalli, olasz paleografus 223.
 Furman J. Ede 153.
 Fust 362.
 Függenschuh Ferencz 251.
 Fülek 227.
 Fűredi János 253.
 Füzéri György 280.
 Füzési Mihály 281.
Gaál Lajos 261. — Mózes 252.
 Galgóczy Károly 4, 91, 189.
 Gallus Alexander Doctrinaleja 410.

- Gams, Series Episcoporum 62.
 Gárdonyi Géza 7.
 Garelli-féle nyilv. ktár a bécsi Theresiánumban 343.
 Garnett Richard, londoni könyvtárnok 203, 204, 367.
 Gáspár, ferenczrendi barát 233.
 Gáspárdy Lukács czimer lev. (1659.) 398.
 »Gazdaságot Czélozó Ujság« 270.
 Gaze szövet, Régi kéziratok —tel való kezelése 322.
 Gebe Endre 206, 353.
 Gelatin, Régi kéziratok —nal való kezelése 120, 121, 322, 323, 324, 325.
 Gelcich József, raguzai tanár 10.
 Genf 164, 240, 395.
 Gent 409. —i egy. ktár 409.
 Gentili Vietro 395.
 Genua 26. —i egyetemi ktár 26, 30.
 Gere Ferencz 248.
 Geréb József 292. — László, 297, 298.
 Géresi Kálmán 145.
 Gerevich Emil 152.
 Gerlóczy Károly 82.
 Gersheim 303.
 Gerson Jean, Instruction et doctrine de tous chrétiens et chrétiennes 410, 411.
 Gervinus 161.
 Gerzon Adalbert 397.
 Ghesquiére bollandista 410.
 Gheyn P., Van den, — a brüsszeli kir. könyvtár őre 327, 328, 329, 333.
 Gilliodts-Van Severen, brüggei levéltárnok 409—412.
 Gioberti-tinktúra 117.
 Giordano, zeneszerző 14.
 Gladics Pál 395.
 Glasgow 125.
 Godra Mihály 263.
 Goethe 204. — gyűjtemény, A. M. Tud. Akadémia —e 195, 196.
 Gohl Jenő 8. — Ödön 4, 91.
 Goldzieher Ignác 194.
 Goll János 395.
 Gömör vármegye 129.
 Gönczi András 60.
 Gönczy Lajos 260.
 Görgey cs. ltára 11.
 Gőteburgi kir. tud. társulat 395.
 Göttinga 369. —i egyetem 216; bibliografiai tanszéke 371. — ktára 161, 190, 371.
 Grác 295. —i cs. kir. egyet. ktár 190, 313. —i történelmi egyet. 183.
 Graff Gáspár 372.
 »Grafikai Szemle« 102, 299, 304, 414.
 Grande Encyclopedie, Magyarországra von. cikkek a —ben 422.
 Gräsel Arnim, hallei ktárnok 100, 111, 318, 367, 368. — Bibliothekslehre-jének francia fordítása 367.
 Greguss Ágost 257.
 Greifswaldi egyet. ktár 161.
 Gresits Miksa 156.
 Grimm Jakab 161.
 Grócz Ernő 299.
 Grosseto 27.
 Gröningen 62, 111, 207.
 Gutenberg 112, 362, 411. — iskola Párisban 223.
 Gyalai András 278, 279, — György 279. — József 279. — Márton 279.
 Gyarmati János 279.
 Gyalog István 139.
 Gyalui Farkas 108, 399.
 Gyázmagyarok 15.
 Gyöngyös 228. —i ferenczrendiek gimn. ktára 148. —i ferenczrendiek ktára 225. —i glosszák 225; kódexe 420. — szótár 17, 198—203. —i tol-dalék 225.
 Gyöngyösi István, 145. — A család Cupidonak etc. 421. — János 276.
 Gyönki ev. ref. algimn. ktára 148.
 Győr 148, 292, 395. —i állami főreálisk. ktára 148. —i székesegyház 319. —i szent-benedekrendi főimn. ktára 148.
 Győr-Szent-Márton 189.
 Győrfi Endre 153.
 György Aladár 82, 98, 99.
 Gyulafehérvár 96, 159, 177—181, 295.

- i Batthyány ktár 314, 372. —i román. kath. főgimn. ktára 149.
 Gyulai-ktár a székelly udvarhelyi ev. ref. főgimn.-ban 260. — Ágost 317. — Lajos gróf 260. — Pál 169.
 Gyurcsák jezsuita 138.
- H**achette et C-ic, párisi kiadócég 218.
 Hadadi András 279. — István 278. — Mihály 279.
 Hadház 271.
 Haebler, drezdai ktárnok 111.
 Hain, Repertorium Bibliographicum 247. 336, 337, 338, 346.
 Hajdu-Böszörmény 396. — ev. ref. gimn. ktára 149.
 Hajdu-nánási ev. ref. gimn. ktára 149.
 Hajnal Mátyás 231.
 Halabari Dobos György I. Dobos.
 Hallei egyet. ktár 190.
 Halmi László 264.
 Halotti Beszéd kódexe (Pray-kódex) a M. Nemz. Múzeum könyvtárában 46—51, 232.
 Hamolyák Márton 139.
 Hampel József 82, 209, 292, 396. —né Pulszky Polixéna 294, 397.
 Hanfstaengl Ervin 238.
 Hansen, kölni városi ltárnok 111.
 Harasztosi Mihály 280.
 Harrassowitz, lipcei kiadó 213.
 Hassák Viktor 153.
 Hatvani István 145.
 Haudek Viktor 301.
 Hauser Ottó 183, 292.
 Havas Rezső 292.
 Haverda Mátyás 257.
 Havrán Dániel 205.
 »Hazánk« cz. hirlap 14.
 Házassági jelentés (1676.) 348.
 Heckenast Gusztáv 161, 163.
 Hegedűs Béla 141.
 Heidelbergi egyetem 258. —i egyet. ktár 161, 190, 326, 328.
 Heinrich Gusztáv-féle Régi Magyar Könyvtár 421.
- Heintz Emil 397.
 Helbing Ferencz 422.
 Helle Károly 4.
 Hellebrant Árpád 11, 58, 59, 96, 198, 319, 372.
 Hellenbach báró család iratai 12. — Dénes báró 12.
 Heller Ágost 192, 354.
 Hellwig Wilhelm 258.
 Helsingforsi egyetem 303.
 Heltai Gáspár 183.
 Heltzdörffer Mihály 280.
 Heraldikai és genealogiai társaság, Magyar — 13, 14, 16, 292, 396.
 Herberger Béla 399.
 Herczegprimási iroda 4.
 Hering Sándor 399.
 Herman Antal 315. — Ottó 183.
 Herr Ödön 246.
 Herschnig Dániel 252.
 Hess András, budai könyvnyomtató 297, 298.
 Hettyey cs. aragoniai czimere 13.
 Hetvenessy Gábor, provinczialis 138.
 Hevenessy-féle kéziratok a komáromi Szent-Benedekrend algimn. ktárában 155.
 Hevesvármegye 399. — közönsége 188.
 Heya Mihály 292.
 Heyden Sebald 17, 57, 299; Puerilium colloquiorum Formulae krakói töredéke 57.
 Hiller János czimerlevele (1770.) 295.
 Heinpfnér Béla 136.
 Hinrichs lipcei kiadó 240.
 Hintz Emil 183.
 Hirlapirodalom, A hazai — 1897-ben 13. A hazai nemmagyar nyelvű — 1897-ben 14.
 Hirlaptár, M. nem. múzeumi — 8, 9, 94, 185, 283, 295, 398. —ak Budán 300.
 Histoire generale, Magyarországra vonatkozó cikkek a —ban 422.
 »Hitel« német fordítása 419.
 Hlatky József 155.

- Hlavatsek András 255.
 Hodinka Antal 4, 396.
 Hódmező-vásárhelyi ev. ref. főgimn. ktára 149, 150.
 Hoffer Endre 260.
 Holkot Róbert »Lectiones« (1473.) 138.
 Hollán Ernő 82.
 Hollandia 322, 327, 328. —i bibliofilség 412.
 Holló László 153.
 Hollók Imre 253.
 Holtrop bibliografiai író 350.
 Homeros 254.
 Homor István 260.
 Honter János, Rudimenta Cosmographica 343. — szobrának leleplezése 315.
 Hontvármegyei történelmi kiállítás 315.
 Honvédelmi minisztérium, Magyar — 399.
 Horányi Elek 163, 259. — Memoria Hungarorum 348.
 Horatius 339.
 Horn Emil (Páris) 4.
 Horovitz Lajos, antiquárius 4, 318.
 Horváth-féle magánktár Zentán 315. — Árpád ktára 1, 3, 9, 185. — Cyrill 259. — Géza 4, 82, 209. — Ignác 14, 58, 60, 177, 205, 209. — István 316. — József 159. — Kristóf 256. — Mihály belényesi r. kath. plébános 137. — Sándor 2, 250. — Ödön 4. — Zoltán 249. L. Palóczi.
 Horvát-Szlavonország nyomdatermékeinek köt. példányai 408.
 Horti Pál 422.
 Hosszú (Hossu) József 137. — Róza 398.
 Hosszúfalusi P. János 278.
 Houdard Adolf 189.
 Hörk József 183.
 Hubert Emil 129, 203, 292, 327, 419.
 Hücke J. 189.
 Hueber L. Patkós.
 Huet, avranchesi püspök 125.
 Hugo Károly 1.
 Humboldt Sándor 161.
 Hunfalvy Pál 161, 237.
 Hunyadi B. András 279. — Márton 278, 279.
 Huszár Gál 250.
 Hügyei Farkas cs.-ra von. iratok a M. Nemz. Múzeum ltárában 12.
 Hymnusok Adventre stb. (Kolozsvár, 1690.) 396. — Isteni ditséretetek (Debreczen, 1723.) 396.
 Igazságügyminisztérium, Magyar — 292.
 Igló 59. —i ág. ev. főgimn. ktára 150. — magyar olvasó-társaság 150.
 Illésy János 273.
 Illyefalvi Mihály 281.
 Imre m. kir. 95. — Sándor 145.
 Indiai kormány 188.
 Ingolstadt 61. —i ktár 316.
 Innsbrucki cs. kir. egyet. ktár 190. —i ltári kongresszus 111.
 Institut für oesterreichische Geschichtsforschungen 218. — international de Bibliographie L. Brüsszel.
 Intze Mihály 92, 93. — levelezése 7.
 Iparművészeti múzeum, Országos magy. — 98; ktára 419.
 Ipolyi Arnold 161. — Mithológiája 317. — múzeum Nagy-Váradon 314, 353.
 Ipolyság 315.
 Irányi Dániel örökösei 4.
 Irás, Az — története 360, 361.
 Irenaeus Simplicius Philadelphus 111, 112.
 »Irodalmi Hirdető« cz. lap (1842—48.) 170.
 Irodalmi levelek gyűjteménye a M. N. M. ktárában 1, 8, 93, 99, 294, 397, 398.
 Irodalomtörténeti bizottság, M. tud. akad. — 128. — Közlemények 15, 102, 277, 305, 414.
 »Ismertető« című hirlap (1839. II.) 185.
 Issekutz Gyula 399.
 István (Szent-) m. király 97.
 Istvánffy Gyula 4, 91.
 Iványi István 257.
 Iványos Miklós 280.
 Izraelita magyar irodalmi társaság 4, 183.
 Izsó Miklós 16.

- Janin Jules 412.
 Jankovich Miklós 316, 317.
 Jankó János 4.
 Jankovics László 151.
 Jankovich gyűjt. a M. Nemz. Múzeum
 ltárában 12.
 János m. kir. 129, 295. — szász kir. 161.
 Jansenius Cornél, ypresi püspök 126, 127.
 Jansenizmus 126, 127.
 Janus Pannonius 298.
 Jászay Pál 129.
 Jászberényi közs. kath. főgimn. ktára 150.
 Jászói prépostsági ktár 314.
 Jeddi Mihály 278.
 Jedlicska Pál 183.
 Jekelfalusy József 407.
 Jenei György 278. — Miklós 280.
 Jeszenszky Dezső 266.
 Jezsuiták rendje 133, 134. A magyaror-
 gyarországi — könyvtárai 133, 134.
 — nyomdája Nagyszombatban 273.
 Jogászegylet, Magyar — 5, 91.
 »Jogtudományi Közlöny« szerk 292.
 Johannides Miklós czimerlevele (1660.)
 295.
 Jókai Mór 98, 319, 320.
 Jóny-féle ktár a kézmárki ág. ev. fő-
 gimn. ktárában 153.
 Joó Imre 248.
 Jordánszky-kódex 17.
 Józan Miklós 97.
 Judavits Lázár 4.
 Junker Károly 4. — László 152.
 Jura Tamás 280.
 Jurányi Győző 300.
 Jurkovics Emil 139.

Kádár Gábor műintézete 98.
 Kalendarium, Lőcsei — 348.
 Kaliáni Ádám 399.
 Kálmán, magy. király korabeli törvények
 másolata 50. — Dezső 183.
 Kálnai György 280.
 Kalocsa 396. —i egyházm. hatóság 183.
 — érsekség 399. —i Jézus-társaság
 érseki főgymn. ktára 150.
 Kalotaszeg 278, 279.
 Kamarai számadások a M. Nemz. Múzeum
 ltárában 12.
 Kammerer Ernő 82.
 Kámory Sámuel 237.
 Kanadai kormány 188.
 Kanitz Ágost 399. — Arisztid 399, 400.
 Kanyaró Ferencz 57, 206, 353.
 Kaposi Sámuel 159.
 Kaposvári állami főgimn. ktára 150.
 Kara Győző 206, 353, 396.
 Karaba Ágost 259.
 Karai László, budai prépost 297, 298.
 Karácson István-féle magán ktár Zentán
 315.
 Karácsony Márton 159.
 Karácsonyi Aladár gróf 4, 91, 189. —
 Incze 259. — János 4.
 Karczag 396. —i ev. ref. algimn. ktára 151.
 Karkecz Alajos 206, 353.
 Kármán József 5.
 Karlsruhe-i tart. főlevéltár 111.
 Károly (V.) francia király. 101. — (IX.)
 francia-király 101. — (Kopasz) 101.
 — (Nagy) 101, 361. — Albert szardi-
 niai király 23.
 Károlyi gróf család 5, 91, 400.
 Kárpát-egyesület, Magyarországi — 292,
 396.
 Kárpáti Endre 8. — Károly 256.
 Kazinczy Ferencz 92, 262. — ktára a sáros-
 pataki ev. ref. főgimn.-ban 254.
 Kassa 60, 269, 274, 275, 292, 295, 316,
 352. —i akadémia 138. — állami
 főreálisk. ktára 152. —i felső magyar-
 országi múz.-egylet ktára 303, 314.
 —i jogakadémia ktára 314. —i pre-
 montrei főgimn. ktára 151. — ref.
 templom 374.
 Kassuba Domokos 146.
 Katalógusok, Könyvtári — 3, 111, 215.
 »Katholikus Paedagogia« szerk. 292. —
 Szemle 17.
 Katinszky Gyula 8.
 Katona József-kör Kecskeméten 189. —
 Lajos 317. — Mihály 248, 279. — Pál 279.

- Kecskeméti állami főreálisk. ktára 152.
 — ev. ref. főgymn. ktára 152. —
 Katona-József-kör 189. — kegyes
 rendi főgymn. ktára 152.
 Kecskes János 251.
 Keil József 183.
 Kelecsényi Károly 292.
 Kelemen (I.) pápa 129, 130. (IV.) — pápa
 regesta-kötete a M. Nemz. Múzeumban.
 15. — (V.) pápa 303.
 Kelen István 5, 91, 189.
 Kéler Béla, zeneszerző 162.
 Kellemen Károly 257.
 Kemenes Mihályfa 1.
 Kemény, komárommegyei alispán 155. —
 Ferencz 146. — Zsigmond báró 161.
 »Kémli« című hirlap (1839. I.) 185.
 Kempis Tamás Krisztus követéséről írt
 könyve 125.
 Kempf József 5, 91.
 Kende Samu, bécsi antiquár 398.
 Kendeffy-alap a debreczeni ev. ref. fő-
 gimn. ktarában 145.
 Képviselőházi iroda 5, 91, 183, 292,
 316, 399.
 Képzőművészet, Magyar — 16.
 Kerekes Pál 1, 294.
 Kereskedelmi miniszterium, Magyar —
 5, 7, 9, 91, 183, 184, 399, 407.
 Osztrák — 292, 396.
 Kereskedelmi Múzeum, Magyar — 183,
 188, 316.
 Kereszty István 14.
 Kerntler Ferencz 5, 183, 396.
 Kertbeny Károly 365. — bibliografiai
 törekvései 161—176, 234—246. — féle
 gyűjtemény a M. N. Múzeum ktará-
 ban 93, 184.
 Kettős példányok a M. Nemz. Múzeum
 könyvtárában 2.
 Kéry Gyula 184, 292, 294, 295, 397.
 Keserű Tamás 226.
 Késmáki rev. lyceum ktára 59.
 Keszthely 272, 273. —i grófi ktár 272.
 —i kódex 17. —i premontrei főgimn.
 ktára 152.
 Kézdivásárhely-kantai minorita főgimn.
 ktára 153.
 Kéziratok, Régi — tatározása és megóvása
 113—123, 321—333.
 Kézsmárki ág. ev. főgimn. ktára 153.
 Kincs Gyula 266.
 Király Ernő 225. — Péter 292.
 »Királyi Magyar Ujság a Földművelés-
 ről« 270.
 Királylajstrom a Pray-kódexben 48, 50.
 Kis János 262.
 Kisch Gusztáv 5, 91.
 Kis Kartal 60.
 Kisfaludy-társaság 15, 303; évlapjai 15;
 pálya tétele a magyar könyv illusz-
 tráció történetére 342. — Károly
 262. — Sándor könyv- és ltára 1, 2,
 4, 6, 10, 11.
 Kis-kun-félegyházai közs. kath. főgimn.
 ktára 153.
 Kis-kun-halasi ev. ref. főgimn. ktára 153.
 Kispeszt 292.
 Kiss könyvtár a székely-udvarhelyi ev.
 ref. főgimn.-ban 260. — Ernő 250.
 — József, Baczka-madarasi — 260.
 Kissovics József ktára a veszprémi kegyes-
 rendi főgimn.-ban 265.
 Kis-szebeni kegyesrendi algimn. ktára 153.
 Kis-ujszállási ev. ref. főgimn. ktára 154.
 Kiszlingstein Sándor 246, 400.
 Kisztri N. István 279.
 Klagenfurt 318.
 Klarisszák kolostora Pozsonyban 252.
 Klebelsberg Géza 292.
 Knauz Nándor 4, 5, 7, 10, 172.
 Knollarottzi Péter János 62, 111, 112,
 206, 207, 320.
 Koch Károly 302.
 Kódexek: Alexandrinus kód. a British
 Museumban 118. Cicero-kód. a vati-
 káni ktárban 331. Debreczeni-kód. 145.
 Dio Cassius-kód. a vatikáni ktárban
 323, 331. Döbrentei-kód. 207. Ehren-
 feld-kód. 130. Erdy-kód. 17. Fronto-
 kód. a vatikáni ktárban 323, 331.
 Jordánszky-kódex 17. Keszthelyi-kód.

17. Kolozsvári-kód. 17. — a brünni könyvkiállításon 301. Lobkovitz-kodex 17. Lugossy-kod. 145. Magyar vonatk. — a cheltenhami Bibl. Philippiában 208. Vatikáni — a sanct-galleni konferencián a 323, 326, 331. Pray-kódex L. Halotti Beszéd.
- Kollányi Ferencz 2, 13, 183, 189, 206, 225, 354.
- Kollár Jánosné 5.
- Koltai Vidos cs. I. Vidos.
- Kolosvári Aladár 189.
- Kolozsvár 57, 58, 159, 181, 185, 189, 269, 277, 278, 279, 280, 281, 292, 341, 353, 396. — i Erd. Magy. Közm. Egyes. főtítkári hiv. 182. — Erd. Múzeum ktára 177, 314, 399, 400; 1897-ben 399, 400, 401; gyarapodása 399, 400; használata 400; országgyűlési törvény-czikkei 177—181. — i ereklyemúzeum 314. — ev. ref. belső templom egy-levéles nyomtatványai 277—281. — ev. ref. kollégium 278, 279; ktára 61, 154, 314. — i Ferencz-József tud.-egyetem ktára 108, 189, 292, 314. — i gazdasági tanintézet 183. — i kath. liceum ktára 372. — kegyesrendi főgimn. ktára 154. — i kereskedelmi és iparkamara 400. — i nyomtatványok 342. — i unit. főgimn. ktára 154. — i városi tanács 399.
- Kolozsvári-kódex 17.
- Kolozsvári György 281.
- Kolosváry Bálint 399.
- Komárik István 150.
- Komáromi kolostori ktár 252. — Kulcsár ktár 314. — i szent-benedekrendi algimn. ktára 154.
- Komjáthi Benedek, Szent-Pál leveleinek fordítása 299, 338.
- Komlóssy-alap a debreczeni ev. ref. főgimn. ktarában 145. — Arthur 183. — Miklós 10.
- Koncz József 96, 159, 374.
- Kondor József 5.
- Konrád Mihály, Sonnensteini 10, 94.
- Konstantinápoly 110. — i török nemz. ktár 110.
- Kont Ignác 319, 320.
- Kónya Ferencz 206, 353.
- »Kopaszság dicsireti« 346.
- Koppy Károly ktára a váci kegyesrendi főgimn.-ban 264.
- Kormos Béla 185.
- Korocz András, pap 60.
- Korvin-kódexek 7, 8, 413.
- Korvina 99, 254, 354, 412, 413. A — irodalma 242.
- Kossuth cs. ltára 11, 12. — Lajos 16, 239. — iratai és levelezése 12, 95, 186, 296.
- »Koszorú,« Arany János —ja 172.
- Kotunovics Sándor 249.
- Kozma Bernát 292. — Lőrincz czimerlevele (1643.) 295.
- Kovács Antal, apát 140. — László 313. — Pál 10, 94.
- Kovách Imre (Rigyiczai) ktára 315.
- Kovachich József Miklós 7, 316. — Márton György 7, 134, 138, 155, 252, 316.
- Kovacsóczy Farkas 341.
- Kovalszky Lajos 263.
- Kovácsnai Péter 278.
- Kőfalvi Vidor 262.
- Kölcsey-egyesület ktára Aradon 314.
- Kölesd 183.
- Köleséri Sámuel 93.
- Köln 6, 240.
- König H. W. 399.
- Königsbergi egyet. ktár 161. — i phys. öcon. Gesellschaft 292.
- Könyv, A — története 360, 361, 362.
- Könyvbejegyzés 319.
- Könyvészet, I. Bibliografia.
- Könyv-illusztráció 302, 342, 343. A magyar — történetére hirdetett pályázat 342.
- Könyvkedvelők 412, 413.
- Könyvkereskedelem története 359.
- Könyvkiadói szakismeretek 359, 360.
- Könyvkiállítás, A brünni — 301—303. A budapest (1882) — 301.

Könyvkereskedők, Magyar — Egylete 243, 246.

Könyvkötészet 101, 412. — a brünni könyvkiállításon 302. Német — a XV, XVI. sz.-ban 111. — i pályázat 422. — története 361.

Könyvnyomda — fölszerelés bibliografiai czélokra 349.

Könyvnyomtatás kezdetei 297—299, 302, 303, 409—412.

Könyvnyomtatók szakképzése 299. — szakköre Budapesten 299.

Könyvszemle, Magyar — 3, 5, 14, 16, 57, 60, 99, 152, 160, 161, 184, 218, 243, 266, 292, 294, 300, 321, 335.

Könyvtárak: Ágoston József ktára 58. Alsó kubini Csaplovics ktár 314. Angolországi szabad nyilv. ktárak 203. Aradi Kölcsey egyesület ktára 314. — i Orczy-Vásárhelyi ktár 314. Augustinovich-ktár a kolozsvári unit. főgimn.-ban 154. Avignon-i papok ktára 100. Bács-Bodrogmegyei könyvtárak 314. — tört. társulat ktára Zomborban 314. Bajai Deák János-féle magánktár 315. Bajtay-ktár a budapesti kegyesrendi főgimn. ktarában 141. Baseli egyet. ktár 313, 328. Basini kolost. ktár 252. Bászfel-féle ktár 187. Batthány ktár Gyula-Fejérváron 314, 372. Bécsi ktárak L. Bécs. Beregszászi N. Pál ktára a sárospataki ev. ref. főgimn.-ban 254. Berlini kir. ktár 161, 328. Berni svájci orsz. ktár 328. Bolognai egyet. ktár 26, 41. Brassai-ktár a kolozsvári unit. főgimn.-ban 154. British Museum ktára 15, 61, 62, 118, 121, 161, 203, 319, 322, 327, 409. — Brünni benczések ktára 4, 91. Brüsszeli kir. ktár 215, 216, 328. Budai ktár 300, 301. Budapesti ktárak L. Budapest. Cagliarii egyet. ktár 26. Cambridgei egyet. ktár 322, 328. Camerinoi egyet. ktár 27. Cataniai egyet. ktár 28. Charlottenburgi városi népkönyvtár 318. Cheltenhami

Bibliotheca Phillippica 208. Chicagói Crerar John ktár 4, 91. Csengeri József ktára a sárospataki ev. ref. főgimn.-ban 254. Czartoriski hercegek ktára 298. Czernowitzi cs. kir. egyet. ktár 190. Deák János-féle magán-ktár Baján 315. Dudás Endre-féle magán-ktár Zentán 315. Einsidelni apátsági ktár 313. Emödy István ktára a sárospataki ev. ref. főgimn.-ban 254. Eötvös-kollégium ktára 3. Erlangeni egyet. ktár 161. Farkas-ktár a kolozsvári unit. főgimn.-ban 154. Flórenczi nemzeti ktár 21, 22, 26, 27, 34, 36, 44, 45, 182, 189. Forteguerreri ktár Pistojában. 27. Franciaországi közs. könyvtárak 219. Frankfurti Rothschild ktár 5, 395. Genfi egyet. ktár 409. Genuai egyet. ktár 26, 30. Göttingai egyet. ktár 161, 190, 371. Greifswald egyet. ktár 161. Gyöngyösi ferenczrendiek ktára 225. Gyulafejevári Batthány-ktár 314, 372. Gyulai-ktár a székelyudvarhelyi ev. ref. főgimn.-ban 260. Hallei egyet. ktár 190. Heidelbergi ktár 161, 190, 326, 328. Horváth Árpád ktára 1, 3, 9, 185. Innsbrucki cs. kir. egyet. ktár 190. Jászói prépostsági ktár 314. Jóny-féle ktár a kézsmárki ág. ev. főgimn. ktarában 153. Karácson István-féle magán ktár Zentán 315. Kassai felsőmagyarországi múz.-egylet ktára 303, 314. — i jogakadémia ktára 314. Kazinczy Ferencz ktára a sárospataki ev. ref. főgimn.-ban 254. Kisfaludy Sándor ktára 1, 2, 6, 10, 11. Kolozsvári ktárak L. Kolozsvár. Komáromi kolostori ktár 252. Konstantinápolyi török nemz. ktár 110. Königsbergi egyet. ktár 161. Krakkói cs. kir. Jagello-egyetemi ktár 190. Kulcsár ktár Komáromban 314. Lembergi cs. kir. egyet. ktár 190. Lengyelországi ktárak 316. Leydeni egyet. ktár 323, 324, 326, 328. Lipcsei egyet. ktár 189, 190. Losonczy városi

- közkönyvtár 314. Luccai nyilvános ktár 27. Luzerni városi ktár 313. Magyarországi vidéki ktárak állapota és kincsei 334, 345. Majoros István-féle ktár Zentán 265, 315. — Marburgi egyet. ktár 190. Marosvásárhelyi Teleki ktár 314. Messinai egyet. ktár 28. Milanói Ambrosiana ktár 19. — Brera ktár 18, 19, 20, 26, 31, 36, — nemzeti ktár 22. Mircse-féle ktár 187. Modenai egyet. ktár 26. Müncheni áll. és udv. ktár 190, 225, 316, 328. Nápolyi nemz. ktár 22. — egyet. ktár 27. Nagyszebeni Bruckenthal-múzeum ktára 314. Németújvári kolostori ktár 252. Newyorki Astor ktár 4, 5, 18. Nürnbergi városi ktár 190. Olaszországi ktárak 2. — állami ktárak 18—46. Oxfordi Bodleian ktár 96, 97, 328, 330. Paduai egyet. ktár 28. Palermói nemz. ktár 22, 28. Párisi ktárak L. Páris. Parmai Bibl. Palatina 26. Perugiai egyet. ktár 27. Pesaroi Oliveriana ktár 27. Piacenzai Passerini-Landi ktár 26. Pistoiai Forteguerri ktár 27. Podmaniczky Géza báró ktára 60. Prágai egyet. ktár 58. Pratoi Roncianiana ktár 27. Római ktárak L. Róma. Sanct-galleni káptalani ktár 326, 327, 328, 333. Sassarii egyet. ktár 26. Sienai városi ktár 27. Szegedi Somogyi-ktár 1897—98-ban 401—406. Stuttgarti kir. ktár 328. Szentpétervári cs. ktár 190. — Testőrség m. kir. — ktára 6. Turini nemz. ktár 22, 26. Turócz-Szt.-Mártoni múzeum tóttársaság ktára 314. Upsalai egyetemi ktár 5, 396. Velencei Szent-Márk ktár 22. Wolfenbütteli egyet. ktár 161. Zentai Dudás Endre-féle magán ktár 315. —i Horváth-féle magán ktár 315. —i Majoros-féle magán ktár 315. —i Karácson István-féle magán ktár 315. Zürichi városi ktár 313, 323.
- Könyvtári adminisztráció 204. — építkezés 204.
- Könyvtár kezeléstan 358, 365, 366, 367, — irodalma 367. L. Bibliothékonomia. Könyvtártan.
- Könyvtár-múzeum 111.
- Könyvtárnokok egyesülete, Svájci — 327. — Német — első gyűlése 110. — fizetése 44. — minősítése 204, 212—225. — szakvizsgálatai 101, 215. L. Bibliografia.
- Könyvtártani kézi könyvek 100. — szaktanfolyam, Első magyar — 205, 206, 352, 356. L. Bibliotékonomia, bibliografia.
- Köpecsi János 93.
- Köpeczi János 280.
- Körispataki Ferencz 280.
- Körmend 353.
- Körmöczbányai állami főreáliskola ktára 155. —i városi tanács 188.
- Kőrösi István 281. — József 183, 396.
- Körösy László 147.
- Köszegi Szent-Benedekrend algimn. ktára 155.
- Közgazdasági Szemle szerk. 292.
- Közoktatásügyi miniszterium, Francia — Olasz — 292. Magyar — L. Vallás-és közokt. min.
- Köteles példányok 3, 23, 63—77, 299, 320, 400, 401, 408. — az Erd. Múzeum ktarában 400, 401. — az olasz ktárakban 23. — az orsz. magy. stat. hiv. ktarában 408.
- Középiskolák, Magyarországi — ktarai L. könyvtárak.
- Krakkó 299, 316, 346. —i akadémia 5, 91, 183, 297. —i cs. kir. Jagello-egyetemi ktár 190.
- Krater Ferencz 92.
- Krcsméry Károly 247.
- Krenner József 82, 209.
- Krónika, Pozsonyi Kis — 49.
- Kropf Lajos 61, 62, 204, 208, 319, 367.
- Krüger Viktor 249.
- Kudora Károly 187, 313.
- Kulcsár ktár Komáromban 314. — Endre 183.

- Kun-kollegium, Ev. ref. — Szászvároson 258. — István 94, 108. — Sámuel 124.
 Kuncz Adolf 82. — Elek 137.
 Kun-szent-miklósi ev. ref. algimn. ktára 155.
 Kuun Géza gróf 108.
 Kupetz Lykurg 157.
 Kurtány József 279.
 Kuthassy János győri püspök 62.
 Kuthy József — 261.
 Kužka Dániel tót énekeskönyve (1674.) 302.
 Kümmer János 259.
 Lacroix Paul l. Bibliophil Jacob, 412.
 Lacz Samú 149.
 Lajbachi ferenczrendi tartományi főnök-ség 183.
 Lajos (IX.) francia király 101. — (XII.) francia király 101. — (XIV.) francia király 101, 126. — (XV.) 98. — (Jámbor) 101. — (Nagy) magy. király 10, 95, 97, 413. (II.) magy. király 110.
 Laki Péter 279, 281.
 Láczy Gyula 5.
 Landerer könyvkiadó czég 150.
 Láng József 299. — Menyhért 5, 91.
 Langfeld Johannes Gregorius 59.
 Langlois Ch. V. párisi egyet. tanár 218, 364, 365.
 Lameere Eugene 214, 224, 357, 358.
 Lampe Frigyes Ágost 374.
 Lampel-féle könyvkiadóvállalat 422.
 Laskoi Osvald 420.
 László m. kir. (I. Szent —) 250; szentté avattatása 49. — nápolyi király 14.
 László Mihály-féle főimn. ktára Budapestben 142.
 Latinovics ktár 315. — Géza 396.
 Latkóczy Mihály 156.
 Laubmann, G. a müncheni udv. és áll. ktár igazgatója 327, 328, 333.
 Laude Jules 367.
 Laus Sancti Nicolai (XVI. sz. költemény) 225.
 Lausanne 171.
 Lavrentus Johannes 60.
 Lázár Imre 5.
 Lazius Wolfgang 347.
 Lähne-féle gimn. ktára Sopronban 256.
 Le »Bibliographie Moderne« 105, 216, 308, 319, 417.
 Legendae sanctorum Hungariae (Velencez, 1512.) 6.
 Légrády testvérek 292.
 Leiningen-Westerburg gróf ex-libris gyűjtemény a brünni könyvkiállításon 302.
 Leipziger Allgemeines Reichskommersbuch 204.
 Leisching, Gyula a brünni iparmúzeum igazgatója 301, 302.
 Leleszi konvent 109.
 Le Long, Bibliotheca Sacra (1723) 348.
 Lembergi cs. kir. egyet. ktár 190.
 Lengyel Bódog 259. — Dánielné 183, 184.
 Lengyelfalvi István 279.
 Lengyelországi ktárak 316.
 Lenner Emil 149.
 Leo pápa (X.) 421. — (XIII.) 297.
 Leoncavallo, zeneszerző 14.
 Levéltárak: Antverpeni ltár 410. Bácskai kincstárilevéltár 315. Budapesti székes-fővárosi levéltár újjászervezése 51—56. Családi ltárak a M. N. Múzeum ltarában (Balassa br., Beesky, Berényi gr. Blagay-Ursini gr., Bugarin-Horváth, Dessewffy, Kisfaludy, Kossuth, Melczér, Radák br., Széchenyi gr., Szent-Ivány, Teleki gr., Thaly, Török, Vidos.) 1, 9, 11, 94, 95, 185, 186, 296, 399. Cs. kir. hadi — 189. Drezdai szász állami főlevéltár 190, 324, 328. Esztergomi primási ltár 296. Karlsruhei tört. főlevéltár 111. Magyar Nem. Múzeum ltár 1, 2, 9, 10, 11, 12, 94, 95, 109, 185, 186, 283, 398, 399. Magyar Országos ltár 7, 52, 82, 183, 274, 275, 276, 292, 354. Máltai angol áltami ltár 95. Olaszországi állami főlevéltár 25. Parmai Palazzo della Pilotta ltára 18, 19. Skrbensky báró ltára 11. Turini udvari levéltár 25, 27. Velencei állami ltár 2. Zágrábi

- horvát-szlavón orsz. ltár 296. Zarái tartományi ltár 95.
- Le Tellier jezsuita 126.
- Lévai kegyesrendi főgimn. ktára 156.
- Lévay István 139.
- Leyden 144, 327, —i egyet. ktár 323, 324, 326, 328.
- Libri prohibiti 204.
- Liborčemus János tót énekeskönyve (1684) 302.
- Linczbauer, kassai festő 254.
- Linzi Múzeum 5.
- Lipce 6, 213, 216, 239, 316, 367. —i egyet. ktár 189, 190. — könyvkereskedői iskola 217.
- Lipót (I.) m. kir. 59, 295, 398.
- Líppay János 138.
- Lippmann F., a berlini kir. metszetgyűjtemény igazgatója 325, 327, 328, 329, 330, 333.
- Lipthay Béla báró 108.
- Liszt Ferencz 161, 162.
- Liszi László 145.
- Litassy József 172.
- Liverpool 203, 218.
- Livorno 27.
- Lobkovitz-kódex 17.
- Lombardia 23, 26.
- London 203, 208, 217, 303, 395. —i bibliogr. kongresszus 2, 15, 367. — Library 204. L. British Museum.
- Losonc 189. —i állami főgimn. ktára 156. —i városi közönyvtár 314.
- Lovagrend, Német — 597.
- Lovassy Sándor 5.
- Lőcse 58, 59, 183, 189, 292, 348. —i állami főreálisk. ktára 157. —i kir. kath. főgimn. ktára 156.
- Lőw Immanuel 183. — Lipót 259.
- Lubik Zoltán 299.
- Lucca 27. —i nyilvános ktár 27.
- Luczai László 280.
- Ludovika-Akadémia 5, 186; közlönyének szerk. 396.
- Ludvig Béla 294.
- Lugosi állami főgimn. ktára 157.
- Lugossy-kódex 145. — József 161.
- Lukavszky Alajos 257.
- Luther, berlini ktárnok 111.
- Lutter Nándor 146.
- Luzerni városi ktár 313.
- Lyon 123.
- Mackay**, Dichtungen 204.
- Mader, zeneszerző 14. — Béla 194.
- Mády Ferencz 5.
- Madzsar Imre 10.
- Maerlaut, Jacob Van — Harau Martin 411.
- Magyar Gábor 289. — Mihály 163.
- »Magyar Állam« 13. »Magyar Gazdák Szemléje« szerk. 292. »Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle« szerk. 292. — »Magyar Híradó« szerk. (New-York) 8. »Magyar Hírlap« szerk. 5. »Magyar Hirmondó« (1780/1. 1795.) 8, 100. »Magyar Iparművészet« 422. »Magyar Kisdenevelés és Népoktatás« kiadó hivatala 5. »Magyar Kritika« 16, 17. »Magyar Könyvszemle« L. Könyvszemle. »Magyar Nyelvőr« 17. »Magyar Nyomdászok Évkönyve« 299. »Magyar Recorder« (Cleveland) 5. »Magyar Sion 16. »Magyar Szemle« 17.
- »Magyar Ujság . . .« cz. gazdasági folyóirat (1796) 270, 271, 272. —ok, a — eredetének mondája 15.
- Magyar szavak Árpád-kori oklevelekben 47. — szentek legendát 6.
- Magdics Péter cím. lev. (1714. jan. 12.) 399.
- Magliabechiana Palatina ktár Flórenczben 22.
- Magyarország 322, 327, 328. — honfoglaláskori térképe 92. —ra von. czikkek a Grande Encyclopedichben 422; a Histoire Generaleban 422.
- »Magyarország« cz. hírlap 16.
- Magyarországi Mihály, Evagatorium (Köln, 1499) 6.
- Magyar-óvári kegyesrendi algimn. ktára 157.
- Mahler Miksa 264.

- Mailand Oszkár 146.
 Maire Albert, párisi ktárnok 100, 218, 220, 367.
 Major Gyula 5. — Lajos 205. — Márton 96.
 Majoros István-féle ktár Zentán 265, 315.
 Majorossy János 5.
 Majthényi László báró 315.
 Makaraja Pratap Narayan Singh Bahadur (Allahabad) 5.
 Makay Dezső 5.
 Makói állami főgimn. ktára 158.
 Makovits József 10.
 Malli Gáspár 251.
 Malonyay István 158.
 Mantua 26.
 Máramaroszigeti ev. ref. főgimn. ktára 158. —i kegyesrendi főgimn. ktára 158.
 Marburgi egyet. ktár 190.
 Marchalianus prophetarum, Codex a vatikáni ktárban 331.
 Maresius Sámuel, grönningai hittanár 111, 206, 207, 320.
 Margalits Ede 5, 91.
 Margitai P. János 279.
 Margonya 1.
 Mária Terézia m. királyné 295.
 Máriavári Hajadon cz. színmű fordítása 92.
 Márki Sándor 315, 399.
 Markovics Sándor 149.
 Márkus József 51.
 Maros-Torda megye alispán. hiv. 396.
 Marosvásárhely 96, 159, 178, 179. —i ev. ref. főgimn. 374; ktára 159, 314. —i keresk. és iparkamara 188. —i román. kath. algimn. ktára 158. —i Teleki ktár 314.
 Marquart, valenciennei scriptor 410.
 Marsovszky János 147.
 Martinyi József 250.
 Martonosi Mihály 280, 281.
 Marusi István 279. — Mihály 60.
 Másodpéldányok kezelése a M. N. Múzeum ktárában 393, 394.
 Másoló műhelyek, Középkori — 361.
 Massa 27.
 Máté Sándor 188, 313, 355.
 Matica Srpske Ujvidéken 396.
 Mátray Gábor 237.
 Matskássy József 143, 259.
 Mátyás m. kir. 97, 254, 298, 412. — arczképe a M. Tud. Akad. ktárában 194. — ktára L. Korvina. — törvénykönyvének 1488-iki kiadása 316.
 Mátyus István 159.
 Mauritz Rezső 143.
 Maurus comes 95.
 Maximilian (I.), német császár 411.
 Mayer György 147. — József 142.
 Mazarine-ktár Párisban 219.
 Medgyesi ág. ev. főgimn. ktára 159.
 Medgyesi Lajos 151.
 Mednyánszky Dénes báró 5.
 Méhely Lajos 10.
 Méhészeti-Egyesület, Magyar — 396.
 Meier Kristóf, bécsi egyet. tanár 60.
 Mekka 239.
 Melczer cs. ltára a m. n. múzeumban 1. 9, 11, 186, 296, 399.
 Melich János 16, 183, 184, 198, 199, 200, 201, 225, 299.
 Melius Péter, Magyar Praedikatiok 339, 340.
 Meunde Bódog 5.
 Mérái István 279.
 Mérei Gyula 10, 94.
 Mérnök- és Építészegylet, Magyar — 292, 403.
 Merza Gyula 399.
 Messina 27. —i egyet. ktár 27.
 Mészáros Károly, Szentiváni — 3. — László 422.
 Meteorologiai intézet. M. kir., 183, 188.
 Metszetgyűjtemény, Kir. — Berlinben 325.
 Metszők, Magyar — 343, 344.
 Metzger János 347.
 Mezei István 281.
 Mezőturi ev. ref. egyház 5. —i ev. ref. főgimn. ktára 159.
 Michael de Hungaria I. Magyarországi Mihály.
 Mihalik Sándor 5.

- Mihályi János 279.
 Mikes Kelemen katekizmus 124—128. —
 kéziratai 124.
 Miklós, szentbenedekrendi szerzetes L.
 Nicolaus de Ungaria 208.
 Miklósvári János 280.
 Mikó Imre gróf 246.
 Mikói János 398.
 Milanó 18, 19, 20, 26, 32, 34, 216. —i
 Bibliotheca Ambroziana 19. —i Brera
 ktára 18, 19, 20, 26, 31. —i könyv-
 kereskedői iskola 223. — nemzeti
 ktár 22, 41.
 Milchsach, wolffenbütteli ktárnok 111,
 Millbank-Prison 203.
 Milléniumi magyar történet (Athenaeum
 kiadása) 350.
 Mircse-féle ktár 187.
 Mirkovszkyné Greguss Gizella 422.
 Miskolcz 353. —i ev. ref. főgimn. ktára
 160 —i kir. kath. algimn. ktára
 159.
 Miskolczy Cs. Ferencz 280.
 Missale Secundum Chorum Ecclesiae Stri-
 goniensis (XV. sz.) 397, 398.
 Mittheilungen des Instituts für österr.
 Geschichtsforschung 16.
 Mitze Frigyes, jezsuita 138.
 Mocsáry Sándor 183, 209.
 Modena 26. —i egyet. ktár 26.
 Mogyorósi Tamás 280, 281.
 Mohácsi Tamás 228.
 Mohai Zsigmond 280.
 Mokos Domokos beszédei 92.
 Molinaeus Péter, Pax animae (Kolozsvár,
 1680) 292.
 Molinos, spanyol jezsuita 126.
 Molitoris Dániel 372.
 Mollerus Miklós L. Müller Miklós.
 Molnár Imre 206, 352.
 Mommsen Tivadar 323, 327, 328, 329.
 330, 332, 333
 Mondolat 421. Felelet a —ra 421.
 Monoszlói András 138.
 Montpellieri katekizmus 125, 128.
 Mordechai ben Hilel kommentárjának
 zsidó kézirata a M. Nemz. Múz. ktará-
 ban 303.
 Morris William, angol festő 302.
 Morse S. Edward 5.
 Mortet Charles, az École de Chartes
 tanára 218.
 Morvaország 61. —i népies festésű énekes
 könyvek 301.
 Morvay Győző 131, 160, 246, 247, 263,
 314.
 Moson vármegye alispáni hivat. 188.
 Moszkva 189.
 Motesiczky cs. lt. M. N. Múzeumban 399.
 Mucha Alfonz 302.
 Mudrony Pál 153.
 Munkácsi állami főgimn. ktára 160.
 Munkácsy Mihály 397.
 Munkáskönyvtárak Budán 300.
 Munkások Ujsága (1848) 9.
 Murád Soráde Zia Bey 110.
 Muraszombat 292.
 Múbarátok köre, Magyar — 97, 98.
 Mühlbrecht Ottó 412, 413.
 Müller D. H. 396. — Miklós, kassai könyv-
 nyomtató 275.
 München 164, 240. —i áll. és udv. ktár
 190, 225, 316, 328.
 Múzeum, M. Nemz. ktára 1, 17, 23, 34,
 36, 43, 44, 58, 83, 99, 128, 195, 214—
 237, 317, 344, 356, 408. Ajándékozá-
 sok a — számára 3, 5, 7, 8, 91—95,
 182—186, 291, 292, 294, 295, 296,
 395—399. Anabaptista krónika a
 —ban 294. — a brünni könyvkiállí-
 táson 302, 303. — butorzása 2. —
 családi levéltárai 1, 11, 94, 95, 185, 186,
 296, 399. — Cserepéldányok kezelése a
 M. N. Múzeum ktarában 393. Czimeres
 levelek a —ban 11, 95, 185, 186,
 295, 398, 399. Deák Ferencz két
 levele a —ban 398. — évi jelen-
 tése (1897) 1—17. — évnegyedes
 jelentései 91—95, 182—186, 291—
 296, 395—399. Ezredéves kiállítási
 anyagra vonatk. hivatalos kéziratok a
 —ban 184. — fényképgyűjteménye 7,

10. — folyóirata 3. Forgó-gyűjtemény a —ban 93. Gerson Adalbert-féle gyűjtemény a —ban 397. — gyarapodása 1, 4—12, 91—95, 182, 186, 291—296, 395—399. — használata 6, 8, 9, 11, 92, 93, 94, 95, 183—186, 293—296, 395—399. — hirlapkönyvtára 8, 9, 94, 185, 283, 294, 295, 398. Hugó Károly irodalmi hagyatéka a —ban 1, 7. Hügyei Farkas cs.-ra von. iratok a —ban 12. — irodalmi levélgyűjteménye 1, 8, 93, 99, 294, 397, 398. Jankovich gyűjt. a —ban 12. Kelemen (IV.) pápa egyregesta — kötete a —ban 15. kettőspéldányai 2, 6, — képviselte a brüsszeli bibliografiai konferencián 2, 16, — a londoni bibliografiai konferencián 2, 15. — a sanct-galleni konferencián 321—333. Kertbeny levelezése a —ban 93, 184. — kéziratára 1, 7, 92, 93, 128, 184, 283, 294, 397, 398. — kiadványai 282. Kinevezések 205 a —ban 313, 419. Kisfaludy Sándor ktára a —ban 1, 4, 6, 10, 11. Kossuth Lajos iratai és levelezése a —ban 12, 95, 186, 296. — középkori kéziratai 8. Mordechai ben Hilel kommentárjának zsidó kézírata a —ban 303. — nyomtatványi osztálya 1, 3, 6, 91, 182, 183, 283, 291, 395. — Olvasó-terme 6, 92, 392. Orsich gr. cs., ltarából megvett oklevelek a —ban 185. Pálffy Albert regényeinek kéziratai a —ban 184. — pecsét-lenyomat gyűjteménye 2, 9. Régi Magyar Ktár a —ban 17. Rómer Flóris levelezése a —ban 93. Simonyi József báró óbesterre vonatk. iratok a —ban 10. — szabadságharczra von. iratai 9, 12, 95, 398. — Széchenyi-terme 353. — szervezete és szolgálati szabályzata 282—291, 385—395. Szigligeti Ede irodalmi hagyatéka a —ban 1, 7. — szláv kéziratai 184. — tisztviselőinek hivatala kiküldetései 1. — irodalmi, tudo-

mányos és társadalmi tevékenysége 12—17. — tanulmányutja 2, 313. — unikumai 4. — vásárlásai 396—399. Verancsics-féle iratok a M. Nemz. Múzeum ltarában 12. Walther-gyűjtemény a —ban 93.

Nagel Ottó 5, 91.

Nagy, Felsőbükki — cs.-ra von. iratok a m. n. múzeum ktarában 12. — Gábor 280. — Imre, A sószopori — 13. — Iván 129, 172. — Jeromos 264. — Mór 399. — Sándor 60, 183, 399.

Nagy-Záblát 2.

Nagybánya 145. — város monográfiája 14. —i állami főgimn. ktára 160.

Nagy-beckskereki kegyesrendi közs. főgimn. ktára 246.

Nagy-Enyed 159, 246. —i Bethlen-kollégium 96, 97, 246. —i ev. ref. főgimn. ktára 246.

Nagykállói állami alreálisk. ktára 246.

Nagy-Kanizsa 189. —i kegyesrendi főgimn. ktára 246.

Nagykárolyi kegyesrendi főgimn. ktára 247.

Nagykikindai állami gimn. ktára 247.

Nagykörösi ev. ref. főgimn. ktára 247. — város tanácsa 188, 399.

Nagyszalontai közs. algimn. ktára 248.

Nagy-Szeben 159, 353. —i ág. ev. főgimn. ktára 248. —i ág. ev. ref. főreálisk. ktára 248. —i állami főgimn. ktára 248. —i Bruckenthal múzeum ktára. 314.

Nagyszombat 58, 251, 252. —i jezsuita nyomda 273. —i kath. érseki főgimn. ktára 248, 249. — naptárak 343.

Nagyvárad 352. — áll. főreálisk. ktára 249. —i Ipolyi-múzeum 106, 314, 353. —i jogakadémia igazgatósága 183, 249. —i premontrei főgimn. ktára 249. —i Szigligeti-társaság 189.

Námfalusi Márton 278.

Nápoly 23. —i nemzeti ktár 22. —i egyet. ktár 27, 41. —i kéziratok 118.

- Nápolyi László
 Nárallyai Marton 278.
 Naszódi alapítványi főgimn. ktá-ra 249.
 Nagyessy László 124, 316, 317.
 Nemesi iratok a M. N. Múzeum ltárában 185.
 Németalföld L. Hollandia.
 Német Vilmos 155.
 Német kölcsönszavak és helynevek a magyar nyelvben 17.
 Némethi István 60. — János 279. — Mihály, kolozsvári könyvnyomtató 58, 60, 181.
 Némethy Gyula 206, 353.
 Németország 161, 216, 239, 301, 412, 413. —i bibliofilek 412, 413. — kormánya 188. —i népkönyvtárak 318. — ősnymtatványok 344.
 Németujvári kolostori ktár 252.
 Népkönyvtárak Budán 300. — Németországban 318, 319.
 »Népolvasótár« szerkesztősége 5. 91.
 »Néprajzi füzetek« 15.
 Néprajzi Társaság, Magyarországi — 15, 17.
 »Neue Heidelberger Jahrbücher« szerk. 183.
 Neweklovsky Hermin 184.
 New-York 8, 224, 291. —i Astor ktár 4, 5, 91.
 Ney Ferencz ktára 142, 143.
 Nicholson Edward W. B. 327, 328, 329, 330, 333.
 Nicolaus de Hungaria 208. — Johannes, grönningeni könyvnyomtató 62.
 Nicole 126.
 Novák Viktor 149.
 Novara 26.
 Nők könyvtári alkalmazásban 45.
 Nürnbergi Germanisches National Museum 190. —i városi ktár 190. — levéltári kongresszus 111.
 Nyelvemlék, Ismeretlen magyar, — 128. Magyar —ek 109.
 Nyelvújítás, A jelenkori — szavai 17. —kori szótár l. »Toldalék«.
- Nyelvtudományi Közlemények 16. 17, 46. 109.
 Nyikos-Kacsóh család 144.
 Nyiregyházai ág. ev. főgimn. ktára 249, 250. —i törvényhatósági ktár 314.
 Nyiri Elek 189.
 Nyitrai kath. főgimn. ktára 250.
 Nyomdászok, Magyar — Évkönyve (1898.) 299.
 Nyomdász-jelvények 412.
 Nyomtatvány, A legelső hazai — 341. Brassói —ok 343. 1711 előtti magyar —ok 334—352. Hazai szláv —ok összegyűjtése 345. Kolozsvári —ok 343. Magyarország török csatákra von. olasz —ok 6. L. Apró nyomtatványok.
- O**cskay József bárói diplomája 95.
 »Oesterr. Ungarische Revue« szerkesztősége 5.
 »Oester. Courier« (1849.) 8.
 Ogle J. J. angol könyvtárnok 203.
 Oláh Gyula 396. — Miklós 133.
 Olasz János 5.
 Olaszország 123, 161, 223. —i állami főlevéltár 25. — állami könyvtárak 2, 13, 18—46, — kormánya 188. — könyvészeti folyóiratok 22. — osztrák-magyar nagykövetség 20, 43.
 Olmütz 302.
 Olvasótermek, Könyvtári — 35, 36.
 Omont Henri, a párisi nemzeti ktár főkönyvtárnoka 323, 327, 328, 329, 330, 333.
 Ompolyi Mátray Ernő 397.
 Oravec Mihály 254.
 Orczy-ktár az aradi kir. főgimn.-ban 136. — Vásárhelyi ktár Aradon 314. — László 136. — Lőrincz 136.
 Ordody István 184.
 Orlovsky István 138.
 Ormándy Miklós 255.
 Oroszország 302, 322, 328. — kormánya 188.

- Orsich gr. cs., ltárából megvett oklevelek a M. N. Múzeum ltarában 185.
 »Ország« cz. hirlap 175.
 Országos Állatorvos egyesület 292, 395.
 Múzeumi és könyvtári — bizottság, 82. — erdészeti egyesület 5. — főfelügyelősége, Múzeumok és ktárak 214, 253, 301, 314. — Iparművészeti Múzeum 82, 98. — képtár 5, 82. — képzőművészeti társulat 183. — levéltár L. Levéltárak. — protestáns árvaegylet 5. — statisztikai hivatal 5, 188, 399.
 »Országos Hirlap« szerk. 15.
 »Országos Törvénytár« szerk. 183, 188.
 Ortnér Miksa 318.
 Osgyán 228.
 Osterlamm Károly 170.
 Ostrosith Mátyás báró, — 60.
 Osváth Ferencz 137.
 Osztrák kereskedelmi miniszterium 5, 183. — közokt. min. 135. — Magyar bank 5, 91, 183, 292.
 »Otthon« írói kör 13.
 Ottó (III.) német császár 302.
 Oxford 97, 217, 327. — i Bodleian ktár 96, 97.
 Ozius bán 95.
 Ozorai Imre 145.
 Ősnyomtatványok 338. a beszterczobányai kir. kath. főgimn. ktarában 183. a budapesti egy. ktárban 187. Brüggei — 410—411. — a debreczeni ev. ref. főgimn. ktarában 45. Első magyar — 299. Németországi — 344. — a szegedi kegyesr. főgimn. ktarában 259.
 Paal Gyula 158.
 Pacher Donát 155.
 Pachinger Alajos 247.
 Padua 28, 189, 372. — i egyet. ktár 28.
 Page Herbert 189.
 Pákh Károly 150.
 Pál, (Szent-) leveinek Komjáthi Benedek-féle fordítása 299.
 Pál zárai comes 95.
 Palaticz János 275.
 Palcsó István 153.
 Palermói nemzeti ktár 22, 28.
 Palaeologus M. Praecepta educationis regiae (Basel, 1572.) 6.
 Pálffy Albert 184. — Károly gróf ex-librise a brünni könyvkiállításon 302. — Miklós gróf 112.
 Palimpsest-kéziratok megóvása 321—333.
 Pallas Nagy Lexicon 13, 15, 271.
 Pallay Miklós 206, 353.
 Pállya István 154.
 Palocsay N. báró 264.
 Palocz Ignác 5, 91.
 Palóczi Horváth János; Mnemosyne Historica de Quatuor Summis Imperiis 372.
 Pálos szerzetesek 198.
 Pancsovai állami főgimn. ktára 250.
 Panek Ödön 255.
 Pannarcz, római könyvnyomtató 298.
 Pannonhalma 256, 292. — i főpát 353.
 Panzer 226.
 Pap János 259. — Mihály 93. — Zsigmond 93.
 Pápa 292, 353. — i ev. ref. főgimn. ktára 250, 314. — i nyomda 250. — i szent-benedekrendi algimn. ktára 250.
 Papias Vocabulariuma (1496.) 1:9.
 Papirkéziratok megóvása 321—333.
 Papoleczi K. Bálint 279.
 Paratus 225, 231.
 Parau Georgiu 139.
 Páris diakonus 127.
 Páris 100, 125, 164, 172, 173, 189, 238, 239, 240, 327, 348, 367, 369, 370. — i Arsenal ktára 219. — i Cimenterie des Innocents 127. — i Commision des échanges internationaux 5. — i École des Chartes 218, 219. — i irodalmi fakultás 218. — i könyvtárak 313. — i könyvtárnoki kongresszus (1892.) 218. — i Mazarin ktár 219, 314. — i nemzeti ktár 101, 220, 259, 323, 328, 409. — i nemzeti- ltár 296. — i Notre-Dame székesegyház ktára 101. — i palimp-

- sest-kéziratok 117. — i Sainte-Geneviève
ktár 219, 314.
- Párkány József 272, 273.
- Parma 18, 19, 20, 26, 28. — i Bibliotheca
Palatina 26, 28. — i Palazzo della
Pilota ltára 18, 19.
- Pascal, francia író 126.
- Passerini-Landi ktár Piacenzában 26.
- Patachich Ádám gróf 150.
- Pataki Dániel 93. — István 61, 278, 279,
281. — János 280.
- Patkós (Hueber) János cz. levele 95.
- Patzkó Ferencz Ágoston 100.
- Pauler-féle ktár 187. — Gyula 92, 108.
- Pauer Iván ktára Pannonhalmán 256.
- Pávia 26.
- Pázmány Péter 231, A' setét haynal csil-
lag után budoso Luteristák Vezetője
340, 372. — Imádságos könyve 58,
343. — Kalauza 343. — ktára 251.
- Péchy cs. ltára a M. N. Múzeumban 11.
- Pécs 274. — i állami főrealisk. ktára 251.
— i zircz-csiszterczy-rendi főgimn. ktára
251.
- Pécsy Ferencz éneke 225.
- Pecsétlenyomat gyűjtemény a M. Nemz.
Múzeum ltarában 2, 9.
- Péczel 317.
- Péczeli Király Imre, Cathechismus (Lőcse,
1635.) 292.
- Pénzügyminiszterium, M. kir. — 292.
Közös — 292.
- Perényi cs. 254. — Adolf 263.
- Pergamenkéziratok megóvása 321—333.
- Perugia 27. — i egyetemi ktár 27.
- Pesaro 27. — i Bibl. Oliveriana 27.
- Pest 161, 171, 176, 236, 239, 240. — i
ág. hitv. evang. egyház 5. — izr.
hitközség kórháza 5. — i egyetem 397.
- »Pesti Hírlap« 16.; 1848. márcz. 18-iki
száma 100.
- »Pesti Napló« 161, 170.
- »Pester Lloyd« cz. hírlap 16.
- Pesthy Gábor, Aesopi Phrigis fabulae
339. Nomenclatura 348. Uj testa-
mentum 347, 343.
- Petényi Ottó 293.
- Pethe Ferencz 270, 271, 272, 273.
- Pető Menyhért 250.
- Petőfi Sándor 175.
- Petridesz János 422.
- Petrik Géza 172, 183, 241, 245, 317,
319, 337, 365.
- Petrus presbiter 129.
- Petzsch dr. 189.
- Pétzeli József 145.
- Petzholdt Julius 367, 412.
- Peyer József 152.
- Pfeiffer Antal 263. — Nándor 170, 171.
- Philadelphia 224, 292.
- Phillippica Bibliotheca Cheltenhamban
208. A — egy magyar von. kódexe 208.
- Philologiai társaság, Magyarországi — 15.
- Piacenza 26, 28, 41. — i Passerini-Landi
ktár 26.
- Picard Alphonse párisi könyvkiadó 100.
- Piemont 23, 26.
- Pilis-pásztói czisztercziek 146.
- Pingaud Léonce 422.
- Pintér Sándor 5, 17, 189.
- Pisa 27. — i egyetemi ktár 27.
- Piscator J. 373, 374.
- Pistoia 27. — i Forteguerrí ktár 27.
- Pisztory Zoltán 399.
- Pius (IV.) pápa 127.
- Plakátok bibliográfiai feldolgozása 346.
Bercsényi — 346. Rákóczy — 346.
- Plinius 145, 339.
- Pock Mátyás 251.
- Podmaniczky Frigyes báró 184. — Géza
báró ktára Kis-Kartalón 60.
- Podolini kegyesr. gimn. ktára 112, 251.
- Polgár Kálmán 292.
- Polgári András 279.
- Poncianus históriája 421.
- Pongrácz Elemér 315, 316. — György
279. — Lajos 5.
- Porcsalmi András 278.
- Porkólab Imre ktára a sárospataki ev.
ref. főgimn.-ban 254.
- Poroszország 322, 327, 328. — i könyv-
tárnoki vizsgák 217.

- Port-Royal-des-Champs klostrom 126.
 Porto-Maurizio 26.
 Portugalia 126. 322.
 Porzsolts Kálmán 82.
 Posaházi János 60, 138, 159.
 Posse Ottó, drezdai állami ltárnok 324, 327, 328, 329, 333.
 Poton, párisi abbé 141.
 Potthast 220.
 Pouget Fr. A., oratorianus atya 125, 126.
 Pozsony 171, 238, 251, 252, 269, 270, 273, 343, 396, 398. —i ág. ev. főgimn. ktára 252, 314. —i állami főreálisk. ktára 252. —i kir. kath. főgimn. ktára 251, 252. —i Kis-Krónika 49. —i theol. akadémia 183. —i orvos-ter-mészettudományi egyesület 183. —i városi ktár 314.
 Pozsony-szentgyörgyi kegyesrendi algimn. ktára 253.
 Prága 258. —i cs. kir. egyet. ktár 58, 190.
 Prato 27. —i Bibl. Roncioniana 27.
 Pray György 163, 171, 251, 252. — Index rarior. libr. 348.
 Pray-kódex l. Halotti Beszéd kódexe.
 Pretzner Karolina 10.
 Privigyei kegyesrendi algimn. ktára 253.
 Protestáns irod. társ., Magyar — 189. — orsz. árvaegyesület 292.
 Pruzsinszky Pál 154.
 Pulszky Ferencz 95, 124. — iratai a M. N. Múzeumban 10, 295, 296. —né Walther Teréz naplója 5, 10, 91, 94, 294, 295.
 Purgstaller József 259.
 Putnok 129. —i levél 128.
 Putnoky család 129. — Imre 129. — Miklós 157.
 Püspöki község 112.
 Püspöky Gráciaán 396.
 Quéard 220.
 Quirinal 20.
 Rabbi képzőintézet. Orsz. — Budapest 189.
 Racine 126.
 Rác Pál czím. lev. (1623.) 398.
 Radák báró cs. ltára a M. Nemz. Múzeumban 9, 11, 94, 108, 399. — Ádám báró 399, 400. —né báró 94, 108.
 Ráday Pál naplója 316. Rádayak péczeli ltára 316.
 Radi Sámuel 280.
 Radisics Jenő 82, 97.
 Radnai Mihály 299.
 Radnóth 58, 181.
 Radnótfái Sz. János 279.
 Radnóti István 278.
 Radó Antal-féle Magyar Költők Albuma 422.
 Radós Ignác 143.
 Radvánszky Béla 82, 349.
 Raffay Ferencz 292.
 Rajla Péter 248.
 Rákóczi Ferencz (I.) 129. — (II.) 97, 128, 141; gyermekkori arczképe a M. Tud. Akad. ktarában 194; plakátjai 346. — György (I.) 96, 97, 186, 206, 254, 257, 275, 276, 295. (II.) 96, 97, 295; özvegye 60. — Julianna 58. — Zsigmond 185, 254, 295.
 Rákóczi tár 316.
 Rákosi Jenő 82.
 Rákos-palotai Wagner-Szabó-féle magán gimn. és reálisk. ktára 253.
 Rákosy Jakab 292.
 Randveg Mihály 206 353.
 Rappenberger Vilmos 158.
 Ráth György 5. — ktára a brünni könyvkiállításon 303. — Károly 234. — Mór 169.
 Ratisbona 62.
 Rátka P. Péter 280.
 Rauchbauer József 263.
 Rauiusius Péter, ingolstadtí könyvnyom-tató 61.
 Récsy Viktor 5, 189, 292.
 »Reggeli Ujság« cz. hirlap 14.
 Regölés maradványai 15.

- Rehlinus Johannes 59.
 »Reichs-Bremse« cz. hirlap (1849. évf.) 185.
 Reifenkugel K. 189.
 Reizner János 401.
 Remellay Gusztáv 259.
 Reményi Ede 162.
 Remethei János 281.
 Remetintzi ferenczrendiek 421.
 Requinyi Géza 251.
 Reseta, cenzor 100.
 Resutsky, cziszterci főgimn. igazgató 146.
 Réthy László 5, 91.
 Révay-könyvtár a budapesti kegyesrendi főgimn. ktárában 141.
 Révész Kálmán 62, 112, 206, 207, 320.
 Reviczky Gyula 184.
 »Revue des Bibliothèques« 101, 106, 220, 309, 321, 329, 417.
 Rexa Dezső 5.
 Rheda Péter, debreczeni könyvnyomtató 373.
 Rhédei Ferencz 280. — Mihály 280. — Sándor 280. — Zsuzsánna grófné 159.
 Richter Aladár 209.
 Rinnaszombati egyesült prot. főgimn. ktára 253.
 »Rivista delle Biblioteche e degli Archivi« 321, 329, 418.
 Robert, Jean le — saint-auberti apát 410, 411.
 Rodostó 124.
 Róma 20, 24, 33, 43, 62, 121, 125, 297, 298, 323, 395. — i Casanatensis ktár 298. — i egyet. ktár (Bibl. Alessandrina) — i Fraknoi-intézet 18, 83. — i nemzeti ktár (Bibl. Vittorio Emanuele) 22, 24, 25, 31, 32, 33, 40, 41. — i Valli-celliana ktár 22. — V. ö. Vatikán.
 Rombauer Emil 140.
 Rómer Flóris levelezése a Magy. Nemz. Múzeum ktárában 93.
 Róna Béla 396.
 Rónai J. 399.
 Rosenthal J., müncheni antiquár 398.
 Rosinski A. 189.
 Rosnyai János 60.
 Roth Samu 157. — féle ktár a löcsei állami főreálisk. ktárában 157.
 Rothschild-ktár Frankfurtban 5, 395.
 Rovigo 28.
 Rózsahegy kegyesrendi főgimn. ktára 253.
 Rozsnyai Dávid 10.
 Rozsnyói ág. ev. főgimn. ktára 254. — i kath. főgimn. ktára 253.
 Róser-gimnázium ktára Budapesten 142.
 Rudolf trónörökös 318.
 Rupp Kornél 5, 292, 299, 421.
 Ruskin John 14.
 Ruzicska Béla 5, 189.
 Sacconi czédulakatalógus-rendszere 31.
 Sacy, De — biblia fordító 126.
 Saint-auberti apátság 410, 411.
 Saint-Cyran, abbé 126.
 Sainte Geneviève ktár Párisban 219.
 Sajó-Örs 1.
 Sajtószabadság, Magyar — jubileuma 100, 299.
 Salamon József 265. — Vinczéné 5.
 Salamin Leó 256.
 Sallustius-kódex a vatikáni ktárban 323, 331.
 Salzburgi szt.-benedekrendi apátság 190.
 Sámsondi János 278, 279. — József 280.
 Sanct-Gallen 322, 323, 326, 327, 328, 330, 333. — i kanton 321, 327, 333. — i káptalani ktár 313, 326, 327, 328, 333. — konferenzia 321—333. — városi ktár 313.
 Sanctpauli benedések ktára 313.
 Sándor szerb kir. 292.
 Sándor István 163, 169, 171, 173, 278. — Magyar Könyvesháza 348.
 Sandrio 26.
 Sáp János 150.
 Sárdinia 23, 26.
 Sárközy Imre 5, 91. — János 144.
 Sárosmegyei jótékony-cgylet 5.
 Sárospatak 60, 159, 269. — i jogakadémia

- ktára 314. —i ref. egyház 374. —i ref. főiskola ktára 254, 314.
- »Sárospataki Füzetek« 320. Sárospataki István 280. — Mihály 278.
- Sassari 26. —i egyetemi ktár 26.
- Sásvári István 61.
- Sátoraljaújhegyi kegyesrendi főgimnázium ktára 255.
- Say, jezsuita 155. — Mórincz 153.
- Sayous Ede 422. — irodalmi működésének bibliográfiája 422.
- Schaefer Jakab 5.
- Schäffer Róbert, lipcei kiadó 170, 172, 173, 237.
- Schiblerszky Károly 183.
- Schimkó-ktár a pozsonyi ág. ev. főgimn.-ban 252.
- Schirek Károly, brünni iparmúzeumi őrk 302.
- Schlick István 249.
- Schlosser J. 396.
- Schlott Gyula 147.
- Schmakovszky 7.
- Schmerling 236.
- Schmidt Ferencz 5, 396.
- Schöffner Péter 303, 362.
- Schönfeld kir. magyar ujságkiadó hivatala Bécsben 272.
- Schönherr Gyula 1, 2, 5, 13, 14, 91, 184, 205, 295, 313, 353, 354.
- Schönvitzky Bertalan 252.
- Schram Vilmos, a brünni Franzensmuseum igazgatója 302.
- Schröder Károly 155.
- Schuller Richárd 255.
- Schulpe György 396.
- Schultz Dániel, bártfai és kassai könyvnyomtató 275.
- Schulz Fr. Ágost 189.
- Schurina István 246.
- Schwabe, párisi festő 302.
- Schwaiger József 171.
- Schwartz Adolf 299.
- Schweinheim, római könyvnyomtató 298.
- Schwenke, königsbergi ktár igazgató 111.
- Sebestyén Gyula 1, 5, 15, 46, 183, 205, 313, 317, 411.
- Sebetics Rajmund 396.
- Seemiller Sebestyén 316.
- Segesvár 180. —i ág. ev. főgimn. ktára 255.
- Seitenstetteni ktár 313.
- Seivert 57.
- Sellei Péter 137.
- Selmeczbányai ág. ev. főgimn. ktára 255. —i kir. kath. gimn. ktára 255. —i nemes magyar társaság 255. — óvári levéltár 109. —i városi ktár 314.
- Semayer Vilibald 189, 209.
- Semberey Imre 315.
- Semsey Andor 108.
- Sepsi-Szent-György 396. —i ev. ref. főgimn. ktára 255.
- Serajevói bosnyák-hercegovinai orsz. múzeum 8. — gimnázium igazgatósága 5.
- Seres Sámuel 280.
- Serpilius János ifj. 59, 186.
- Setéth Endre 294. — Károly 294.
- Sicilia 24, 27.
- Siena 27. —i városi ktár 27.
- Sigray-alap a nagykőrösi ev. ref. főgimn.-ban 248.
- Simart Nicolas, franciaországi könyvnyomtató 125.
- Simon Gábor 5, 189, 399. — Géza 151.
- Simonyi József báró őbesterre vonatkozó iratok a M. N. Múzeum ltárában 10. — Zsigmond 10.
- Singer Fülöp 189. — és Wolfner könyvkiadó hivatala 5, 91, 183.
- Singrenius János, bécsi könyvnyomtató 347, 348.
- Siracusa 28.
- Skrbensky báró levéltára 11.
- Sleidan, történetirő 97.
- Smithsonian Institution 189.
- Soltárok (Kolozsvár, 1751.) 396.
- Sommer Joannes 61.
- Somogyi ktár Szegeden 259, 401—406. — Gedeon 421. — Jenő 266.

- Soó Gáspár 260.
 Soós Ferencz 279. — Kristóf, (Sóvári) Postillája (Bártfa, 1598.) 316.
 Soproni ág. ev. főgimn. ktára 256.
 —i állami főreálisk. ktára 256. —i Lähne-féle gimn. ktára 256. —i szent-benedekrendi főgimn. ktára 256. — vármegye közönsége 183.
 Sörös Pongrácz 206, 353.
 Sötér cs. ltára 11. 94.
 Spangár András 138.
 Spanyolország 126, 302, 322.
 Spitzer József 294.
 Sponer Andor 396.
 Staderini czédulakatalógus-rendszere 31.
 Stajerszági történelmi társulat 5.
 Statisztikai hivatal, Magy. kir. közp. — 183, 407; nyilv. ktára 407—409; czim-tára 407—409; olvasóterme 409.
 Osztrák cs. és kir. — központ 91. 396.
 Stefánia-Egylet 292.
 Stein Gábor 400.
 Steinhausen, jenai ktárnok 111.
 Steinlen, párisi festő 302.
 Stenczel János 278.
 Stern Messias (Peter Schwartz) cz. ös-nyomt. Ráth György ktarából a brünni könyvkiállításon 303.
 Stewart Charles 292.
 Stöhr Szilárd 152.
 Strassburg 6, 225.
 Strauch Béla 206, 353.
 Sturm Albert 8.
 Stuttgart 327. —i kir. ktár 190, 328.
 Sukar, pozsonyi várjobbágy 48.
 »Susmalainen Kirjallisuus« cz. finn bib-liogr. munka 303.
 Surel Jean 101.
 Sury Charles 214, 224, 357, 358.
 Sümegh 1, 391. —i közs. alreálisk. ktára 257.
 Svájcz 170, 173, 322, 327, 328, 333. —i könyvtárnokok egyesülete 327. —i országos ktár Bembén 328.
 Svédország 161, 322, 328. — kormány 188.
 Szabadalmi hivatal, M. kir. — 183, 292, 396.
 Szabadkai közs. főgimn. ktára 257. — városi ktár 314.
 Szabadságharczra vonatkozó iratok a M. N. Múzeum ltarában 9, 12.
 Szabályzatok, Flórenczi műkincsek másolására von. 20. — M. N. Múzeumi szolgálati — 282, 285. — Olasz állami régiségtári — 21. — Olasz könyvtári — 32.
 Szabó Ferencz 246. — Györgyné, Péczeli-alapítványa a nagykőrösi ev. ref. főgimn.-ban 248. — István 254.; ktára a rozsnyói kath. főgimn.-ban 254. — Károly 57, 58, 60, 96, 111, 112, 169, 171, 234, 240, 244, 248, 250, 319, 365.
 Adalékok — R. M. K.-ához 57—62, 177—181, 277—281, 372—384. A—féle R. M. K. új kiadása 334—352. — Márton 276. — Mihály 60.
 Szacsay Sándor 93.
 Szádeczky Lajos 5, 189, 292, 315, 341.
 Szádvár 227.
 Szakolczai kir. kath. algimn. ktára 257. —i kolostori ktár 252.
 Szalay Imre 5, 8, 91, 98, 183, 185, 209, 211, 292, 398. — István, Szeniczai — 156. — Sándor 5.
 Szálé János 157.
 Szamosújvári örm. kath. algimn. ktára 257.
 Számvald Gyula 161.
 Szana Tamás 98, 99, 100.
 Szántói ferenczrendiek konventje 421.
 Szapolyai család 110.
 Szártoricz Ferencz 255.
 Szarvadi János 280.
 Szarvas 189. —i ág. ev. főgimn. ktára 257.
 Szarvas Gábor 17.
 Szász Mihály, Hadadi — nemeslevele (1607.) 295.
 Szász-Medgyes 179.
 Szászország 323, 327, 328.
 Szászrégen 178. —i ág. ev. algimn. ktára 257, 258.

- Szászsebes 178. — i ág. ev. algimn. ktára 258.
- Szászvárosi ev. ref. főgimn. ktára 258.
- Szatmár 60. — i ev. ref. főgimn. ktára 254.
- i kir. kath. főgimn. ktára 258, 259.
- Szatmári Baka Péter 112, 206, 207.
- Szatmár-németi 1646-iki zsinat 206.
- Szatmár-Némethi Mihály 60, 278, 280, 281. — Sámuel 93, 278, 279.
- »Századok« 13, 16, 103, 129, 250, 305, 414.
- Szebenmegye alispáni hivatala 5. — közönsége 188.
- Széchenyi cs. ltára a M. N. Múzeumban 12, 399. — múzeum a M. T. Akadémiában 419, 420. — Béla gróf 108. — Ferencz gróf 163. — Gyula gróf 5, 91. — István gróf 12, 419, 420; levelei és iratai a M. N. Múzeum ltarában 12. — Istvánné 419.
- Szécsenyi-kör Eperjesen 4, 292. — orsz. könyvtár I. Múzeum (M. Nemz.) ktára.
- Széchy Anna Mária grófnő 276. — Károly 5, 91, 225; — Károlyné 5, 91.
- Szécsény és vidéke a bonfoglalás előtti korban 17.
- Szedlák Mátyás 5.
- Szeged 183, 269. — i állami főreálisk. ktára 259, 260. — i kegyesrendi főgimn. ktára 259, 314. — keresked. és iparkamara 188. — i Somogyi-ktár 259, 401–406; új helyisége 401, 402; állománya 402, 403; használata 404, 405.
- Szegedi Ferencz 280.
- Szegedy Gergely 275.
- Szegszárd 291.
- Széki állami isk. igazg. 292.
- Székely Ádám gróf, Borosjenői — 159. — Aladár 189. — János 400. — József 151. — Mózes 280. — Sámuel (Dobai) 316.
- Székelyek neve és eredete 15.
- Székelykeresztúri unitárius gimnázium ktára 57, 260.
- Székely-Mikó-kollégium Szepsi-Szt-Györgyön 292.
- Székelyudvarhely állami főreálisk. ktára 260, 261. — i ev. ref. főgimn. ktára 260. — i róm. kath. főgimn. ktára 260.
- Székesfejervári állami főreálisk. ktára 261.
- i zircz-czisztercezi rendi főgimn. ktára 261.
- Szelevényi Pál 227, 228.
- Széll Kálmán 82.
- Szemák István-féle ifjúsági könyvtárjegyzék 141, 160.
- Szemnecz Emil 5.
- Szendrei János 42, 399. — oklevélgyűjteménye 295, 296.
- Szendrő 227, 228.
- »Szent Család Kis Követe« szerk. 396.
- Szentesi közs. főgimn. ktára 261.
- Szentgotthárdi állami gimn. ktára 261.
- Szent-István-Társulat 13, 16, 128.
- Szent-Ivány cs. ltára a M. Nemz. Múzeumban 11.
- Szentmiklós Alajos 262.
- Szentpétervári cs. ktár 190.
- Szerdahelyi József, zeneszerző 162.
- Szeremley Gábor ktára a sárospataki ev. ref. főgimn.-ban 254.
- Szerencs 275, 276.
- Szepes vármegye 186.
- Szepesi Czombor Márton, Europica Varietas (Kassa, 1620.) 292.
- Szepesi kamara 274, 275.
- Szepesmegyei történeti társulat 189.
- Szepsi-szentgyörgyi Székely-Mikó-kollégium 292.
- Szestyor 186.
- Sziderius János Catechismus, (Kolozsvár, 1690.) 396.
- Szigethy György 256. — Mihály 280.
- Szigligeti Ede 1, 294; irodalmi hagyatéka 93; örökösei 5, 10. — társaság Nagyváradon 189.
- Sziládi Áron 110, 277, 348.
- Szilágyi Benjamin István 145. — Dániel 194. — János 279. — Péter 278, 279. — Sámuel báró, (Nagyenyesi) 159. — Sándor 186, 245, 248.
- Szilágyosomlyói kath. algimn. ktára 262.

Szilágyvármegye alispáni hivat. 188.
 Szilasi Gergely 249. — Móricz 141.
 Szily András 112. — Kálmán 198, 199, 270.
 Szinnyei Endre 255. — Ferencz 206, 353.
 — Gerzson 207, 220, 254. — József (id.) 2, 5, 13, 16, 91, 209, 270, 319, 320, — József (ifj.) 5, 17, 92, 292.
 Szinnyei-Merse István 183.
 Szirmay cs. levéltára 316. — Andor 316.
 Szlavik Mátyás 5.
 Szolnok 353. — i állami főgimn. ktára 262.
 Szombathelyi magyar társaság 262. — prémontrei főgimn. ktára 262.
 Szótár, Ismeretlen magyar szótár L. »Toldalék«.
 Szotyori János, Sz. — 159.
 Szódi S. 396.
 Szögyi G. Vilmos 5, 92.
 Szőlősi Mihály 280.
 Szőnyi N. István 278. — István, Paráditsomi Mulatság (Kolozsvár, 1690.) 292.
 Szulejman (Nagy-) szultán 110.
 Szűcs Lajos 265.
 »Szűz Mária Virágoskertje« szerk. 396.
Tabari, arab történetíró 110.
 Takács József 265. — Judit, Dukai — 262. — Sándor 5, 141.
 Tamás (Aquinoi Szent-) 138.
 Tanács, Magyar Nemz. Múzeum — 108.
 Tanay József 292.
 »Tanügyi Értesítő« szerk. 396.
 Tatai kegyesrendi algimn. ktára 262.
 Tate Gallery 203.
 Technológiai iparmúzeum, Budapesti — 5, 188, 292. — Közleményeinek szerk. 396.
 Técsi András 281. — Mihály 280. — Zakarias 280.
 Téglás Gábor 146, 399.
 Telegdi Miklós, pécsi püspök 274, 421. — Pap Sámuel 280.
 Teleki cs. nagyzyabláti ltára a M. Nemz. Múzeumban 9, 11, 94, 95, 184, 296,

399. — gróf-féle alapítv. a M. Tud. Akadémia ktarában 192. — ktár Marosvásárhelyen 314. — Anna 349. — Elemér gróf 2. — József gróf 161, 254. — László gróf 248, 254. — Mihály 280, 349. — Sámuel 254. — Sándor gróf 108.
 Telfy Iván 189, 235, 237.
 Temesvár 189, 238. — i állami főreálisk. ktára 263. — i délmagyarországi tört. és régészeti múzeum ktára 314. — i jogászegyesület ktára 314. — rom. kath. főgimn. ktára 262, 263. — term. tud. társulat ktára 314. — i városi tanács 188.
 Temesvári Pelbárt 6.
 Térképgyűjtemény, A magy. kir. közp. statiszt. hiv. — e 407—409.
 Térképrajzok. Az ezredéves kiállításról a M. N. Múzeum ktárának ajándékozott — 7.
 Természettudományi Társulat, Magyar — 292.
 Testőrség, M. kir. — ktára Bécsben 6, 314.
 Tettey Nándor 169, 170, 171.
 Tetzel Lőrincz 313.
 Teza Emilio 189.
 Thallóczy Lajos 5, 7, 10, 92, 189.
 Thaly cs. ltára 11, 12. — Kálmán 10, 82, 95, 108, 316, 317.
 Thán Károly 183, 189.
 Thar Károly 5.
 Theodosius Schimbergius 61.
 Theophano császárné 302.
 Theresianum, A bécsi — Garelli-ktára 343.
 Thewrewk Emil 176, 234, 240.
 Thode Henry 61.
 Tholdi V. Miklós 280.
 Thökölyi Imre 151.
 Thury József 396.
 Tichy Ákos 299.
 Timotheus 340.
 Tinodi Sebestyén, Chronica 339, 343.
 Tiszamelléki ág. hitv. ev. püspök 353.
 Tiszáninneni ref. egyházkerület 292. — püspök 353.

- Tizedes bibl. rendszer 357.
 Tokai István 280.
 »Toldalék« --- Egy ismeretlen szótár a nyelvújítás idejéből 17.
 Toldy Ferencz 161, 170, 237. — László 51, 53, 98.
 Tolnai István 278. — Dali János 206. — Mihály 278.
 Tolstojatow M. özv. 189.
 Torda 61.
 Torda-Aranyos vármegye alispán hivat. 188.
 Tordai Dávid 280. — György 250.
 Torontáli Károly 189.
 Toscana 23, 27.
 Tót énekes könyvek. Népies festésű --- Magyarországon 302. — Morvaországban 301, 302.
 Tótfalusi Kis Miklós 279, 280. »Retrattió« (Kolozsvár, 1698.) 58, 59.
 Tóth Árpád 209, 211. — Sándor 158. — Mike 183, 396. — Lőrincz 254. Kázmér 397. — Gergely és Mihály cz. lev. (1631.) 186. — György 156. — Mihály (Szigeti) cz. lev. (1656.) 186. — Ernő 400.
 Toussaint Ferencz József czim.-lev. (1753.) 399.
 Tölcserý Ferencz 265.
 Török (Enyingi) cs., czimereslevele (1481.) 15. — (Várad) cs. ltára a M. Nemz. Múzeumban 9, 185, 296, 399. — Béla. (Várad) 94, 185. — István 61.
 Törpényi Lajos 5.
 Történelmi Társulat, Magyar — 14, 15, 16, 188.
 Törzskönyv, Magyarországi nyomdák — e 397.
 Törzsök Vilmos 206, 353.
 Trapezunti cs. és kir. főkonzulátus 110.
 Trefort Ágoston 243, 244, 245.
 Trencsén 59. —i kir. kath. főgimn. ktára 263.
 Trencsinszky Márton 227.
 Treviso 28.
 Tridenti zsinat 125, 127.
 Trondhjemi norvég tud. társulat 183.
 Trszlenai kir. kath. algimn. ktára 263.
 »Tudományos Értekező« 172.
 »Tudományos Gyűjtemény« 171, 316.
 Tudománytár 171.
 Turalukai tót énekeskönyv 302.
 Turin 26. —i nemzeti ktár 22, 26. —i udvari levéltár 25.
 Turkovics Mihály L. Csepregi.
 Turóczt.-mártoni múzeumi tót társaság ktára 314.
 »Turul« cz. folyóirat 5, 10, 13, 14, 92, 94, 292, 349.
 Tüersch Dávid, kassai könyvnyomtató 60.
 Tvardko bosnyák király 1380. évi szláv oklevele 8.
Uberti, Facio degli — 6.
 Udine 28.
 Udvarhelyi Mihály 279. — Péter 275, 276.
 Udvari István 227, 231, 233.
 Ugróczy, piarista 156. — Ferencz 259.
 Ujfalvy Krisztina 92.
 Ujhelyi Ferencz 279. — János 60. — Zsigmond 280.
 Ujlaki Lőrincz herczeg 110.
 »Uj Magyar Múzeum« 170.
 Ujszigeti nyomda 343.
 Ujvári Tamás 111, 320.
 Ujvárosi Mihály 281.
 Ujverbászi algimn. ktára 263.
 Ujvidéki gör. kel. szerb főgimn. ktára 264. —i kir. kath. főgimn. ktára 263, 264.
 Ulászló (II.) m. kir. 398.
 Umbria 23.
 Ungvári kir. kath. főgimn. ktára 264.
 Ungváry Vilmos 5.
 Unió-kiállítás Kolozsvárt 314.
 Unitárius püspök 353.
 Upsalai kir. egyetem 183. — ktár 5, 92, 396.
 Uzanne Octave 222.
 Uzon 292.
 Uzoni Mihály 280.

Űrményi József 161.

»Üstökös« cz. élelzap 9.

Vác 353, 396. —i kegyesrendi főgimn.
ktára 264.

»Vadász- és Versenylap« szerk. 292.

Vadkerti Pál 280.

Vágó Ferencz 148. — Gyula 183.

Vágújhelyi izr. alreálisk. ktára 264.

Vajda Emil 261. — János 184. — Péter
257.

Vaji Ferencz 280.

Vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisz-
terium 5, 18, 82, 92, 108, 132, 135,
183, 205, 244, 245, 258, 282, 292, 301,
352, 355, 399, 419.

Vallicelliana-ktár Rómában 22.

Valparaisoi egyetem 5.

Vály János 150.

Vámbéry Ármin 337.

Vandeveld Ernest 215, 216.

Várad 186. —i énekeskönyv 231. —i prot.
iskola 379. —i Regestrum 47.

Várad Gábor 281. —i Mihály verse Bethlen
Gábor haláláról 372—384. —i Török
cs. 1. Török.

Várallyai Márton 279.

Varga Mihály 396. — Ottó 5.

Vargyasi Ferencz 140.

Vári János 280.

Varjú Elemér 5, 7, 92, 334, 337, 339,
341, 343, 345, 247, 349, 351.

Városv Tivadar 264.

Vásárhelyi-ktár az aradi kir. főgimn.-ban
136. — Gergely 275. — Mihály 281.

»Vasárnapi Tanító« 396.

»Vasárnapi Ujság« 14, 270.

Vasenius Valfrid, helsingforsi egyet. tanár
303.

Vaszary János 100.

Vatikán 28, 126, 323, 327, 328. —i ktár
113, 114, 117, 118, 122, 123. — ltár
111, 297, 298.

Veiger Sándor 396.

Velechinus István 275.

Velencze 2, 6, 24, 28, 145, 183. —i Szent-
Márk-ktár 22, 92.

Vekei József 281.

Velhagen és Klasing német könyvkiadó
czég 412.

Vendvidéki Közműv. Egyesület 292.

Vér Judith 349.

Verancsics-féle iratok a M. Nemz. Múzeum
ltárában 12.

Verbőczy István 110.

Veresegyházi Szentyel Mihály, kolozsvári
könyvnyomtató 349.

Veresmarti István 60, 61.

Veress Gergely 143. — Ignác 198.

Vergilius-kódex a vatikáni ktárban 323,
331.

Verein für siebenbürgische Länderkunde
258, 315. — für Verbreitung gemein-
nütziger Kenntnisse 258.

Verona 28, 117.

Versecz 188. —i állami főreálisk. ktára
264.

Vértesy Kálmán 183.

Veszprém 353. —i kegyesrendi főgimn.
ktára 264, 265. — püspök 353. —i
ref. egyházmegye 5, 92.

Veszprémi István 278. — József.

Veszpémvölgyi apácák 251.

Vezeric Dávid 155.

Vicenza 6, 28.

Vicenzi Miklós cz. lev. (1634.) 398.

Vida Károly 144.

Vidos, (Koltai) cs. ltára a M. N. Múzeum-
ban 9, 95, 186.

Vierge, párisi festő 302.

Vigevano 26.

Vigyázó Ferencz gróf 189.

Vikol János 147.

Virág Benedek 327.

Virágének 15.

Virchow 315.

Virkler Endre 147.

Visegrád 420.

Visk 177.

Viski János 280, 281. — Márton 281. —
Pál 279, 281.

Viszolaajszky Isván 154.
 Vitcz György 281. — János 298.
 Vizaknai András 280. — Briccus György 280.
 »Vizsgálódó Magyar Gazda« cz. folyóirat 270, 271, 272, 273.
 Vízolyi biblia 343.
 Vlahovics Emil 263.
 Voghesa 26.
 Vojnits Döme 147.
 Vokum Ferencz 172.
 Volf György 5.
 Vörös Antal 155.
 Vörös-Kereszt-Egyesület 396.
 Vörösmarty Mihály 341, 342.
 Vratizlavia, Michael de - - 6.
 Vries, De —. a leydeni egyet. ktár. igazgatója 323, 326, 327, 328, 329, 330, 332, 333.
 Vulcan Sámuel, püspök 137.
Wachsmann Ferencz 295.
 Wagner, innsbrucki könyvkiadó czég 17.
 — Szabó-féle magán gimn. és reálisk. ktára Rákos-Palotán 253.
 Wallaszky Pál 297.
 Walter Gyula 5, 183, 292. — H., párisi könyvkiadó 367.
 Walther-gyűjtemény a M. Nemz. Múzeum ktárában 93.
 Wapen Martijn 411.
 Washingtoni Volta-bureau 6. 92.
 Weber J. J., lipcei könyvkiadó 367.
 Weigel János ktára a selmeczbányai ág. ev. főgimn.-ban 255.
 Weisz Lipót 10.
 Welch, a karlsruhei tart. főlevéltár igazgatója 111.
 Wenzel Gusztáv 93. — gyűjteménye a M. Nemz. Múzeumban 93. — féle ktár 187.
 Werőczy Ferencz, Lelki Harcz (Kolozsvár, 1691.) 292.
 Wesselényi báró cs. ltára az Erdélyi Múzeum ktárában 400. — Ferencz báró 265, 276.

Wheatlhey H. B. 203.
 Wiedemann Éliás pozsonyi rézmetsző 343.
 Willems, bibliografiai író 350.
 Wilmanns A., a berlini kir. ktár igazgatója 327, 328, 333.
 Winter Vilmos 257.
 Wintterlin A. a stuttgarti kir. ktár ktárnoka 327, 328, 329, 330, 333.
 Wittenbach marburgi egyet. tanár 159.
 Wittenbergi burza jegyzőkönyve 145.
 Wlassics Gyula 77, 83, 84, 186, 323.
 Wodianer Arthur 422.
 Wolfenbütteli egyet. ktár 161.
 Wolfgang Márton, brassai könyvnyomtató 57.
 Württemberg 323, 327, 328.
 Würzburgi Phys.-med. Gesellschaft 292.
Xántus János 240.
 Xylografia 362, 411.

Zabanius Isaacus 60.
 Zágráb 188. — i horvát-szlavón orsz. ltár 296. — i orsz. statiszt. hiv. 188.
 Zaka Gyula 246.
 Zalányi Gergely 281. — István 281. — Pál 281.
 Zangemeister Karl, a heidelbergi ktár igazgatója 326, 327, 328, 329, 333.
 Zapf György Vilmos műve az 1468—1530-i augsburgi könyvekről 344.
 Zapon, Régi kéziratok — nal való keze-lése 324, 325.
 Zára 2, 11. — i tartományi ltár 95.
 Zári Lázár czimerlevele (1533.) 295.
 Zarándy A. Gáspár 6, 92, 396.
 Zeissberg, osztrák udvari tanácsos 323.
 »Zeitschrift für Bücherfreunde« 107, 310.
 Zékely Georgius 420.
 Zentai Dudás Endre-féle magánktár 315.
 — i Horváth-féle magánktár 315. — i Majoros-féle magán ktár 315. — i Karácson István-féle magánkönyvtár 315. — i közs. algimn. ktára 265.

Zentelki István 278, 279.	Zorkóczy Samu 252.
Zetelaki Miklósi Sándor 158.	Zoványi P. György 278, 279. — Jenő
Zichy gróf cs. okmánytára 16. — Jenő	277, 278.
gróf 6, 82, 108. — Károly gróf 419.	Zrinyi Miklós, a költő 17, 145.
Zilahy ev. ref. algimn. ktára 265.	Zsigmondkori oklevéltár 13.
Zimányi Lajos 264.	Zsilinszky Lajos 294. — Mihály 257.
Zirczi csisztercei rend apátja 6, 92.	Zsolnai kir. kath. algimn. ktára 266.
Zolnai Gyula 6, 130.	Zürich 183, 292. —i városi ktár 313,
Zombori áll. főgimn. ktára 266, 314. —i	323.
városi ktár 314.	

A HAZAI NYOMDÁK 1898-BAN.

Az 1897. évi XLI. törvénycikk végrehajtása ügyében a vallás- közoktatásügyi és az igazságügyi m. kir. miniszterek által 1898. évi 5720. sz. alatt kiadott rendelet oly intézkedést tartalmaz, hogy a közigazgatási hatóságoktól a területükön levő nyomdákrol küldött bejelentések alapján »Nyomdák törzskönyve« készitendő, melyet a Magyar Nemz. Múzeum évenként, a benne előállott változásokat pedig negyedévenként nyomtatásban tartozik közzétennie. Az itt közölt kimutatás az 1898. év január 1.—december 1. közötti időszakot öleli fel. Vannak benne olyan nyomdák is elősorolva, melyek létezéséről nem a helyhatósági bejelentés alapján, hanem vagy a Grafikai Szemle ez évi márcziusi számából, vagy egyéb uton szereztünk tudomást; ezek egy csillaggal, azok a nyomdák pedig, melyek évközben megszűntek, két csillaggal vannak megjelölve.

Abauj-Szántó :

Baksy Barna.

Abony :

Szerdahelyi János.

Abrudbánya :

Roth Ferencz.

Ada (Bács-Bodrogh m.):

Bergel L.
Kamocsay és Kádár.

Alsó-Kubin :

Trnkóczy József.

Alsó-Lendva :

Balkányi Ernő.

Apatin :

Gasz Mátyás.
Szavadil József.

Arad :

Aradi nyomda- társaság.
Barcian Popovits Aurél.

Arad (folytatás):

Bloch Henrikné.
Gör. kel. román egyházm. nyomda.
Özv. Gyulai Istvánné.
Löbl Dávid.
Lengyel Lipót.
Muskát Miksa.
Réthy Lipót és fia.
Weisz Félix.

Aranyos-Maróth :

»Dóczi« könyvnyomda.

Aszód :

Kir. javítóintézet nyomdája.

Baán (Trencsén m.):

Fuchs Vilmos.

B.-Topolya (Bács-Bodrogh m.):

Vilheim Miksa.

Baja :

Kazal József.
Kollár A. és fia.
Nánay Lajos.
Rajkovich Károly.
** Streintz Gyuláné.

Balassa-Gyarmat :

Halyák István.
Balassa-gyarmati könyvny. r. társ.

Balázsfalva :

Gör. kath. papnövelde ny.

Bánffy-Hunyad :

Ábrahám Mór.

Baróth :

Mizsur Ádám.

Bártfa :

Blayer M.

Békés :

Br. Drechsel Géza.
Povázsai László.

Békés-Csaba :

Lepage Lajos »Pannonia« nyomda.
Povázsay testvérek.
Szihelszky József.

Belényes :

Süssmann Lázár.

Beregszász :

Juhász Piroska.
Engel Jenő.

Besztercze :

Botschár Tivadar.
Csallner Károly.

Besztercebánya :

Machold Fülöp
Sonnenfeld Mór.

Bihar-Ujfalu :

Adler Béla.

Bonyhád :

Raubiček Izidor.

Brassó :

Gött Frigyes
Grünfeld Vilmos.
Dr. Muresian Aurél.

Brassó (folytatás):

Schlandt Viktor.
Ciurcu N. és fia.
Herz J. B.
Lehmann Gottlieb.
* Schebesch M.

Breznóbánya :

Kreisler József.

Budapest :

** Aczél Hermann Ede.

VI., Szerecsen-u. 65.

Alkotmány.

VIII., Mária-u. 11.

* Áll. tisztviselők közlönyének kny.

VIII., Csepregy-u. 1.

Államnyomda (Magy. kir.)

I., Nándor-tér 1.

* Államvasutak menetjegy-ny. (M.k.)

VI., Csengery-u. 33.

* Anglo-nyomda.

IV., Molnár-u. 24.

Apolló irod. és nyomd. r. t.

VII., Rottenbiller-u. 4-6.

Athenaeum irod. és ny. vállalat r. t.

VII., Kerepesi-ut 54.

Bagó Márton és fia.

II., Ponty-u. 4.

* Barcza József.

IV., Lipót-u. 30.

Bárd Mór.

V., Gizella-tér 4.

Bartalits Imre.

III., Remetehegy.

Beck Nándor könyv- és könyomda.

VII., Valeró-u. 12.

Belvárosi könyvnyomda.

IV., Lipót-u. 43.

Bendiner Lipótné.

V., Arany János-u. 18.

Bichler Ignác.

III., Kis-korona-u. 15.

Biehn Árminné.

V., Kálmán-u. 15/a.

Blau Albert.

VI., Szerecsen-u. 29.

Budapest (folytatás):

- Blau Albert.
VI., Szerecsen-u. 38. sz., főközllet.
- Brózsza Ottó.
VI., Lázár-u. és Váci-körút sarkán.
- Budapesti Hirlap.
VIII., Rökk Szilárd-u. 4.
- »Budapesti Napló« részv. társ.
VIII., József-körút 18.
- Buschmann F.
IV., Koronaherceg-u. 8.
- Christoph Paula.
V., Akadémia-u. 6.
- Csapó Kálmánné, Pap Jozéfa.
VIII., Baross-u. 69.
- Czettel és Deutsch.
V., Bálvány-u. 12.
- Deutscher József.
VII., Károly-körút 7.
- Eberle József és társa.
VI., Podmaniczky-u. 43.
- Eckstein Bernát.
VII., Király-u. 45.
- Eckstein Bernát és fia
VII., Csányi-u. 12.
- Egyetemi nyomda (M. kir. tud.).
I., Iskola-tér 3.
- Ehrenstein Mór.
VI., Laudon-u. 4.
- * Első kőbányai könyvnyomda.
X., Jászberényi-út 1.
- * Engel S. Zsigmond.
VI., Lovag-u. 7.
- Engelmann Mór.
IX., Vámbáz-körút 15.
- »Európa« nyomda r. t.
VI., Ó-u. 12.
- Feldmann Mór.
IV., Károly-körút 20.
- Feldmann Sámuel.
VII., Csányi-u. 13.
- Flesch Jakab.
VI., Új-u. 37.
- Fővárosi nyomda r. t.
VI., Podmaniczky-u. 39.

Budapest (folytatás):

- Franklin-társulat irod. és nyomdai
vállalat r. t.
IV., Egyetem-u. 4.
- Fried és Krakauer.
VI., Eötvös-u. 29.
- Fried S.
VIII., József-u. 17.
- ** Friedenstein Vilmos.
V., Hold-u. 25.
- Fritz Ármin.
VIII., József-körút 9.
- Fuchs Samu és társa.
VI., Podmaniczky-u. 27.
- * Galitzenstein H.
VI., Hajós-u. 33–35.
- Garai Mór.
VII., Dohány-u. 1.
- Gelléri és Székely.
VI., Podmaniczky-u. 45.
- Goldberger Ignác.
II., Fő-u. 23.
- Goldfaden Márk.
VII., Kazinczy-u. 7.
- Özv. Goldschmidt Árminné.
X., Belső Jászberényi-út 1.
- * Goldschmiedt Lipót.
VI., Révay-u. 6.
- * Goszler Gyula.
IV., Aranykéz-u. 1.
- Götz Miksa.
IV., Vármegye-u. 4.
- Gross Jakab és Grünhut Mór.
VI., Ó-u. 50.
- Grün Ignác.
VI., Új-u. 37.
- Grünfeld Lipót.
IV., Pinter-u. 2.
- * Grünhut Miksa.
VI., Lázár-u. 2.
- Gutenberg szövetkezet.
VI., Gyár-u. 31.
- Hamburger és Birkholz.
V., Nádor-u. 19.
- Hartenstein Emil.
IX., Lónyay-u. 7.

Budapest (folytatás):

- Hedvig Sándor.
IV., Károly-körút 22.
- Heisler J.
II., Várkert-rakpart 1.
- * Herrman Ignác.
VI., Laudon-u. 10.
- Horn Emil.
V., Bálvány-u. 8.
- Hornyánszky Ede és társai.
V., Akadémia-u. 4.
- Hornyánszky Viktor.
VI., Aradi-u. 16.
- * Hungaria könyvnyomda.
V., Váci-körút 34.
- Hunnia.
VI., Szerecsen-u. 65.
- Hunyadi Mátyás irod. és könyvnyomdai intézet.
IV., Zöldfa-u. 43.
- Jäger Ármin, kézisajtó.
VIII., Kerepesi-ut 23.
- Jermányi Samu.
VI., Dessewffy-u. 47.
- Jirschik András.
V., Zoltán-u. 13.
- Kahn és Roth.
IV., Harisbazar.
- Kalmár Mózes.
V., Dorottya-u. 9.
- * Kanitz C. és társa.
V., Vadász-u. 36.
- * Kálmán M. és társa.
V., Vadász-u. 32.
- Károlyi György.
V., Rudolf-rakpart 7.
- * Kassino Jakab.
VI., Király-u. 26.
- * Kauders Ferencz.
VII., Csömöri-ut 28.
- Kaufmann József.
V., Mária Valéria-u. 15.
- * Kazinczy könyvnyomda.
VII., Kazinczy-u. 2.
- * Keil József.
VIII., József-körút. 11.

Budapest (folytatás):

- Kellner és Mohrlüder.
VI., Gyár-u. 29.
- Kertész Emil és társa.
V., Mária Valéria-u. 11.
- Klas Hermann.
V., Váci-u. 16.
- Klein Sámuel.
VIII., Akácza-u. 64.
- * Klein testvérek.
VI., Révay-u. 14.
- * Klopfer Samu.
VII., Kazinczy-u. 35.
- Kogutovicz Manó.
V., Rudolf-rakpart 8.
- Kohn Simon.
VIII., József-körút 5.
- Kollmann Fülöp.
V., Arany János-u. 34.
- Korvin Náthán József.
VI., Révay-u. 10.
- Kosmos r. t.
VI., Aradi-u. 8.
- Kövér János.
VI., Révay-u. 8.
- Közművelődés-nyomda.
VI., Izabella-u. 70.
- Kunoss Vilmos és fia.
VI., Teréz-körút 38.
- * Langer Ede és fia.
IV., Zsibáros-u. 1.
- Légrády testvérek.
V., Váci-körút 78.
- Leitersdorfer József.
VII., Rombach-u. 4.
- Leitner Ede.
V., Váci-körút 18.
- Lengyel Lipót.
V., Vadász-u. 35/A.
- * Löbl Dávid.
VI., Andrássy-u. 19. és Szerecsen-u. 22—26.
- Löbl Mór.
VII., Király-u. 27.
- Löblövit Zsigmond.
VII., Csömöri-ut 54.

Budapest (folytatás):

- * Löw Ede.
V., Váci-körút 80.
- Lówy Henrik.
V., Nádor-u. 17.
- Luszt Sándor.
VI., Gyár-u. 50
- Magyar Hirlap r. t.
V., Honvéd-u. 4.
- * Magyar nők lapja könyvnyomdája.
V., Hold-u. 25.
- Magyar nyomda.
VIII., József-körút 45.
- * Mahrer testvérek.
VI., Szerecsen-u. 38.
- * Manswirth Lipót.
VI., Podmaniczky-u. 5.
- * Márián György.
VIII., Mária-u. 11.
- * Markovits és Garai.
VI., Lázár-u. 13.
- Márkus Sámuel.
V., Dorottya-u. 6.
- * Mercur könyvnyomda.
IV., Kecskeméti-u. 5.
- Minerva.
V., Sas-u. 29.
- ** Mottl Vilmos.
VIII., József-körút 36.
- Muskát Béla.
VI., Teréz körút 29.
- Müller K.
II., Albrecht-u. 3—5.
- Nágel István.
VII., Vörösmarty-u. 17.
- Nágel István.
VI., Desseffy-u. 21.
- Nágel István.
V., Sétatér-u. 6.
- Nagy Sándor.
IV., Papnövelde-u. 8.
- Neumayer Ede.
VI., Szerecsen-u. 32.
- Neuwald Illés.
VII., Dohány-u. 44.

Budapest (folytatás):

- Oberbauer Jenő.
V., Nádor-u. 23.
- Országos Hirlap. ny.
VIII., József-körút 65.
- Orsz. községi központi nyomda r. t.
V., Lipót-körút 22.
- Országos ügyvédi nyomda, mint
szövetkezet.
VI., Uj-u. 3.
- * Pallas irod. és könyvny. r. társ.
V., Kálmán-u. 2.
- Pannonia nyomda.
VII., Rombach-u. 8.
- * Pataki J. utóda (Sarkadi J.)
IV., Egyetem-u. 2.
- Pátria irod. és nyomd. r. t.
IX., Üllői-út »Köztelek«.
- Pesti könyvnyomda r. t.
V., Hold-u. 7.
- Pesti Lloyd.
V., Dorottya u. 14.
- id. Poldini Ede és Társa.
IV., Ferencz József-rakpart 32.
- * Pollacsek Mór.
VI., Ó-u. 38.
- Pollák Elkan.
V., Bálvány-u. 21.
- Pollák Gyula.
V., Dorottya-u. 9.
- Pollák M. Miksa.
V., József-tér 13.
- Popper Leó.
VII., Erzsébet-körút 35.
- Posner Károly Lajos.
VI., Csengery-u. 31.
- * Posta- és távirda igazg. kny. (M. k.)
IV., Főposta épület.
- * Postatakarékpénztár ny. (M. kir.)
V., Széchenyi-u. 2.
- Özv. Pressburg Frigyesné.
V., Arany János-u. 14.
- Pscherhoffer Vilmos.
V., Súlyom-u. 1.
- Quittner József.
VI., Szerecsen-u. 1.

Budapest (folytatás):

- * Radó Izor.
VI., Váci-körút 1.
- Rand és Hirsch.
VI., Podmaniczky-u. 41.
- * Redő testvérek.
V., Klotild-u. 20.
- Reich Ármin.
VII., Dobány-u. 81.
- Reiner Elkán.
VII., Király-u. 29.
- Riegler József Ede.
VI., Rózsa-u. 55.
- * Roth és Krausz.
VI., Vasvári Pál-u. 9.
- Rózsa Kálmán és neje.
VIII., Szentkirályi-u. 30.
- Rubin J.
VII., Király-u. 13.
- Rutkai Jenő.
IX., Vámház-körút 15.
- Schlenger testvérek.
VI., Desseffy-u. 16.
- Schlenker Salamon.
V., Akadémia-u. 7.
- Schlesinger és Kleinberger.
V., N.-Korona-u. 15.
- Schmelz és Schillinger.
VI., Csengery-u. 51.
- * Schmidl H.
VI., Szerecsen-u. 6.
- Schmiedl Samuné.
V., Bálvány-u. 4.
- Schultz Ábrahám.
VIII., Baross-u. 81.
- Schwarz Jakab.
V., Lipót-tér 1.
- Singer Lipót.
IV., Károly-körút 24.
- Spatz Henrik.
VII., Dob-u. 53.
- * Spitzer és Somogyi.
VII., Kíauzá-l-u. 31.
- Steffán Károly.
V., Kálmán-u. 17.

Budapest (folytatás):

- Stern Péter.
VII., Kazinczy-u. 35.
- Stöcklmacher Ferencz.
IV., Egyetem-u. 2.
- Süsz Dávid.
IV., Molnár-u. 39.
- * Székesfővárosi házinyomda.
IV., Lipót-u. 32.
- Szent Gellért nyomda. (Valter Ernő).
VIII., Práter-u. 44.
- Szent László nyomda.
VIII., Békés-u. 2.
- ** Sztahora Károly.
V., Alkotmány-u. 27.
- * Ullmann József.
IV., Régi posta-u. 4.
- Várnai Fülöp.
IV., Régi posta-u. 3.
- Vasváry Lajos.
IX., Üllői-ut 41.
- Vörösmarty-nyomda.
VIII., József-körút 14.
- ** Wagner Ernő.
V., Hold-u. 25.
- * Wald Bernát.
V., Kálmán-u. 19/a.
- Weissenberg Ármin.
VIII., József-körút 28.
- Weisz Lipót.
VI., Ó-u. 39.
- * Wendt és Bergsmann.
VII., Károly-körút 19.
- Werber Bernát.
V., N.-Korona-u. 10.
- Werbőczy könyvny. részv. társ.
IV., Vármegye-u. 11—13.
- Wiener Izidor.
VI., Eötvös-u. 19.
- Wiener Izidor.
V., Bálvány-u. 2.
- Wimmer Márton.
III., Serfőző u. 10.
- Wodianer F. és fiai.
IV., Sarkantyús-u. 3.

Budapest (folytatás):

Wolf F. A.
V., Lipót-körút 8—10.

Zeisler M.
VII., István-tér 17.

Zimmermann Vilmos.
VI., Ó-u. 38.

Zóbel Lipót.
V., Nádor-u. 23.

Buziás:

Ullmann Ferencz.

Czepléd:

Piros József és társa
Sebők Béla.

Csacza. (Trencsénm.):

Studenszky Károly.

Csákova:

Chudy testvérek.

Csáktornya:

Strausz Sándor.

Csikszereda:

Györgyjakab Márton.

Csongrád:

Weisz Márk.
Szilber János.

Csorna:

Kokas István és Kronfeld Samu.
»csornai nyomda vállalata«.
Neumann Samu.

Csurgó:

Vágó Gyula.

Debreczen:

Csokonai nyomda és kiadó r. társ.
Debreczen sz. kir. város könyvnyom-
dája.
Hoffmann és Kronovitz.
Kutassy Imre.
Schwarcz Ede.

Deés:

Demeter és Kiss.
Goldstein Jakab.

Detta:

Heldenwanger József.

Déva:

Hirsch Adolf.
Kroll Gyula.

Devecser:

Huss Gyuláné (szül. Novák Ilka).
»Vörösmarty« nyomdája.
Rosenberg Zsigmond.

Dicső-Szent-Márton:

Hirsch Mór.

Dombóvár (Tolna-m.):

Bruck Sándor.

Duna-Földvár:

Schwarcz Manó.

Dunaszerdahely:

Adler N. Lipót.
Goldstein Józsa.

Eger:

Egri érseki lyceum ny.
Egri nyomda részv. társaság.
Schvartz Ilka.
Paunz Sándor.

Enying:

Politzer Jenő.

Eperjes:

Kósch Árpád.
Pannonia (Kahn Mór tulajdona).
Stamberger Lajos.

Ér-Mihályfalva:

Beck Adolf.

Érsekújvár:

Winter Zsigmond.
Kohn Samu.

Erzsébetfalva:

Mártonffy László.

Erzsébetváros:

Koczauer János.

Esztergom :

Buzárovics Gusztáv.
 »Hunnia« (tulajdonos Gerenday József.)
 Laiszky János.
 Tábor Adolf.

Fehérgyarmat (Szatmárm.):

Klein József.

Fehértemplom :

Kuhn Péter.
 Wunder Gusztáv.
 Wunder Gyula.

Félegyháza :

Feuer Illés.
 Vesszősi József.

Felső-Eőr (Vas m.):

Schodisch Lajos.

Felső-Visó (Máramarosm.):

Heller testvérek.

Fiume :

Battara Pietro.
 Chiuzzellin A. et Comp.
 Fiumano stab. tipo-litografico.
 Hönig E.
 Jerouscheg Luigi.
 Ruddoff Giovanni.
 Schuh Vincenzo.
 Unio nyomda, tulajdonos Hegyi Jenő.

Fogaras :

Thierfeld Lipót.

Galánta :

Neufeld Samu.

Galgóc :

Szold Jakab.
 Sterner Adolf.

Gyergyó-Dittró :

Gyergyó-Dittró és Szárhegy köz-
 ségek kiny.

Gyoma :

Kner Izidor.

Gyöngyös :

Herczog Ernő Ármin.
 Kovács és társa.
 ** Kohn Lajos.
 Schimmerling Dávid.

Gyöng (Tolnam.):

Engel József.

Győr :

Dobos Ignác.
 Győr-egyházmegyei nyomda.
 Nitsmann József.
 Pannonia könyvny. (tulajd. Szávay Gyula és Raáb Béla.)
 Surány János.

Győrsziget :

Gross testvérek.

Gyula :

Dobay János.
 Veinstein Arnold »Corvina« nyomd.

Gyulafehérvár :

Püspöki lyceumi nyomda.
 Volcz Bálint.

Hajdú-Böszörmény :

Szabó Ferenczné.

Hajú-Nánás :

Bartha Imre.

Hajdú-Szoboszló :

Plón Gyula.

Halas :

Prager Ferencz.

Hatvan :

Hoffman M. L.

Heves :

Adler József.

Hódmezővásárhely :

Hmvásárhelyi nyomda és r. társ.
 »Vásárhely és Vidéke« nyomda.
 Lévai Fülöp.

Hódságh :

Pfiszter József.
Raab János.

Holics :

Malovani József.

Homonna :

Waller S.
Kohn Salamon.

Huszt :

Mermelstein Fülöp.

Igló :

Stein Ignác.
Schmidt József.

Ipolyság :

Neumann Jakab.

Jászberény :

Brünauer Adolf.
Kaczvinszky Zoltán.

Kalocsa :

Werner Ferencz.

Káp-Monostor (Szolnok-Doboka) :

** Simon Aurél és társa.

Kaposvár :

Hagelman Károly.
Özv. Jancsovíts Gyuláné.
Singer Lipótné.
Gerő Zsigmond.

Kapuvár :

Buxbaum József.

Karánsebes :

Fleisig Lipót.
Gör. kel. román egyházmegye ny.

Karczag :

Szódi S.

Kassa :

Werfer Károly.
Ries Lajos.

Kassa (folytatás):

Ifj. Nauer Henrik.
** Forster R. és Wesselényi Géza
s társa.
Grosz Samu

Kecskemét :

Fekete Mihály.
Somogyi János »Pannonia« könyv-
nyomdája.
Steiner Mihály.
Sziládi László.
Tóth László.

Késmárk :

Szauter Pál.
Altman Dávid.

Keszthely :

Farkas János.
Sujánszky József.
Nádai Ignác.

Kézdi-Vásárhely :

Ifj. Jancsó Mózes.

Királyhelmece :

Klein Gyula.

Kisbér :

Haftl Kálmán.

Kis-Czell :

Menyhárt Julia.

Kiskőrös :

Kalisch Ignáczné.

Kismarton :

Id. Dick Ede.
Ifj. Dick Ede.
Gabriel Jakab.

Kispest :

Első kispesti könyvnyomda (Fischhof
Henrik).

Kisújszállás :

Szekeres József.

Kis-Várda :

Berger Ignác.
Ifj. Klein Gyula.

Kolozsvár :

Fenyvesi Viktor
Boskovics József
»Ellenzék« nyomdája.
Ev. ref. főtanoda nyomdája.
Gámán örököse.
Gombos Ferencz »Liceum« ny.
»Magyar Polgár« (Ajtai K. Albert),
Polcz Albert.
Zabatz és Fekete.

Komárom :

Freisinger Mór.
** Rónai Frigyes.
Schönwald Tivadar.
Spitzer Sándor.
Szénássy János.
Hacker Richárd.

Körmend :

Körmendi könyvnyomda részvénytársaság.

Körmöczbánya :

Joerges Ágost özvegye és fia.

Kőszeg :

Feigl Frigyes.
Feigl Gyula.

Kúla :

Berkovits Márk.

Kún-Szt.-Márton :

Csanádi József.

Kunszent-Miklós :

** Özv. Bors Károlyné.

Lakompak (Sopron m.):

Krausz Henrik.

Léva :

Nyitrai és társa.
Dukesz Lipót.

Lippa :

Máhr Emil.
Zách József.

Liptó-Szent-Miklós :

Steier Izidor.

Losonc :

Losonczy Sándor.
Róth Simon.
Kármán társ. részv. társ. könyvny.

Lőcse :

Reiss Tivadar József.

Lugos :

Traunfellner Károly.
Virányi János.
Weisz és Sziklai.

Magyar-Óvár :

Czéh Sándor-féle könyvnyomda.

Magyar-Pécska :

Ruber E.

Makó :

Gaál László.
Neuman József.
Vitéz és Süveges.

Malaczka :

Wiszner Alfréd.

Mármaros-Sziget :

Blumenfeld és Dávid.
Mármarosi könyvny. és kiadó r. t.
Mayer és Berger.
Wider M. fia.

Maros-Ludas :

Glück József.

Marosvásárhely :

Ev. ref. kollegium ny.
Adi Árpád.
Grün Vilmos.

Mátészalka :

Weisz Antal.
Weisz Zsigmond.

Medgyes (Nagyküttlő m.):

Reissenberger G. A.

Mező-Kövesd:

Balázs Ferencz.

Mezőtúr:

Dolesch Géza.

Braun Frida.

Gyikó Károly.

Miava:

Haás Mór.

Mindszent:

Weisz Ignác.

Miskolcz:

Forster, Vesselényi és társai.

Wagner és Szelényi.

Stamberger Bernát.

Módos:

Staits György.

Mohács:

Blandl János.

Rosenthal Márk.

Moór:

Reszler Jakabné:

Moson:

Grünfeld Ignác.

Munkács:

Grünstein Mór.

Kohn és Klein.

Hermann Emánuel.

Kroo Hugó.

Bleier Abrahám.

Muraszombat:

Ujházi Miksa.

Nagy-Atád:

Günsberger Antal.

Nagybánya:

Molnár Mihály.

Nánágy István.

Nagy-Becskerek:

Pleitiz Fer. Pál.

Gruics Julianna.

Jokly Lipót.

Nagy-Bittse (Trencsén m.):

Spiegel Samu.

Nagy-Enyed:

Nagyenyedi kny és papirgyár r. t.

Nagy-Kanizsa:

Ifj. Vajdits József.

Weiss L. és F.

Fischl Fülöp.

Özv. Gondos Márkusné.

Farkas és Kraus.

Nagy-Károly:

Róth Károly.

Sarkadi Nagy Zsigmond.

** Thúröczy Zs. sz. Szilágyi Vilma.

Nagykikinda:

»Kiadó nyomda.«

Gain Vásza.

Radák János.

Nagy-Kőrös:

Bazsó Lajos.

** Ottinger Ede.

Ottinger Kálmán.

Nagylak (Csanád m.):

Hubert Jenő.

Nagymárton:

Gellis Henrik.

Schön Samu.

Kohn József H.

Nagy-Mihály:

Landesman B.

Nagy-Rőcze:

Schiffer Cecilia.

* Guttmann Fülöp.

Nagyszalonta:

Reich Jakab.

Nagyszében :

Drotleff József.
Görög-keleti főegyházmegyei ny.
Krafft Vilmos.
Reissenberger Adolf.
Typographia részvénytárs.

Nagy-Szent-Miklós :

Wiener Náthán.

Nagyszombat :

Winter Zsigmond özvegye.
Horovitz Adolf.
Goldmann Miksa özv.
Winter Salamon.
Fiebig József.
Reisz Sarolta.

Nagy-Szöllős :

* Kellner Fülöp.
Zala Mór.

Nagy-Tapolcsány :

Platzko Gyula.

Nagyvárad :

Laszky Ármin.
ifj. Berger Sámuel.
Pauker Dániel.
Sonnenfeld Adolf.
Freund Lajos és tsa.
Déry és Boros.
Fiedler M.
Ungar Jenő.
Helyfi László.
Láng József.
Neumann Vilmos.
Sz. László nyomda r. t.
Hönig Józsefné.
Kelen Sámson.
** Szigligeti nyomda.

Német-Bogsán :

Zeier A. J.

Német-Palánka (B.-Bodrogh m.):

Kristofek József.

Nezsider :

Horváth Julia.

Nyirbátor :

Friedmann Lipót.

Nyiregyháza :

Jóba Elek.
Piringer János.
Nagy Mór.

Nyitra :

Huszár István.
Iritzer Zsigmond.
Neugebauer Nándor.
Reichelesz R.

Ó-Becse :

Gavanszky M.
Löwy Lajos.

Ó-Kanizsa :

Bruck P. Pál.

Oravicza :

Kehrer C.
Wunder Károly.

Orosháza :

Pless N.
Veres Lajos.

Ó-Széplak :

* Nyitravölgyi gazd. egyt. nyomda.

Ó-Szivacz (Bács-Bodrogh m.):

özv. Löwy Miksáné.

Paks :

Rosenbaum Miksa.

Pancsova :

Wittigschlager Károly.
Jovanovics testvérek.
Koszanics Miklós.
Vig Simon.

Pankota :

Bód József.

Pápa :

Ev. ref. főiskola.
Goldberger Gyula.
Nobel Ármin.

Pécs :

Hochrein J.
 Pécsi irod. és könyvnyomdai r. t.
 Pécsi püspöki liceumi kny.
 Taizs József.
 Vessely és Horvát.

Perjámos :

Szegyakov Milán.
 Pirkmayer Alajos.

Petrozsény :

Figuli Antal.

Pozsony :

Alkalay Adolf.
 Angermayer Károly (e. Schreiber B.)
 Eder István.
 Eixel Károly.
 Freistadt Mór.
 Grünsfeld Lipót.
 Katholikus irodalmi részv.-társaság.
 ** Mayer Károly.
 Natali Magdolna.
 Oest.-ung. Papiermanufaktur und
 Druckindustrie tul. Pollak Henrik.
 Pavlik Károly és Marinzl Rezső.
 Richter Károly.
 Schindelar Károly (sokszorosító-int.)
 Schönberger Bernát.
 Simonyi Iván.
 Vigand F. K. (Stromszky Emil).

Putnok :

Gärtner Ignác.

Ráczeke :

Kanders Ferencz.

Resiczabánya :

Eisler József.
 Weisz Adólf.

Rimaszombat :

Rábely Miklós.
 Náray János Albert.
 Gyórfy Gyula.
 Lévay Izsó.

Rózsahegy :

Kohn Mór.
 Szalva Károly.

Rozsnyó :

Herman Istvánné,
 Kovács Mihály.

Sajó-Gömör :

Künstler Soma.

Salgó-Tarján :

Friedler Ármin.
 Polacsek Sándor.

Sárbogárd :

Spitzer Jakab.

Sárospatak :

Ev. ref. főiskola ny. (Steinfeld Jenő).

Sárvár :

Jakoby B. utóda Stranz János.

S.-A.-Ujhely :

Ehlert Gyula (Zemplén nyomda).
 Lóvi Adólf.
 Landesman Miksa és tsa.
 Ócskay László (Pannonia ny.)
 Alexander Vilmos (Hegyalja ny.)

Segesvár :

Horeth Frigyes.
 Jördens testvérek.

Selmeczbánya :

Jorges Ágost özv. és fia.

Sepsi-Szt.-György :

Jókai nyomda részv. társ.

Siklós :

Harangozó József.

Sopron :

Berghofer József.
 Binder Pál.
 * Blum Náthán.
 Breiner Elkán.
 Gellis Mór.
 Romwalter Alfréd.
 Röttig Gusztáv.
 Zsombor Géza.
 Török Kálmán és Kremszner Károly.

Stajerlak :

Rose V.

Sümeg :

Horváth Gábor.

Szabadka :

Bittermann József.
Krausz és Fischer.
Szabados Sándor.
Székely Simon.
Tomits Miklós.

Szakolcza :

Teszlik és Neumann.

Szamosujvár :

G. k. püspökség egyházmegyei nyom-
dája.
Todorán Endre.

Szarvas :

Danszky Sándor.
Sámuel Adolf.

Szász-Régen :

Burghardt Dezső.
Schebesch Vilma.

Szászsebes :

Stegmann János.
Winkler Gusztáv.

Szászváros :

Minerva.
Schäser Anna.

Szatmárnémeti :

Litteczi Endre.
Morvai János.
Nagy Lajosné.
Pázmány-sajtó.
Weinberger-testvérek.

Szeged :

Beck Adolf.
Endrényi Imre.
Endrényi Lajos.
Engel Lajos.
Gönczi J. József.
Schulhof Lajos.
Traub B. és társa.

Szeged (folytatás):

Várnai L.
* Frank B. és társa.

Szeghalom :

Kovács Antal.

Szegzárd :

Báter János.
Lengyel Pál.
Ujfalussy Lajos.

Székelyhid :

Kohn Sámuel.

Székely-Keresztur :

Szabó Testvérek.

Székely-Udvarhely :

Becsek D. fia.
Betegh Pál.

Székesfehérvár :

Csitári-Gramanetz és társa.
Debreczeni Gyula.
Kaufmann F.
Márián Péter.
Singer Ede.
Számmer Imre.
Számmer Kálmán.

Szemcz :

Fischer Náthán.

Szenicz :

Bezsó János és társa.
Löffler József.

Szent-Endre :

Szent-Endre és Vidéke kny.

Szent-Gotthárd :

Ifj. Wellisch Béla.

Szentes :

»Szentes és Vidéke« I. könyv-
nyomda r. t.
Hollósy és Vajda.

Szepes-Váralja :

Buzás Dénes.

Szepsi :

Vongrey Gusztáv.

Szered :

Sztern Dávid.

Szerencs :

Simon József.

Szigetvár :

Fried Dávid. (Corvina ny.)
Kozáry Ede.

Szikszó :

Blank Simon.

Szilágysomlyó :

Bölöni Sándor.

Szinér-Váralja (Szatmárm.):

Vider Jakab.

Szirák :

Gallovics Jenő.

Szolnok :

Bakos István.
Fuchs Lipót.
Hay Fülöp.
Vachs Pál.
Vezéry Ödön.

Szombathely :

Bertalanffy József.
Gábrriel Ágoston.
Seiler Henrik utódai.
Szombathelyi róm. kath. egyházme-
gyei könyvnyomda.

Tab :

Pfeifer Ignác.

Tapolca :

Lóvy B.

Tata :

Engländer József és Társa.
Nobel Adolf.

Temesvár :

Beyer Róbert.
Csanád egyházmegyei könyvny.
Csendes Jakab.
Délmagyarorsz. könyvnyomda.
Freund Gyula.
Lechenmayer J. C.
Mangold Sándor.
Moravetz Gyula.
Roschek József és Eichler József.
Steger Ernő utódai.
Trautmann György.
Uhrmann Henrik.
Unio könyvnyomda.
Veres Samu.

Tisza-Füred :

Kemény Arnold.

Titel :

Blazek József.

Tolna :

Weltmann Ignác.

Tolna-Tamási (Tolna m.):

Jeruzsalem Ede.

Torda :

Berla Sámuel és Társa.
Harmath Józsefné.

Török-Szent-Miklós :

Rubinstein S.

Trencsén :

Gansel Lipót.
Skarnitzel Ferencz.

Turkeve :

Özv. Fölföldy Gy.-né sz. Bentsik E.

Turócs-Szt.-Márton :

Turócs-szt.-mártoni könyvny. r. t.
Moskoczi Ferenczné.
Gasparik József.

Uj-Arad :

Mayr Lajos.

Ujpest :

Fuchs Antal.
Salgó testvérek.

Ujverbász :

Boros Györgyné.

Ujvidék :

Fuchs Emil és társa.
Hirschenhauser Béni.
Ivkovics György.
Dr. Mileits Szvetozár.
Popovits testvérek.

Ungvár :

Székely és Illés.
Lévay Mór.
Jäger Bertalan.
Gellis Miksa.

Vác :

Kohn Mór.
Mayer Sándor.

Vágújhely :

Horovitz Adolf.
Brück Soma.
Steinmann Jakab.

Versecz :

Kirchner J. E. özvegye.
Vettel és Veronits.
Petko-Pavlovits Milán.
Kehrer Lajos.
Popovits Athanáz.

Veszprém :

Köves és Boros.
Krausz Ármin fia.
Veszprém r. k. egyházmegyei ny.

Zala-Egerszeg :

Tahy Rozália.
Breisach Sámuel.

Zenta :

Kabos Ármin.
Kovacevits Ottó.
Schvartz Sándor.
Straub Ödön.

Zilah :

Seres Samu.

Zólyom :

Nádasy Gyula.
Galloovich Jenő.

Zombor :

Bittermann Nándor és fia.
Obláth Károly.

Zsámbokréth :

»Nyitravölgyi gazd. egyesület« kny.

Zsolna :

Áldori Manó.
Horner Ferencz.

Zsombolya :

Wunder Rezső.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque du Musée National Hongrois
sous la rédaction de M. le dr. Jules Schönherr.

Quatre livraisons par an; prix du volume | Nouvelle série. VI. volume. 4. livraison.
3 florins = 6 francs = 5 marcs. | Octobre-Décembre 1898.

Sommaire.

Ladislás Fejérpataky. La conférence à Sanct Gallen	321
Elemér Varjú. La bibliographie des imprimés hongrois jusqu'à l'année 1711	334
Le premier cours des archivistes et des bibliothécaires	352
Ladislás Esztegár. L'enseignement professionnel des bibliothécaires (fin.)	357
Bibliothèque hongroise. (Nouvelles pièces relatives au Répertoire des vieux livres hongrois imprimés jusqu'à l'année 1711.) Le poème de Michel de Várad sur la morte de Gabriel Bethlen. Par Louis Dézsi	372
Indicateur officiel. L'organisation et l'instruction de service de la bibliothèque du Musée Nat. Hongrois (fin.)	385
Rapport sur l'état de la bibliothèque du Musée Nat. Hongrois dans la 3. trimestre 1898	395
La bibliothèque de la Société du Musée Transilvanique en 1897	398
La bibliothèque Somogyi de Szeged en 1897/98	401
Littérature. Le catalogue de la bibliothèque publique de l'office royal statistique hongrois. Par E. L. — Paul Bergmans, L'imprimeur Jean Brito et les origines de l'imprimerie en Belgique. (Par E-r L.) — Otto Mühlbrecht, Die Bücherlibhaberei in ihrer Entwicklung. (Par E-r.) — Revue des périodiques: I. Revues hongroises. II. Revues étrangères	407
Notes divers. Nomination dans la bibliothèque du Musée National Hongrois. La bibliothèque du musée des Arts décoratifs. (— <i>ó.</i>) Musée Széchenyi à l'Académie hongroise des sciences. (— <i>ó.</i>) Le system bibliographique décimal. (<i>e.</i>) Le code des glosses de Gyöngyös (M. J.) »Bibliothèque des vieux livres hongrois.« Bibliographie des oeuvres de Sayous. (<i>e.</i>) Concours d'une reliure. (— <i>ó.</i>)	419
Index des noms et des dates. Par Ladislás Esztegár	423

Adresse de la rédaction] et de l'administration: *Magyar Könyvszemle.*
Budapest, Musée National Hongrois.

A Magyar Könyvszemle új folyama.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlőnye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait; beszámol az év gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könyvtár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és specziális bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és bibliografiai irodalom termékeiről s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június szeptember és december hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben, több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 3 frt; a könyvtárusi forgalomban 4 frt; egy-egy füzet ára 1 frt.

Az előfizetési pénzeket a **Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala** fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a **szerkesztő címére** a **Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi folyamának két teljes példányát (I—XVI. kötet) 25 frtjával, a II—XVI. köteteket egyenként 2 frton, együtt 20 frton bocsátjuk előfizetőink rendelkezésére. Megrendelések a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához intézendők, mely az összeg előzetes beküldése esetén a szállítást bérmentesen eszközli.